7.4.3.
2/22

EPITOME
JURIS
ET
LEGUM ROMANARUM,
FREQUENTIORIS USUS,

JUXTA SERIEM DIGESTORUM

CUM BREVISSIMIS ADDITIONIBUS ET NOTIS, TAM EX PRAGMATICIS, QUAM EX USU FORENSI SELECTIS

ACCEDIT INDEX LOCUPLETISSIMUS.

AUCTORE
D. ANDREA BARRIGA D. DE MONTVALON,
IN SUPREMA AQUENSI CURIA SENATORE HONORARIO.

TOM. I.

FLORENTIAE
EX TYPOGRAPHIA FORMIGLI
MDCCCXXVIII.

Digitized by Google

ILLUSTRISSIMO

ET

EMINENTISSIMO DOMINO

DE LAMOIGNON

SUMMO GALLIAE CANCELLARIO.

Tantum in benignitate tua fiducia meum extollit animum, Illustrissime et Magistratuum Regni Princeps Dignissime, *ut vel exiguum lucubrationum mearum fructum tibi offerre non dubitaverim, eumque tanti Nominis patrocinio vallatum in lucem fidenter exhibuerim. Quem enim plus decet haec Juris Romani compendiosa collectio, quam juris nostri Rectorem supremum? Quem alterum a me eligendum, quam cui ex honorifico et speciali beneficio obstrictus est animus? Accipiat igitur sereno vultu, humillime quaeso, Magnitudo tua istud quantulumcumque grati animi monumentum et pignus, tot et tantis tibi causis debitum, neque offendatur, si quid irrepserit oculis minus dignum. Unum ad me spectat, ne unquam ex animo discedat benevolentiae tuae memoria, continuaque sit mea ad*

Divinum Numen deprecatio, ut Galliam egregio et dignissimo justitiae Patrono felicitati publicae coucesso, ad multos annos frui annuat: haec ardua sunt vota.

Vir Illustrissime,

Tui humillimi et obedientissimi servi

Barriga Montvalon.

Digitized by Google

LECTORI.

Ecce tibi Romanarum Legum Epitome, quasi pars altera Gallicarum Constitutionum Epitomes nuper typis mandatae, cujus titulus est, Precis des Ordonnances, Edits, Declarations, etc. *eumdem in usum, eadem de causa edita, neque enim minus Romani, quam Gallici Juris sententias in promptu habere quotidianus indiget usus, dum ex Romano Jure nostra pendet Jurisprudentia, praesertim quoties quaestio, de qua agitur, non fuit a Jure nostro definita.*

Cur autem ejusdem Operis pars altera non ejusdem sit idiomatis, haec causa fuit, quod Romanum Jus, si Gallico sermone foret exhibitum viribus simul et amoenitate deficeret, non equidem ullo linguae nostrae vitio, quae non minus quam latina ubertate sua nititur: nam et similiter si Regiae Constitutiones nostrae latine fuissent expositae, minoris forent perspicuitatis et concinnitatis; quibus adde quod generalis invaluit consuetudo in Forensibus scriptis cujusve nationis, non aliter Romanorum Leges referri, quam ipsorum Romanorum sermone.

Alia subest quaestio ex nimia hujus Opusculi tenuitate et eximia Juris Romani voluminum amplitudine contra tituli nostri fidem, quasi nimis polliceatur tam brevis expositio, pro cujus solutione attendendum est me ex eo jure detraxisse quidquid morum et temporum diversitate concidit atque absolevit, quidquid ad Romanos Magistratus, Judices et Decuriones spectat, quid-

Digitized by Google

quid Dominorum, Servorum, Libertinorum, quidquid ad adoptionum, repudiorum, judiciorum, actionum et formularum Jura pertinet, aliaque hujusmodi plurima, quorum nimis accurata perscrutatione praestantissimus ac mirandus Stephani Daois index pene inutilis efficitur, complures quoque titulos tamquam supervacuos, vel aliis complexos, et de Institutionibus et Novellis, quaecumque in caeteris Legibus reperiuntur, praetermisi.

Tot praetermissionum beneficio, Legumque selectarum compendiosa electione, hoc brevissimum Opus fere a titulo pollicita solvet, idoneamque totius Romani Juris cognitionem dabit ad usum manualem fori, in cujus gratiam quaedam breviter notavi, tum ex Constitutionibus Gallicis quoties ab eis Jus Romanum mutatur, tum ex clarioribus Pragmaticis, tum etiam ex his quae usus plus quam quinquagenarius protulit, quoties a Lege periculum erroris esset.

Multi et innumeri sunt, quibus hoc licet tenue Opusculum utile sit, nec amplius indigeant quam praecipuas Juris regulas noscere, sive agendo, sive negociando, disponendo, administrando, consulendo, et praesertim mores, et conscientias componendo, ita ut fere nulla sit hominum conditio cui non prosit Juris vel levis notitia, quapropter ipsius amplitudinem compendio stringere laboravi, ut quos involuta prolixitas molestaque difficultas deterreret, his grata prodesset brevitas, eosdemque compendiosa facilitas invitaret.

Unum maxime vereor, ne quis Forensibus ministeriis addictus, naturali deceptus segnitie satis operae Juri Romano tribuisse existimet,

cum istud pervolutarit Opusculum, cujus contra praecipuus usus esse debet ipsius Juris amorem et studium in eis excitare, ipsiusque famem potius irritare, quam explere; id enim unum praecipue volui, diffusa et separata in tot voluminibus et titulis colligendo, nempe perscrutationum tempus breviare, Legesque potius indicare, quam exponere, cum enim periculosum sit peritioribus de Jure respondere, nisi tota Lege perspecta, quanto plus periculosum esset in nostra Epitome subjectas quaestiones enucleare, vel dirimere judicando, quod absit.

Abusus ergo Operis esset, non usus, textum Legis non inquirere, et Justitiae Ministris sufficere quod caeteris sufficiens sit, quamdiu judicandi munere non funguntur.

Haec timendo diu et diu in meum meorumque usum hanc Legum Epitomen servavi, nec minus hodie abusus imminet, evenit tamen ut Epitome Juris Gallici Epitomen Romani Juris secum quasi traxerit, multum et maxime movit quoque utilitas eorum, qui arcana Juris perscrutari non possunt nec indigent. Gratia sit Summi Numinis ne quod sic utilitatis causa emissum est, id detrimento verti unquam patiatur.

Conscribens ergo librum, ut mihi videtur, utilissimum, faciam quoad possibile erit doctrinam manifestam, enarrans legalia latinorum voce, apponam dicendorum narrationi etiam Legum verba, si necesse erit, ut dicendorum simul et legendorum usum habentes, integritatem indigentibus et utilitatem praebeamus. l. 1. §. 1. et 2. de excusat.

Additiones et notas Italica forma distinctas habes.

In hac reimpresssione, *benigne Lector*, accurate correximus ea, quae hujus Operis sensui et Corpori Juris erant repugnantia, ne legendo haesitares aut decipeveris. Perge securus.

Digitized by Google

EPITOME JURIS ET LEGUM ROMANARUM, FREQUENTIORIS USUS, JUXTA SERIEM DIGESTORUM.

LIBER I.

TIT. I.

De Justitia et Jure.

1. JUSTITIA est constans et perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi. *l.* 1. *hujus tituli.*
JURISPRUDENTIA est divinarum atque humanarum rerum notitia, justi atque injusti scientia. §. 1. *instit. de Just. et Jure.*

2. Jus est ars boni et aequi, *l.* 1. *h. t.* a justitia appellatum. *ibid.*
Collectum ex naturalibus praeceptis aut gentium, aut civilibus. *l.* 1. §. 2. *h. t.*

3. JUS NATURALE est quod natura omnia animalia docuit, *l.* 1. §. 3. *h. t.*
Hinc descendit maris atque foeminae conjunctio, hinc liberorum procreatio, hinc educatio. *ibid.*
Ex eo homines omnes aequales sunt, *l.* 32. *de reg. jur.* et omnes liberi nascuntur, *l.* 4. *h. t. vide* 443.

Civilis ratio naturalia jura corrumpere non potest, *l.* 8. *de cap. min. vide* 30.

Naturalem enim rationem allegare pro lege sufficit. Goth. in l. 13. §. 7. *de excusat.*

4. JUS GENTIUM est quod naturalis ratio constituit, *l.* 9. *h. t.* solis hominibus inter se commune, *l.* 1. *in f. h. t.* quasi quo jure omnes gentes utuntur. *ibid.*

Ex hoc jure introducta bella, discretae gentes, regna condita, dominia distincta, obligationes institutae. *l.* 5. *h. t.* et omnes pene contractus. §. 2. *instit. de jure natur.* captivitates secutae, et servitutes. *ibid.*

5. JUS CIVILE efficimus cum aliquid addimus vel detrahimus juri communi, *l.* 6. *h. t.*

Jus proprium civitatis est. *l.* 9. *h. t.*

6. Jus aut publicum est aut privatum, *l.* 1. §. 2 *h. t.* constat aut ex scripto aut sine scripto, *l.* 6. §. 1. *h. t.* vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. *l.* 1. *de statu. hom.*

7. Jura constitui oportet in his quae ut plurimum accidunt non quae ex inopinato, *l.* 3. *de legib.* nec quae semel aut bis existunt, *l.* 6. *eod t.*

Ea *enim* quae raro accidunt non computantur, *l.* 64. *de regul. jur. vide* 16. 2677. neque leges ita scribi possunt, ut omnes casus comprehendantur, *l.* 10. *de legib.*

Jura *enim* non in singulas personas, sed generaliter constituuntur. *l.* 8. *eod. tit.*

8. Jus singulare est quod contra tenorem rationis propter aliquam utilitatem introductum est, *l.* 16. *eod. tit. vide* 39.

Quod contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentiam, *l.* 141.

7-h.S+
22623

pr. de reg. jur. l. 14. *de legib.* nec quae propter necessitatem, *l.* 162. *de reg. jur.*

Quod *enim* non ratione introductum, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum est, in aliis similibus non obtinet. *l.* 39. *de legib. vide* 29. 30.

9. Multa jure civili contra rationem disputandi, pro communi utilitate recepta sunt. *l.* 51. §. *ult. ad l. aquil.*

Nec omnium quae a majoribus constituta sunt ratio reddi potest. *l.* 20. *de legib.* rationem *enim* eorum inquirendo, quae certa sunt subvertuntur. *l.* 21. *de legib.*

10. Nemo jus publicum remittere potest cautionibus, (*cautelis*) nec mutare formam antiquitus constitutam. *l.* 5. §. 7. *de adm. tut. vide* 132. 1488.

11. Juris praecepta sunt haec, honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere. *l.* 10. §. 1. *h. t.*

TIT. II.

De Origine Juris.

13. Leges a Graecis civitatibus petitae, et in tabulas eboreas perscriptae, appellatae sunt LEGES XII. TABULARUM. *l.* 2. §. 4. *h. t.*

Ex his coepit fluere jus civile, et actiones compositae sunt. *ibid.* §. 6. *vide* 15.

Tit. III.

De Legibus, Senatusconsultis et longa consuetudine.

Cod. I. 14. 16. VIII. 53. Novel. 113.

14. LEX est commune praeceptum, *l. 1. h. t. sive jus quod expressus consensus populi fecit. Cujac. h. t.*

15. Constare non potest JUS, nisi sit aliquis jurisperitus, per quem possit quotidie in melius produci. *l. 2. §. 13. de orig. juris.*

Exinde orta est potestas Regia et Magistratuum. *ibid. et §. 14.*

16. Quod raro fit non observant Legislatores, sed quod fit plerumque, et respiciunt et medentur. *novel. 94. cap. 2. vide 7. 2677.*

17. Salus populi suprema lex esto. *Haec prima et praecipua lex 12. Tabularum. Fab. ration. in l. 31. depos. vide 21.*

18. Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire. *l. 7. h. t.*

Omnes secundum leges vivant, etiamsi ad divinam, *seu Principis* domum pertineant. *l. 10. cod. h. t.*

19. Leges ab omnibus intelligi debent. *l. 9. cod. h. t.*

Quid enim sic proprium est legum sicut claritas? *novel. 107. cap. 1. in princ.*

Scire *vero* leges non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem. *l. 17. h. t.*

Ideo in fraudem legis facit qui, salvis legis verbis, sententiam ejus circumvenit, *l. 29. h. t.*

cum non verbis, sed ipsis rebus leges impositae sint, *l. 2. cod. comm. de legat. in f.*

Nec oportet jus civile calumniari, neque verba captari, sed qua mente quid diceretur animadvertere. *l. 19. ad exhib.*

In legem *enim* committit qui, verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem, nec poenas legis evitabit qui saeva praerogativa verborum se fraudulenter excusat. *l. 5. cod. h. t.*

Quia etsi maxime verba legis hunc habeant intellectum, tamen mens Legislatoris aliud vult. *l. 13. §. 2. de excusat. vide 9.*

20. *Ubi lex non distinguit, nec distinguendum est. Goth. in l. 8. de publ. in rem act.*

21. Cum in aliqua causa legum aut senatusconsultorum sententia manifesta est, ita jus dici debet. *l. 12. h. t.*

Nec EXEMPLIS, sed legibus judicandum est. *l. 13. cod. de Sent. vide* 2149.

Non *tamen* videtur contra constitutiones pronuntiasse, si existimavit *Judex* causam per eas non juvari. *l. 32. de re judic.*

In ambiguitatibus vero quae ex lege proficiscuntur, rerum perpetuo similiter judicatarum vim legis obtinet auctoritas. *l. 38. h t. vide* 27. 30.

Item. Benignius leges interpretandae sunt quo voluntas earum conservetur, *l. 18. h. t.* et accipienda significatio quae vitio careat, *l. 19. h. t.* Interpretatio *autem* certa non est mutanda, *l. 23. h. t.*

Lex Reipublicae utilis interpretatione adjuvanda est, *l. 64. de condit. et dem. vide* 17.

Item. Ea quae communiter omnibus prosunt, iis, quae specialiter quibusdam utilia sunt, prae-

Digitized by Google

ponuntur, *novel.* 39. *cap.* 1. etiam Principi, *l. un.* §. 14. *cod. de cad. tollend. vide* 2547.

22. Placuit in omnibus rebus praecipuam esse justitiae aequitatisque quam stricti juris rationem, *l.* 8. *cod. de jud. vide* 2199. 2663.

Modo res a lege palam non sit definita, Goth. in d. l. 8. *vide* 21.

Quod quidem proquam durum est, sed ita lex scripta est, *l.* 12. §. 1. *qui et a quib. man.*

Tunc enim a solo Principe molienda lex est, quod etiam sibi Parlamenta vindicant, Goth. in d. §. 1. *vide* 27.

Nec leges mutari debent, nisi evidens sit utilitas, *l.* 2. *de const. princ.*

Aequitas *vero* civilis interdum naturali aequitati praefertur, *l.* 31. *depos. vide* 30.

Verum in quaestionib. de bono et aequo plerumque sub auctoritate juris perniciose erratur, *l.* 91. §. 3. *de verb. obligat.*

23. Quod legibus omissum est, non omittetur religione judicantis, *l.* 13. *de testib.*

Supplet *enim* Praetor quod legi, deest, *l.* 11. *de praescr. verb. vide* 1035. et quae desunt Advocatis, *tot. tit. cod. ut quae desunt. vide* 162.

24. Ad similia leges trahuntur, si eadem sit utilitas, vel interpretatio, *l.* 13. *h. t. vide* 39.

Et semper hoc legibus inesse creditur, *l.* 27. *h. t.*

25. Leges futuris dant formam judiciis, nec ad facta praeterita revocantur, *l.* 7. *cod. h. t.*

Item. Cum lex in praeteritum indulget, in futurum vetat. *l.* 22. *h. t.*

Lex prior ad posteriorem trahitur, et contra, *l.* 26. *et* 28. *h. t.* 738. nisi contrariae sint. *d. l.* 28.

26. Irritum est quidquid lege prohibente factum est, *l.* 5. *cod. h. t.* quamvis specialiter dictum non sit inutile esse debere. *ibid.*

27. Leges condere et interpretari solo dignum Imperio est, *l. ult.* §. 1. *cod. h. t. vide* 22. 2548. Optima *tamen antiquarum* legum interpres CONSUETUDO, *l.* 37. *h. t.*

Nec ambigitur Senatum jus facere posse. *l.* 9. *h. t.*

Perpetuam *enim* firmitatem SENATUSCONSULTUM habet, *l. un. cod. de Senat. vide* 21.

28. Incivile est judicare vel respondere nisi tota lege perspecta, *l.* 24. *h. t.*

29. More et consuetudine inductum, legem imitatur, *l.* 32. *h. t.* et pro lege custoditur. *l.* 32. §. 1. *h. t. l.* 3. *cod. quae sit longa.*

Nec minus quam scripta jura servatur, *l.* 35. *h. t.* Imo magnae auctoritatis, quasi necesse non fuerit scripto comprehendi, *l.* 36. *h. t.*

Non tamen adeo ut vincat rationem aut legem, *l.* 2. *cod. qu. sit longa cons. Intellige ne specialis consuetudo generalem legem abroget. Goth. ibid. vide* 8.

Leges vero tacito consensu omnium per desuetudinem abrogantur, *l.* 32. *in f. h. t.*

30. Consuetudo firmatur ex rebus judicatis, *l.* 34. *h. t. l.* 1. *cod. qu. sit longa cons. vide* 21.

Naturalis *vero* ratio auctoritate Senatus commutari non potest. *l.* 2. *de usufr. ear. rer. vide* 3.

31. *Quae sunt moris et consuetudinis supplentur. ut* 318.

32. Consuetudo vim habet servitutis, *l.* 1. *cod. de servit. vide* 452.

33. Pro utilitate hominum introducta contra ipso-

rum commodum produci nulla juris ratio patitur, *l.* 25. *h. t.*

Tit. IV.

De Constitutionibus Principum.

Cod. I. 14. 15. 23. Novel. 66. 113. 114. 152.

38. CONSTITUTIONES Principum nec ignorare nec dissimulare permittitur, *l.* 12. *cod. de jur. et facti ign.*

Tempore posteriores potiores sunt, *l. ult. h. t. vide* 25.

39. Personales ad exemplum non trahuntur. *l.* 1. §. 2. *h. t. vide.* 8.

Et sub ea conditione proferuntur, si preces veritate nitantur, *l. ult. cod. de divers. rescr.*

Mendax precator careat penitus impetratis, et si nimia mentientis inveniatur improbitas, etiam severitati subjaceat judicantis, *l.* 5. *cod. si contra jus.*

Ubi vero causa cognita Princeps sententiam dixerit, lex erit et omnibus similibus, *l. ult. cod. de legib. vide* 24.

40. Rescripta Principum ad jus pertinentia perennia sunt, *l.* 2. *cod. de divers. rescr.*

Secus ex Jure Canonico et Gallico. Goth. ibid, omnia enim rescripta justitiae sunt annalia nisi impetrentur litterae subannalitatis. Ranch. in quaest. 135. Gu. Pap.

41. Nihil tam peculiare est imperialis Majestatis, quam humanitas, per quam solam Dei servatur imitatio, *l. ult. in f. cod. de don. int. viv.*

Nihilque tam proprium est Imperii, quam legibus vivere, *l.* 3. *cod. de testam.*

Cum digna vox sit majestate regnantis, legibus illigatum se Principem confiteri, *l.* 4. *cod. de legib.* quibus ipse solutus esse videtur, *l.* 23. *de legat.* 3.° *l.* 31. *de legib.*

42. Originalia rescripta et manu Principis subscripta non exempla eorum insinuentur, *l.* 3. *cod. de divers. rescr.*

43. Supplicare, causa pendente, non licet, *l.* 2. *cod. ut lite pend. vide* 2544.

Tit. V.

De statu hominum.

Cod. III. 22. VII. 21.

46. Causa status praejudicialis est, *l.* 42. *de nox. action.*

Differtur in tempus pubertatis, *l* 1. *de carbon. vide* 1897.

47. Capite deminutus delictis non exuitur, *l.* 2. §. 3. *de cap. min.*

Et naturaliter manet obligatus, *ibid.* §. 2. *vide* 3.

48. DIFFAMARI statum si adversa pars perseverat, Praeses Provinciae ab injuria temperari praecipiat, prius vocitata parte ut contradictionem faceret, *l.* 5. *cod. de ingen. manum.*

Idem erit si jus vel obligationem in bonis alterius sibi competere quis asserat, Goth. in d. l. 5.

Nemo tamen invitus agere, vel accusare cogitur. *l. un. cod. ut nemo invit. vide* 2194.

Nec favore libertatis inducta ad caetera facile protrahuntur: cum multa contra juris

rigorem pro libertate sunt constituta, *l.* 24. §. 10. *de fideic. libert. vide* 1985.

49. De statu defunctorum post quinquennium quaerere non licet. *l.* 1. *et ult. ne de stat. def. vide* 63.

Nisi ut honestior vindicetur, *l.* 3. *eod. tit.* §. 2. ne quidem fisci nomine, *l.* 1. *eod tit.*

Neque intra quinquennium si praejudicium futurum sit ante quinquennium mortuo, *d. l.* 1. §. 3.

Quod non extenditur ad emancipationes. *l.* 5. *cod. eod. tit. vide* 63.

50 Septimo mense nasci perfectum partum propter auctoritatem Hipocratis receptum est, *l.* 12. *h. t. vide* 1326.

Quapropter si ex justis nuptiis septimo mense natus est, justum filium esse *dicitur*, *d. l.* 12. *id est* si 182. die natus est, *l.* 3. §. 12. *de suis et legit.*

Vel si intra decem menses post mortem mariti, *l. ult. cod. de posth.* non autem si postea, *ibid.* §. 1. *novel.* 39. *cap.* 2.

Qui in utero est intelligitur in rerum natura esse, *l.* 26. *h. t.* quoties de commodis ipsius agitur, *l.* 7. *h. t.*

Aliis vero non prodest nisi natus, *l.* 231. *de verb. signif.*

Qui autem mortui nascuntur, neque nati, neque procreati videntur, *l.* 129. *de verb. signif.*

51. Contra formam humani generis nati pro liberis non habentur. *l.* 14. *h. t. vide* 1512.

Licet parentibus prosint, nec enim est quod eis imputetur. *l.* 135. *de verb. signif.*

52. Conditio FOEMINARUM in multis deterior, *l.* 9. *h. t.* majorque dignitas in sexu virili, *l.* 1. *de Senat. vide.* 53.

Dignitatem habent a marito, nisi cum alio inferioris dignitatis secundo nupserint, *l.* 8. *de senat. l.* 13. *cod. de dignit. l. ult. cod de incol.* retinebunt *tamen* beneficio Principis, *l. ult. de senat.*

Filiae vero dignitatem habent a patre, non a matre. *l.* 10. *de senat.*

Patris *enim* originem unusquisque sequitur, *l.* 36. *cod de Decurionib. vide* 53.

Item Foeminae non possunt pro aliis postulare, *l.* 1. §. 5. *de postul.* pro parentibus *vero* agere eis permittitur causa cognita, *l.* 41. *de procur.*

Item. Moribus impediuntur ne judices sint, *l.* 12. §. 2. *de judic. vide* 328. vel arbitrium suscipiant, *l. ult. cod. de recept. arbit. vide* 296. vel alienam defensionem, *vide* 180.

Non quia non habeant judicium, sed quia receptum est ut civilibus officiis non fungantur, *l.* 12. §. 2. *de judic. vide* 1340. nec publicis, *l.* 2. *de reg. jur. vide* 2395. 1408. *de testimonio dicendo, vide* 1211. *de accusationibus,* 2395. *de tutela suscipienda,* 1340.

Praecipuum munus foeminarum est accipere et tueri conceptum, *l.* 14. §. 1. *de aedilit. edict. l.* 2. *de indict. viduit.*

Neque nuptiae, neque natales faciunt matrem-familias, sed boni mores. *l.* 46. §. 1. *de verb. signif.*

53. Cum legitimae nuptiae factae sunt, patrem liberi sequuntur, *l.* 19. *h. t. vide* 1326. *id est quoad honores. Goth. ibid.*

Liberi *enim* patris, non matris, familiam sequuntur, *l.* 196. *in f. de verb. signif. vide* 52.

Cum Mulier familiae suae caput et finis est. *l.* 195. §. *ult. eod tit.*

54. Vulgo quaesiti matrem sequuntur, *l.* 19. *h. t.* illa enim semper est certa, *l.* 5. *de in jusvoc.*

Hi sunt qui aut patrem non demonstrant, aut quem habere non licet, *l.* 23. *h. t.*

Naturales liberi per subsequens matrimonium legitimi efficiuntur, *l.* 10. *cod. de natur. lib.* et beneficio Principis, *novel.* 89. *cap.* 10.

Nec obstat si pater aliam acceperit uxorem, modo sine prole mortua sit, *nov.* 12. *cap.* 4.

55. Naturales filii a legitimis pasci debent ut decet eos, secundum substantiae mensuram, *novel.* 89. *c.* 12. §. 6.

Fallit si ex complexibus nefariis, aut incestis, aut damnatis processerint, *ib. cap.* 15. naturalium *enim* nomine digni non sunt, *ibid.*

Olim naturales ex testamento succedebant et ab intestato accipiebant duas uncias, *ibid. cap.* 12. §. 6. *sed apud nos incapaces indistincte sunt. Bonif. tom.* 5. *pag.* 118. *praeterquam ut alimenta recipiant.*

Tit. VI.

De his qui sui vel alieni juris sunt.

56. Sui juris sunt hi qui non alieno jure subjecti sunt, *l.* 1. *h. t.*

Proinde patres-familias dicuntur etiam impuberes, *l.* 4. *h. t.* et familiam habent et domicilium, *l.* 195. §. 2. *de verb. signif.*

Filii-familias *vero* non eo minus cives Romani sunt, *l.* 4. *h. t.* et obligantur, et conveniuntur, *l.* 39. *de oblig. et act. vide* 2186. 778.

Imo in publicis causis filius-familias pro pa-

tre-familias habetur, veluti ut magistratum gerat, ut tutor detur, *l.* 9. *h. t. vide* 1359.

Non tamen ut nuptias contrahat, licet nuptiarum publica causa sit. Goth. ibid. vide 1241.

57. In potestate sunt liberi ex justis nuptiis procreati, *l.* 3. *h. t.*

Nepotes quoque, pronepotes et deinceps in potestate sunt Avi, *l.* 4. *h. t.*

Episcopalis *autem* dignitas solvit jus patriae potestatis, *auth. sed Episcopalis, cod. de Episc. vide* 64.

Item. Si pater civitatem vel libertatem amiserit, *l.* 7. *h. t.*

Item. Emancipatio. *l.* 31. *de adopt. vide.* 61.

Tit. VII.

De adoptionibus et emancipationibus.

Cod. VIII. 47. 48. Novel. 74. cap. 3.

60 *ADOPTIO est legis actio, qua qui mihi filius non est, ad vicem filii redigitur, Cujac, h. t.*

61. EMANCIPATIO a patria potestate liberat, *l.* 31. *h. t.*

Quocumque loco fieri potest, *l.* 36. *h. t.*

Etiam apud alterius Provinciae Proconsulem. *l.* 36. §. 1. *h. t. l.* 15. *in f. de man. vind.*

62. Potest avus vel solum filium, vel solum nepotem, vel utrumque emancipare, *l.* 28. *h. t.*

Sed filius patrem cogere non potest, ut a potestate ejus liberetur, *l.* 31. *h. t.*

Nisi leno pater peccandi necessitatem imposuerit, *l.* 12. *cod. de Episc. aud. l.* 6. *cod. de spect.*

Vel si filium contra pietatem afficiebat, *l. ult. si a par. qu. man.*

Filius in patriam potestatem non iterum redigitur invitus, *l. ult. de his qui sui vel al.* praeterquam atrocitate convicii, vel atroce injuria *erga parentem, l. un. cod. de ingr lib.*

Nec emancipatur invitus *sent. Pauli, lib.* 2. *tit.* 25. §. 2.

63. Adversus emancipationem post mortem filii pater movere controversiam prohibetur. *l.* 25. *h. t. vid.* 49.

64. Jure potestatis non agit pater si diu, *id est per decem annos*, passus sit ut patris-familias res filii ageret tutor, *l.* 1. *cod. de patr. pot. et a fortiori si filius ipse egisset, quod obtinuit apud nos potius quam ex novella* 25. *in f. Leonis quae nullam auctoritatem habet. An testari possit? vide* 1492.

Jure vetere non nisi actu solemni emancipatio perficiebatur, *l.* 3. *cod. h. t.*

Patricii vero illico patres-familias efficiuntur, *l. ult. cod. de consul.* et ordinarii Consules, et Praefecti praetoriorum, *nov.* 81. *cap.* 1. et Episcopi. *cap. ult. vide* 57.

65. Emancipationis praemio dimidiam ususfructus pater accipit vel retinet, *l.* 6. §. 3. *cod. de bon. qu. lib.*

Nisi specialiter renuntiaverit, *ibid.*

Exceptis fructibus castrensis, vel quasi castrensis peculii. *ibid.*

Tit. VIII.

De divisione rerum et qualitate.

70. Res aliae divini juris sunt, aliae humani, *l.* 1. *h. t.*

Ex humano jure aliae publicae, aliae privatae. *ibid.*

71. Res Sacrae, et Religiosae, et Sanctae in nullius bonis sunt. *l.* 6. §. 2. *h. t. vide* 913. 2206.

72. Communes res sunt: Aer, Aqua profluens, Mare et Littus, *l.* 2. §. 1. *h. t. vide* 1996. 1997.

Et fluminis ripa, et ipsius navigatio, *l.* 5. *h. t.*

Theatra, stadia, etc. universitatis sunt, *l.* 6. §. 1. *h. t.*

Item. Quod in publicum usum positum est, non licet privato auferre, nec ei, qui posuerit. *l.* 41. *de acq. rer. dom.*

Tit. IX.

De Senatoribus.

Cod. III. 24. Novel. 62.

75. *Senator a senili aetate dictus. Goth. h. t. vide* 2593. Senatorum substantiae a praestationibus, et omnibus sordidis muneribus liberae sunt, *l.* 4. *cod. de dign.*

76. In ordine Senatorum et Imperator ipse numeratur. *l.* 8. *cod. de dignit.*

Tit. XIV.

De Officio Praetorum.

Cod. I. 39.

77. Praetor beneficium suum nemini vult esse captiosum, *l.* 8. *de stip. Praet.*

Ad Officium ejus pertinet lites diminuere, *l.* 21. *de reb. cred.*

Supplet Praetor quod legi deest, *l.* 11. *de praescr. verb. vide* 23. 1035.

In his quae contra jus commune conceduntur, de minimis non curatur. Barth. in l. 4. *de in integr. rest.*

Tit. XVI.

De officio Proconsulis et Legati.

Cod. I. 35.

80. Proconsul extra fines potestatem non exercet, *l.* 1. *h. t. vide* 99.

Nec Jurisdictionem nisi voluntariam, *l.* 2. *h. t.*

Quamvis utatur insignibus. *l.* 1. *h. t.*

81. Jus dicit usque in adventum Successoris. *l.* 10. *h. t.*

82. Tenetur de delicto uxoris. *l.* 4. §. 2. *h. t.*

Tit. XVIII.

De Officio Praesidis.

Novel. 161.

85. Omnes Provincias regentes, licet Senatores sint Praesides appellantur, *l.* 1. *h. t.*

Proconsulis appellatio specialis est. *ibid.*

86. Contemni non patiatur qui jus reddit, *l.* 19. *h. t. vide* 101.

Quapropter jubetur Praeses ne in ulteriorem familiaritatem provinciales admittat, *ibid.*

Nam ex conversatione aequali contemptio dignitatis nascitur. *ibid.*

87. Cavetur ne hi qui Provinciam regunt, quive, circa eos sunt, negotientur, foenusve exerceant, *l.* 33. *de reb. cred.*

Fallit in officialibus eorum si perpetui sint. *l.* 34. *eod.*

Tit. XXI.

De officio ejus cui mandata est jurisdictio.

Cod. I. 38. 50.

90. Qui mandatam jurisdictionem suscepit proprium nihil habet. *l.* 1. §. 1. *h. t. vide* 327.

Quamvis Praetor sit, quoties mandantis partibus fungitur, *l.* 3. *h. t.*

Nec mandare potest alteri, *l. ult. h. t. l.* 5. *de jurisd.*

Quod fallit in legato et in Proconsule, *l.* 12. *et* 13. *de off. Procons. et jure nostro in delegatis a Rege.*

Tit. XXII.

De officio Adsessorum.

Cod. I. 51.

95. *Adsessores sunt jurisprudentes qui consilia juvant judicum, vel qui consiliis suis judices adjuvant. Cujac. h. t.*

96. Consiliari et adsidere non licet in eodem auditorio. *l.* 5. *h. t.*

LIBER II.

TIT. I.

De Jurisdictione.

Cod. III. 13.

98. *Jurisdictio a jure dicundo. Goth. h. t.*
Sine modica coercitione nulla est, *l. ult.* §. 1. *de off. ejus cui.*
Item. Jurisdictione data, concessa videntur ea, sine quibus explicari non posset. *l.* 2. *h. t.*

99. Extra territorium jus dicenti impune non paretur, *l. ult. h. t. vide* 80.
Vel si supra, *id est ultra*, jurisdictionem suam velit jus dicere, *ibid.*
Item. Si de aliis pronuntiavit, nihil egit. *l.* 1. *cod. si a non compet.*

100. Sufficit ut actoris petitio modum jurisdictionis non excedat, ne in potestate adversarii sit eam ad alium transferre, *l.* 11 §. 1. *h. t.*
Si singulae quantitates jurisdictionem non excedant, nec coacervatae, *l.* 11. *h. t.*
Fallit ubi actio communis est, quamvis de parte sua unusquisque litiget, quia et tota res in judicium venit, et vel uni adjudicari potest. *l.* 11. §. *ult. h. t.*

101. Magistratus jurisdictionem suam defendere potest poenali judicio, *l.* 1. *si quis jus dic. vide* 86.
Modo intra annum, *d. l. in f.*

102. Inter consentientes, cujusvis judicis est jurisdictio, *l.* 1. *de Judic. l.* 1. *cod. h. t. vide* 316.

Secus, si per errorem consenserint. *l.* 2. *de judic. vide* 316.

Tit. II.

Quod quisque juris in alterum statuerit, ut ipse eodem jure utatur.

103. Qui in aliquem quid novi juris statuit, ipse adversario postulante eodem jure uti debet, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Item. Qui iniquum jus adversus aliquem impetravit, eo jure utatur, *t.* 3. *pr. h. t.*

Quod obtinet etiam contra haeredes. *l.* 3. §. 5. *h. t.*

Tit. III.

Si quis jus dicenti non obtemperaverit.

104. Non potest dolo carere, qui imperio Magistratus non paruit, *l.* 199. *de reg. juris, modo* intra territorium, *l. ult. de Jurisd. vide* 99.

Vocatusque venire debet. *vide* 109.

Tit. IV.

De in Jus vocando.

Cod. II. 2. Novel. 96. cap. 1.

107. *In jus vocare est, ad Magistratum vocare juris sua experiundi causa, Cujac. X. observ.* 10. *ex l.* 1. *h. t.*

108. In jus vocari non debet qui uxorem ducit, aut ea quae nubit, *l.* 2. *h. t.*

Nec judex, dum rem cognoscit, nec qui apud Praetorem, causam agit, *ibid.*

Nec qui funus ducit. *ibid.* *l.* 4. §. 2. *si quis caut.* vel cadaver prosequitur, *l.* 3. *h. t.*

Nec *ille*, cui reverentia praestanda est, sine jussu Praetoris, *l.* 4. §. 1. *et l.* 13. *h. t.*

Nec qui jam in jus vocatus est ad alium judicem, ob easdem causas, *l. ult. in f. cod. h. t.*

Etsi is qui domi est interdum vocari in jus potest, tamen de DOMO sua nemo extrahi debet, *l.* 21. *h. t.* domus *enim* tutissimum cuique refugium est, *l.* 18. *h. t.*

Domus *autem* est ubi quisque sedes et tabulas habet, *l.* 203. *de verb. signif.*

109. In jus vocatus venire debet ut sciatur an de hac Jurisdictione sit, *l.* 2. *si quis in jus. l.* 5. *de jud.*

Alioquin in multa damnabitur, *d. l.* 2. §. 1. *vide* 104.

Rusticitati *vero* aliquando parcendum, *d.* §. 1. *l.* 7. §. 4. *de Jurisd. vide* 1186. 1226.

Idem. Si nihil intersit actoris non venisse, *l.* 2. *si quis in jus in f. l.* 8. *si qu. caut. in jud.*

Aequitate quoque subvenitur ei, qui citatus non responderat, modo paratus sit confestim et Judice adhuc pro Tribunali sedente, licet jam pronuntiatum sit, *l.* 7. *de in integr.*

Et ei, qui valetudine, tempestate, vi fluminis sistere non potest, *l.* 2. §. 3. *si quis caut.*

Vel funere domestico impeditus. *l.* 4. §. 2. *eod. vide* 108.

Tit. VIII.

Qui satisdare cogantur.

112. Qui SATISDAT contumeliam subit, *l.* 17. *in f. de test. tut.*

Item. Si non sit acceptus qui se obtulit, ut 2237.

113. *Satisdare coguntur omnes, quorum juramento, vel nudae promissioni non creditur. Goth. h. t.*

Fallit in necessariis personis, veluti parente, patrono; earum *enim* qualiscumque Fidejussor accipitur, *l.* 1. *in jus voc.* pro locuplete, *l.* 3. *eod. vide* 1654.

Item fallit in liberis, uxore, vel nuru. *l.* 2. §. 2. *h. t.*

114. Possessores immobilium rerum satisdare non compelluntur, *l.* 15. *h. t. vide* 2234.

In re vero mobili, depositum pro cautione est. *l.* 7. §. 2. *h. t. vide* 2234.

115. De novo cavendum est, si Fidejussor stipulatori haeres extiterit, vel contra, *l.* 8. §. 3. *h. t.*

Vel si magna inopia accidit, *l.* 10. *in f. h. t.* vel cautum esse desiit, *l.* 4. *de praet. stipul.*

Vel ex nova Causa, puta quod Fidejussor decesserit, *l.* 4. *ut in possess.*

Non *autem* ex eo quod egenum Fidejussorem dederit, *l.* 3. §. 3. *ut in possess.*

116. Erga legatarios satisdationem *quorum legatorum* sic accipimus, si petenti satisdationem haeres paratus sit, nec offerre tenetur, *l.* 2. §. 1. *quor. legat. vide* 1654.

Tit. XII.

De feriis et dilationibus.

Cod. III. 11. et 12. Nov. 115. cap. 2.

120. *Feriae, dilationes sunt omnium litium. Cujac. in cod. h. t.*

Omnes judices venerabili die solis quiescant, *l.* 3. *cod. h. t.*

Feriae solemnes dilationum temporibus connumerantur. *l.* 3. *cod. de dilat.*

121. Tempus messium et vindemiarum attenditur, quia occupati circa rem rusticam in forum compellendi non sunt, *l.* 1. *h. t. l.* 2. *cod. h. t.*

Fallit, si ex voluntate partium, *l.* 6. *h. t.*

Vel si res peritura sit tempore, vel actio peremptura, *l.* 1. §. 2. *et l.* 3. *h. t.*

Et in criminalibus, si atrox sit injuria, *l.* 3. *h. t. vide* 123.

Vel ut tutores, aut curatores dentur, excusentur, admoneantur, *l.* 2. *h. t.*

Vel si de alendis liberis, parentibus, patronis agatur, *l.* 2. *h. t.*

Emancipare, ac manumittere licet, etiam in die dominico. *l.* 2. *cod. h. t.*

122. Restituitur, qui non potuit agere propter ferias extra ordinem indictas, non vero propter solemnes. *l.* 26. §. 7. *ex qu. caus. maj.*

123. Custodiae, *id est carcerati*, audiri et feriatis diebus possunt, *l.* 12. *de publ. Jud. vide* 2393.

In quaestionibus latronum, nec Paschae dies excipitur, cum facillime et in hoc summi

Numinis speretur venia, per quod multorum salus et incolumitas procuratur. *l. pen. cod. h. t.*

124. Nullus judex auctoritate sua ferias condat, *l.* 4. *cod. h. t.*

Nec dies dilationis datae, nec dies in quem sistere oportet computantur in DILATIONE. *l.* 1. *si qu. caut. vide* 2647.

Tit. XIII.

De edendo.

Cod. II. 2.

125. Edere actionem est dictare, vel tradere libellum, vel codicem proferre, *l.* 6. §. 7. *h. t.* vel copiam describendi facere, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Ita ut species futurae litis demonstretur, *l.* 3. *cod. h. t.*

Ut *proinde* sciat reus utrum cedere an contendere velit, *l.* 1. *h. t.*

Non *autem* iterum postulanti, edi Praetor jubet, nisi ex causa cognita. *l.* 6. §. *ult. h. t.*

126. Reus non tenetur rationes edere, nisi ex causa et officio judicis, *l.* 1. *et* 8. *cod. h. t. vide* 581.

Implorare *tamen* potest rationes creditoris ut fides veri constare possit, *l.* 5. *cod. h. t.* licet publicas, si, nomine Publico, pecunia petatur, *l.* 6. *cod. h. t.*

Verum dicere cogitur utrum pro possessore an pro haerede possideat. *l.* 11. *cod. de haered. vide* 2016.

127. Codices rationum ita eduntur, ut sola pars ad instruendum necessaria inspiciatur, et describatur, *l.* 10. §. 2. *h. t. vide* 129.

Nec obstat edere non videri qui stipulationem totam non edit, *l.* 1. §. 4. *h. t.*

Item Eduntur cum die et consule, quia accepta et data non alias possunt apparere. *l.* 1. §. 2. *h. t.*

128. Instrumentum quod alteri prosit non adversus seipsum, sed adversus alium quemdam producere recte peti potest, *l. ult. cod. de fide instr.*

Sumptibus ejus qui petit, *ibid.* et in eodem judicio in quo causa agitur, *ibid.*

Modo ipse nihil damni sensurus sit, *ibid.*

Nec in eas personas in quas invitus quis testimonium non dicit. *ibid. vide* 1209.

129. Rationes debitoris cujus bona possessa sunt, dantur ei quem major pars creditorum elegit. *l.* 15. *de. reb. auct. jud. vide* 1606. 2226.

Caeteris vero aliquid ex his describere permittitur ex causa, *d. l.* 15. *vide* 127.

Non *autem* amplius quam bis. *ibid.*

De tabulis exhibendis, vide 1607. *ad exhibendum*, 580.

Tit. XIV.

De Pactis.

Cod. II. 3.

130. Pactum est duorum pluriumve in idem placitum consensus, *l.* 1. §. 2. *h. t. l.* 3. *de pollicit. Dabo ut des, pactum est; do ut des contractus est, Cujac.* 11. *observ.* 15.

Convenitur et inter absentes vel re, vel per epistolam, vel per nuntium, *l.* 2. *h. t. vide* 2183.

Etiam tacite *l.* 2. *h. t. Ex tempore et*

Digitized by Google

diuturnà taciturnitate inducitur taciti pacti exceptio, *Goth. in l.* 69. *de jure dot. vide* 1684.

Etiam in favorem alterius, *l.* 2. *cod. h. t.*

Unde et mutus pacisci potest, *l.* 4. §. 1. *h. t.* et surdus, *l.* 48. *de oblig. et act. non vero si simul surdus et mutus sit*, *vide* 1490. 1965.

131. Ait Praetor pacta conventa, quae neque dolo malo, neque adversus leges facta erunt, servabo, *l.* 7. §. 7. *h. t.* privatorum *enim* conventio juri publico non derogat, *l.* 45. *de reg. jur. vide* 10. 132.

Item. Neque contrà bonos mores, *l.* 6. *cod. h. t.* vel turpi causa, *l.* 27. §. 4. *h. t. vide* 670. 2006.

Neque contra bonam fidem, *l.* 1. §. 7. *depos. vide* 975. *cum* grave sit fidem fallere, *l.* 1. *de pecun. const vide* 2189.

Quid *enim* tam congruum est fidei humanae, quam ea, quae inter nos placuerunt, servare? *l.* 1. *h. t. etiam inter parentes et liberos*, *ut* 2190.

Proinde legem contractus dat, in his quae bonae fidei contraria non sunt, *l.* 23. *de reg. jur. l.* 52. *de verbor. oblig. l.* 1. §. 6. *depos.*

Dolo malo pactum fit, cum circumscribendi causa aliud agitur, aliud agi simulatur. *l.* 7. §. 9. *h. t. vide* 237.

132. Nulla pactione effici potest ne dolus praestetur, *l.* 27. §. 3. *h. t. l.* 23. *de reg. jur. vide* 246. 2167.

Item. Ne jus publicum servetur, *l.* 38. *h. t. vide* 10.

Aut forma juris fiscalis, *l* 42. *h. t. vide* 1488.

Aut publica coercitio tollatur. *l.* 5. *de pact. dot.*

133. Cum nulla subest CAUSA propter conventionem, nulla obligatio constituitur, *l.* 7. §. 4. *h. t. vide* 693. 145.

Nec nuda pactio obligationem parit, sed tantum exceptionem, *d.* §. 4. *l.* 10. *cod. h. t.*

Item. Dominia rerum non transferuntur nudis pactis, *l.* 20. *cod. h. t. id est, quae traditione destituuntur. Goth ibid. vide* 2000.

134. De successione viventis et ignorantis pacisci illicitum est, *l. ult. cod. h. t.*

Contra bonos mores est stipulatio de successione futura, licet sub conditione, si ad haereditem vocentur, *l.* 4. *cod. de inut. stip.*

Idem. Si haeredem me non feceris, tantum dare spondes? *l.* 61. *de verb. oblig. l.* 34. *cod. de transact.*

Improbus *enim* est ille qui sollicitus est de vivi haereditate, *l.* 2. §. 2. *de vulg. et pup. vide* 1807.

Cum hujusmodi pactiones odiosae sint et plenae tristissimi et periculosi eventus, *l. ult. cod. h. t. vide* 2677.

Secus de successione defuncti, quapropter licitum est pacisci de fideicommisso conditionali, *l.* 1. *cod. h. t. vide* 137. 1684.

Unde possunt fratres a fideicommisso se invicem liberare per transactionem. *l.* 16. *cod. h. t.*

135. Pacta in rem omnibus prosunt quibus interest, *l.* 21. *in f. h. t.* unde et fidejussoribus. *ibid.*

Pacta PERSONALIA ad alium non pertinent quamvis haeredem, *l.* 21. §. 1. *h. t. vide* 2223. 2187.

Fallit si non ut personale pactum fiat, sed ut demonstretur cum quo factum est. *l.* 7. §. 8. *h. t.*

136. Ea pacta prosunt quae in ingressu contractus

facta sunt, sive ex continenti ut ex his actio nascatur, *l.* 7. §. 5. *h. t. vide* 2227.

Quae *enim* ex intervallo, solent tantum parere exceptionem, *d.* §. *in f. l.* 13. *cod. h. t.*

Item. Pacta novissima servantur. *l.* 12. *cod. h. t.*

137. Juri suo etiam futuro renuntiare licitum est, *l.* 46. *h. t.*

Imo non licet, ut 1660. *solve*, futuro *id est actione nondum mota quamvis jam nata, vide* 2237. 1108.

Cum sit regula juris antiqui omnes licentiam habere his quae pro se introducta sunt renuntiare *l.* 29. *cod. h. t.*

Remittentibus *enim* actiones suas non est regressus dandus, *l.* 14. §. 9. *de aedil. edict.*

Inde fit, ut valeat pactum se non usurum fori, militiae, vel sacerdotii praerogativa. *l.* 29. *cod. h. t.*

Secus de Vellejano, ut 823. *de non revocandis donationibus*, 1976. *de repudiatione legati ante conditionem.* 1660.

138. Obscurum pactum nocet ei in cujus fuit potestate legem apertius conscribere, *l.* 39. *h. t. puta venditori ut* 929. *stipulanti* 2207.

Item. Obscura ex affectione cujusque capiunt interpretationem, *l.* 168. §. 1. *de reg. jur.*

Quapropter benigne interpretantur, et secundum id quod credibile est cogitatum. *l.* 24. *de reb. dub. vid.* 929.

Utque res de qua agitur magis valeat quam pereat. *l.* 12. *eod. vide* 2207.

Et juxta sententiam quae rei gerendae aptior est, *l.* 67. *de reg. jur. vide* 929.

Item. Ut quam tutissimo loco res sit bona fide contracta, *l.* 21. *de reb. dub. l.* 80. *de verb. oblig.*

Utque res salva actori sit, *l.* 172. §. 1. *de reg. jur. vide* 2207. verba *enim* cum effectu sunt accipienda, *l.* 5. §. 2. *ne qu. eum. qu.*

Item. Voluntatem contrahentium potius quam verba spectari placuit, *l.* 219. *de verb. signif.* et sententiam ejus qui ambiguam orationem protulit, *l.* 96. *de reg. jur.* non *enim* utrumque dixit, sed id dumtaxat quod voluit, *l.* 3. *de reb. dub.*

Item. Quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet, *l.* 114. *de. reg. jur.* inveterata *enim* consuetudo pro lege custoditur. *l.* 32. §. 1. *de legib. praesertim* contradicto aliquando judicio firmata, *l.* 34. *eod.*

Et humaniorem sententiam, *l.* 10. *in f. de reb. dub.* in obscuris *enim* quod minimum est, sequimur, *l.* 9. *de reg. jur. vide* 2215. et benigniora praeferuntur, *l.* 56. *et* 168. *de reg. jur.* quod non minus justius est, quam tutius, *l.* 192. §. 1. *de reg. jur. l.* 3. *de his qu. in test.*

Item. Ubi de obligando quaeritur, propensiores esse debemus ad negandum, *l.* 47. *de obl. et act.* ubi de liberando, ad liberandum faciliores, *ibid.*

Quidquid *enim* obligationem adstringit, nisi palam exprimatur, omissum intelligitur, *l.* 99. *de verb. oblig. vide* 1985. 1185. 2207.

Item. In cotranctibus, semper id sequitur quod actum est, aut si non appareat quod in regione frequentatur, demum autem ad id quod minimum est, summa redigenda est, *l.* 34. *de reg. jur.*

Item. Melius est servire verbis edicti, *l.* 1. §. 20. *de esercit. atc. vide* 19. 21.

In judiciis *vero* id quod utilius est ei *qui*

dixit, accipiendum est. *l.* 66. *judiciis*, *vide* 320. *in fideicommissis* 1673. *in institutionibus* 1533.

139. Pactum de QUOTA LITIS, sive de certa parte, quod ex ea lite datum erit, illicitum est, *l.* 53. *h. t.*

Idem. Si advocatus emolumenta sibi certae partis cum gravi damno litigatoris poposcit, *l.* 5. *cod. de postul. vide* 158.

Item si eventus litium majoris pecuniae praemio contra bonos mores procurator redemerit. *l.* 7. *mandati. vide* 184.

140. Qui pro fratre tanquam futuro haerede paciscitur, pro filiis suis pactum fuisse videtur, si postea ipse susceperit. *l.* 40. §. *ult. h. t. vide* 1186. 1821.

141. Debitorum pactionibus creditorum petitio nec tolli nec mutari potest. *l.* 25. *cod. h. t. vide* 2661. 2688.

142. Si tibi decem dem et paciscar ut viginti mihi debeantur, non nascitur obligatio ultra decem, re enim non potest obligatio contrahi nisi quatenus datum sit. *l.* 17. *h. t. l.* 11. §. 1. *de reb. cred. vide* 2215. *secus* si ut novem debeas. *d.* §. 1. *vide* 630.

143. *De verborum obligationibus, vide* 2200. *de pacti dotalibus.* 1266.

Tit. XV.

De transactionibus.

Cod. II. 4. Nov. 124. Cap. 4.

145. *Transactio est pactio, qualis vel controversia dirimitur; vel decisio litis consensu partium. Cujac. h. t.*

Fit tantum de re dubia et lite incerta neque finita, *l.* 1. *h. t.* vel si appellare liceat, *l.* 7. *h. t. vide* 685.

Sine causa neminem transigentem audiet Praetor, *l.* 8. §. 9. *h. t. vide* 133. 693.

Nec litem fingere *licet* ut transactio fiat, *l.* 8. §. 20. *h. t. vide* 685. valet *tamen*, si propter timorem litis. *l.* 2. *cod. h. t.*

146. Transigi non potest nisi inspectis cognitisque verbis testamenti, *l.* 6. *h. t.*

Nec nisi aliquo dato, vel promisso, vel retento. *l.* 38. *cod. h. t.*

147. Nec AQUILIANA stipulatio lites de quibus non est cogitatum, dirimit, *l.* 5. *h. t.*

Cum iniquum sit perimi pacto id de quo cogitatum non docetur, *l.* 9. §. *ult. h. t.*

Quamvis aquiliana stipulatio omnes obligationes novet et perimat, *l.* 4. *h. t. vide* 2292.

Liberalitatem enim captiosam interpretatio prudentum fregit, *l.* 5. *h. t.*

Item. Transactio non porrigitur ad jus postea quaesitum, licet simile sit, *l.* 9. *h. t. vide* 1660.

Nec ultra conventa, *d. l.* 9. §. 1.

Nec ad codicillos postea repertos, *l.* 3. §. 1. *l.* 12. *h. t.*

Nec contra ignorantem per fallaciam *contrahentis. l.* 9. §. 2. *h. t. vide* 1684.

148. Receptum est ut transactionibus pro modico magna amittamus, *l.* 8. *h. t. et ibid. Goth. vide* 1684. 685.

Quapropter negant beneficium, l. 2. *cod. de rescind. vendit. transigenti competere. Goth. in d. l.* 8.

149. De CRIMINE capitali transigere et pacisci prohibitum non est, *l.* 18. *cod. h. t. vide* 2374.

Excepto adulterio, *d. l.* 18. *et l.* 10. *cod. ad.*

l. jul. de adult. Sed hodie adulterium capitale non est, *auth. sed hodie. cod. eod. vide* 2423.

De publicis criminibus, quae sanguinis poenam non ingerunt, transigere non licet, *l.* 18. *cod. h. t.*

Citra falsi accusationem, *ibid. vide* 2462. (*in Gallia indistincte*) quoniam intelligitur confiteri crimen qui paciscitur, *l.* 5. *de his qui not.* si data pecunia sit, *non* si gratis *l.* 18. *cod. ex qu. caus.*

Item. De non instituenda accusatione criminis pacisci non licet. *l.* 9. *cod. de contr. et comm. stip.*

150. Transactio non minorem auctoritatem habet, quam rei judicatae, *l.* 20. *cod. h. t.*

Nec rescinditur sub. praetextu instrumenti postea reperti, *l.* 19. *et* 29. *cod. h. t. vide* 2147.

Nisi mala fide substracti. *d. l.* 19.

Nec contestatione, *id est protestatione* de dolo, *l.* 22. *cod. h. t. intellige si extrajudicialis, Goth. ibid.*

Nec si statim poeniteat, *l.* 39. *cod. h. t.*

Nec si res obligata, vel pro parte aliena data sit, *l.* 33. *cod. h. t.*

Nullus enim erit litium finis, si a transactionibus bona fide interpositis coeperit facile discedi, *l.* 10. *cod. h. t. vide* 2147. 690.

Fallit si res jam judicata sit, *l.* 23. §. 1. *de condict. indeb. vide* 685. nec transactio perimit rem judicatam, *l.* 7. §. 1. *h. t. l.* 32. *cod. h. t.*

Vel si ex falsis instrumentis, *l. penult. cod. h. t.*

Vel metus causa, *l.* 13. *cod. h. t.*

Vel fallacia erga ignorantem, qui tunc non tam paciscitur, quam decipitur. *l.* 9. §. 2. *h. t.*

151. De DOLO recte transigitur, modo specialiter. *l. 4. cod. h. t.*

152. Non eo, quod major in transactione dedit vel remittit captandae successionis causa, finita instaurari debent. *l. 25. cod. h. t.*

153. Etiam transigi potest, licet nullum instrumentum intercesserit, si de fide contractus confessione *partis* constet. *l. 5. cod: h. t.*

154. De re filiorum, quos in potestate non habet transigentem patrem, minime eis obesse placet. *l. 10. h. t.*

Si super alimentis. 1754. *a tutore.* 1381. *a procuratore.* 867. *haeredis dolo.* 1684. *metus causa.* 236.

LIBER III.

TIT. I.

De Postulando

Cod. II. 6. 11.

155. ADVOCATOS accipere debemus omnes qui causis agendis operantur. *l. 1. §. 11. de extr. cognit.*

POSTULARE est desiderium suum, vel amici sui in jure exponere, vel alterius desiderio contradicere, *l. 1. §. 2. h. t.*

Prohibetur postulare qui annos decem et septem in totum non complevit, *ibid.* §. 3.

Quive litteris eruditus non est, *l. 2. cod. h. t.*

Et foemina, *l. 1. §. 5. h. t. vide* 52.

Et caecus, *d.* §. 5. *vide* 328.

Et damnatus capitali crimine vel calumniae publici judicii, *d.* §. 6. et notatus infamia *d.* §. 6. nisi *pro se*, *vel* quasi tutor aut curator, *d.* §. 6. *et* §. 7.

Nisi restitutus sit, *d. l.* 1. *in fh. t.*

Et quibus propter infirmitatem curator, dari solet, *l.* 4. *h. t.*

Vel qui negotiis suis perpetuo morbo superesse non possunt. *l.* 5. *h. t.*

156. Si lucro pecuniaque capiantur, veluti abjecti atque degeneres, inter vilissimos numerabuntur; *l.* 6. §. 5. *cod. h. t.*

In HONORARIIS Advocatorum ita versari Judex debet, ut pro modo litis, pro advocati facundia, e fori consuetudine et judicii, aestimationem adhibeat, *l.* 1. §. 10 *de extr. cognit.*

Dummodo licitum honorarium, quantitas non egrediatur, *ibid.*, *id est* pro singulis causis usque ad centum aureos, *d. l.* 1. §. 12. *in Gallia decem libras ex ordinatione Curiae Parisiensis, Goth. ibid. quod non est in usu apud nos temporum diversitate.*

Civilis vero sapientia deshonestanda non est dum in judicio honor petitur, qui in ingressu offerri debuit, *l.* 1. §. 5. *de extr. cognit.*

Quaedam *enim*, tametsi honeste accipiantur, inhoneste tamen petuntur. *d.* §. 5.

157. Honoraria reddere non debent Advocati, si per eos non stetit quominus causam agant. *l.* 38. §. 1. *locati vide* 666. 994.

158. Penitus arceantur a professione Advocatorum, qui de certa *litis* parte sub nomine honorariorum pacti fuerint *l.* 5. *cod. h. t. vide* 139.

159. Ait Praetor, si non habebunt Advocatum, ego dabo. *l.* 1. §. 4. *h. t.*

Idem Proconsul. *l.* 9. §. 5. *de offic. Proc. vide* 166.

Digitized by Google

Nec quis potest postulare coram eo, nisi per edictum permiserit, *ibid.* §. 2. *vel juramentum receptum sit.*

160. Agant quod causa desiderat, temperent se ab injuria, *l.* 6. §. 1. *cod: h. t.*

Ut non ultra, quam litium poscit utilitas, in licentiam conviciandi prorumpant, *ibid.*

Nullum cum litigatore contractum ineat. *ibid.* §. 2.

Non aspernanter habeat, quod sibi semel officii gratia libero arbitrio obtulerit litigator *ibid.* §. 3.

Nec putet honori suo aliquid esse detractum, cum ipse necessitatem elegerit standi, *l.* 6. *in f. cod. h. t.*

Nemo ex industria protrahat jurgium. *l.* 6. §. 4. *cod. h. t.*

161. Ea quae Advocati praesentibus his, quorum causae aguntur, allegant, perinde habenda sunt ac si ab ipsis proferantur, *l.* 1. *cod. de err. Advoc.*

Nisi palam ex continenti, id est triduo proximo contradicant. *l.* 3. *eod. t.*

162. Quae desunt Advocatis partium, Judex suppleat, *l. un. cod. ut qu. des. Adv.*

Quod sciat legibus et juri publico convenire, *ibid.*

Non tamen factum, seu negotium. Goth. ibid.

163. Advocatus possessorem defendendo, dominium suum non amittit, si postea cognovit rem ad se pertinere, *l.* 54. *de rei vindic.*

Dominium enim manet *ei*, qui Dominus esse non vult. *l.* 17. §. 1. *de acqu. vel amit. poss.*

Fallit, si testamentum agnoverit legatarium defendendo, *l. ult. de inoff. test.*

Praeterquam si necessitate officii ut tutor *l.* 22. *de his qu. ut indig. vide* 346. 1397. 1803.

164. Advocatus fisci adversus fiscum agere potest

pro se, liberis, parentibus et pupillis, quorum tutelam gerit. *l.* 10. *h. t.*

165. Qui fuit advocatus contra patrem, adesse pupillo suo potest in eodem negotio, *l. ult. h. t.*
Etiam adversus fiscum. *ibid.*

166. Qui monitus a Judice patrocinium denegavit, careat foro nec umquam restituatur. *l.* 7. *cod. h. t.*

167. Litigator qui tractavit cum plurimis (quorum fama sit hilarior) et adversario suo tali fraude substraxit paris defensionis copiam, ostendit procul dubio iniquam a se litem foveri, et auctoritatem judiciariam a se delusam experietur, *l.* 7. *cod. h. t.*

168. Militant et causarum patroni, qui gloriosae vocis confisi munimine laborantium spem, vitam, et posteros defendunt. *l.* 14. *cod. de adv. divers. judicior.*

Tit. II.

De his qui notantur infamia.

Cod. II. 12. X. 57.

170. *Infamis est, quem lex, vel Senatusconsultum, vel decretum Principis, vel edictum Praetoris ex causa aliqua turpi, notavit ut ignominiosum. Cujac. h. t.*
Vel sententia judicii publici causa, non vero privati, *l.* 7. *de publ. jud.* nisi stellionatus, *l.* 13. *ult. h. t. vide* 1045.

171. *Interdum* Judex onerat pudorem sine ignominia, *l.* 20. *h. t.*
Item. Et increpatio patris in testamento facta opinionem onerat, non infamem reddit, *l.* 13. *cod. ex quib caus.*

Idem de eo, qui nurui suae curator non se excusat. *l.* 17. *cod. de excus tut vide* 1424.

172. Infamia notatur dimissus ab exercitu ignominiae causa, *l.* 1. *h. t.*

Non *autem* ex delicto militari, *l.* 7. *cod. de re milit.*

Qui artis Ludicrae pronuntiandive causa in scaenam prodierit, *l.* 1. *h. t.*

Fallit, si minoris aetatis sit, *l.* 21. *cod. ex qu. caus. inf.*

Qui lenocinium fecerit, *l.* 1. *h. t.*

Qui de dolo malo et fraude, suo nomine damnatus, pactusve erit, *ibid.* et calumniae causa damnatus, *l.* 4. §. 5.

Idem. Si furti, vi bonorum raptorum injuriarum damnatus, pactusve erit, *d. l* 1

Quae intra tempus luctus filiam in matrimonium collocaverit, quive eam sciens uxorem duxit, *l.* 1. *h t* et ipsa filia, *l* 15 *cod ex quib caus vide* 1247

Qui bina sponsalia, binasque nuptias in eodem tempore constitutas habuerit, *d l* 1 *h t vide* 2428

Qui a tutela remotus sit ex dolo. *l. ult. cod. de susp. tut. vide* 1409.

Improbum foenus, et usurarum usuras exigentes, *l.* 20. *cod. ex qu. caus. inf.*

Fidem rumpens societatis, *l. ult. cod.* vel mandati, *l.* 6. §. 6. *h. t.*

Depositum non restituens, *l.* 10. *cod. depos. vide* 857.

Calumniator, si fuerit calumniae causa damnatus, *l.* 4. §. 4. *h. t. vide* 2398.

Item. Et praevaricator, *d.* §. 4. *vide* 2375.

Et ea de qua pronuntiatum est calumniae causa fuisse in *bonorum* possessionem missam ventris

Digitized by Google

nomine, *l.* 15. *et l.* 19. *h. t.* cum non praegnans esset vel ex alio concepisset, *l.* 16. *h. t.*

Et judicii publici causa damnatus, *l.* 7. *de pub. jud. vide* 2393.

Et in opus publicum damnati, etiam post impletum tempus. *l.* 6. *cod. in qu. caus.*

173. Poena gravior ultra legem imposita existimationem conservat, *l.* 13. §. 7. *h. t.*

Duriori *enim* sententia cum eo transactum de existimatione videtur, *ibid. et l.* 4. *cod. ex qu. caus.*

Ictus *quoque* fustium infamiam non importat, sed causa propter quam id pati meruit, si ea fuit quae infamiam damnato irrogat, *l.* 22. *h. t.*

In caeteris quoque generibus poenarum eadem forma statuta est. *ibid.*

174. Multa damnum famae non irrogat, *l.* 1. *cod de modo mult.*

Nisi alio jure specialiter huic delicto imposita poena sit *infamiae*, *l.* 131. §. 1. *de verb. sign.*

Nec cessio bonorum. *l.* 11. *cod. h. t. vide* 2056.

175. Ex die sententiae confirmatae irrogatur infamia, *l.* 6. §. 1. *h. t.* Nec retro notatur, *d.* §. 1. *vide* 2503.

Vel si omnia provocationis tempora lapsa sunt. *d.* §. 1. *tunc enim* retro infamis est. *ibid. vide* 2531.

176. Crimen vel poena paterna nullam maculam filio infligere potest, *l.* 26. *de poen. vide* 2492.

Nec alieni criminis successor constituitur, *ibid.*

De infamia meretricis. vide 672.

Tit. III.

De Procuratoribus et Defensoribus.

Cod. II. 13. Novel. 71.

179. *PROCURATOR postulat pro actore vel reo, ejus mandato, Cujac. h. t.*

Dominus litis efficitur. *l.* 23. *cod. h. t. l.* 4. §. 5. *de appellat.*

Cognitio procuratoris mutandi, Praetoris est. *l.* 27. *h. t.*

180. *DEFENSOR est, qui postulat pro reo sine mandato, Cujac. h. t.*

Alienam suscipere defensionem, virile munus est, *l.* 18. *cod h. t.*

Invitus nemo rem cogitur defendere, *l.* 156. *de reg. jur. l.* 8. §. 1. *h. t.*

Procurator *autem* ad agendum defendere debet. *l.* 33. §. 4. *h. t.*

181. Nemo alienae litis idoneus defensor sine satisdatione intelligitur, *l.* 46. §. 2. *l.* 39. §. 1. *h. t. vide* 2299. 887.

Nisi certum sit ei negotium mandatum esse. *l.* 65. *h. t.*

182. Posteriorem procuratorem dando, priorem prohibuisse videtur, *l.* 31. *in f. h. t.*

183. Recte non transigit procurator, nisi decisio litis ei mandata fuerit, *l.* 7. *cod. de transact. vide* 867.

Nec ei recte solvitur. *l.* 86. *de solut.*

184. Eventus litium majoris pecuniae praemio, contra bonos mores a procuratore redimitur. *l.* 7. *in f. mandati. vide* 139.

185. Mandati tenetur qui passus est aliquem pro se

intervenire, *l.* 6. §. 2. *Mand. vide* 864. et qui procuratorem constituit, *l.* 42. §. 2. *h. t. et l.* 46. §. 4. *et* 5.

Vel si procurator subprocuratorem praeposuit, *vide* 744.

Procurator litis, mandati tenetur, *l.* 46. § 4. *h. t.*

Et contrario judicio mandati soluta recuperare debet. *ibid.* §. 5.

186. Minor 25. annis defensor idoneus non est, *l.* 51. *h. t.*

Nec infamis qui postulare prohibetur. Pauli sent. lib. 1. *tit.* 2. §. 1. *vide* 155.

De procuratoribus negotiorum seu mandatoribus, vide 865.

Tit. IV.

Quod cujuscumque Universitatis nomine vel contra eam agatur.

Cod. XI. 30.

187. Neque COLLEGIUM, neque hujusmodi corpus habere conceditur, nisi Senatusconsultis atque constitutionibus Principum confirmatum, *l.* 1. *h. t. l.* 3. §. 1. *de Colleg.*

Nec legata capiunt, nisi singulis legetur, *l.* 20. *de rebus dub.* CIVITATIBUS vero legari potest, *l.* 122. *et l.* 117. *de legat.* 1.°

Nec haereditatem sine speciali privilegio, *l.* 8. *cod, de haered. instit. et impetrato morticinii jure in Gallia. Goth. in l.* 1. *cod. de Sacr. Eccles.*

Civitates privatorum loco habentur. *l.* 16. *de verb. signif.*

188. Quibus proprium est corpus habere Collegii, proprium est habere res communes, et actorem sive syndicum, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Si quid debetur universitati, singulis non debetur. *l.* 7. §. 1. *h. t.* nec quod debet universitas, singuli debent. *d.* §. 1.

189. Tres faciunt collegium, *l.* 85. *de verb. sign.*

Verum stat nomen universitatis, licet in unum jus omnium reciderit. *l.* 7. §. 2. *h. t.*

190. Refertur ad universos quod publice sit per majorem partem, *l.* 160. §. 1. *de reg. jur. l.* 19. *ad munic.*

In decurionibus (*Officiers municipaux*) cum duae partes adfuerint, *l.* 4. *h. t.* aut amplius quam duae, *l.* 3. *h. t.*

Item. Decurionis patris suffragium filio proderit et filii patri. *l.* 5. *h. t. vide* 330.

191. In municipes non datur actio de dolo, *l.* 15. §. 1. *de dolo.*

Quia universi consentire non possunt, *l.* 1. §. *ult. de acquir. poss.*

Sed datur, si quid ad eos pervenit ex dolo eorum, qui res administrant. *l.* 15. §. 1. *de dolo malo.*

192. Illicita collegia dissolvuntur, sed permittitur eis pecunias communes inter se partiri. *l.* 3. *de colleg.*

193. Actor etiam filius-familias dari potest, *l.* 6. §. 3. *h. t.*

Si extraneus defendere velit universitatem, permittit Proconsul. *l.* 1. *in f. h. t.*

194. *Si civitati ususfructus legetur, vide* 416.

Tit. V.

De *Negotiis gestis.*

Cod. II. 19.

195. Ait Praetor, si quis negotia alterius gesserit, judicium dabo, *l.* 3. *h. t.*

Non in rem, sed in personam, *l.* 23. *cod. h. t.*

Et mulieres negotiorum gestorum agere possunt et conveniri. *l.* 3. §. 1. *h. t.*

196. Aliena negotia exacto officio geruntur, *l.* 21. *cod. Mand.*

Ideo GESTOR praestat *non solum* dolum et culpam, *l.* 11. *h. t.*

Sed et omnem diligentiam, *l.* 24. *cod. de usur.*

Qui *vero* affectione coactus, ne bona distrahantur, se obtulerit, tenetur tantum de dolo. *l.* 3. §. 9. *h. t.*

197. Gestor non tenetur de casu, *l.* 22, *h. t. l.* 22. *cod. h. t.*

Nec utilitas gestionis ex eventu cognoscitur, modo utiliter sit coepta, *l.* 10. §. 1. *in f. h. t.*

Fallit, si rem non necessariam aggreditur, *d.* §. 1. vel quod absens non esset solitus facere. *l.* 11. *h. t.*

Salva tamen lucri et damni pensatione, si utrumque fuit. *l.* 11. *h. t.*

198. Tenetur de non gestis, si contemplatione ejus alius ad haec non accessit, *l.* 6. §. 12. *h. t. l.* 17. §. 3. *commod.*

Item. Si cum posset, condemnatus non appellasset, *l.* 31. §. 2. *h. t.*

Praeterquam si paupertas ei non permisit, *l.* 8. §. 8. *mand.*

Quasi contra bonam fidem omiserit. *l.* 10. *cod. mand.*

Item. Inchoata explicanda sunt, et conservanda, quamvis mortuo Domino, non vero nova inchoanda. *l.* 21. §. 2. *h. t.*

199. Si temporali actione tenetur, etiam post tempus praestare cogitur, *l.* 19. *et l.* 8. *h. t.*

Ubi *vero* ignorans rem Domini emit, nec postea cognoscit ipsius esse, usucapiet. *l.* 19. §. 3. *h. t.*

200. Qui mandat alteri ut negotium alienum gerat, tenetur de negligentia gestoris, *l.* 21. §. 3. *h. t.*

Quod imprudenter eum elegerit. *d.* §. 3.

201. Non recte pecunias deponit qui solvere creditoribus sibive potuit. *l.* 13. *h. t. vide* 874.

202. USURAS debet etiam percipiendas, *l.* 19. §. 4. *h. t.*

Item. Si a semetipso pecuniam sine usuris debitam exigere debuit, *l.* 38. *h. t.*

Et quoties pecunia purgata necessariis sumtibus ei superest. *l.* 31. §. 3. *h. t. l.* 24. *cod. de usuris, vide* 873.

203. Usuras servat quas ex sua pecunia percipere potuit, *l.* 19. §. 4. *h. t. vide* 907.

Et usuras sumptuum factorum, *l.* 18. *cod. h. t. vide* 885.

Modo liberaverit Dominum ex magno incommodo. *l.* 37. *de usur.*

204. Ei qui utiliter gessit, praestatur quidquid eo nomine vel abest, vel abfuturum est, *l.* 2. *h. t.*

Licet eventus non sit secutus, *l.* 10. §. 1. *h. t. vide* 197.

Cum publice utile est, absentes a quibuscumque defendi, *l.* 33. §. 2. *de procur.*

Quapropter receptum est eos invicem obligari. *l.* 5. *de oblig. et act.*

Semel *autem* probatum a Domino, pro utile habetur, *l.* 9. *h. t.*

Item. Inter utilia computatur sumptus honeste factus ad honores *consequendos. l.* 45. *h. t.*

205. Quod indebitum exegit, restituit, si vero indebitum solvit, sibi imputare debet. *l.* 23. *h. t.*

206. Fidejussor negotiorum gestorum *actione* agere potest, nisi donandi animo fidejussit. *l.* 4. *h. t.*

207. Qui negotia mea gessit non mei contemplatione, sed sui lucri causa, suum potius, quam meum negotium gessit, *l.* 6. §. 3. *h. t.*

Aget *tamen* in quantum ego locupletior. *ibid.*

208. Ignorantis et inviti, conditionem meliorem nos facere posse, deteriorem non posse, naturalis simul et civilis ratio suasit. *l.* 39. *h. t. vide* 2661.

209. Contra impuberes actio datur in quantum locupletiores facti sunt, *l.* 2. *cod. h. t.*

Item. Haeredi et in haeredem competit, *l.* 3. §. 7. *h. t.*

Tit. VI.

De Calumniatoribus.

Cod. IX. 46.

210. *Agitur hoc titulo de his, qui per fraudem litem faciunt ut vexent, vel extorqueant, Cujac. h. t. alii sunt falsa crimina intendentes, vide* 2476.

Et qui ob negotium faciendum vel non per calumniam, pecuniam accipiunt, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

211. Amittat actionem is qui diffidentia justae sententiae in pecuniae corruptelam spem negotii reposuerit. *l. 1. cod. de poen. jud. qui male.*

LIBER IV.

TIT. I.

De in integrum restitutionibus.

COD II. 22.

215. *In integrum RESTITUTIO est, redintegrandae rei vel causae actio, Cujac. h. t.*

Verbo restitutionis, omnis utilitas actoris continetur, *l.* 81 *de verb. signif.*

Praetor *enim* lapsis vel circumventis subvenit, sive metu (*ut* 223.) sive calliditate (*ut* 237.) sive aetate (*ut* 254.) sive absentia (*ut* 276.) *l. 1. h. t.* sive justo errore (*ut* 1228.) *l. 2. h. t.*

Causa prius cognita, *l.* 3. *h. t.*

Item. Ubi aequitas evidens poscit, subveniendum est. *l.* 7. *h. t. l.* 183. *de reg. jur.*

Proinde deceptis sine culpa sua subvenitur, maxime si fraus adversarii intervenerit, *l.* 7. §. 1. *h. t.*

Non *autem* scienti, et merito, quoniam ipse se decepit, *l.* 1. §. 6. *qu. fals. tut. vide* 249. 2355.

Nec si propter minimam rem vel summam, majori rei vel summae praejudicetur. *l.* 4. *h. t.*

216. Fere in omnibus poenalibus judiciis, et aetati, et imprudentiae succurritur, *l.* 108. *de reg. jur.*

Non vero adversus delictum, ut 270. 2499.

217. *Omnis restitutio in integrum est reciproca, aut iniquissima, si ex uno tantum latere consistat, Goth in l. un. cod. de reput. qu. vide* 269.

Restitutus *enim* sicut in damno morari non debet, ita nec in lucro. *l. un. cod. de reput. quae cur ita? vide* 77.

218. Jus restitutionem petendi transit ad haeredes, *l. 6. h. t. vide* 230. 268.

Modo intra tempus restitutionibus datum, *l. 2. cod. de temp. in int. l. un. cod. si adv. dot. id est olim* in quadriennium ex quo 26. anni dies illuxerit, *l. ult. cod. de temp. in int. rest. in Gallia intra decennium, ordin. anni* 1510. *art.* 46.

Habet haeres tantum temporis, quantum defuncto reliquum fuerat. *l.* 5. §. 2. *cod. de temp. in integr.*

219. *Restitutio plusquam semel non est decernenda, Pauli sent. I.* 7. §. 3.

In una eademque causa, *l.* 3. *cod. si saepius in int.*

Nisi novae defensiones praetendantur, *ibid. et l.* 2. *eod. t.*

220. Postulata in integrum restitutione, omnia in suo statu esse debent donec res finiatur. *l.* 1. *cod. in integr. rest. post.*

221. Praefectus praetorio ex sua sententia in integrum restituere potest, quamvis appellari ab eo non possit, *l.* 17. *de minor.*

Quia petentis errorem, vel adversarii circumventionem allegatio continet. *ibid.*

De restitutionibus majorum, vide 276. *minorum,* 254. *ob metum,* 223. *ob dolum,* 237.

Tit. II.

Quod metus causa gestum erit.

Cod. II. 20. VII. 67.

223. *METUS est demissio animi propter expectationem futuri mali, Cujac. h. t.* sive timor majoris malitatis, *l.* 5. *h. t.*

Ait Praetor, quod metus causa gestum erit, ratum non habebo, *l.* 1. *h. t.*

224. Ad edictum pertinet tantum metus, qui merito et in hominem constantissimum cadat, *l.* 6. *h. t.*

Vani timoris, justa excusatio non est, *l.* 184. *de reg. jur.* neque ulla aestimatio, *l.* 13. *de re jud.*

Item. Metus praesens non suspicio inferendi ejus, *l.* 9. *h. t.* non jactationibus, sed atrocitate facti, *l.* 9. *cod. de his quae vi.*

Et injuria allatus, non autem si justus sit, puta si ingratus revocationem donationis, timens aliquid promiserit, *l.* 21. *h. t.*

Nec succurritur ei, qui se in necessitate posuit, quia hunc sibi metum ipse infert. *d. l. et ib. glos. vide* 215.

225. Deprehensus in furto vel adulterio, ad edictum pertinet, quia timuit mortem, vel vincula, *l.* 7. §. 1. *h. t vide* 671. 2173.

Et qui instrumenta status sui interverti timuit, *l.* 8. §. 1. *h. t.*

Vel si ab eo timuit, qui eum in carcerem detrusit, *l.* 22. *h. t.*

Secus de metu accusationis institutae vel futurae, *l.* 10. *cod. de his quae vi.*

226. Qui dat ne stuprum patiatur, in metu majori videtur, quam mortis. *l.* 8. §. 2. *h. t.*

227. Pro affectione parentes magis in liberis terrentur. *l.* 8. §. 3. *h. t. vide* 1478.

228. Senatoria dignitas ad metum arguendum sola non est idonea, *l.* 6. *cod. de his qu. vi.*

Nec paterna reverentia, *l.* 26. §. 1. *de pignor. l.* 22. *de ritu nupt.*

Nec maritalis. Goth. in l. 6. *cod. de his qu. vi.* 229. Cum sit haec actio in rem scripta, *l.* 9. §. *ult.* h. *t.*

Non quaeritur utrum his qui convenitur, an alius metum fecit, *l.* 14. §. 3. *l.* 16. h. *t. l.* 5. *cod.* h. *t. vide* 2172.

Sufficit *enim* ex hac re adversarium lucrum sensisse, *l.* 14. §. 3. h. *t.*

Nam cum metus habeat in se ignorantiam, non adstringitur actor ut designet quis ei metum vel vim adhibuit. *ibid.*

Qui potuit jus publicum invocare, vel aliquem adire, qui vim prohibuisset, hujusmodi praesumptioni debet apertissimas probationes violentiae opponere, *l. ult. h. t.*

230. Haec actio haeredi et successoribus datur, quoniam rei persecutionem habet, *l.* 16. §. 2. h. *t. Vide* 248. 2310. et in rem scripta, *l.* 9. §. 8. h. *t.*

In haeredem *autem* et caeteros, in id quod pervenit ad eos, *nam* quod turpiter vel scelere quaesitum est ad compendium haeredis, non debet pertinere, *l.* 16. *in f.* h. *t. vide* 2310.

Sed sufficit, si vel momento ad eum pervenit *l.* 127. *de reg. jur. l.* 17. h. *t.*

231. Per VIM, obligationem factam lex rescindit, *l.* 5. *ad l. jul. de vi pub. vide* 673.

Cum nihil consensui tam contrarium sit, quam vis et metus. *l.* 116. *de reg. jur.*

232. Tenetur de casu, qui metum adhibuit, *l.* 14. §. 11. *h. t.*

Praeterquam si peritura res fuisset. *ibid*, nisi venditurus eam fuit, qui vim passus est, *ibid.* *vide* 369.

233. Quodcumque vi atroci fit, id metu quoque fieri videtur, *l.* 1. h. *t.* *vide* 2435.

Non *vero* si magistratus recte intulit, scilicet jure licito, *l.* 3. §. 1. h. *t.*

Secus si per injuriam, *ibid.*

234. Si quo magis te de vi hostium, vel latronum, vel populi tuerer, vel liberarem, aliquid dedisti vel promisisti, edicto non teneor, nisi ipse hanc tibi vim summisi. *l.* 9. §. 1. *h. t.*

235. Vis est et nunc quoties quis id, quod deberi sibi putat, non per judicium reposcit, unde qui non sponte debitoris accepit, jus crediti non habebit. *l.* 13. *h. t. vide* 2341.

236. Quod metus causa gestum erit nullo tempore Praetor ratum habebit, *l.* 21. §. 1. *h. t.*

Quamvis transactione, *l.* 13. *cod. de trans.*

De metus exceptione, vide 2172.

Tit. III.

De dolo malo.

Cod. II. 21.

237. DOLUS malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum, *l.* 1. §. 2. *h. t. vide* 131. 2168.

Praetor *enim* adversus varios et dolosos, qui aliis obfuerunt calliditate quadam, subvenit, *l.* 1. *h. t. vide* 215. 2655.

Modo magna et evidens sit. *l.* 7. §. 10. *l.* 9. §. 5. *h. t.*

238. CULPA est quod, quum a diligente provideri poterit, non esset provisum, *l.* 31. *ad l. aquil.*

Item. est immiscere se rei ad se non pertinenti, *l.* 36. *de reg. jur. vide* 2653. *vel ultra vires. vide* 516.

Culpa dolo proxima dolum repraesentat, *l.* 1. §. 2. *si is qui test.*

Magna negligentia culpa est, magna culpa dolus est, *l.* 226. *de verb. signif.*

Dissoluta negligentia prope dolum est, *l.* 29. *mandati.*

Lata culpa est, non intelligere quod omnes intelligunt, *l.* 213. §. 2. *l.* 223. *de verb. signif.* dolo comparatur. *l.* 1. §. 1. *si. mens. fals.*

239. Dolum ex indiciis perspicuis probari convenit, *l.* 6. *cod. h. t. legendum* insidiis, *cum Cujac. XI. observ.* 11. *in f. vide* 2397.

Et consilio et eventu, *l.* 79. *de reg. jur. vide* 2077. 2314.

Scire *vero* debet actor in qua re circumscriptus sit, nec *licet* in tanto crimine vagari. *l.* 16. *h. t. vide* 2394.

240. Cessat edictum quoties actio superest, qua res servari possit, *l.* 1. §. 1. *et ult. l.* 2. *h. t.* quamvis ab alio. *l.* 4. *h. t.*

241. Et hic, et in metus causa actione, tanti reus condemnatur, quanti actor in litem juraverit, *l.* 18. *h. t.*

Sed officio Judicis debet taxatione jusjurandum refraenari, *ibid. vide* 656.

Item. Et in id quod actor habere non potuit. *l.* 78 *de reg. jur.*

242. Solus dolus praestatur in contractibus ejus tantum gratia initis qui dedit, *l.* 5. §. 2. *commod. vide* 2189.

Ubi utriusque gratia, dolus et culpa. *d.* §. 2. *vide* 724.

243. Si duo dolo malo fecerint, invicem de dolo non agent. *l.* 36. *h. t. vide* 918. 2306. 2170.

244. Nec corrumpi aut mutari potest quod recte transactum est, superveniente delicto. *l.* 2. *de itin. act. publ. vide* 2115.

245. Pro possessione dolus est. *l.* 131. *de reg. jur. vide* 2011.

246. Si convenerit dolum non esse praestandum, contra bonam fidem, contraque bonos mores est. *l.* 1. §. 7. *depositi vide* 132.

247. Neque incipiendae actiones de dolo post biennium, neque ultra biennium coeptae *protrahendae. l. ult. cod. h. t.*

Ex eo die quo asseritur commissus dolus, *d. l. ult.*

Quid si excipiendo? vide 2167.

248. Haec actio transit ad haeredes, *ll.* 13. 26. *h. t.* perpetuo, *l.* 28. *h. t.*

Quatenus ad eos pervenerit. *ll.* 26. 28. 17. *h. t. vide* 230. 2310

249. Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt et consentiunt. *l.* 145. *de reg. jur. vide* 2080. 2355.

150. Dolum malum facit, qui aliena jactura lucrum quaerit, *l.* 17. §. 4. *de instit. act. vide* 2674.

Cum *enim* inter nos cognationem quamdam natura constituit, consequens est, hominem homini insidiari nefas esse. *l.* 3. *de just. et jur.*

251. Contra patrem non de dolo, sed in factum propter paternam verecundiam actio datur. *l.* 5. *cod. h. t.*

252. In pupillum datur actio de dolo, si proximus pubertatis est, maxime si locupletior ex hoc factus est. *l.* 13. §. 1. *vide* 270.

253. *De exceptione doli, vide* 2167. *replicatione* 2170. *praesumptione* 2168.

Digitized by Google

Tit. IV.

De Minoribus viginti quinque annis.

Cod. II. 22. V. 71.

254. Praetor edicit quod cum minore quam viginti quinque annis natu gestum esse dicetur, uti quaeque res erit animadvertam, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Itaque nisi aut manifesta circumscriptio sit, aut tam negligenter in ea causa versatus sit, Praetor interponere se non debet, *l.* 24. §. 1. *h. t. unde non tanquam minor sed tanquam laesus.*

Ne magno incommodo hujus aetatis homines afficiantur, nemine cum his contrahente, et quodammodo commercio eis interdicetur. *ibid. vide* 1473.

Nec passim, sed causa cognita, si capti, *l.* 11. §. 3. *h. t.* vel decepti. *l.* 44. *h. t.*

255. Usque ad vigesimum quintum annum completum masculi et foeminae curatores accipiunt. *Instit. de Curator. vide* 1341.

Non *tamen* inviti. *inst. eod.* §. *item* praeterquam in litem, *ibid. l.* 7. §. 2. *h. t. vide* 1361. 1370.

Curator testamento, neque a patre recte datur, sed datum assuetum est confirmari ab eo qui praeest, *l.* 1. *in f. de conf. tut. l.* 7. *cod. de testam. tut. vide* 1350.

256. In restituendo minore aetas computatur de momento ad momentum, *l.* 3. §. 3. *h. t.*

Et hora spectatur, qua natus est. *ibid. vide* 1491.

Dat Princeps veniam aetatis impleto vigesimo anno masculis, et decimo octavo foeminis, ut administrent, non autem alienandi vel pignorandi facultatem sine decreto; *toto tit. cod. de his qui ven. aetat.*

Nec restituuntur, quamvis minus idonee rem suam administrare videantur. *ibid.*

257. Minores 25. annis restituuntur, etiamsi per tutores curatoresve suos defensi sunt, *l. ult. de int. rest. vide* 273. vel per Patrem simul et *in* tutorem, *l.* 29. *h. t. vide* 259. 273.

Etiam adversus rempublicam. *d. l. ult.*

Etsi dolus adversarii non probetur, *l.* 5. *cod. de in int. rest.*

Nulla *enim* differentia est num interveniat auctoritas tutoris, an perperam adhibeatur, *l.* 2. *de auctor. et cons.*

Modo grande damnum versetur. *l.* 49. *h. t. vide* 254.

Non *autem* videtur circumscriptus esse minor qui usus sit jure communi, *l. ult. cod. de in integr. rest.* vel jure publico, *l.* 116. §. 1. *de reg. jur.*

Nec si rem necessariam emerit, licet mortalem, *l.* 11. §. 4. *h. t. vide* 2674.

Non *enim* eventus damni restitutionem indulget, sed inconsulta facilitas. *ibid.*

258. Restituitur minor adversus aditionem haereditatis minus lucrosae, *l.* 7. §. 5. *l.* 22. *h. t. vide* 1589.

Vel si non adierit lucrosam, *l.* 1. *cod. si ut omis. vide* 260.

Utroque *autem* casu stant, quae recte antea facta sunt, *l.* 22. *h. t.*

Ubi *vero* ad paratam pecuniam laboribus substituti venerit, repellendus est, *l.* 24. §. 2. *h. t.*

Item. Si legatum repudiaverit vel si elegerit deteriorem. *l*. 7. §. 7. *h. t*.

259. Restituitur et adversus judicium, *l*. 7. §. 4. *h. t. l*. 1. *cod. si adv. rem. judic*. et compromissum, *l*. 34. §. 1. *h. t*. sive dum agit, sive convenitur, *d*. §. 4.

Quamvis defensus a curatore, *l*. 4. *et l. ult. cod. si adv. rem. jud. vide* 257. 273.

Contra indefensum *vero* nullum fit praejudicium, *d. l*. 4. *vide* 2040.

A confessione sua *in jure facta* restituitur, *l*. 6. §. 5. *de confess.*

Si capita sententiae cohaereant, erit restitutio reciproca, secus si non cohaereant. *l*. 29. §. 1. *h. t. vide* 217. 269.

Item. Restituitur et adversus litis extinctionem ex culpa curatoris, modo curator solvendo non sit, *l*. 13. §. *ult. cod. de judic.*

Item. Restituitur ex eo, quod ejus intersit litibus et sumptibus non vexari, *l*. 6. *h. t*.

Et si victus in licitatione fuit, modo offerat id quod ex licitatione accedit, *l*. 35. *h. t*.

260. Restituitur et si lucrum omiserit, *ll*. 7. §. 6. 44. *h. t. l*. 17. §. 3. *de usur. vide* 258.

Vel si quid praetermiserit vel ignoraverit, *l. penult. cod. de in int. rest. l*. 1. *et* 2. *cod. si ut omiss.*

Non *autem* in executionibus poenarum, ideoque injuriarum judicium semel omissum repeti non potest. *l*. 37. *h. t. vide* 2356.

261. Quamvis ex restitutione Judex pretium emptori reddere jussit, poenitere potest adolescens, *l*. 41. *h. t*.

Nec quaeri potest qui restitutus est in eam causam, in qua se ipse emendo constituit. *d. l*. 41.

262. *Item.* Si rem suam vendidit. *l.* 13. §. 1. *h. t. vide* 269.

Etiam adversus secundum emptorem ignorantem, si primus emptor solvendo non sit, *ibid.*

263. Minoris interest restitui et ex eo quod majorum ejus res fuisset, *l.* 35. *h. t.*

Puta domus in qua defecit pater, minor crevit, in qua majorum imagines aut non videre fixas, aut revulsas videre satis esset lugubre, *l.* 22. *cod. de admin. tut.*

Placuit *enim* prudentioribus affectus rationem in bonae fidei judiciis habendam. *l.* 54. *mand. vide* 1843.

264. Restituitur *quoque*, si debitam pecuniam accepit, et captus est, *l.* 7. §. 1. *h. t.* vel mutuam, *l.* 2. *cod. si adv. cred. rest.* praeterquam si jussu patris, *l.* 3. §. 4. *h. t.*

Ubi *vero* eam dissipavit, actio creditori denegatur, *l.* 27. §. 1. *h. t. unde restitutionis non indiget. vide* 274.

Quod si ex ea egenti crediderit, actiones suas cedere jubetur creditori suo. *ibid.*

Si ex ea pluris quam oporteret praedium emit, reddito pretio venditor recuperabit praedium, ita ut sine alterius damno creditor a juvene suum consequetur. *ibid.*

Cum usuris pretii a venditore, et cum fructibus a juvene, quibus locupletior factus est. *ibid.*

265. Restituitur, si pecunia ei soluta sit, et hanc perdit, *l.* 7. §. 2. *h. t. vide* 269.

Nisi Praetor decernat solvendam esse, *ibid. l.* 25. *cod. de admin. tut. vide* 1381. 2274.

Reditus *vero*, pensiones, et similia recipere potest sine decreto, *d. l.* 25.

Modo collecta non sint ultra biennium, *l.* 27. *cod. de adm. tut.*

266. Restituitur, si sine causa debitori suo acceptum tulerit, *l.* 27. §. 2. *h. t.*

Etiam in fidejussores. *ibid.*

Idem. Si damnosam novationem fecerit. *l.* 27. §. 3. *h. t.*

267. *Idem.* Si captus sit ab alio minore, veluti si ab eo accepit pecuniam et eam dilapidavit, vel perdidit. *l.* 11. §. 6. *h. t.*

Inter eos *enim* melior est causa ejus qui accepit, *d.* §. 6. sive consumentis, nisi locupletior. *l.* 34. *h. t.*

268. Succurritur successoribus eorum, etsi sint ipsi majores, *ll.* 18. §. *ult.* 19. *h. t. vide* 218. 230.

Multo vero parcius, si adversus amissionem vel repudiationem haereditatis. *l.* 24. §. 2. *h. t. vide* 258.

269. Restitutio ita facienda est, ut unusquisque in integrum jus suum recipiat, *l.* 24. §. 4. *h. t. vide* 217.

Praeterquam si pecunia data sit perdituro vel consumpturo, nec ignoravit, *d.* §. 4.

Sed parcius in emptione, quia necesse fuit pretium solvi. *ibid.*

Tunc *enim* quod ad eum pervenit, debet restituere, *l.* 1. *cod. de reput. qu.* sicut enim in damno morari non debet, ita nec in lucro, *ibid. vide* 217. 264.

Si minor fundum minoris pretii distractum petat, et curatores idoneos habeat, vix erit restituendus, nisi omnes expensas ab emptore bona fide factas praestiterit, *l.* 39. §. 1. *h. t.*

Si praedium commune venditum sit, totus contractus rescinditur, si emptor a toto velit discedi, *l.* 47. §. 1. *h. t.* eo quod partem empturus non esset. *ibid. vide* 217.

270. Placet in delictis minorib. non subveniri. *l.*

9. §. 2. *h. t. vide* 2499. *secus in poenalibus judiciis ubi de culpa et poena pecuniaria agitur. vide* 216.

Pupillus quoque ex suo dolo convenitur, si proximus sit pubertati, maxime si locupletior, *l.* 13. §. 1. *de dolo*, doli enim mali capax esse potest. *l.* 1. §. 15. *depos. vide* 2318. 2171.

Et praestat minor, si quid dolo ejus factum est, *l. un. in f. cod. de rep. qu. fiunt.*

Inde fit ut non restituatur, si falso majorem se probavit, *l.* 32. *h. t. ll.* 2. *et* 3. *cod. si min. se maj. vide* 785.

Errantibus *enim*, non fallentibus minoribus jura subveniunt, *d. l.* 2. *vide* 821.

Ne sit aetatis excusatio adversus praecepta legum ei, qui dum leges invocat contra eas, committit, *l.* 37. §. 1. *in f. h. t.*

Ne *quidem* in atrocioribus delictis, nisi quatenus miseratio aetatis ad mediocrem poenam produxerit, *d.* §. 1. *vide* 2318. 2499. 2484.

Cum malorum mores infirmitas animi non excuset. *l.* 1. *cod. si advers. del.*

Imo malitia supplet aetatem, *l.* 3. *cod. si minor se maj.*

Unde Gallorum usu in criminalibus, eis curator non datur contra dispositionem legis 4. *cod. de auct. praest. Goth. ibid.*

Idem si de tutore mentitus, vel alia similia admisit, quae non magnam machinationem exigunt, l. 14. *de dolo.*

Infantem vero innocentia consilii tuetur, *l.* 12. *ad l. corn. de sicar. vide* 2445.

271. Si major factus comprobavit, cessat restitutio, *l.* 3. §. 1. *h. t. ll.* 1. *et* 2. *cod. si maj. fact. vide* 2302.

Praeterquam si major factus aliquid exegit a

debitoribus paternis, dum minor haereditati paternae se miscuerat, *l.* 3. §. 2. *h. t.* initio inspecto. *ibid.*

Idem. Si alienam adierit haereditatem, *ibid.*

272. Non restituitur minor, si statutum tempus *restitutionis* excessit. *l.* 7. *cod. h. t. vide* 218.

273. Minoribus succurritur in his, quae praesentibus tutoribus gesta sunt, etiam in judicio, *l.* 2. *cod. si tutor vel cur. int. vide* 257.

Modo circumventi sint, *ibid.*

Quamvis a curatore jus suum consequi possint. *l.* 3. *eod.*

274. Temporales praescriptiones, *id est minores* 30. *an.* ipso jure non currunt contra minores. *l.* 5. *cod. in qu. caus. vide* 2157.

Nec restitutionis indigent beneficio, melius etenim intacta eorum jura servare, quam post causam vulneratam remedium quaerere, *ibid.*

Et generaliter ubi contractus non valet, pro certo Praetor se interponere non debet. *l.* 16. §. 3. *h. t.*

275. *Item.* Non facile auditur, si procurator ejus majoris aetatis sit, nisi mandato ejus *speciali* gestum sit, *l.* 23. *h. t.*

Nec a procuratore servari res possit, *ibid.*

Si adversus usucapionem, vide 1400. *praescriptionem* 2157. *dotis constitutionem* 1255. *fidejussorem* 2239.

TIT. VI.

Ex quibus causis majores 25. annis in integrum restituuntur.

COD. II. 54.

276. *Major 25. annis restituitur*, si metu vel Reipublicae causa abesset, si cum in vinculis, servitute hostiumve potestate esset, quid de bonis amisit, vel cujus actionis dies excessit, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Vel si evocatus sit testimonii causa, *l.* 26. §. 9. *h. t.* *l.* 2. §. 3. *de judic.*

Vel si aeger MEDICO possessiones suas contra fidem bonam vendidit, *l.* 3. *de extr. cogn.*

Ea *enim* patimur accipere, quae sani offerunt pro obsequiis, non ea quae periclitantes pro salute promittunt, *l.* 9. *cod. de profess.*

Et quoties justa causa esse videtur ut Praetor restituat. *ll.* 1. §. 1. 26. §. 9. 28. *h. t.*

277. Majori non succurritur in lucro faciendo ex alterius damno, puta si propter absentiam usucapionis tempus complere non potuit, *l.* 18. *h. t.*

Neque *enim* intelligitur amissum quod ablatum alteri non est, *l.* 20. *h. t.*

Fallit, si sine alterius damno, *l.* 27. *h. t. et ibi glossa, puta ut lucrum alteri eripiatur. Faber ration· ad l.* 18. *h. t.* etiamsi non ex bonis quid amissum sit, *l.* 27. *h. t.*

Nec ei qui haereditatem repudiavit, *l.* 7. *cod. de dolo, vide* 1596. vel repudiatam quaerere voluerit, *l.* 4. *cod. de repud. vel abst. vide* 258.

Ita quaesitam renuntiando nihil agit. *d. l.* 4.

278. ABSENTIA metu dicitur, si justo timore mortis vel cruciatus corporis absit. *l.* 3. *h. t. vide* 224.

279. Absentia ejus qui Reipublicae causa abest neque ei, neque alii damnosa esse debet. *l.* 140. *de reg. jur.*

Adversus *enim* eos succurritur, ne vel obsit vel prosit quod evenit, *l.* 1. *h. t. vide* 217. ne capiantur, neve capiant, *l.* 21. *h. t.*

Ne cui officium publicum vel damno vel compendio sit, *l.* 29. *h. t.*

Cum nemini officium quod non sui commodi causa suscepit, debeat esse damnosum, *l.* 61. §. 5. *de furt. vide* 548.

Absentia *vero* debet esse sine dolo, nec juvatur *absens*, si reverti potest, vel si alterius commodi captandi gratia abesset. *ll.* 4. 36. *h. t.* vel sui privati negotii causa, *l.* 42. *h. t. vide* 2028.

Nec si procuratorem reliquerit per quem defendi potuit, *l.* 39. *h. t. vide* 282.

Nec si, *quamvis* praesens esset, idem damnum passurus esset, *l.* 44. *h. t.* veluti si res natura sua interciderit, etsi restituta esset, *l.* 24. *in f. depos.*

Nec negligentibus subvenitur, sed necessitate rerum impeditis *l.* 16. *h. t.*

280. DELEGATUS pro civitate adjuvatur, licet Respublica non sit, *l.* 26. §. 9. *l.* 8. *h. t. vide* 2609. modo non sui commodi, sed coactus, *l.* 36. *h. t.*

Et MILES qui discedere signis sine periculo non potest, *l.* 45. *h. t. vide* 2561.

Et quotiescumque quis ex necessitate, non ex voluntate abfuit, *l.* 26. *in f. h. t. vide* 109. veluti ab hostibus captus. *l.* 14. *h. t. l.* 5. *cod. h. t.*

281. ABSENTIA cum quodam laxamento itineris numeratur, neque enim minus abest Reipublicae causa qui revertitur, *l.* 4. *de vacat, et excus.* vel si infirmitate vel casu impeditus, *l.* 38. §. 1. *h. t.*

Daturque modicum tempus ad agendum postquam reversus est, dum hospitium conducit, sarcinulas componit, advocatum quaerit, *l.* 15. §. 3. *h. t.*

Non *autem* auditur qui differt restitutionem. *ibid.*

282. Vinculis coercetur et ille qui OPPRESSUS est a latronibus, praedonibus, vel potentiore, *vide l.* 9. *h. t.*

Et ille qui sine dedecore in publico comparere non potest, *l.* 10. *h. t.*

Si *vero* defendatur, cessat restitutio. *l.* 23. *h. t. vide* 279.

283. Ex persona minoris 25. annis, per quem MAJOR contraxit, nullo modo restitui potest, *l.* 3. §. 11. *de Minor.*

Quoniam sibi debet imputare cur Minori rem commisit, *ibid. vide* 766. 744.

Secus si minor sua sponte negotiis intervenerit, *l.* 24. *de minor.*

284. *De restitutionibus in genere, vide* 215. *de metu* 223. *de dolo* 237.

TIT. VII.

De alienatione Iudicii mutandi causa facta.

COD. II. 55.

288. Qui rem ALIENAT ut alium adversarium substituat in fraudem, tenetur in factum quanti interest, *l.* 1. *h. t.*

Idem. Si donet, *l.* 11. *h. t.*

Sive potentiorem, *l.* 1. §. 1. *h. t.* aut alium qui vexaturus sit adversarium, *l.* 2. *h. t.*

Non *autem* si re vult carere, ne propter eam saepius litigaret, *l.* 4. §. 1. *in f. h. t.*

Nam cogitatio ejus qui lites execratur non est vituperanda, *ibid.*

Nec si haeredem instituendo, vel si legando alienavit, *l.* 8. §. 3. *h. t.*

Nec si ob valetudinem, aut aetatem, aut occupationes necessarias. *l.* 4. §. 3. *h. t.*

289. Quando edicto locus est, facultas est convenire vel emptorem, vel venditorem, *l. un. cod. h. t.*

Non *vero* post annum. *l.* 6. *h. t. utilem. Cujac. in l.* 14. *quod met. caus.*

290. Haec actio non est poenalis, sed rei persecutionem continet, quare datur HAEREDI, non *autem* in haeredem, *l.* 4. §. *ult. h. t. ll.* 5. *et* 6. *h. t.*

Videtur *enim* ex delicto dari, *l.* 7. *h. t.*

In quantum intersit alium adversarium non habuisse. *l.* 3. §. 4. *h. t.*

291. Non licet POTENTIORIBUS patrocinium litigantibus praestare, vel actiones in se transferre, *toto tit. cod. ne lic. potent.*

Sub poena debiti jacturae. *l.* 2. *eod.*

Tit. VIII.

De receptis, qui arbitrium receperunt ut sententiam dicant.

Cod. II. 56.

293. ARBITER *est disceptator electus ex compromissio partium, qui disceptandae inter eos causae officium in se recepit. Cujac. h. t.*

Non *vero* si consilio suo vel auctoritate discuti litem pateretur. *l.* 13. §. 2. *h. t.*

294. COMPROMISSUM judicium imitatur, *l.* 14. *cod. de judic.*

Digitized by Google

Et ad similitudinem judiciorum redigitur *l.* 1. *h. t.*

295. Non potest compromitti de CRIMINE publico, vel famoso delicto, *l.* 32. §. 6. *h. t.*

Nec de liberali causa, *ibid.* §. 7. favorabilius enim est majores Judices habere. *ibid.*

296. Nemo cogitur arbitrium recipere, susceptum *vero* implere Praetor jubet, *l.* 3. §. 1. *l.* 11. §. 1. *h. t.*

Nisi excusetur causa cognita, *l.* 15. *h. t.*

Judex arbitrium suscipere ejus rei de qua JUDEX est, prohibetur lege Julia, *l.* 9. §. 2. *h. t.*

Et minor viginti annis, *l.* 41. *h. t. vide* 328.

Et mulier. *l. ult. cod. h. t. vide* 52.

297. Arbiter non recte statuit, nisi de qua re et quatenus compromissum est. *l.* 32. §. 15. *et* §. *ult. h. t.*

Et *in* loco ubi compromissum est, *l.* 21. §. 10. *h. t.*

Neque si fuit compromissum ut certam sententiam dicat, *l.* 19. *h. t. vide* 2039.

Et nisi in DIE praefinita, unde necessarium est adjici de die, *l.* 32. §, *ult. l.* 33. *h. t.*

Si ultra diem judicatum est, sententia nulla est. *l.* 1. *cod. h. t.*

298. Si plures arbitri sint, non potest UNUS sine alio sententiam dicere, *l.* 17. §. 2. *h. t. vide* 2038.

Sed aut omnes, aut nullus, *d.* §. 2.

Itaque quod duo ex consensu, absente tertio judicaverint, nihil valet, *l.* 18. *h. t.*

Cum potuit praesentia ejus trahere eos in ejus sententiam, *l.* 17. *in f. h. t.*

Valet autem si adsit, et contra sentiat, *l.* 39. *de re judic. vide* 2038.

Ubi duo sunt et dissentiunt, TERTIUS adhibetur. *l.* 17. §. 6 *h. t.*

Digitized by Google

299. Sententiae arbitri stari debet, licet iniqua sit, *l.* 27. §. 2. *h. t. vide* 9. 2042.

Et sibi imputet qui compromisit, *d.* §. 2. *secus apud nos remedio appellationis.*

Non *tamen parit* exceptionem *rei judicatae*, sed tantum poenae petitionem, *l.* 2. *h. t. in stipulationem deductae, Goth. ibid.*

Quae major adjici potest, quam res de qua agitur, *l.* 32. *h. t,*

Quapropter ab ea sententia non appellatur, *l.* 1. *cod. h. t.*

Sed poena praestatur ab eo, qui a placitis arbitri recedit, *d. l.* 1.

Quamvis unus ex haeredibus sententiae paruerit. *l.* 5. *inf. de verb. oblig.*

300. Silentio sententia arbitri roboratur, si intra DECEM dies proximos attestatio missa non fuerit, vel judici, vel adversario de definitione arbitri non amplectanda, *l.* 5. *cod. de recept. arbitr.*

Tunc enim et fugienti exceptio, et agenti actio competit. *d. l.* 5. *apud nos caeteris sententiis aequiparatur. Ordin. mensis augusti* 1650.

301. Nulla poenae causa acquiruntur fisco ex compromissi sententia, *l.* 42. *h. t. vide* 2512.

Jure nostro multa temerariae appellationis exigitur

302. Sententia ab arbitro MUTARI non potest, *l.* 19. §. 2. *h. t.*

Nec corrigi, quamvis errrasset in sententia dicenda. *l.* 20. *h. t.*

303. In compromissis personam non egreditur. *l.* 45. *h. t.*

304. Compromissum solvitur MORTE cujusque ex litigatoribns, *l.* 49. §. 2. *h: t.*

Praeterquam si de haeredibus utriusque partis dictum sit. *d.* §. 2. *l.* 27. §. 1. *h. t.*

De executione sententiae arbitri. vide 329.

TIT. IX.

Nautae, Caupones, Stabularii ut recepta restituant.

305. NAUTA est, qui navem exercet, *l.* 1. §. 2. *h. t. vide* 743.

Sive qui navis navigandae causa in nave sit. *d.* §. 2. (*Le Capitaine.*)

306. Tenetur nauta de omnibus rebus in navem missis, etiamsi ei non fuerint adsignatae, *l.* 1. §. *ult. h. t. vide* 2335.

Modo immissas scierit. glossa ibid. in v. allatae.

Idem. De vestibus et cibariis pro quibus nullam recepit mercedem, *l.* 4. §. 2. *l.* 1. §. 6. *h. t.*

Hoc *enim* ipso quod in navem res illatae sunt, receptae videntur, et praestat non solum nautarum factum, sed et vectorum, *l.* 1. §. *ult. h. t. vide* 748. 2335.

Damnum extra navem datum non praestat, licet a nautis datum sit, *l. ult. h. t.*

Praeterquam si jam in littore perierint, quas semel recepit, *l.* 3. *h. t.*

Item. Non praestat, si praedixerit ut unusquisque res suas servet, neque damnum se praestaturum, et consenserint, *l.* 7. *h. t.*

307. Nauta, et CAUPO, et STABULARIUS custodiae nomine tenentur, quamvis mercedem non accipiant pro custodia, *l.* 5. *h. t. vide* 2336.

Sicut et fullo, et sarcinator, *d. l.* 5.

Non *tamen* si naufragio, vi piratarum, vi majore, vel alio fato sine culpa res perierit. *l.* 3. §. 1. *h. t. vide* 2675.

308. Caupones et Stabularii, si extra negotium receperint, non tenentur, *l.* 3. §. 2. *h. t.*

Nec si in stabulo, vel caupona VIS MAJOR contigerit. *d. l.* 3. §. 1.

Nec de facto viatorum *l.* 6. §. 3. *h. t. cur ita? vide* 2336.

309. Haec actio rei persecutionem continet, et in HAEREDEM et perpetuo datur. *l.* 3. §. 4. *h. t.*

310. *De esercitoria. vide* 743. *de institoria.* 765.

LIBER V.

TIT. I.

De Judiciis, et ubi quisque agere vel conveniri debeat.

Cod. III. 1. VII. 43.

311. JUDICES, sacrosanctis Scripturis ante sedem depositis, et Dei praesentia consecrati, lites diri-mant, scituri quod non magis judicant, quam ipsi judicantur, *l.* 14. *cod. h. t.*

Siquidem litigatores sub hominibus, ipsi autem DEO inspectore, *ibid.*

Hodie jurant se facturos secundum quod eis visum fuerit justius et melius, *auth.* hodie ju-rant. *cod. h. t. intellige secundum leges. glossa. ibid. in v. justius.*

312. *JUDICIA disceptationes sunt, quae fiunt ex parte actoris et rei apud Judicem, litium finiendorum gratia, Cujac. in cod. h. t.*

Initium judiciorum litis contestatio, finis sententia. Cujac. h. t.

313. Lis CONTESTATA dicitur cum Judex cau-

sam audire coeperit, *l. un. cod. de litis contest.* (*par le primier reglement ou appointement. ord.* 1667. 14. 13.)

Ex ea deterior conditio non fit, sed plerumque melior. *ll.* 86. *et* 87. *de reg. jur. vide* 2261.

Et actiones salvae permanent, *l.* 139. *de reg. jur.*

Et perpetuantur, et ad haeredes transmittuntur, *l. ult. in f. de fidei. et* nomin. quamvis poenales.. *ibid. vide* 349.

Item. Post litis contestationem nemo ordinariae sedis DECLINET examen, *l.* 4. *cod. de jur. omn. jud. vide* 324. 2574.

Nec judicem RECUSET, *l.* 16. *cod. h. t. intellige de recusatione fori.*

Ubi *enim* acceptum est semel judicium, ibi et finem accipere debet. *l.* 30. *h. t.*

314. Judicium non datur antequam aliquid debeatur, *l.* 35. *h. t. l.* 76. §. 1. *de verb. oblig. vide* 48.

315. Major quaestio minorem causam ad se trahit, *l.* 54. *h. t.* nec per eam, majori praejudicium sit. *ibid.*

316. Inter CONSENTIENTES cujusvis judicis est jurisdictio, *l.* 1. *h. t. vide* 102.

Si tribunali praeest, vel aliam jurisdictionem habet, *d. l.* 1.

Nec privatorum consensus judicem facit eum, qui nulli praest judicio, *l.* 3. *cod. de jurisd.*

Consensisse autem videntur qui sciunt se non esse subjectos jurisdictioni ejus, et in eum consentiunt. *l.* 2. *h. t.*

317. Nulli prorsus audientia praebeatur, qui causae continentiam dividet. *l.* 10. *cod. h. t.*

318. In BONAE FIDEI Judiciis, ea quae sunt

moris et consuetudinis debent venire, *l.* 31. §. 20. *de aedil. edic. vide* 2695.

Et usurae ex mora, *l.* 32. §. 2. *de usur. vide* 1147.

Nonquam fortuiti casus, *l.* 6. *cod. de pign. act.*

Item. Cum nondum dies praestandae pecuniae venit, ex causa cavetur, *l.* 41. *h. t.*

Et si quid inaequaliter factum esse constiterit, in melius reformabitur, *l.* 3. *cod. comm. utr. jud. vide* 575. *modo sententia lata non sit.*

Replicatio doli bonae fidei judicium facit, *l.* 3. *cod. de except. seu praescr.*

Item. Tenetur in solidum qui dolo fecit. *l.* 6. *quod cum eo qu. vide* 2044.

319. Non quidquid judicis potestati permittitur, id subjicitur juris necessitati, *l.* 40. *h. t.*

Unde quamvis ABSENTES damnare possit, non tamen omnimodo necesse habet, *l.* 1. *cod. quom. et qu. jud. vide* 2480.

Imo absens si bonam causam habet, vincet. *l.* 71. *h. t.*

Expensis litis excipiendis contra *eum* in poenam contumaciae. *l.* 13. §. 2. *cod. h. t.*

320. Si quis intentione AMBIGUA vel oratione *in libello* usus sit, id quod utilius ei est, accipiendum est, *l.* 66. *h. t.*

Utque res salva sit actori, *l.* 172. §. 1. *de reg. jur.*

Cum omne jus suum in judicium deduxisse videatur, *l. ult. cod. de ann. except.*

Licet generaliter libellum transmiserit, et nullius causae mentionem habentem. *d. l. ult.*

Secus in conventionibus, ut 138.

321. Qui temere in judicium vocavit, viatica, et litis sumptus reddit, *l.* 79. *h. t.* victusque in

EXPENSIS damnatur, *l.* 13. §. 6. *cod. h. t.*

Et aliquando detrimentum praestat. *l.* 5. *cod. de fr. et lit. expens.* alioquin Judex de proprio parti reddet, *ibid.*

Fallit, si neutrum litigatorum subdi debere viderit, *auth.* post jusjurandum, *cod. h. t.*

Qui plus petit, nisi reus debitum obtulerit, expensas obtinet, Cujac. in tit. cod. de plus petit. quia titulus ille non observatur in Gallia, Rebuf. in proemio. 5. *n.* 53.

322. Poenam CONTUMACIAE non patitur, quem adversa valetudo defendit, *l.* 53. §. 2. *de re jud.*

Vel si necessitate profectus sit, *l.* 10. *cod. quom. et qu.*

Vel majoris causae occupatio, *d.* §. 2 vel si ad majus auditorium vocatus, *l.* 54. §. 1. *eod.*

Absens, ex edicto PEREMPTORIO, non recte condemnatur, si propositum, non sit, vel in notitiam ejus non pervenit, *l.* 1. §. 3. *quae sent. sine apell.*

Ad PEREMPTORIUM edictum hoc ordine venitur, ut actor petat primum, mox alterum per intervallum non minus decem dierum, et tertium, quibus propositis tunc peremptorium impetret, *ll.* 68. 69. *et* 70. *h. t. vide* 2688. §. 10.

Potest tamen Judex numerum moderare pro conditione causae, vel personae, vel temporis, *l.* 72. *h. t.*

Quod appellatur *unum pro omnibus d. l.* 72. *l.* 8. *cod. quom. et quando*, *l.* 53. §. 1. *de re judic.* (*sans qu'il soit besoin d'autre.*)

Solet *autem* post tria, unum edictum dare successor. *l.* 55. *h. t.*

Adversus contumaces tres denuntiationes sufficiunt. *l.* 9. *cod. quom. et quando.*

323. Omnes lites non ultra TRIENNII metas post litem contestatam protrahuntur, *l.* 13. §. 1. *cod. h. t.*

Item. Actor contumax cadit omnino de lite, et nullomodo iterum eamdem litem resuscitare potest. *ibid.* §. 2.

324. Praescriptio FORI in principio litis opponenda est. *l. ult. cod. de except. seu praescr. l.* 52. *h. t. vide* 2141.

Privilegium fori superveniens inutile erit ei, qui jam in jus vocatus est. *l.* 7. *h. t. vide* 313. 2574.

325. Actor FORUM rei sequitur, *l.* 2. *cod. jurisd. omn. jud.*

Sive in rem, sive in personam sit actio *l.* 3. *cod. ubi in rem.*

Tempore contractus inspecto, *ibid.*

Etiam in criminali negotio, *l.* 5. *cod. de jurisd. omn. jud. vide tamen* 2405. *ubi de majoribus delictis.*

Viator quoque forum sortitur ubi contraxit, *l.* 19. §. 2. *h. t. et ibi Goth.*

Haeres ibi defendendus vel conveniendus est, ubi defunctus debuit, *l.* 19. *h. t.*

Fideicommissum *autem* petitur ubi haeres domicilium habet, *l.* 50. *in f. h. t.*

Vel ubi haereditas. *l. un. cod. ubi fideic.* vel major pars haereditatis, *l.* 50. *h. t.*

326. Actor RECONVENTUS eumdem habere et contra se Judicem non dedignetur, *l.* 14. *cod. de sentent. et interloc. l.* 22. *h. t.*

Nec eum recusare potest, quasi non esset competens, *d. l.* 14. *l.* 5. *cod. de fr. et lit. exp.*

Intellige in eodem negotio, *d. l.* 14. *id est in eadem lite. Goth. ibid.*

327. *JUDEX est disceptator juris. Cujac. in cod. h. t.*

Sive vir bonus disceptandae rei causa datus. Cujac. h. t. a Magistratu, *l.* 15. *de re judic.*

Facti quaestionem habens, non juris auctoritatem, *l.* 15. *ad municip.*

Non datur quem altera pars nominatim petat, nisi specialiter a Principe permittatur, *l.* 47. *h. t.*

Hodie soli arbitri sicut et a Principe delegati, dantur certis personis. Judices vero inter omnes sua jurisdictione subjectos, jus dicunt.

Nihil interest in potestate, an sui juris sit, *l.* 12. *in f. h. t.*

Item. Boni et innocentis viri officio fungi debet, *l.* 4. §. 1. *fam. ercisc.*

Quapropter et venena, et libri improbatae lectionis, et similia protinus ab eo corrumpenda sunt, *d.* §. *vide* 566.

Nemo sibi jus dicere debet, in re enim propria iniquum est judicare. *l. unic. cod. ne quis in sua.*

328. Quidam lege impediuntur ne Judices sint, puta senatu motus, *l.* 12. §. 2. *h. t.*

Quidam natura ut surdus, mutus, furiosus et impubes, quia judicio carent, *d.* §. 2.

Quidam moribus ut foeminae et servi, *d.* §. 2. *vide* 52.

Caecus *vero* judicandi officio fungitur, *l.* 6. *h. t.* et retinet magistratum, sed non adipiscitur. *l.* 1. §. 5. *de postul.*

MINOR 20. annis judicare non cogitur, nec arbitrium suscipere, *l.* 41. *de recept. arbitr. vide* 296.

Valet tamen sententia a minore lata, nisi minor 18. annis sit, *l.* 57. *de re judic.*

Ubi vero Princeps Magistratum dedit omnia gerere decrevit. *d. l.* 57. *in fine. vide* 256.

Digitized by Google

329. MAGISTRATUS est publica persona, cui publice judicium jurisque dictio data est, *Cujac. in parat. de orig. jur.*

Judicium a se datorum vel arbitrorum sententias exequitur. *l.* 15. *de re judic.*

330. In privatis negotiis PATER filium, et FILIUS patrem judicem habere potest. *l.* 77. *h. t. vide* 190.

Non *vero* si jurisdictioni praeest. *l.* 10. *de jurisd.*

Quippe judicare munus publicum est, *l.* 78. *h. t. vide* 52.

Nam quoad jus publicum attinet, non sequitur jus potestatis, *l.* 14. *ad S. C. trebell.*

In CRIMINALIBUS nec gener, socer, vitricus, privignus, sobrinus, propiusve affinitate judicet. *l.* 5. *de jniur.*

331. Ad eumdem Judicem mittuntur quo facilius coire cohaeredes vel socii vel tutores possint, *ll.* 1. *et* 2. *de quib. reb. ad vide* 317.

Breves lites et maxime vilium personarum sine scriptis et sine aliqua expensa deciduntur. *auth.* nisi breves, *cod. sentent. ex peric.*

Et levia crimina, *l.* 6. *de accus. vide* 2393.

Si inter miserabiles personas? vide 2688. §. 41.

Tit. II.

De inofficioso testamento.

Cod. III. 28.

333. INOFFICIOSUM dicere, est allegare quare exhaeredari vel praeteriri debuerit, *ll.* 3. *et* 5. §. 1. *h. t.*

Hoc colore agitur quasi non sanae mentis

parentes fuerint, cum testamentum inique ordinarent, *l.* 2. *et d.* §. 1. *h. t.*

Sive non officio pietatis, *d. l.* 2. vel a quasi furioso, *l.* 36. *de legat.* 3. *l.* 19. *h. t.*

Cum omnia, quae nostra sunt, liberis nostris ex voto paremus, *l.* 50. §. 2. *de bon. libert. vide* 1917.

Nec consentiendum sit parentibus, qui injuriam adversus liberos suos testamento inducunt, *l.* 4. *h. t.*

Plerumque NOVERCALIBUS delinimentis instigationibusve corrupti. *d. l.* 4.

334. LEGITIMA portio liberorum triens est inter omnes dividenda, *novel.* 18. *cap.* 1.

Si quinque vel plures sint, semis erit seu sex unciae, *ibid.*

Quae portio tam in proprietate, quam in fructu consistit, *novel.* 18. *cap.* 3.

Sine ullo gravamine vel mora. *l.* 30. *cod. h. t.*

335. DOS et DONATIO querelam inofficiosi excludunt, *l.* 29. *cod. h. t.* et in testamento relicta, *l.* 30. *cod. h. t.*

Dummodo haeredes instituti sint, *novel.* 115. *cap.* 3. cum *aliter* inutile testamentum esset, *l.* 30. *de liber. et posth. vide* 1510.

Quod autem deest legitimae portioni repletur. *l.* 31. *cod. h. t. l.* 25. *h. t.*

336. Donationes et dotes minuuntur ut caeteris integra sit legitima portio tam liberis, quam parentibus, *Novel.* 92. *et l. l. tit. cod. de inoff. donat. et inoff. dot.*

Etiam in extraneos factae, *l.* 1. *cod. de inoff. donat. intellige de immensa donatione. Goth. in d. l.* 1 *ex l.* 3. *ejusdem tit.*

337. Tam parentibus, quam liberis de inofficioso licet disputare, *l.* 1. *h. t.*

Turbato mortalitatis ordine non minus parentibus, quam liberis pie relinqui debet, *l.* 15. *h. t. vide* 1917.

Sed causa filiorum defuncti praecedit, *l.* 14. *h. t.*

Item. Licet et fratribus et sororibus consanguineis, si scripti haeredes infamiae vel turpitudinis vel levis notae macula aspergantur, *l.* 27. *cod. h. t. intellige de infamia facti. Goth. in d. l* 27. *vide* 171.

Puta si meretrix instituta sit, cum sit ejus persona turpis, *l.* 3. *si a par. qu. manum. et ibi Goth. vide* 672.

Secus si fratres uterini sint, *l.* 27. *cod. h. t.*

338. Ex causa inofficiosi testamentum rescinditur, *l.* 8. §. 16 *h. t. vide* 1510.

Pro parte qua actor ab intestato successurus esset, *l.* 19. *h. t.*

Cum jure intestati, qui obtinuit, succedat, *l.* 13. *cod. h. t.*

Nec pro ea parte legata debentur ex jure vetere. *ibid et l.* 13. *in fine h. t.*

Imo soluta repetuntur, *l.* 8. §. 16. *h. t.*

Cum nihil ex eo testamento valet; *l.* 28. *h. t.*

Hodie omnino debentur. *novel.* 115. *cap.* 3. *in fine et cap.* 4. *in fine*, *vide* 1619.

339. Filio qui contra fratrem de parte egit et obtinuit, filia exhaeredata vel praeterita quae non egit, non concurrit, *l.* 16. *h. t.*

Ejus enim qui constituit non agere pars alteri accrescit, *l.* 23. *in fine h. t.*

Secus ubi extraneus sit institutus, tunc enim haereditas legitima dividitur inter liberos, *l.* 19. *h. t.*

Nec frater adeundo ex testamento repudiare haereditatem legitimam videtur, *ibid. vide* 360.

Non sic in exhaeredato, qui ad accusationem

non venit repudiantis animo, quia partem non facit, *nec ei prodest alterius victoria. l.* 17. *h. t.*

340. Recte exhaeredantur qui probantur INGRATI, si ipsas ingratitudinis causas nominatim inseruerit testamento, *novel.* 115. *cap.* 3.

Justae vero causae sunt: 1.° Si filius parentibus suis manus intulerit, *d. cap.* 3. §. 1. *vide* 1973.

2.° Si gravem et inhonestam injuriam eis ingesserit, *ibid.* §. 2.

3.° Si eos in criminalibus causis accusaverit, nisi adversus Principem vel Rempublicam, *ibid.* §. 3. *vide* 1802.

4° Si cum maleficis ut maleficus versatur, *ibid.* §. 4.

5.° Si vitae eorum insidiaverit, *ibid.* §. 5. *vide* 1973.

6.° Si uxori patris vel concubinae sese immiscuerit, *ibid.* §. 6.

7.° Si delator contra parentes extiterit, *ibid.* §. 7.

8.° Si pro carcerato *parente* idoneus non fidejusserit, *ibid.* §. 8. *vide* 1331.

9.° Si prius testamentum condere prohibuerit, *ibid.* §. 9. *l.* 23. *cod. h. t. vide* 1611.

10.° Si in arenariorum vel mimorum professione permanserit, praeter voluntatem et professionem parentum, *ibid.* §. 10. *l.* 11. *cod. h. t.*

11.° Filia si luxuriosam vitam degere elegerit, vel ante 25. annos sine consensu patris marito se conjunxerit, *ibid.* §. 11. *l.* 19. *cod. h. t. vide* 1241.

12.° Si furioso *parenti* obsequium et curam competentem non praebuerit, *ibid.* §. 12.

13.° Si per negligentiam vel contemptum captivum non redemerit, *ibid.* §. 13.

14.o Si haereticus sit, *ibid.* §. 14.

PARENTES *equidem* exhaeredantur ex causis, 3. 5. 6. 9. 12. 13. et 14. *supra dictis d. novel.* 115. *cap.* 4. §. 1. 2. 3. 4. 6. 7.

Idem. Si pater aut mater alterius vitae vel menti insidiati fuerint veneno, *d. cap.* 4. §. 5.

Una ex his causis probata sufficit. *d. cap.* 3. *circa finem.*

342. EXHAEREDATIO nulla expressa causa interdum valet, si non mala mente, sed ut filio consulat, *l.* 12. §. 2. *de bon. libert. l.* 18. *de liber. et posth.*

Ut puta, si furioso vel impuberi fideicommissariam haereditatem dedit, *dd. ll.*

Vel si prodigum exhaeredavit ei legando quod sufficeret alimentorum nomine, *l.* 16. §. 2. *de curat. fur.*

Vel si filius sua manu se exhaeredem scripsit, *l.* 8. §. 6. *de bonor. poss. cont. tab.*

343. PRAETERITIO matris pro exhaeredatione est, *l.* 19. *h. t. vide* 1510. *apud nos idem est de praeteritione patris.*

344. Mortua in puerperio matre, filius ille cum fratribus virilem habebit, cum extraneis vero quaerelam. *l.* 3. *cod. h. t.*

345. Qui dicit testamentum irritum esse simul et inofficiosum, debet eligere utrum prius movere volet, *l.* 8. §. 12. *h. t.*

Item. Victus in quaerela, de falso agere potest, et contra, *l.* 14. *cod. h. t. l.* 47. *de petit. haered. vide* 1522.

Qui dixit inofficiosum et non obtinuit, quod in testamento accepit, perdat. *l.* 8. §. 14. *h. t. vide* 1803.

346. A quaerela excluditur qui conditioni in testamento appositae paruit, *l.* 8 §. 10. *h. t.* aut

haeredem scriptum agnovit, *l.* 23. §. 1. *h. t. vide* 1596.

Ut puta, si legatum ab eo petierit, *l. ult.* §. 1. *h. t. l.* 5. *de his qu. ut indig.*

Agnovisse enim videtur qui quale judicium defuncti comprobavit, *l.* 32. *h. t.* modo major sit 25. annis, *l.* 8. §. 1 *cod. h. t. vide* 260.

Non si ex necessitate officii agnoverit, ut tutor, *vel* curator, *l.* 30. §. 1. *h. t. vide* 1803. 279.

Excluditur *tamen* advocatus vel procurator legatarii qui petiit, quia agnovisse videtur. *l. ult. h. t. vide* 163.

347. Quaerela post ordinationem litis DERELICTA non amplius restauratur. *l.* 8. §. 1. *h. t. l.* 1. *cod. de in integr. rest. intellige si renuntiavit vel a lite destitit expresse. Fab. ration. in d.* §.

348. Post QUINQUENNIUM quaerela non datur nisi ex magna et justa causa, *l.* 8. §. *ult. h. t. ll.* 16. *et* 34. *in fine cod. h. t.*

Ab adita haereditate computandum, *l.* 36. §. *ult. cod. h. t.*

Non currit tempus dum filius testamentum arguit quasi non jure perfectum, *l.* 16. *cod. h. t. vide* 1803.

Quia officere non cessantibus non potest. *d. l.* 16.

Neque contra minorem, *l.* 2. *cod. in qu. caus. in int.*

349. Suis HAEREDIBUS quaerela transmittitur, *l.* 34. *cod. h. t.*

Extraneis *vero* si coepta controversia vel praeparata sit, *l.* 6. §. 2. *ll.* 7. 8. §. 1. *h. t. vide* 313.

Et in ea defunctus perseveraverit. *l.* 15. §. 1. *h. t. vide* 347.

350. Sub CONDITIONE exhaeredatio facta nullius momenti est, *l.* 68. *de haer. instit.* veluti, *si Titius haeres erit*, quae conditio si non expressa esset, non noceret, *d. l.* 68. *vide* 2671. 1530.

Pure *enim* fieri debet, *l.* 3. §. 1. *de lib. et posth.*

Si dixerit mater, *si a patre emancipati fuerint*, patri non obtemperanti denegatur actio nomine filiorum agenti, quibus nullam injuriam fecit mater. *l.* 25. *cod. h. t.*

Sed potius putavit providendum. *d. l.* 25.

351. *Filius meus exhaeres esto*, haec exhaeredatio valet, si modo unicus sit, *l.* 2. *de lib. et posth.*

Si plures sint, nullus exhaeredatus est, *d. l.* 2.

Causa enim institutionis benigne accipitur, cum exhaeredationes non sint adjuvandae. *l.* 19. *eod. tit.*

352. De inofficioso testamento MILITIS nec filios queri posse certum est, *l.* 9. *cod. h. t.*

Quamvis milites, *l.* 27. §. 2. *h. t.* nec patrem. *l.* 24. *cod. h. t.*

353. Pendente appellatione scriptus haeres propter inopiam pupilli ALIMENTA, pro modo facultatum praestat, usque ad finem litis, *l.* 27. §. 3. *h. t. vide* 1576.

De indignitate ejus qui non obtinuit. vide 1803.

Tit. III.

De haereditatis petitione.

Cod. III. 31.

354. HAEREDITAS juris nomen est, *l.* 178. §. 1. *de verb. signif.*

Et sine corpore, juris intellectum habet. *l.* 50. *h. t.*

Successio est in universum jus quod defunctus habuit, *l.* 24. *de verb. signif. l.* 62. *de regul. jur vide* 1528.

Unde qui in universum jus succedunt, haeredis loco habentur, *l.* 170. *sive* 128. *de regul. jur.*

Haereditatis appellatione neque legata, neque fideicommissa continentur, *l.* 96. *de legat.* 3.

Haereditas non haeredis personam, sed defuncti sustinet, *l.* 34. *de acqu. rer. dom.*

Et pro Domino habetur, *l.* 61. *eod tit.*

Augmentum recepit et diminutionem, *l.* 20. §. 3. *h. t.*

Ejus qui vivit haereditas in rerum natura non est. *l.* 1. *de haered. vel act.*

355. Haereditas in DUODECIM uncias dividitur, *l.* 50. §. 2. *de haered. inst.*

Uncia. *Una pars.*

Sextans. *Duae partes, sive duae unciae.*

Quadrans. *Tres partes, sive tres unciae.*

Triens. *Quatuor partes, sive quatuor unciae.*

Quincunx. *Quinque partes, sive quinque unciae.*

Semis. *Sex partes, sive sex unciae.*

Septunx. *Septem partes, sive septem unciae.*

Bes. *Octo partes, sive octo unciae.*

Dodrans. *Novem partes, sive novem unciae.*

Dextans. *Decem partes, sive decem unciae.*

Deunx. *Undecim. partes, sive undecim unciae.*

As. *Duodecim partes, sive tota haereditas. d.* §. 2.

356. FRUCTIBUS augetur haereditas, *l.* 20. §. 3. *h. t. l.* 178. §. 1. *de verb. signif.*

Unde fructuum ante haereditatem petitam

perceptorum usurae praestantur, *l.* 51. §. 1. *h. t. intellige de fructibus extantibus tempore mortis.*

Item intellige de usuris ex pretio fructuum perceptis, quibus locupletior sit. Fab. ration. in d. §. 1. *secus* si non locupletior, *l.* 20. §. 6. *h. t.*

Fructuum *autem* post haereditatem petitam perceptorum usurae non debentur, *d.* §. 1.

Cum ante litem contestatam nec usuras, nec fructus reddit bonae fidei possessor. *l.* 1. §. 1. *cod. h. t. vide* 357.

Usurae *vero* debentur ex quo quis scit haereditatem a se peti. *l.* 20. §. 11. *h. t.*

Licet ei nondum denuntiatum sit, nam ubi scit, incipit esse malae fidei possessor, *ibid. vide* 1163.

Cum haereditas petita sit, perceptos fructus restituit, etsi petitor eos percepturus non fuerat, *l.* 56. *h. t.*

Et fructus quos percipere potuit. *l.* 62. §. 1. *de rei vindic. l.* 1. *cod. h. t. vide* 368.

357. Bonae fidei possessor haereditatis quod INDEBITUM exegit, non restituit, *l.* 20. §. 18. *h. t.*

Nec imputaturum quod non debitum solvit, *d.* §. 18.

Quamvis negotiorum gestor quod indebitum exegit, restituat. *l.* 23. *de negot. gest. vide* 205. *ille enim alieno nomine exegit, non suo. Fab. ration. in d. l.* 23.

Item. Possessor haereditatis reddit etiam INHONESTOS quaestus, *l.* 52. *h. t. quamvis bona fide possideat, Fab. ration. in l.* 54. §. *ult. h. t.*

Nam si alterutri dandi sunt, innocenti potius, quam nocenti dantur, Goth. in d. l. 52.

Item. Omne lucrum ei auferendum est. *l.* 28.

h. t. etsi bonam fidem habeat, si sine titulo. d. l. et ibi Fab. in ration.

Praetium venditae rei restituit, si factus sit locupletior. *l.* 23. *h. t.*

358. Pendente lite de haereditatis petitione, non tenetur possessor MORTALITATEM naturalem praestare, *l.* 40. *h. t. vide* 369.

Nec obstat litis-contestatio, ne propter metum hujus periculi temere indefensum jus suum relinquat. *ibid.*

359. Actor eligere debet utrum velit sortem tantum, an et usuras cum periculo nominum agnoscere. *l.* 30. *h. t. vide* 894. 1383.

360. Legitimam haereditatem vindicare non prohibetur is, qui, cum ignorabat vires testamenti, judicium defuncti secutus est. *l.* 8. *h. t. l.* 46. *de bon. lib. non enim eam repudiavit. Goth. in d. l.* 8.

361. Pro haerede possidet, qui putat se haeredem esse, vel scit se haeredem non esse, *l.* 11. *h. t. scilicet ex testamento. glossa ibi in verbo non esse.*

Sed etiam et bonorum possessor pro haerede videtur possidere, *d. l.* 11. *vide* 1588.

Idem. De eo qui se offert petitioni, *l.* 13. §. 13. *h. t.* nisi actor eum non possidere sciat, *l.* 45. *h. t.*

Item. Si rem haereditariam vendiderit, *l.* 16 §. 5. *et l.* 13. §. 4. *h. t.*

Praetium *enim* succedit loco rei venditae in petitione haereditatis, *l.* 22. *h. t. vide* 357. *in coeteris non succedit, Goth. in l.* 48. *in fine, de furtis, vide* 409.

Si ex PRAETIO rem comparavit, veniet in petitionem praetium, non res. *l.* 25. §. 1 *h. t.*

Nisi magna utilitas haereditatis versetur, *l.* 20. *h. t.*

Quod fallit in fundo fideicommissario vendito, si ex praetio rem comparavit, *l.* 71. *de legat.* 2. *vide* 1685. *Quid in fundo dotali? vide* 1277. *Ex nummo furtivo?* 2326. *Ex nummo deposito?* 846.

362. Haec actio PRAESCRIPTIONE longi temporis (10. ann.) non submovetur, cum mixta personalis sit, *l.* 7. *cod. h. t.*

363. Si haereditatem distraxerit qui se haeredem esse existimat, redactae ex praetio pecuniae USURAS non praestat. *l.* 20. §. 6. *h. t. vide* 356.

364. Picturarum, marmorum et caeterarum rerum voluptariarum impensas servat bonae fidei possessor, *l.* 39. §. 1. *h. t. vide* 372.

Si legatum solvit retentione rerum haereditariarum sibi satisfiet. *l* 17. *h. t.*

LIBER VI.

TIT. I.

De rei vindicatione.

Cod. III. 32.

366. VINDICATUR *res proprietatis assertione, Got. h. t.*

Nomen deductum a vi quadam civili. Cujac. in cod. h. t.

367. Longe commodius est POSSIDERE et adversarium ad onera petitoris compellere, *l.* 24. *h. t. vide* 2693.

Tenetur vero qui dolo desiit possidere, *l.* 25. §. 8. *de petit. haered. vide* 582. vel dolo posses-

sionem noluit admittere, *ibid. cur ita? vide* 2011.

Et contra eum juratur in litem. *l.* 68. *h. t. vide* 655. 241.

Ubi culpa tantum desiit possidere, venit quod adversarii interfuit. *l.* 68. *h. t.*

368. Restituitur res cum sua causa. *l.* 20. *h. t.* post acceptum judicium, *d. l.* 20. *l.* 31. *de reb. cred. vide* 1167.

Et cum FRUCTIBUS honeste percipiendis. *l.* 33. *h. t. vide* 357. 374.

Ex eo enim scientiam malae fidei possessionis accepit, *l.* 2. *cod. de fruct. et lit.* et contra haeredem in vitium succedentem, *ibid.*

Post motam controversiam possessores quasi praedones tenentur, cum sciant ad se rem non pertinere, *l.* 25. §. 7. *de haered. petit.*

Quid. si cognoverint alienam? vide 1163.

Petitor *vero* debet sumptus in rem factos cum fructibus perceptis prius compensandos. *ll.* 48. *et* 65. *h. t.*

369. De MORTE naturali animalium non tenetur bonae fidei possessor. *l.* 15. §. *ult. h. t. vide* 358 nec post petitionem, nisi appareat petitorem ea fuisse distracturum. *ibid. vide* 849. 232.

370. Bonae fidei possessor non reddit rationem de CULPA, quia quasi rem suam neglexit, *l.* 31. §. 3. *de haered petit. vide* 847.

Nec si dilapidaverit vel perdidit, dum re sua abuti putat, *l.* 25. §. 11. *de haered. petit.*

Vel si donavit, *d.* §. 11. cum ex his locupletior non sit, *ibid.*

Nisi remunerationem acceperit, *ibid.*

Secus si in pecuniam aliamve rem aliquid convertit, ex tunc enim omnimodo LOCUPLES

videtur, licet postea deperdat. *l.* 18. *quod met. caus. vide* 409. 2674.

371. Bonae fidei possessor pretium acceptum reddit, *l.* 23. *de haered. petit.* si factus sit locupletior, *ibid. vide* 361.

PRAEDO vero et quod exigere potuit, *l.* 25. §. 2. *de haered. petit.*

372. Bonae fidei possessor deducit impensas necessarias et utiles, licet res non extet, *l.* 38. *de haered. petit.*

Malae fidei necessarias tantum, *l.* 5. *cod. h. t.*

Praedo non aliter, quam si res melior sit, *d. l.* 5. *vide tamen* 702.

Item deducit et picturas et marmora et caetera voluptaria, *l.* 39. §. 1. *de haered. petit. vide* 364.

Praedo ea tantum aufert, si sine detrimento possit, *d.* §. 1. quamvis utilia, *l.* 5. *cod. h. t.*

Non tamen, nec bonae fidei possessor, si ei profutura non sint, *l.* 9. *de impens. in res dot. vide* 1319.

Nec malitiis indulgendum, si picturas corradere velit, nihil laturus, nisi ut officiat, *l.* 38. *h. t. vide* 1127.

AEDIFICIA quae Dominus dives facturus esset, aestimantur, *d. l.* 38.

Si vero Dominus pauper sit, sufficit permittere possessori ut tollat quae possit, ita ne deterior sit fundus, *ibid.*

Potestate Domino data tantum ei dare, quantum habiturus est, his rebus ablatis. *ibid.*

373. Ei qui in aliena area sciens AEDIFICAVIT, conceditur, ut sine dispendio Domini tollat aedificium, *l.* 37. *h. t.* vel materiam., *l.* 2. *cod. h. t. vide* 2674.

Praeterquam in civitate, ne ruinis urbs de-

formetur, *l.* 2. §. 17. *ne qu. in loco, vide* 2089. 1634. 2620.

Si area communis sit, sumptus offerre debet qui aedificium vindicat, *l.* 16. *cod. h. t.*

Si in sua area ex materia aliena, datur actio quasi dolo malo fecerit. *l.* 1. *in fine de tigno junc. vide* 2333.

374. Bonae fidei possessor fructus extantes praestat, *l.* 22. *cod. h. t. vide* 1163.

Post litis-contestationem universos. *ibid. quamvis reconditos.*

375. Nemo praedo est qui praetium numeravit, *l.* 13. §. 8. *de petit. haer. l.* 126. *de reg. jur.*

Nec nocet ei dolus auctoris, *l.* 3. *cod. de peric. et comm. vide* 2169.

Nec juris error, modo dolo careat. *l.* 25. §. 6. *de haered. petit. vide* 1226.

Item. Bona fide emit qui ignoravit eam rem alienam esse, *l.* 109. *de verb. signif.*

Vel si auctore judice comparavit, *l.* 137. *de regul. jur.*

Ad usucapiendum *vero* auctoris vitio *laborat. auth.* malae fidei. *cod. de praescr. longi temp. vide* 2027.

376. Voluntas duorum Dominorum miscentium materias commune totum corpus efficit, *l.* 7. §. 8. *de acquir. rer. dom.*

Et unusquisque pro rata ponderis vindicabit, *l.* 3. *in fine h. t.*

Ubi *vero* ex confusione nova species facta est, ejus erit qui fecit, *l.* 5. §. 1. *h. t.*

Nam mutata forma prope interemit substantiam rei, *l.* 9. §. 3. *ad exhib.*

Nisi separari possint, ut puta aes et argentum. *l.* 12. §. 1. *de acq. rer. dom.*

377. Proprietas totius NAVIS carinae causam sequitur, *l.* 61. *in fine h. t. vide* 1641. 419.

SCAPHA non videtur navis esse, cum per se parva navicula sit, *l.* 44. *de evict.* et separatim vindicabitur. *l.* 3. §. 1. *h. t. vide* 1739.

378. Utilis seu PUBLICIANA vindicatio datur non Domino qui nondum usucoepit, *l.* 1. *de publ. in rem act.*

Modo bona fide emit, *l.* 7. §. 11. *eod. tit.* et ei res tradita sit, *ibid.* §. 16.

Non *tamen* ut res Domino auferatur, *l. ult. eod. tit.*

Nec haeredi furis, quia vitiorum defuncti successor est. *l.* 11. §. 2. *eod. tit. vide* 701. 2310.

379. Res alienas possidens non nisi suam intentionem implenti restituere cogitur. *l. ult. cod. h. t. vide* 1185. 2016. 1994.

Non enim quod meum non est statim tuum est, Goth. in d. l. ult.

Cum adversus extraneos etiam vitiosa possessio prodessse solet, *l. ult. de acqu. vel amitt. poss. vide* 2113.

Nam pro possessore possidet praedo qui interrogatus, cur possideat, responsurus sit, quia possideo. *l.* 11. *in fine et l.* 12. *de haered. petit.*

380. Bonae fidei possessor restituit ubi res sit, aut ubi agitur sumptibus petitoris. *l.* 10. *h. t.*

381. DE EVICTIONE non tenetur petitor qui rei aestimationem accepit. *l.* 35. §. 2. *h. t.*

Sibi enim possessor imputare debet qui non restituit rem. *d.* §. 2.

Digitized by Google

TIT. II.

De publiciana in rem actione. 382. *Vide* 378.

TIT. III.

Si ager vectigalis vel emphyteuticarius petatur.

COD. IV. 66. XI. 61.

383. VECTIGALES agri vocantur qui in perpetuum locantur, *l.* 1. *h. t. vide* 1959.

Conductores eorum quamvis non efficiantur Domini, habent actionem in rem adversus *Dominum*, *l.* 1. §. *ult. h. t.*

Ita tamen si vectigal solvant, *l.* 2. *h. t.*

384. Potior est Dominus omni pignore *pro* vectigali non soluto, *l.* 31. *de pignor. vide* 1057. 1069.

Et ipsa praedia non personae conveniuntur, *l.* 7. *de publ. et vect. vide* 2688. §. 25.

Ideo possessores etiam praeteriti temporis vectigal solvere debent. *d. l.* 7.

386. Jus EMPHYTEUTICARIUM neque conductionis, neque alienationis titulus est, sed jus tertium in quo cuncta in scriptis conventa modis omnibus debent custodiri. *l.* 1. *cod. de jure emphyt.*

387. Jus emphyteuticarium non licet transferre sine consensu Domini, *l.* 3. *cod. eod.*

Praeferturque Dominus emptori tantum dando quantum revera emptor dedisset, *d. l.* 3. *unde nostrum* PRAELATIONIS *jus.*

Propterea tenetur emptor duos menses spectare, *d. l.* 3.

Digitized by Google

Si translatio facta sit nullo praetio adhibito, eligi debet persona non prohibita, sed concessa et idonea ad solvendum canonem, *l.* 3.

Ex tunc debet Dominus necessario novum emphyteutam suscipere, et ob id subscribere, *d. l.* 3.

Et pro subscriptione non amplius ei licet, nisi quinquagesimam partem praetii vel aestimationis *fundi* accipere, *d. l.* 3. LAUDIMIUM *dicimus, pernimis multiplicatum usque ad duodecimam partem, et quandoque ad sextam duplicata ex abusu laudimii exactione.*

388. Si fundus emphyteuticarius perierit, Domino peribit, *l.* 1. *cod. de jure emphit. vide* 2639.

Si pro parte tantum, damnum feret emphyteuta. *d. l.* 1.

LIBER VII.

TIT. I.

De usufructu et quemadmodum quis utatur fruatur.

Cod. III. 33.

392. USUSFRUCTUS est jus alienis rebus utendifruendi, salva earum substantia, *l.* 1. *h. t.*

Jus est in corpore, quo sublato et ipsum tolli necesse est, *l.* 2. *h. t.*

Sine persona esse non potest. *l.* 26. *de stip. servor. vide* 405.

393. Constituitur etiam sine testamento, pactionibus et stipulationibus, *l* 3. *h. t.*

Vel praesens, vel ex die dari potest, *l.* 4. *h. t.*

Etiam in rebus quae usu tolluntur, vel minuuntur, *l.* 1. *de usufr. ear. rer.*

Sed ab *usufructuario* cautio desideranda est, ut restituatur res ejusdem qualitatis, *l.* 7 *eod. tit. nempe utiliter et satisdato. Goth. in l.* 2. *eod. tit. vide tamen* 437.

Non vero in vasorum usufructu, *l.* 12. *usufr. quemadmodum cav.*

Idem. In pecunia, *l.* 2. *et l.* 5. *de usufr. ear. rer.* et in nominibus. *l.* 3. *eod. tit.*

394. Ususfructus non dominii pars est, sed servitutis, *l.* 25. *de verb. signif. instit. de legatis* §. *si cui.*

Unde recte dicimus eum fundum totum nostrum esse, etiam cum ususfructus alienus est, *d. l.* 25.

Item. Non possidetur, sed magis tenetur. *l.* 1. §. 8. *quod legat. vide* 2013. 426.

395. Constituitur etiam in numismatibus, *l.* 28. *h. t. l.* 9. §. 4. *ad exhib.* in statuis et imaginibus, *l.* 41. *h. t.*

Jumentis caeterisque rebus, *l.* 3. §. 1. *h. t.* etiam mobilibus. *l.* 7. *h. t.*

396. ADJICIUNTUR usufructu ea sola sine quibus omnino utifrui quis non potest, *l.* 1. §. 1. *et* §. 4. *si usufr. pet.*

Non *autem* si cum aliquo incommodo utatur, *d.* §. 4. *vide* 407.

Item. Iter quatenus ad fruendum necessarium, *l.* 2. §. 2. *si servit. vind.* sed non ab eo cui vicinus fundus legatus est, sed haeres cogitur redimere aditum et praestare, *l.* 44. *in fine de legat.* 1.°

Item. Et instrumenta fundi et domus in usufructu continentur. *l.* 15. §. 6. *h. t.*

397. Non potest Dominus AEDES altius tollere invito usufructuario, *l.* 7. §. 1. *h. t. vide* 398.

Haeres potest tollendo obscurare luminibus, *l.* 30. *h. t.*

Modo non in totum obscurentur, sed modicum lumen quantum habitantibus sufficit, relinquatur. *d. l.* 30. *l.* 10. *de servit. urb. praed. vide* 464.

398. Usufructuarius AEDES reficere potest, et si quid ad domus ornatum pertinet, *l.* 13. §. 7. *h. t.*

Etiam voluptatis causa, *ibid. et l.* 7. §. *ult. h. t.*

Non tamen ampliare, nec *utilia* detrahere, *d.* §. *in fine*, quamvis melius repositurus sit, *l.* 8. *h. t.*

Nec inchoata consummare, *l.* 7. §. 3. *h. t.*

Nec altius tollere, *l.* 13. §. 7. *h. t.*

Nec speciem commutare licet in meliorem statum, *l. ult. de usu et habit.*

Veluti si in praedio voluptaria dejiciat ut hortos faceret, licet majoris reditus, *l.* 13. §. 4. *h. t. vide* 2660.

Nec qualitatem immutare, *ibid.* §. 7.

Potest tamen in praediis rusticis causam proprietatis meliorem facere, *d.* §. 4.

Quapropter et lapicinas et venas metallorum inquirere, et forsitan poterit ad hoc vineas vel arbusta vel oliveta dejicere, si nihil agriculturae nocebit. *ibid.* §. 5.

Modo proprietarius apparatum sustinere possit, *ibid.* §. 6. *vide* 736. 1127.

Et coelum agri non corrumpatur. *d.* §. 6.

399. AEDIFICIUM in fundo ponere non potest, *l.* 13. §. 6. *h. t.*

Nisi quoad fructum percipiendum necessarium sit. *d.* §. 6.

400. Omnibus uti debet quasi bonus et diligens pater-familias, *l.* 9. §. 2. *et l.* 65. *h. t.*

Secundum rerum conditionem, *l.* 15. §. 1. *et l.* 13. §. *ult. h. t.*

Et cogi potest recte colere, *l.* 9. *h. t.*

Ne intempestiva CULTURA deteriorem fundum faciat, *l.* 25. §. 3. *locati, vide* 1019.

401. Debet usufructuarius omne quod diligens pater-familias in sua domo facit, et ipse facere, *l.* 65. *h. t. vide* 437.

Et reficere hactenus tamen ut sarcta tecta habeat, *l.* 7. §. 2. *h. t. l.* 7. *cod. h. t.*

Non autem si vetustate corruerunt, *d.* §. 2.

Cum modica tantum refectio ad eum pertineat, *d.* §. 2.

Quod vero ultra erogatum docebit, reposcet, *l.* 7. *cod. h. t.*

Potest tamen derelinquere usumfructum ne domum reficiat, *l.* 64. *h. t.*

Nisi suo facto deterior facta sit. *l.* 65. *h. t. vide* 444.

402. Si haeres villam VETUSTATE corruptam priusquam ususfructus praestaretur, aedificavit, sumptus partem pro portione ususfructus reposcet, *l.* 50. *h. t. l.* 32. §. 5. *de usu et usufr. leg.*

Si postea refecerit, pati debet usufructuarium uti. *l.* 7. §. 2. *h. t.*

Non tenetur vero reficere quod vetustate deterius reliquisset testator. *l.* 65. §. 1. *h. t.*

403. Fundi ONERA agnoscit usufructuarius, ut puta stipendia, tributa, solaria, alimenta ab ea re relicta, *l.* 7. §. 2. *h. t. modica scilicet Goth. ibid.*

Et indictiones temporarias, *l.* 28. *de usu et usufr, leg.*

Et quae ad collationem viae impendunt, *l.* 27. §. 3. *h. t.*

Et quod ob transitum exercitus confertur ex fructibus. *d.* §. 3.

Non autem ea onera quae pro jure fructuum percipiendorum, sed tantum ea quae ipsis fructibus vel praedio, vel personae imposita sunt. Goth. in l. 28. *de usu et usufr. leg.*

404. Etiam IMMATURA colligere potest, *l.* 48. §. 1. *h. t.*

Si talia expediat colligi, veluti olea, cum immatura plus habeat reditus, *l.* 42. *de usu et usufr. leg. l.* 48. §. 1. *h. t.*

Et foenum immaturum. *d.* §. 1.

405. Fruendum concedere potest, LOCARE vel VENDERE, *l.* 12. §. 2. *h. t. vide* 1001. 431. invito haerede, *l.* 67. *h. t.*

Intellige de perceptione fructuum, non vero de jure utendifruendi, Goth. in l. 12. §. 2. *h. t.* cum personae cohaereat, *l.* 3. §. *ult. qu. mod. ususfr.*

Et morte extinguatur, *d.* §. *et ll.* 3. 10. 12. 16. *cod. h. t. vide* 416.

Nec transeat ad HAEREDEM, *dd. ll. vide* 1707.

Ne in universum inutiles essent proprietates, semper abscendente usufructu, *l.* 3. §. 2. *h. t. l.* 8. *de usu et usufr. leg.*

VESTES *autem* locare non potest, quia vir bonus ita non uteretur, *l.* 15. §. 4. *h. t.*

Nisi scenicas, aulaeas, vel alterius apparatus, vel funebres. *l.* 15. §. 5. *h. t.*

Non tenetur *vero* si vestem sine dolo malo attritam reddiderit. *l.* 9. §. 3. *ususfr. quem cav.*

406. Debet ex agnatis GREGEM supplere, *l.* 68. §. *ult. h. t.*

Sed caro foetus demortui ad eum pertinebit, *l.* 70. §. 2. *h. t.*

Ubi *vero* singulorum capitum ususfructus legatus sit, nihil supplebit, *l.* 70. §. 3. *h. t.*

Tunc *autem* mortui pecoris caro et corium in fructu non sunt. *l.* 30. *qu. mod. ususfr.*

407. De ARBORIBUS evulsis, vel vi ventorum dejectis, habet usque ad usum suum, *l.* 12. *h. t. vide* 1162.

Etiam ad villae refectionem, *d. l.* 12.

Nec novas sustituere cogitur, *l.* 59. *h. t.*

Imo Dominus eas tollere tenetur, si incommodior sit ususfructus, vel iter, *l.* 19. §. 1. *h. t. vide* 396.

Arboribus demortuis aliae substituendae sunt ab usufructuario, et priores ad eum pertinent. *l.* 18. *h. t.*

408. Potest SYLVAS caeduas et arundineta caedere, *l.* 9. §. 7. *et l.* 10. *h. t.*

Sicut pater-familias caedebat, *d.* §. 7.

Et aucupiis, et venationibus, et piscationibus uti, *l.* 9. §. 5. *et l.* 62. *h. t. vide* 1162.

Et alluvionibus et incrementis, *l.* 9. §. 4. *h. t.*

Non de insula, quae apparet separata, *d.* §. 4.

Debet enim latitare incrementum. *d.* §. 4.

409. Qui PRAETIO rei fruitur, rem habere et ea frui videtur. *l.* 39. *h. t. l.* 33. *de peculio, vide* 361.

410. Ad exemplum emptoris potest usufructuarius CONDUCTOREM repellere. *l.* 59. §. 1. *h. t. vide* 1004.

411. Si quid aedificaverit postea tollere non potest, *l.* 15. *h. t. vide* 373. 1022.

Refixa plane vindicare potest. *ibid.*

412. Tenetur, si cum posset USUCAPIONEM non interpellaverit, *l.* 1. *in fine usus fr. quemadm vide* 1280.

Vel si non utendo servitus amissa sit, *l.* 15. §. 7. *h. t.*

Omnem enim CURAM suscipit, *d. l.* 1. *usus-fr. qu.*

Et CUSTODIAM praestat. *l.* 2. *eod. tit. vide* 2675.

413. Pendentes FRUCTUS jam maturos fructuarius feret et stantes. *l.* 27. *h. t. de fructibus novissimi anni, vide* 420.

414. Acquirere SERVITUTEM non potest, retinere autem potest, *l.* 15. §. 7. *h. t.*

Si vero amiserit, non utendo tenetur. *d.* §. 7.

415. Omnium bonorum ususfructus non potest legari ultra dodrantis aestimationem, *l.* 29. *h. t. vide* 1839. 355. *intellige haeredem habere quadrantem cum fructibus: quod si ultra habeat, tunc recte omnium bonorum ususfructus legatur, quo pluris sit in proprietate compensato cum quo minus sit in usufructu.*

De usufructu legato, vide 1701. *quomodo caveat usufructuarius* 437.

Tit. II.

De usufructu accrescendo. vide 1703.

Tit. III.

Quando dies ususfructus legati cedat.

Vide 1705. 1865.

Tit. IV.

Quibus modis ususfructus vel usus amittatur.

416. Certis modis EXTINGUI placuit usumfructum, ne in universum inutiles essent proprietates, *l.* 3. §. 2. *de usufr. vide* 1707. 405.

Ideo morte usufructuarii finitur, *l.* 3. §. *ult. h. t. vide* 433. *etiam civili scilicet capitis minutione*, *l.* 1. *h. t.*

Poterit tamen alii restitui si rogatus sit, *l.* 4. *h. t. quo casu* aget Praetor ut ex fideicommissarii persona pereat, *ibid.*

CIVITATI relictus, vel municipibus centum annos tuetur, *l.* 56. *de usufr.*

Quia is finis vitae longaevi hominis est, *d. l.* 56. *l.* 8. *de usu et usufr. leg.*

Computatio vero falcidiae triginta annorum sit, *l.* 68. *ad l. falcid. vide* 1845.

Relictus *quandiu Titius in furore erit.* Mortuo Titio in usufructuarii vitam extenditur. *l.* 12. *cod. de usufr.*

417. Amittitur NON UTENDO per decennium contra praesentes, vicennium contra absentes, *l.* 13. *cod. de servit. et aqu. l.* 16 §. 1. *cod. de usufr. vide* 500.

Affectus vero sufficit ad retinendum usumfructum. *l.* 12. §. 4. *de usufr.*

418. Amittitur MUTATIONE rei, *l.* 5. §. 2. *h. t. vide* 419.

Puta si stagnus exaruit, ut ager sit factus, *l.* 10. §. 3. *h. t.*

Aut sylva caesa sit, et illic sationes fuerint factae, *ibid.* §. 4.

Aut si ager inundatus sit, *l.* 23. *h. t.*

Aut si MASSA et ex ea vasa sint facta, vel contra, *l.* 10. §. 5. *h. t. vide* 1635.

Etiamsi mutatio a defuncto facta sit, veluti si de balneo habitationem fecerit, *l.* 12. *h. t. vide* 1636.

Ubi vero restituitur res, ita et ususfructus, *ll.* 23. *et* 24. *h. t. vide* 1641.

Non tamen si arvi ususfructus legetur, et ibi vineae sint positae, vel contra. *l.* 10. §. 4. *h. t.*

419. Aedibus INCENSIS perit ususfructus et areae, *l.* 34. §. *ult. de usufr. l.* 5. §. 2. *et l.* 10. §. 1. *h. t.*

Vel demolitis a testatore, licet novas restituerit. *d.* §. 1. *et* §. 7. *h. t.*

Idem. De scyphis ex quibus MASSA facta est, et iterum scyphi, *l.* 36. *de usufr. vide* 1635.

Et de nave si destructa sit et resoluta, *l.* 10. §. 7. *h. t.* licet iisdem tabulis, nulla praeterea adjecta restaurata sit, *d.* §. 7.

Fallit, si per partes aedes reficiat, *l.* 10. §. 1. *h. t.* vel navem, *d.* §. 7. *vide* 1641.

Item. Fallit universorum bonorum usufructu legato, quia et ipsa substantia in usufructu est. *l.* 34. *in fine de usufr.*

420. HAEREDIS fructuarii sunt percepti fructus, quamvis nondum reconditi, mox quam a solo separati sunt, *l.* 13. *h. t.*

Qui *vero* terra teneantur Domini fundi sunt, quamvis maturi, *l.* 8. *de ann. legat. vide* 1161.

Et ea qui non opera fructuarii deciderunt, vel a solo separati sunt, *l.* 13. *h. t.*

Nec obstat quod bonae fidei possessor *tales* suos faciat, *ibid. l.* 48. *de acqu. rer. dom. vide* 1163.

Et pensiones etiam futuras haeres fructuarii percipit, si omnibus fructibus per colonos sublatis fructuarius decesserit, *l.* 58. *de usufr. vide* 1309.

Nam a fructuario percepti essent, si locatus fundus non fuisset. Fab. ration. in d. l.

421. Ususfructus PRO PARTE interitum recipit, *l.* 14. *h. t.*

Et certae partis non utendo amittitur, *l.* 25. *h. t.*

Secus de USU, *l.* 19. *de usu et habit.*

TIT. V.

De usufructu earum rerum, quae usu consumuntur vel minuuntur.

423. *Vide* 393.

TIT. VIII.

De usu et habitatione.

COD. III. 33.

425. Nudus USUS, id est sine fructu, iisdem modis constitui solet quibus et ususfructus, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Iisdemque finitur, *l.* 3. §. 3. *de usufr. et quemad.*

Fructui et usus inest, usui fructus deest. *l.* 14. §. 1. *h. t.*

426. Usus fundi longe minus est, quam fructus, *l.* 10. §. 4. *h. t.*

Cui *enim* usus relictus est, uti potest, frui non potest, *l.* 2. *h. t. vide tamen* 435.

Usus non possidetur, sed magis tenetur. *l.* 1. §. 8. *quod legat. vide* 394. 2013.

427. Qui habet usum fundi, habitare in eo potest, Dominumque prohibere illo venire, nisi agri colendi causa, *l.* 10. §. 4. *h. t.* vel fructus percipiendi, *d.* §. 4.

COLONUM vero prohibere non potest, *d.* §. 4.

Nec molestus esse his per quos opera rustica fiunt, *l.* 11. *h. t.*

De CELLA vinaria et olearia utitur solus, *l.* 10. *in fine h. t.*

Deambulandi quoque et gestandi jus habet, *l.* 12. §. 1. *h. t.*

Et LIGNIS utitur ad usum quotidianum, et horto, et pomis, et oleribus, et floribus, et aqua, *d.* §. 1.

Ad usum scilicet, non usque ad abusum, *d.* §. 1.

Totos fructus penu consumere potest mediocris praedii, modo utatur ut bonus pater-familias debet, *l.* 15. *h. t. vide* 1743.

Cum CONVIVIS et hospitibus potest uti, *l.* 12. §. 1. *h. t.*

Et in oppidum deferre de his quae abundant in fundo, *d.* §. 1.

Aliquo *enim* largius cum usuario agendum est pro dignitate ejus. *d.* §. 1.

428. Qui usum habet PECORIS ad stercorandum dumtaxat, etiam modico lacte utetur, *l.* 12. §. 2. *h. t.*

Neque enim tam stricte interpretandae sunt voluntates defunctorum, *d.* §. 1. *vide* 1649.

Sed neque lana, neque agnis. *d.* §. 1.

429. Cui DOMUS usus relictus est, habitare potest cum familia sua et inquilino et hospite, *l.* 2. §. 1. *h. t.* et cliente, *l.* 3. *h. t.*

Et cum marito et socero, *l.* 4. §. 1. *h. t.* et nuru, *l.* 5. *h. t. vide* 1714.

Cum liberis et parentibus, *l.* 6. *h. t.*

Quamvis post constitutum tempus nupserit, *d.* §. 1.

Caeterarum quoque rerum usu legato, uxor cum viro in promiscuo usum habet, *l.* 9. *h. t.* quamvis testator prohibuerit, *l.* 8. §. 1. *h. t.*

In stipulato quoque usu per verbum IPSUM et sui comprehenduntur. *l.* 21. *de precar.*

430. Etsi totius DOMUS usum non possit occupare, tamen eis quae vacabunt proprietarius non utetur. *l.* 22. §. 1. *h. t.*

431. Nec habitationem seorsim LOCARE, nec VENDERE, nec gratis concedere licebat, sicuti, nec usum fundi. *ll.* 8. *et* 11. *h. t. hodie* locare licet. *l.* 13. *cod. h. t. vide* 405. 450.

432. In SARCTIS TECTIS communis est refectio tam haeredis, quam usuarii dum haeres percipit fructum, *l.* 18. *h. t.*

Solius vero usuarii, si haeres percipere non possit. *ibid. vide* 401.

433. HABITATIO morte finitur, *l.* 11. *cod. de usufr. et hab. vide* 416.

Usque ad vitam extenditur, licet expressum non sit. *l.* 10. §. 3. *h. t.*

434. Haeres transire per domum, ut ad hortum vel coenaculum eat, potest, dum non noceat legatario. *l. ult. de servit. urb.*

435. Si usus SYLVAE legatus sit fructus quoque legatus videtur, *l.* 22. *h. t.*

Nisi enim liceret caedere sylvam et vendere quemadmodum fructuariis licet, nihil proficeret legatario, *ibid. vide* 408.

436. *Quomodo caveat, vide* 437.

Tit. IX.

Usufructuarius quomodo caveat.

437. De utroque legatarius cavet se usurum boni viri arbitratu, et finito usufructu quod inde extabit restituturum, *l.* 1. *h. t. vide* 393

Si *autem* abutatur, statim committitur stipulatio, *d. l.* 1. §. 5.

Idem. De usuario, *l.* 5. §. 1. *h. t.*

Intellige de cautione juratoria quoties legatarius paupertate laborat, ne ipsi inutile legatum sit: juratoria etiam sufficit quoties legatarius dives est, unde fere in desusum abiit cautio datis fidejussoribus hoc titulo indicta, vide 393.

LIBER VIII.

TIT. I.

De servitutibus.

Cod. III. 34.

442. SERVITUTES *sunt jura praediorum, per quae praedia praediis serviunt, Cujac. in cod. h. t.*

Tam urbanorum, quam rusticorum, *l.* 1. *h. t.*

Servitus quae nihil vicinorum interest, non valet, *l.* 15. *h. t. vide* 448.

Nisi in propriae rei traditione imposita sit, *l.* 19. *h. t.*

Nec ut pomum decernere, spatiari, coenare in alieno liceat, *l.* 8. *h. t. vide* 474.

Item Servitutem recipere sive stipulari, nisi sibi, nemo potest, *l.* 5. *comm. praed.*

Quaedam servitutes sunt PERSONARUM, ut usus et ususfructus, *l.* 1. *h. t. vide* 448.

443. *Quaelibet res jure naturali praesumitur libera, Goth. in. l.* 1. *cod. h. t. ex l.* 4. *de justit. et jure.*

Quapropter in obscuro pro LIBERTATE favorabilius respondetur. *l.* 10. *in fine de manum. testam. vide* 1985. 2038.

444. Nemo servitutem vindicare potest, quam is qui dominium in fundo vicino habet, cui servitus debetur, *l.* 2. §. 1. *et l.* 4. §. 7. *si servit. vind.*

Idem in AEDIBUS, *l.* 6. §. 3. *eod. tit.*

Servitutum non ea natura est ut quis aliquid faciat, sed ut PATIATUR aut non faciat, *l.* 15. §. 1. *h. t. vide* 973. *principaliter scilicet non in consequentiam, Goth. in d.* §. 1.

Ubi quis REFICERE tenetur (*ut* 467.) poterit Domino rem derelinquere, *l.* 6. §. 2. *si servit. vind. vide* 401. cum servitutem hanc non debeat homo, sed res, *d.* §. 2.

Servitute usus non videtur, nisi is qui suo jure uti credidit. *l.* 25. *quem. serv. amitt.*

445. Quod humani juris esse desiit, servitutem non recipit. *l.* 4. *comm. praed. vide* 618.

446. Servitus servitutis esse non potest, *l.* 1. *de usu et usufr. leg. l.* 33. *in fine de servit. rust. vide* 1704.

Ideo ususfructus itineris, actus, viae, aquaeductus legari non potest. *d. l.* 1.

447. Nullum praedium ipsum sibi servit, *d. l.* 33. et nulli res sua servit. *l.* 26. *de servit. urb.*

Quia nemo sibi servitutem debet, *l.* 10. *comm. praed.*

Unde rei SUAE nec pignus, nec depositum, nec precarium, nec emptio, nec locatio consistere potest. *l.* 45. *de regul. jur. vide* 2127. 915. 1000.

448. Servitutes praediorum appellantur, quoniam sine praediis CONSTITUI non possunt, *l.* 1. §. 1. *comm. praed.*

Quibus officere possint, *l.* 39. *de servit. urb.* vel prodesse, *l.* 15. *h. t. vide* 442.

Unde vendito fundo servitutes sequuntur, *l.* 12. *comm. praed.*

Fallit. in servitutibus personarum, quae sine fundo constituuntur, ut puta in usu vel usufructu legato, *toto tit. de usu et usufr. leg.*

Vel si per domus haereditarias jus transeundi filiae legatum sit. *l.* 6. *de servit leg.* quod ad haeredes filiae non transmittitur. *ibid. vide* 405. 493.

449. Jura urbanorum praediorum nec pignori dari, nec hypothecae possunt, *l.* 11. *in fine de pignor. nisi fundo cui cohaerent obligato, Goth. ibi.*

Rusticorum possunt ei qui vicinum fundum habet, *l.* 12. *de pign.*

Utrae precario dantur, *l.* 3. *de precar.*

PERSONALES *et cedi et pignerari possunt, non quatenus servitutes sunt, sed quatenus commoditatem utendi in se continent, Goth. in l.* 11. §. 2. *de pignor. ex d. l.* 3. *vide* 405.

450. LOCARE servitutem praedialem nemo potest, *l.* 44. *locati, et ibi Goth. vide* 431.

Nec Dominus servientis fundi, nec is cui debetur, Goth. ibid.

PERSONALEM potest, *l.* 12. §. 2. *de usufr. vide* 405. *Quia personalis est, et ad tempus constituta. Goth. ibid.*

451. Omnes servitutes praediorum perpetuas CAUSAS habere debent vel naturales, non quae manu fiant, *l.* 28. *de servit. urb. l.* 20. §. 1. *de servit. rust.*

Praetor tamen tuetur eum, qui jus aquae per rotam tollendae acquisivit. *l.* 2. *comm. praed.*

452. Si quis diuturno usu et longa possessione jus servitutis nactus est, non est ei necesse de jure docere, *l.* 10. *si servit. vind. vide* 2113. 32. 2025.

Modo ostendat se non vi, non clam, non precario *per tempus praefinitum possedisse, ibid ll.* 1. *et* 7. *cod. h. t. vide* 2121. *id est decennium, si causa servitutis appareat.*

Habuisse enim longa consuetudine vel ex jure impositam servitutem videtur, *l.* 1. §. *ult, de aqua et aqu.*

Quippe longi temporis consuetudo vicem servitutis obtinet, *l.* 1. *cod. h. t.*

Quapropter si lex agri non inveniatur, VETUSTAS vicem legis obtinet, *l.* 1. §. *ult. de aqua et aqu. vide* 32. 485. et semper pro lege habetur. *l.* 2. *eod. tit.*

453. *Ubi servitus causam* DISCONTINUAM *habet, requiritur tantum tempus ut ejus initii memoria non extet, Goth. in l.* 3. §. 4. *de aqu. quotid. vide* 485. 2094.

Ut autem extet MEMORIA, sufficit si qui audierint eos, qui memoria tenuerint. *l.* 2. §. 8. *de aqua et aqu. l.* 28. *de probat.*

454. Unus ex Dominis communium aedium servitutem imponere non potest, *l.* 2. *h. t.*

Digitized by Google

Ne quidem in favorem socii, *l.* 5. *comm. praed. l.* 19. *de servit. rust.*

Quia per partes servitus imponi non potest, nec acquiri, *l* 6. §. 1. *eod. tit. vide* 478.

Licet per partes servitus retineatur, *l.* 8. §. 1. *h. t.*

Idem. De libertate. *l.* 34. *de servit. rust.*

455. OPUS necessarium ad servitutem exercendam facere licet *l.* 10. *h. t. l.* 20. §. 1. *de servit. urb.*

Dum ne quid ultra quod necesse est. *d.* §. 1. *vide* 477.

456. Servitus LENIOR fieri potest, non DURIOR *l.* 20. §. 5. *de servit. rub.*

Nisi naturaliter, *l.* 20. §. 1. *de servit. rust.*

Unde ille cui aquam educere in fundum inferiorem licet, ex alio fundo ducere non permittitur. *l.* 29. *h. t.*

457. Serviens praedium aliis vel pluribus servum fieri potest, *l.* 15. *comm. praed. l.* 2. §. 1. *de servit. rust.*

Modo prior servitus non impediatur. Glossa in d. l. 15. *in verbo* posse, *vide* 481.

Servitus nullum tribuit dominium in loco serviente. *l.* 4. *si servit. vind.*

458. Servitus et per socium et fructuarium et bonae fidei possessorem nobis retinetur, *l.* 5. *quem. serv. amitt.* per hospitem et colonum, *l.* 20. *eod. tit. vide* 506.

Non *autem per eos* acquiritur. *l.* 2. *h. t. l.* 5. *comm. praed. l.* 15. §. 7. *de usufr.*

459. Dolus est servitutes fundo vendito debitas scienter RETICERE, *l.* 66. §. 1. *de contr. empt. difficile admittendum, quia tanti minoris vendidit.*

Item. Qui non dicit, de tributo tenetur. *l.* 21. §. 1. *de act. empt. vide* 974.

Digitized by Google

Tit. II.

De servitutibus urbanorum praediorum.

460. Aedificia appellamus urbana praedia, quamvis in villa sint, *l.* 1. *comm. praed.*

URBANUM non locus facit, sed materia, *l.* 198. *de verb. signif.*

Horum servitutes sunt, altius tollendi aut non, stillicidii avertendi in tectum vel aream vicini vel non, tigni immittendi in parietem et similia, *l.* 2. *h. t.*

Et ne prospectui offfciatur, *l.* 3. *h. t.* nec luminibus. *l.* 15. *h. t.*

461. Servitus ALTIUS non tollendi constitui potest, quamvis in medio sint aedes non servientes, *l.* 5. *si servit. vind. vide* 476.

Quia donec medius vicinus altius non extollit, est utilitas servitutis, *d. l.* 5.

Si medius altius extulerit, cessat servitus, sed renascetur dum rursus deposuerit intra tempus statutum, *l.* 6. *si servit. vindic.* etiamque post tempus statutum, *Glossa ibi in verbo* statutum, *ex l.* 35. *de servit. rustic. vide* 484. 488.

Haec servitus non impedit viridaria superponere, nisi servitus esset de prospectu. *l.* 12. *h. t.*

462. Forma ac status antiquorum AEDIFICIORUM custodiri debet. *l.* 11. *h. t. vide* 2620.

Si forma per statutum vel servitutem imposita sit. Fab. ration. in d. l.

Sed cum eo qui tollendo obscurat vicini aedes, quibus non serviat, nulla competit actio. *l.* 9. *h. t. l.* 8. *cod. de serv.*

463. Et deprimendo aedes LUMINIBUS offici

potest, si minus per repercussionem lumen devolvatur, *l.* 17. §. 2. *h. t.*

Non tamen si plus aequo lumen facit. *l.* 17. §. 1. *h. t.*

464. Legatarum aedium lumina obscurare conceditur ut non penitus lumen recludatur, sed tantum relinquatur, quantum sufficit habitantibus in usus diurni moderatione. *l.* 10. *h. t vide* 397.

465. Qui jus STILLICIDII habet, non potest mutare ita ut aqua gravius cadat, *l.* 20. §. 4. *et* 5. *h. t. vide* 456.

Cujus aedificium jure superius est, inferiora aedificia non graviore servitute oneret, quam pati debent. *l.* 24. *h. t.*

466. Ita idoneus esse debet PARIES communis, ut utrarum aedium onera sustinere possit, *l.* 36. *de damn. inf. vide* 1944.

Si vero minus sit, praestatur facultas aedificandi ei qui eum magis idonee reficere velit, *l.* 41. *eod. tit.*

Eum nec reficere, nec demolire potest vicinus, invito altero, *l.* 8. *h. t.*

Nec deteriorem reddere, *ll.* 13. *et* 19. *h. t.*

Nec inclinatum habere in aedes vicini, *l.* 14. §. 1. *et l.* 17. *si servit. vind.*

Nec fenestras aperto pariete immittere. *l.* 40. *h. t.*

467. Qui servitutem ONERIS FERENDI debet, reficiet parietem ad onera sustinenda, *l.* 6. §. 2. *si servit. vind.*

In perpetuum *enim* talis esse debet ut onus sustineat, *l.* 33. *h. t.*

Potest tamen Dominus rem derelinquere, *d.* §. 2. *vide* 444.

Dum autem reficitur, debet ille, cui debetur

ipse fulcire domum suam suis sumptibus. *l.* 8. *si servit. vind.*

468. Spatium legitimum intermitti debet ab eo qui juxta aedes vicini aedificat, *l.* 14. *h. t. id est, duo pedes et semis Goth. ibid.*

Intellige in villis rusticis, non in civitatibus vel vicis.

Nec tam alte fodere ut paries vicini stare non possit *l.* 24. §. 12. *de damn. inf. vide* 1954.

469. Nec FUMUM in superiora aedificia, nec aquam vel quid aliud in inferiora immittere licet, si talis servitus non sit, *l.* 8. §. 5. *si servit. vind.*

Verum non gravem fumum, puta ex suo foco licet *ibid.* §. 6.

Injuria *autem* est, si superioris vicini fumigandi causa faceret animo injuriandi, *l.* 44. *de injur. vide* 2360.

TIT. III.

De servitutibus praediorum rusticorum.

472. Hae servitutes sunt: iter, actus, via, aquaeductus, *l.* 1. *h. t.*

Item aquaehaustus, pecoris ad aquam appulsus, jus pascendi, calcis coquendae, arenae fodiendae, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Ut fructus in vicini villa cogantur, coactique habeantur, *l.* 3. §. 1. *h. t.*

Utque pedamenta ad vineam a vicini praedio sumantur. *d.* §. 1.

473. Servitutes praediorum rusticorum, etiamsi corporibus accedunt, incorporales tamen sunt, *l.* 14. *de servitut.*

Ideoque *usu* non capiuntur. *ibid.*

474. Servitutes praediorum sine praediis constitui non possunt, *l.* 1. §. 1. *comm. praed.*

Nec ultra CONSTITUI possunt, quam quatenus ad eum ipsum fundum opus sit, *l.* 5. *in fine h. t. vide* 442.

Iisdem fere modis constituuntur quibus ususfructus, *l.* 5. *de servit. vide* 1707.

475. Quaecumque servitus fundo debetur, omnibus ejus partibus debetur, quamvis particulatim venierit, *l.* 23. §. 3. *h. t. vide* 489. 2664.

Indivisibilia enim et incorporalia tota sunt in toto, et in qualibet parte, Goth. *in d.* §. 3.

Et fundum etiam publicatum sequuntur. *l.* 23. §. 2. *h. t.*

476. MEDIUM praedium quod non servit, impedit servitutem, *l.* 7. §. 1. *h. t.*

Secus in urbanis, *l.* 5. *si servit. vind. vide* 461.

Vel si medius Dominus iter ad transeundum cesserit. *l.* 17. §. 4. *de aqua et aqu.*

477. REFECTIONIS gratia accedendi ad ea loca quae non serviunt, facultas tributa est his quibus servitus debetur, *l.* 11. *comm. praed. vide* 2119.

Qua tamen accedere sit necesse. *ibid. vide* 455.

478. ITER est jus eundi, ambulandi hominis, non etiam jumentum agendi, *l.* 1. *h. t.*

ACTUS est jus agendi jumentum vel vehiculum, *d. l.* 1. iter enim continet, *ibid.*

VIA est jus *vehendi* et agendi et ambulandi, nam et iter et actum continet, *ibid. Goth. legit.* vehendi *non* eundi, *ut in lege est, et recte.*

Usus eorum indivisus est, ideo singuli cohaeredum solidam viam petunt. *l.* 17. *de servit. vide* 454.

479. Latitudo ITINERIS actusve, si demonstrata non sit, hoc ab arbitro statuendum est, *l.* 13. §. 3. *h t.*

VIAE si dicta latitudo non est, legitima debetur, *d.* §. 2. octo pedes habens in porrectum, in anfractum, id est, ubi flexum est sexdecim. *ex l.* 12. *tab. l.* 8. *h. t.*

480. Itineris usu servatur et actus. *l.* 2. *quem. servit. amitt.*

Item. Qui per partem itineris it, totum jus usucapere videtur, *l.* 8. *in fine eod. tit.* vel servare, *l.* 18. *h. t.*

Aut *enim* tota haec servitus amittitur, aut tota servatur, *d. l.* 18. *vide* 506.

Item. Qui communem fundum habet cum pupillo, (*individuum, Goth. ibi.*) licet uterque non uteretur, tamen propter pupillum viam retinet. *l.* 10. *quem. serv. amitt.*

481. Supra iter alienum ARCUS aquae ducendae causa non jure fiet, *l.* 11. *de aqua et aqu.*

Per quem *enim* locum viam alii cessero, per eundem alii aquaeductum cedere non potero. *l.* 14. *h. t.*

482. Iter nihil prohibet sic constitui ut quis interdiu dumtaxat eat, *l.* 14. *comm. praed.*

Quod fere circa praedia urbana etiam necessarium est. *d. l.* 14.

483. Si via, iter, actus, aquaeductus legetur simpliciter, per fundum facultas est haeredi per quam partem fundi velit constituere servitutem, *l.* 26. *h. t.*

Si modo nulla captio legatario in servitute sit, *d. l.* 26.

Via *autem* datur si legata sit ubi aeque commode minore fundi servientis detrimento, *l.* 9. *de servit. vide* 489.

Sed ut qua primum directa est, ea demum ire, agere debet, *d. l.* 9.

Qua enim primum iter determinatum est, ea servitus consistit. *l.* 13. §. 1. *h. t.*

484. Si locus impetu FLUMINIS occupatus est, et postea restitutus, servitus quoque restituitur, *l.* 14. *qu. servit. amitt. vide* 488. 461. 2014.

Quamvis id tempus praeterierit ut servitus itineris amittatur. *ibid. vide* 500.

485. AQUAEDUCTUS est jus aquam ducendi per fundum alienum. *l.* 1. *h. t.*

Ductus autem aquae, cujus origo memoriam excessit, jure constituti loco habetur, *l.* 3. §. 4. *de aqu. quotid. vide* 452.

Aquaeductus enim vetustas auctoritatem dat, tametsi jus non probetur. *l. ult. de aqua et aqu. vide* 1951.

486. Non possum alia HORA aquam ducere, quam qua jus habeam ducendi, *l.* 2. *de aqua quotid.*

Quasi modus servituti impositus. *l.* 4. §. 2. *de servit.*

487. SI PARS fundi, cui servitus debetur, vendita sit, neque bonitatis agri aut usus ratio habenda est, sed pro modo agri detenti aut alienati fiet ejus aquae divisio, *l.* 25. *h t.*

De FLUMINE quoque publico pro modo possessionum ducitur. *l.* 17. *h. t.*

488. Jus aquaeductus amissus ex quo fons exaruit, RESTITUITUR si iterum fluat, *l.* 34. §. 1. *et l.* 35. *h. t. vide* 461. 484.

Cum non negligentia aut culpa, sed quia ducere non potuit, *d. l.* 35. *vide* 2157.

Quamvis post constitutum tempus. *d. l.* 34 §. 1. *vide* 500.

489. Si destinata non sit pars fundi per quam aquam duceret totus fundus serviat, *l.* 21. *h. t. vide* 475.

Sed si loca vacua sint in fundo, ea sola eo nomine servient. *l.* 22. *h. t. vide* 483.

490. Aqua PUBLICA ita demum duci permittitur, si sine injuria alterius id fiat, *l.* 17. *in fine h. t. vide* 1953. 2102.

Aqua PRIVATA non ducitur sine voluntate ejus ad quem usus ejus pertinet, *l.* 4. *cod. de servit.*

Cum sit durum et crudelitati proximum sitientibus agris ad aliorum usum aquam in praediis nostris ortam propagari *l.* 6. *cod. de servit.*

Item. Potest Dominus fundi facto opere aquam continere, et facere quominus ager vicini irrigari possit. *l.* 10. *eod. vide* 524. 1953.

491. Etiam non ad irrigandum, sed amoenitatis causa aqua duci potest. *l.* 3. *de aqu. quotid.*

492. Qui jus habet aquam ducere rivo, ITER *et commodum* habet ad REFICIENDUM. *l.* 11. §. 1. *comm. praed. vide* 2119. 477. 455.

493. Qui habet aquae haustum ITER quoque habet ad hauriendum, et contra. *l.* 3. §. 3. *h. t. vide* 978.

494. Jus aquae fluentis in FONTEM cuidam concessum gratuito, ad haeredem non transit quasi personale, *l.* 37. *h. t. vide* 448.

Et quoties testator personam demonstravit. *l.* 4. *h. t. vide* 1715.

495. *Si servitus non debeatur*, poterit Dominus facto opere continere aquam, et facere quominus ager *vicini* irrigari possit. *l.* 10. *cod. de serv. vide* 1953. 524.

496. Non licet aedificare, vel alio modo versari juxta aream vicini, ut VENTUS excludatur, et paleae secerni a frugibus non possint. *l. ult. in fine cod. de servit.*

497. *Si locare liceat? Vide* 450. *de rivis* 2119.

Digitized by Google

TIT. IV.

Communia praediorum...

498. *Vide* 442.

TIT. V.

Si servitus vindicetur...

499. *Vide* 452. 444.

TIT. VI.

Quemadmodum servitutes amittantur.

500. *Constitutae* servitutes non utendo AMITTUNTUR decennio contra praesentes, vicennio contra absentes, *l.* 13. *cod. de servit. vide* 417. 2028.

Duplicato tempore si alternis annis, vel mensibus constitutae sint, *l.* 7. *h. t.*

Quod et in servitute ITINERIS servatur, *ibid.*

Modo nec uno die servitute usus sit, *l. ult. cod. de servit.*

In rusticis sufficit non uti, *l.* 6. *de servit. urban.*

In urbanis non omnimodo, sed ita si vicinus simul libertatem usucapiat, ut puta si per statutum tempus FENESTRAS meas praefixas habuero, vel obstruxero, ita demum servitutem altius non tollendi amittam, si per hoc tempus aedes altius sublatas vicinus habuerit, *d. l.* 6.

Modo nec vi, nec clam, nec precario. *l.* 1. *cod. de servit. vide* 2121.

501. Constituendae servitutis PACTUM non nisi 30. annorum spatio excluditur. *l.* 19. *h. t. et ibi Goth.*

502. Ubi solum USUCAPI non poterit, nec superficies usucapietur, *ll.* 26. *et* 39. *de usurp. et usuc.*

Servitutes quae in superficie consistunt, possessione retinentur, *l.* 20. *de servit. urban.*

Et quasi facto possidentur, *ibid.*

503. TEMPUS quo non est usus praecedens fundi Dominus, imputatur ei qui in ejus loco successit. *l.* 18. §. 1. *h. t. vide* 2658.

505. Extinguitur servitus, si dominium praedii servientis pervenit ad eum cui servit, *l.* 10. *in fine comm. praed. vide* 447. et 1662.

Dum idem utriusque praedii Dominus esse coepit, *l.* 1. *h. t.*

Unde si vendere vult, nominatim *denuo* imponenda servitus est *l.* 30. *de servit. urban.*

506. Si servitus PLURIBUS fundis debita sit, et unus statuto tempore non usus fuerit, jus ipse amittit, *l.* 16. *h. t.*

Nec caeteris qui utebantur, accrescit, *d. l.* 16. *in fine.*

Quod si fundus communis sit, per unum omnibus servatur, *ibid. vide* 480.

Unica *haec enim* censetur servitus quae aut tota retinetur, aut tota amittitur. *l.* 18. §. 1. *de servit. praed. rust. vide* 480.

507. Si pendente conditione haeres servitutes imposuit, extinguentur, si legati conditio existat, *l.* 11. §. 1. *h. t.*

Si acquisivit, sequuntur legatarium. *d.* §. 1.

508. Jus immittendi non amittitur dum immittere non potest, vicino aedificatum non habente. *l.* 18. §. 2. *h. t. vide* 500.

509. Si ARBOR luminibus officiat, non quemadmodum paries extructus libertatem usucapere dicitur. *l.* 7. *de serv. urban.*

LIBER IX.

TIT. I.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.

514. PAUPERIES est damnum sine injuria facientis datum, *l.* 1. §. 3. *h. t.*

A quadrupede feritate commota, *ibid.* §. 4.

Lex 12. tab. voluit aut dari animal quod nocuit, aut aestimationem noxiae offerre, *l.* 1. *h. t. vide* 548.

Nec ultra, animalia nos onerare solent, *l.* 7. §. 1. *de damn. infect.*

Secus si a cane soluto, vel qui per eum locum induci non debuit, *l.* 1. §. 5. *et l.* 2. §. 1. *h. t.*

515. Sic habenda fera aut noxium animal *est*, ut damnum inferre non possit, *l.* 41. *de aedil edict.*

Qua vulgo iter fit. *l.* 41. *eod. tit. vide* 543.

516. Si damnum CULPA ducentis accidit, damni injuriae agetur, *l.* 1. §. 4. *h. t. id est l. aquilia. Goth ibi. vide* 523.

Idem. Si contineri firmius potuit, *l.* 1. § 5. *h. t.*

Nec videtur iniquum, si INFIRMITAS culpae adnumeretur, *l.* 8. §. 1. *ad l. aquil. vide* 2653.

Cum affectare quisque non debeat, in quo intelligit vel intelligere debet infirmitatem suam alii periculosam futuram. *d.* §. 1. *vide* 530.

Idem. Si propter loci iniquitatem aut culpam MULIONIS, aut si plus justo onerata sit quadrupes, *l.* 1. §. 4. *h. t.*

Vel si ob impetum equi quo vehebatur. *l.* 8.

Digitized by Google

§. 1. *ad l. aquil.* quem retinere non potuit. *Ibid.*

517. Hac actione tenetur qui cum equum permulsisset vel palpatus est, alium calce percusserit, *l.* 1. §. 7. *h. t.*

Si equum percussisset aut vulnerasset, Lege Aquilia tenetur, *d.* §. 7.

Si alia quadrupes aliam concitavit ut damnum daret, ejus quae concitavit nomine agetur, *l.* 1 §. 8. *h. t.*

Si BOS alterius bovem occiderit, et vivi pretium et cadaver mortui dispertient, exod. 21. 36. *si sciebat cornupeta, reddet bovem pro bove et cadaver accipiet. ibid.* 37.

518. Si ursus fugerit a Domino et sic nocuerit, cessat actio, *l.* 1. §. 10. *h. t. modo sine culpa.*

Quia desiit Dominus esse ubi fera evasit, *ibid. vide ibid.* 1993.

Et ideo si eum occidi, meum corpus est. *ibid.*

519. Noxa caput sequitur et adversus Dominum haec actio datur, non cujus fuerit quadrupes, sed cujus nunc est, *l.* 1. §. 12. *h. t.*

Item. Datur adversus haeredes non jure successionis, sed eo jure quo Domini sunt, *l.* 1. §. 17. *in fine h. t.*

Noxae autem dare est, animal tradere vivum *ibid.* §. 14.

520. Si ante litem contestatam decesserit animal, extincta erit actio. *l.* 1. §. 13. *h. t.*

521. Si commune plurium sit animal, adversus singulos erit in solidum noxalis actio. *l.* 1. §. 14. *h. t.*

522. *De noxalibus actionibus. vide* 548.

TIT. II.

Ad Legem Aquiliam.

COD. III. 35.

523. Injuria, id est non jure factum, hoc est contra jus, *l.* 5. §. 1. *h. t.*

INJURIAM accipimus damnum culpa datum. *d.* §. 1.

Qui injuria animal occiderit, quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum aes Domino dare debet, *l.* 2. *h. t. vide* 536.

Si quis alteri damnum faxit, quidve usserit, fregerit, ruperit injuria, quanti ea res erit in diebus 30. proximis tantum aes Domino dabit. *l.* 27. §. 5. *h. t.* et quanti plurimi. *l.* 29. §. 8. *h. t.*

524. Nemo damnum facit, nisi qui id facit, quod facere jus non habet, *l.* 193. *sive* 151. *de reg. jur.*

Nec vim facit qui suo jure utitur, *l.* 197. *sive* 155. §. 1. *eod. tit.* nec injuriam, *l.* 13. §. 1. *de injur. vide* 2352.

Nec dolo malo qui jussu judicis facit, cum parere necesse habet, *l.* 127. *sive* 167. §. 1. *de regul jur.*

Ejus vero culpa nulla est, cui parere necesse est, *l.* 129. *sive* 169. *eod. tit. vide* 1808. 2308.

Imo is damnum dat qui jubet dare, *ibid. vide* 805. 549.

Item. Non imputatur damnum, si magna vi cogente, aut si ex necessitate in periculo datum sit, nulla interveniente culpa, *l.* 29. §. 3. *et l.* 49. §. 1. *h. t.*

Cum aliter tueri se non possit. *l.* 45. §. 4 *h. t.*

525. Cessat actio, si INCENDII arcendi gratia, quis vicinas aedes intercidit justo metu ductus, ne ad se ignis perveniret, licet antea extinctus sit, *l.* 49. §. 1. *h. t. vide* 754.

Defendendi sui causa cum alias non posset, *l.* 3. §. *penult. de incend*

Qui nullo incendio praecedente id fecerit, tenetur, quamvis postea incendium ortum fuerit *l.* 7. §. 4. *qu. vi aut cl.*

Quia non ex post facto, sed ex praesenti statu aestimatur. *d.* §. 4.

526. Adversus periculum naturalis ratio permittit se defendere, *l.* 4. *h. t. vide* 2444.

VIM *enim* VI defendere omnes leges, omniaque jura permittunt, *l.* 45. §. 4. *h. t. vide* 2434.

Sese tuendi dumtaxat non ulciscendi causa, *d.* §. 4. *vide* 2105.

Inde fit ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur. *l.* 3. *de justit. et jur.*

527. Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire, *l.* 203. *de regul. jur. vide* 2355.

Multa *enim* deprehenduntur, quibus summovetur petitor, si evitare periculum poterit. *l.* 28. *in fine h. t. vide* 538.

528. Si quis in colluctando, vel pugillando occiderit, cessat aquilia, modo in publico certamine, *l.* 7. §. 4. *h. t. et non contra cedentem, vel dolo malo.*

Quia gloriae causa et virtutis, non injuriae gratia videtur damnum datum, *d.* §. 4. *vide* 600.

Nam lusus quoque noxius in culpa est, *l.* 10. *h. t.*

Ut si quis fugaverit pecus, et in fures incidit, vel precipitata sunt pecora, *l.* 50. *in fine et l.* 51. *de furt.*

Nec tam perniciosus lusus debet esse impunitus. *ibid.*

529. MAGISTRATUS municipales tenentur de damno injuria dato, si pecudes captas pignori fame necaverint, aut res tritas corruptasque reddant, *l.* 29. §. 7. *h. t.*

Quamvis modica castigatio eis non sit deneganda. *l.* 12. *de jurisd. vide* 98.

530. MEDICUS tenetur de imperitia, *l.* 7. *in fine h. t.*

Vel si medicamento perperam usus fuerit, *l.* 8. *h. t. vide* 2447.

Vel si dereliquit curationem, *d. l.* 8.

Culpa enim est se immiscere rei ad se non pertinenti. *l.* 36. *de regul. jur. id est, cujus est ignarus. Goth. ibi. vide* 2653. 516.

531. Si unus mortifere vulneraverit, et alter mortem praebuerit, uterque de occiso tenebitur, *l.* 51. *h. t.*

Idem. Si alius tenuit, alius interemit. *l.* 11. §. 1. *h. t.* vel impulit. *l.* 7. §. 3. *h. t.*

532. PRAECEPTORIS nimia saevitia culpae assignatur, *l.* 6. *h. t.*

Quia levis dumtaxat castigatio concessa est docenti. *l.* 5. *in fine h. t. l.* 13. §. 4. *locati, vide* 2352.

533. Si fossam quis fecerit in sylva publica, et bos in eam inciderit, tenetur, *l.* 7. §. 8. *quod vi aut cl.*

Quamvis ferarum capiendarum causa, *l.* 28. *h. t.* nisi in locis ubi fieri solent, *ibid. vide* 543.

Idem. Si laqueos posuit quo jus ponere non habet, *l.* 29. *h. t.*

In l. *enim* aquilia et levissima culpa venit, *l.* 44. *h. t.*

Quoties sciente Domino servus vulnerat vel occidit, tenetur Dominus, *d. l.* §. 1.

Scientiam hic pro patientia accipimus, ut qui prohibere potuit, teneatur, si non fecerit, *l.* 45. *h. t. vide* 2656.

Item. Qui occasionem dat, damnum fecisse videtur. *l.* 30. §. 3. *h. t.*

534. Haec actio competit et pro CANE, feris et ovibus laesis, *l.* 29. §. 6. *h. t.*

Quamvis alienum PECUS in agro suo deprehensum, si occidisset, teneatur, *l.* 39. §. 1. *h. t.*

Illud enim expellere debuit, quomodo si suum deprehendisset, *d.* §. 1.

Nec illud jure includit, *d.* §. 1. *nisi tantisper, dum ejus Dominus appareat, Goth. ibi.*

Vel damno caveat. *l.* 9. §. 1. *de damno inf. l.* 8. *de incend.*

535. In hac actione non venit aestimatio lucri futuri, si incertum sit, *l.* 29. §. 3. *h. t. vide* 1947.

Nec duplum excedit, si certam habeat quantitatem, *l. unica cod. de sent. qu. pro.*

Item. Non affectiones aestimandae, sed quanti omnibus valeret, *l.* 33. *h. t. vide* 1843. 761.

Secus de commodo quod praetiosiorem faceret. *l.* 23. §. 6. *h. t.*

536. OCCISUS aestimatur quanti plurimi fuit in anno, *l.* 21. *h. t. vide* 523. retrorsus computato, *ibid.* §. 1.

Si post longum intervallum mortuus sit, computabitur annus ex die quo vulneratus est, *d.* §. 1.

Praestabitur quoque quantum interfuit non esse occisum, *ibid.* §. 2.

Veluti si sub poena tradendum promisit, *l.* 22. *h. t.*

Et quanti caetera corpora depretiata sunt, ut puta si ex quadriaga, aut ex pari mularum, unum vel unam occiderit. *l.* 22. §. 1. *h. t.*

537. DEFORMITATIS ratio non est in homine vulnerato, cum liberum corpus aestimationem non recipiat, *l.* 3. *si quadr. paup. l.* 1. §. 5. *et* 7. *de his qui effud.*

Sed tantum impensarum in curationibus, et operarum, quibus caruit. *d. l.* 7.

538. Qui in loco periculoso se commisit, de se queri debet, *l.* 11. *h. t.*

Vel si evitare periculum potuit, *l.* 28. §. 1. *vide* 527.

Unde si una plures equitarent, et equus irruit, in equum, nulla erit actio. *l.* 57. *h. t.*

539. Qui servos noxios habuit, damni injuria tenetur; cur tales habuit? *l.* 27. §. 11. *h. t. vide* 748.

540. Nunquam crescit ex post facto praeteriti delicti aestimatio. *l.* 138. §. 1. *de reg. jur.*

541. Haec actio haeredi datur, sed non in haeredem, cum sit poenalis, *l.* 23. §. 8. *et l.* 5. §. 5. *et ult. h. t vide* 2310.

De noxalibus actionibus. vide 548.

Tit. III.

De his qui effuderint vel dejecerint.

542. Edicto locus est quoties res posita est ut nocere possit, et coercetur qui posuit *ut eam auferat*, sive nocuit, sive non nocuit, *l.* 5. §. 11. *h. t. vide* 533

Ad vias pertinet, per quas iter fit, *l.* 6. *h. t.*

Nec spectamus ut noceat, sed si nocere possit, *d.* §. 11.

Quapropter quod suspensum decidit pro dejecto habetur, *l.* 1. §. 3. *h. t.*

543. Si quid DEJECTUM noceat, nec monuit qui dejecit, tenebitur, *l.* 31. *ad l aquil.*

Quasi ex maleficio, *l.* 5. §. 5. *de obligat. quid si vi tempestatis? vide* 1943.

Publice enim utile est sine metu et periculo per itinera commeari, *l.* 1. §. 1. *h. t. vide* 515. 2098.

Si nullum iter esset ibi, dolum dumtaxat praestabit, non culpam, *l.* 31. *ad l. aquil.*

Cum devinare non potuit an aliquis transiturus sit, *d. l.* 31.

Idem. Si NOCTE dejectum sit, nisi in eum locum, quo nocte iter fit. *l.* 6. §. 1. *h. t.*

544. Qui HABITAT damnum praestat ex dejectis vel effusis in locum, quo vulgo iter fit, vel in quo consistitur, *l.* 1. *h. t.*

Suam suorumque culpam praestare debet, *l.* 6. §. 2. *h. t.*

Idque in solidum, si plures in eodem coenaculo habitantes sint, *l.* 1. *in fine et l.* 3. *h. t.*

Et in ea parte ubi effusum est, si divisum coenaculum sit, *l.* 5. *h. t.*

Nisi ex cujus cubiculo dejectum sit, appareat, *l.* 5. §. 2. *h. t.*

Item. Is tenetur qui hospitium dedit. *l.* 1. §. 9. *h. t.*

545. Si positum DECIDERIT et nocuerit, in eum competit actio, qui posuit, non in eum, qui habitaverit. *d. l.* 5. §. 12.

546. *Si domus curruat. vide* 1943.

Tit. IV.

De noxalibus actionibus.

Cod. III. 41.

548. Noxales actiones ex NOXA atque maleficio servorum instituuntur, *l.* 1. *h. t.*

Ne multetur Dominus ultra deditionem noxae. si dedere malit. Cujac. h. t. vide 514. 1940.

Nisi mandavit vel deposuit Dominus, quamvis vitium ignorans; *l.* 61. §. 5. *de furtis, vide* 731.

Iniquius *enim* est alicui officium suum quod non sui commodi causa suscepit, damnosum esse, *ibid.*

Sed justissime procurator vel depositarius allegat non fuisse se id damnum passurum, si non suscepisset, *ibid.*

Unde secus erit, si commodavit, quia nulla utilitas commodantis intervenit, *ibid.* §. 6. *vide* 724.

Noxae deditio *pro* solutione est. *l.* 6. §. 1. *de re judic.*

549. Ad ea quae non habent atrocitatem facinoris vel sceleris ignoscitur servis, si his qui vice Dominorum sunt veluti tutoribus aut curatoribus obtemperaverint, *l.* 157. *de regul. jur.*

Is enim damnum dat, qui jubet dare, *l.* 169. *de regul. jur. vide* 524.

Et qui non prohibuit cum posset. *l.* 45. *ad l. aquil. vide* 533. 2656.

550. *De aedibus pro noxa dandis. vide* 1940. *de pauperie* 524. *de noxa* 519.

LIBER X.

TIT. I.

Finium regundorum.

Cod. III. 39.

553. *Haec actio est, quae inter CONFINES datur de agrorum finibus regundis. Cujac. h. t.*

Prius de possessione causa mota. *l.* 3. *cod. h. t. vide* 2017.

554. In finali quaestione 30. tantummodo annorum praescriptio locum habet, *l. ult. cod. h. t.*

Vetera MONUMENTA et census auctoritas sequenda sunt. *l.* 11. *h. t. t. vide* 2640.

555. Quandoque ille cui plus adjudicatur, certam dare pecuniam condemnatur. *l.* 2. §. 1. *et l.* 3. *h. t. vide* 561. 571.

556. In hoc judicio actor est, qui ad judicem provocavit, *l.* 13. *de judic. l.* 2. §. 1. *comm. divid.*

Idem. In judicio familiae erciscundae, et communi dividundo. *dd. ll.*

557. Cohaeredes ejus qui hoc judicio egit unius personae loco habentur, cum non possit in partes judicium scindi, *l.* 48. *fam. ercisc.*

Idem. In judicio familiae erciscundae, et communi dividundo. *d. l.* 48.

558. Haec actio in personam est, licet pro vindicatione rei est, *l.* 1. *h. t.*

Quamvis magis fundo, quam personis adjudicetur, *l.* 4. §. 5. *h. t.*

Si proprietatis controversia cohaereat, prius possessionis quaestio finiatur, *l.* 3. *cod. h. t.*

Cessat actio ubi VIA publica vel FLUMEN est in confinio, *l.* 4. *in fine et l.* 5. *h. t.*

Secus si rivus privatus. *l.* 6. *h. t.*

559. Oleum aut ficum ab alieno *fundo* ad 9. pedes plantato, *l. ult. h. t.*

Caeteras arbores ad pedes 5. *ibid.*

Puteum ad passus latitudinem, *ibid.*

Si sepulchrum aut scrobem FODERIT, quantum profunditatis habuerit, tantum relinquito, *ibid.*

Si sepem infoderit, terminum ne excedito, *ibid.*

Si maceriam struxerit, pedem relinquito, *ibid.*

Si domum pedes duos. *ibid.*

560. *De termino moto, vide* 2387.

Tit. II.

Familiae erciscundae.

Cod. III. 36.

561. FAMILIAE, *id est, rei vel pecuniae haereditariae:* ERCISCUNDAE, *id est, dividundae. Cujac. h. t.*

Per hanc enim actionem dividitur haereditas, *l.* 2. *h. t.*

Licitatione interdum admissa, *l.* 22. §. 1. *h. t. vide* 555. 571.

Si tam difficilis sit, ut pene imposssibilis esse divisio videatur, *l.* 55. *h. t.*

Item. Qui adjudicat potest imponere aliquam servitutem. *l.* 22. §. 3. *h. t.*

562. Qui fam. ercisc. judicio agit, non confitetur adversarium sibi esse cohaeredem, *l.* 37. *h. t.*

quin agere possit de petitione haereditatis. Cujac. IX. observ. 36. *apud nos hac subtili distinctione actionis resecata, pro confessione esset actio, et ita in Basilicis.*

563. Talem DILIGENTIAM praestat cohaeres, qualem in rebus suis, non qualem diligens pater-familias, *l.* 25. §. 16. *h. t.*

Cum cohaerede enim non contrahimus, sed incidimus in eum. *d.* §. 16.

Eadem sunt, si duobus res legata sit, *ibid.*

Et SUMPTUS bona fide factos et earum usuras consequitur, *l.* 18. §. 3. *h. t.* actione negotiorum gestorum. *l.* 18. *in fine cod. h. t.*

564. Evictionis detrimentum cohaeres pro parte agnoscit, *l.* 14. *cod. h. t. vide* 572. nisi eventum unusquisque susceperit, *d. l.* 14.

Si *autem* scierit alienum esse, non datur actio nisi de evictione cautum sit. *l.* 7. *cod. comm. utriusq. vide* 1132.

565. Venena, libri improbatae lectionis, et similia veniunt in hoc judicium, *l.* 4. §. 1 *h. t.*

Sed haec omnia protinus corrumpenda sunt. *d.* §. 1. *vide* 327.

566. Cautiones (*papiers*) haereditariae apud eum maneant, qui majore ex parte haeres sit, *l.* 5. *h. t.*

Si omnes iisdem partibus, sortiri eos oportet, vel in aede sacra deponere, *d. l.* 5.

Cautione (*promesse*) interposita, ut cum res exegerit, ipsae exhibeantur. *ibid.*

567. CULPAE nomine tenetur qui cum ante alios adisset haereditatem, servitutes passus est non utendo amitti, *l.* 25. §. 18. *h. t.*

De collationibus. vide 1881.

TIT. III.

Communi dividundo.

COD. III. 37.

569. Cum res communis est, locus est communi dividundo judicio, *l.* 2. *h. t.*

Sive ex societate, sive non, *d. l.* 2.

Sive dotalis, *l.* 2. *cod. de fundo dot. vide* 569.

Sive haereditario jure, *l.* 34. *pro socio*, *l.* 44. *fam ercisc.*

Nemo *enim* in communionem vel societatem compellitur INVITUS detineri, *l. ult. cod. h. t. l.* 26. §. 4. *de cond. indeb. vide* 903. 906.

Ita ut pactum, ne omnino divisio fiat, nullas vires habeat, *l.* 14. §. 2. *h. t. vide* 904.

Sed valet ne intra certum tempus societas divideretur. *d.* §. 2. *et* 3.

570. Instrumentis non intervenientibus, divisio recte facta valet. *l.* 9. *cod. de fide instr. l.* 4. *cod. h. t.*

571. Si divisio commode fieri non possit, aestimatione justa facta, unicuique adjudicatur compensatione pretii invicem facta, eoque cui res majoris pretii obvenit, caeteris condemnato, *l.* 3. *cod. h. t. vide* 555. 561. *sive licitatione.*

Ad LICITATIONEM nonnunquam extraneo emptore admisso. *d. l.* 3.

572. In comm. divid. justo pretio res aestimatur, *l.* 10. *in fine h. t.*

De evictione cavetur, *ibid. vide* 564.

Cum divisionem praediorum vicem emptionis obtinere placuit. *l.* 1. *cod. comm. utr. jud.*

573. ARBOR in confinio nata, item lapis quamdiu cohaeret in utroque fundo, communis manet, *l.* 19. *h. t. vide* 2338.

Succisa vero vel eruta, aut lapis exemptus in hoc judicium venit. *d. l.* 19.

574. Veniunt IMPENSAE et fructus etiam contra haeredem socii, *l.* 4. §. 3. *h. t. vide* 907.

Quamvis fundum socius alienaverit, *l.* 6. §. 1. *et l.* 14. §. 1. *h. t.*

Et quod communi nomine actum est, aut agi debuit, *l.* 14. *h. t.*

Et quidquid CULPA socii admissum est, *l.* 20. *h. t*

Vel consecutum, ita ut neque damnum, neque lucrum sentiat, *l.* 6. §. 2. *h. t.*

Ut in omnibus AEQUALITAS servetur, *l.* 4. *cod. h. t.*

Si non communi nomine, sed suo, ut lucretur solus socius locaverit, magis est ut damnum ad eum respiciat. *l.* 6. §. 2. *h. t. vide* 894.

575. Majoribus 25. annis subvenitur, si vel per perperam divisio facta sit, *l.* 3. *cod. comm. utr. jud.*

Quia in bonae fidei judiciis (2695.) quod inaequaliter factum est, in melius reformabitur, *ibid. intellige si ultra dimidiam, in Gallia vero, si vel ad quadrantem, Goth. ibi et quidem ad minorem quantitatem, si inter fratres agatur. Fab. defin.* 3. *cod. comm. utr. jud. vel minimam, si inter socios, nisi ex transactione.*

Item omnino reformabitur, si inaequalitas in errore calculi vel mensoris consistat.

576. In praediis dividundis, quod omnibus utilissimum est, sequi convenit, *l.* 21. *h. t.*

Vel quod malint litigatores. *ibid.*

577. Si sciam rem communem esse, ignorem autem quis mihi socius sit, propriam rem tueor, et magis ex re, quam ex persona actio nascitur, *l.* 29. *h. t.*

Secus si puto in rem propriam impendere, *ibid.*

Quo casu retentionem impensarum tantum habeo, quia neminem mihi obligari volui, *l.* 14. §. 1. *h. t.*

Nec negotiorum gestorum actio est. *d.* §. 1.

TIT. IV.

Ad exhibendum.

COD. III. 42.

580. EXHIBERE, est facere in publico potestatem experiundi, *l.* 2. *h. t.* videndi et tangendi facultatem praebere. *l.* 3. §. 8. *de hom. lib. exhib.*

581. Datur haec actio etiam ei qui Dominus non est, *l.* 3. §. 1. *h. t.*

Modo ejus intersit exhiberi, *d. l.* §. 9.

Et justa sit, et probabilis causa, *d. l.* §. 11.

Et omnia noscat, et argumenta rei dicat, *d. l.* 3.

Non *tamen* ut RATIONES adversarii sibi exhibeantur. *l.* 19. *h. t. vide* 126.

582. Datur adversus civiliter vel naturaliter possidentem, *l.* 3. §. *ult. h. t.*

Et adversus eum qui dolo fecit quominus possideat, *l.* 5. §. 2. *h. t. vide* 367. 2011.

Et adversus eum qui materiam meam delatam in agrum suum auferre non pateretur, *l.* 9. §. 1. *h. t. vide* 1943. 2135.

Utque CHIROGRAPHUM reddatur exacto debito. *l. ult. cod. h. t. vide* 2283. 693.

583. In hac actione reus contumax per in litem jusjurandum petitoris damnari potest, *l.* 3. §. 2. *h. t.*

Judice quantitatem taxante. *d.* §. 2.

584. Si quis ex uvis meis mustum fecerit, vel ex olivis oleum, vel ex lana vestimenta, ad exhibendum actione tenetur, *l.* 12 §. 3. *h. t.*

Quia quod ex re nostra sit, nostrum esse verius est. *d.* §. 3. *vide* 1635.

585. HAERES *qui possidet*, non quasi haeres, sed suo nomine tenetur, *l.* 12. §. 6. *h. t.*

Vel si locupletior haereditas facta est. *d.* §. 6.

586. *De liberis exhibendis, vide* 2137. *de tabulis exhibendis.* 1605.

LIBER XI.

TIT. I.

De interrogationibus in jure faciendis et interrogatoriis actionibus.

587. Ante judicium nemo cogitur de suo jure aliquid respondere. *l.* 1. §. 1. *h. t. vide* 314. 48.

588. Voluit Praetor adstringere eum qui convenitur ex sua in judicio responsione, ut vel confitendo vel mentiendo sese oneret, *l.* 4. *h. t.*

Quasi ex contractu obligatus *l.* 11. §. 9. *h. t.*

Modo confessiones et jus et naturam recipere possint, *l.* 14. *in fine h. t.*

Quapropter falsae quoque naturalibus rebus

debent convenire, ut obligetur qui falso respondit, *l.* 13 §. 1. *h. t.*

Qui *autem* justo errore ductus negavit, venia dignus est. *l.* 11. §. 10. *h. t.*

589. Nihil interest, neget quis, an TACEAT interrogatus, an obscure respondeat, ut incertum dimittat interrogatorem, *l.* 11. §. 7. *h. t.*

Porro qui tacet non utique fatetur, sed tamen verum est eum non negare, *l.* 184. *sive* 142. *de regul. jur. vide* 2051. 2706.

Omnino *vero* non respondisse videtur, qui ad interrogatum non respondit, *l.* 11. §. 5. *h. t.*

Qui omnino non respondit, contumax est. *d. l.* 11. §. 4.

Et Praetorem contemnere videtur *d.* §. 4.

590. Ubicumque judicem aequitas moverit, aeque oportere fieri interrogationem, dubium non est. *l.* 21. *h. t.*

591 POENITERE responsi licet, si nulla captio ex ejus poenitentia sit actoris. *l.* 11. *in fine. h. t.*

592. Qui sine interrogatione respondit, pro interrogato habetur. *l.* 9. *h. t.*

Interrogatum non solum a Praetore accipere debemus, sed et ab adversario, *d. l.* 9. §. 1.

593. Alius pro alio non debet respondere, *l.* 9. §. 3. *h. t.*

De se enim debet quis in judicio interrogari. *ibid.*

594. Qui in jure CONFESSUS est, suam confessionem infirmare non potest. *l.* 29. §. 1. *de donat. vide* 2050.

595. *De confessis. vide* 2050.

Tit. III.

De servo corrupto.

Cod. VI. 2.

596. Tenetur et qui malo monstravit in quem modum delinqueret, *l.* 1 §. 4. *h. t.*

Si dolo malo *l.* 1. §. 3. *h. t. vide* 2495. 2316.

PERSUADERE plus est, quam compelli atque cogi sibi parere, *l.* 1. §. 3. *h. t. vide* 2436.

Item qui malum fecerit deteriorem, *d. l.* §. 4.

Nec oportet laudando augere malitiam. *ibid.*

597. Datur actio utilis de FILIO-FAMILIAS corrupto, *l.* 14. §. 1. *h. t.*

Quoniam interest nostra animum liberorum nostrorum non corrumpi. *d.* §. 1.

598. Haec actio perpetua est, et haeredi caeterisque successoribus competit, *l.* 13. *h. t.*

Non *autem* in haeredem, quia poenalis est, *ibid.*

Tit. V.

De aleatoribus.

Cod. III. 43.

600. S. C. vetuit in pecuniam LUDERE, *l.* 2. §. 1. *h. t.*

Et sponsionem facere non licet, *l.* 3. *h. t.*

Praeterquam si quis certet hasta, vel pilo jaciendo, vel currendo, saliendo, luctando, quod virtutis causa fiet, *l.* 2. §. 1. *h. t. vide* 528.

Modo ditiores non ultra unum numisma, ad singulos congressus aut vices, *l.* 1. *in fine cod. h. t.*

Caeteri longe minori pecunia, *ibid.*

Si plus lusum fuerit et solutum, repetatur, *ibid.*

Quod in CONVIVIO vescendi causa ponitutur, ludere permittitur, *l. ult. h. t.*

601. Victus in lusu non potest conveniri, et si solverit, repetitionem habet, *l.* 1. *cod. h. t.*

Quae actio, et haeredibus, et contra haeredes datur, *d. l.* 1. et contra parentes, *l. ult. in fine h. t.*

Idque perpetuo, etiam post 30. annos, *l.* 1. *cod. h. t.*

Quod si repetere neglexerit, datur actio cuicumque volenti, et praecipue civitatis primati vel defensori, ut in opera civitatis expendat. *d. l.* 1. *quod moribus nostris non convenit.*

602. In eum qui illum, apud quem alea lusum esse dicetur, verberaverit, damnumve ei dederit, sive quid eo tempore dolo ejus substractum est judicium non datur, *l.* 1. *h. t. intellige in ipso ludendi actu.*

Nec si furtum factum domi eo tempore quo alea ludebatur, *d. l.* 1. §. 2. *quod nullius est momenti, nec impunitum esset*, cum tale impunitum non sit inter collusores. *d. l.* 1. §. 1.

603. *De jactu retis. vide* 917.

Tit. VI.

Si mensor falsum modum dixerit.

605. Haec actio dolum malum dumtaxat exigit, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Lata autem CULPA plane dolo comparatur, *d.* §. 1. *vide* 238.

Sive in aedificii mensura fefellit, vel in frumenti, vel in vini, *l.* 5. *in fine h. t.*

Item et adversus architectum, *l.* 7. §. 3. et tabularium, qui iu computatione fefellit. *d. l.* 7. §. 4.

Tit. VII.

De Religiosis et sumptibus funerum.

Cod. III. 44. Nov. 59. et 60.

607. Summa ratio est, quae pro RELIGIONE facit, *l.* 43. *in fine h. t.*

Invito *tamen* Domino locus religiosus fieri non potest. *l.* 2. *cod. h. t.*

608. Non oportet ornamenta cum corporibus condi, ne quid aliud hujusmodi, *l.* 14. §. 5. *h. t.*

Nec ineptae voluntates defunctorum circa sepulturam valent. *l.* 113. *in fine de legat.* 2.° *vide* 610.

609. FUNERIS sumptus accipitur quidquid corporis causa erogatum est, antequam sepeliatur, *l.* 37. *h. t.*

Et omne creditum praecedit, *l.* 45. *h. t. vide* 2688. §. 29.

Etiam locatorem, super invectis et illatis, *l.* 14. §. 1. *h. t. vide* 1023.

Accipiuntur et impensae in mortui infirmitatem factae, *l.* 4. *cod. de petit. haered.*

Quacumque actione utatur qui expendit. *l.* 17. *de reb. auct. jud. sive* 2. *de privil. cred.*

610. Funus facere oportet, quem decedens elegit, *l.* 12. §. 4. *h. t.*

Si nihil dictum sit, sumptus arbitrantur pro facultatibus, vel dignitate defuncti, *l.* 12. §. 5. *h. t.*

Ex bono et aequo, *l.* 14. §. 6. *h. t.*

Nec voluntas testatoris sequenda est, si res

egrediatur justam sumptus rationem, *d.* §. 6. *vide* 608.

Solutius *tamen* aequitatem Judex sequitur, cum hoc ei actionis natura indulget. *l.* 14. §. 13. *h. t.*

611. Sumptus non repetit qui PIETATIS gratia fecit, non hoc animo quasi recepturus. *l.* 14. §. 7. *h. t. vide* 683. 1431.

612. De suo expedit mortuos funerari, *ibid.* §. 13.

Proinde qui propter funus impendit, cum defuncto contrahere creditur, non cum haerede, *l.* 1. *h. t.*

Unde MULIERES de suis dotibus funerantur, *ll.* 16. *et* 22. *h. t.*

Et a marito, qui dotem lucratus est, sumptus etiam repetit pater, *l.* 30. *h. t.*

Et maritus a patre, si dotem non lucratus est. *l.* 13. *cod de negot. gest.*

613. Interdum modicus sumptus non admittitur, si forte in contumeliam defuncti locupletis, modicus factus est. *l.* 14. §. 10. *h. t.*

614. Haec actio non est annua, sed perpetua, et haeredi et in successores datur. *l.* 31. §. 2. *h. t.*

616. Mortuum inferre non est pro haerede gerere. *ll.* 4. *et* 14. §. 8. *h. t. l.* 49. *in fine fam. ercisc.*

617. Sepulchrum est ubi corpus, ossa, vel reliquiae hominis condita sunt. *l.* 2. §. 5. *et l.* 42. *h. t.*

618. Religionis interest, MONUMENTA extrui et exornari, *l.* 1. §. 6. *de mort. infer. vide* 621.

Sed caveri non potest ut ad certam altitudinem aedificentur, nec ut certus numerus hominum in uno loco humetur, *l.* 4. *comm. praed.*

Quia quod humani juris esse desiit, servitutem non recepit. *d. l.* 4.

Digitized by Google

619. ITER ad sepulcrum concedi jubet Praetor justo pretio. *l.* 12. *h. t.*

620. Jus sepulcri competit liberis cujuscumque sexus vel gradus, etiamsi haeredes se abstineant *l.* 6. *h. t.*

Ad affines seu proximos cognatos non transit, nisi haeredes institutos, *l.* 8. *cod. h. t.*

Post restitutam haereditatem apud haeredem remanet. *l.* 42. §. 1. *ad trebell.*

621. Statuas sepulcro superimponere, et ornamenta superaddere, facultas est. *l.* 7. *cod. h. t. vide* 608. *et* 610.

622. Negat lex regia mulierem, quae praegnans mortua sit, humari antequam partus ei EXCIDATUR, *l.* 2. *de mort. infer.*

Qui contra fecerit spem animantis cum gravida peremisse videtur, *d. l.* 2. *sed qui nimis festinanter, peremit non spem, sed vere animatum, unde necesse est ut certissime et evidentissime appareat mortua, quod pene impossibile est, si in puerperio decessisse videtur maxime in instante mortis.*

623. HAERETICOS permittitur sepeliri legitimis sepulchris. *l.* 9. *cod. de haeret. et manich.*

624. Nullum vectigal pro corporibus latis. *l. ult. cod. h. t. vide* 1960.

Tit. VIII.

De mortuo inferendo et sepulcro aedificando.

625. *Vide* 616. . . .

LIBER XII.

TIT. I.

De rebus creditis, si certum petatur, et de condictione.

Cod. IV. 1. et 2.

626. *CREDITUM proprie est mutuum, Cujac. h. t.*

Generaliter accipi potest ut creditum sit, quidquid ex aliqua causa debetur, Goth. in l 2. §. 3. *h. t.*

Vel quoties in contractu alienam fidem sequimur, Fab. ration. in d. §. 3. *ex l.* 1. *h. t.*

A mutuo differt qua genus a specie. *l.* 2. §. 3. *h. t.*

627. *MUTUUM est quasi commodatum ad abusum, Cujac in tit. commod.*

Rerum quae pondere, numero, et mensura consistunt, *l.* 2. §. 1. *et* 3. *et l.* 3. *h. t. vide* 722.

Dictum ex eo quod de meo tuum fiat, *l.* 2. §. 2. *h. t. vide* 679.

Idcirco si non fiat tuum, non nascitur obligatio, *d.* §. 2.

Ea lege ut recepturus sim non eandem speciem sicut in commodato, sed idem genus, *l.* 2. *h. t.*

Eadem bonitate qua datum est, *l.* 3. *h. t.* et eadem qualitate, *l.* 1. §. 2. *de oblig.*

Nam in contrahendo quod agitur, pro cauto habendum est. *l.* 3. *h. t. vide* 2207. 2189.

628. In mutui datione oportet Dominum esse dantem, *l.* 2. §. 4. *h. t.*

Vel si ut propriam pecuniam numeravit, *l.* 7. *cod. si certum petat.*

Et puberem qui accepit, PUPILLUS enim ex mutuo ne quidem jure naturali obligatur, *l.* 59. *de oblig. et act.* licet auctore patre, *l.* 141. §. 2. *de verb. oblig. vide* 1396.

SOCIUS de communi pecunia mutuum dare non potest invito socio, quia suae partis tantum alienationem habuit, *l.* 16. *h. t.*

Nec nisi pro parte sua condicere potest. *l.* 13. §. 2. *h. t. vide* 900.

629. Si quolibet CASU rem amiseris, nihilominus obligatus es, *l.* 1. §. 4. *de oblig. secus in commodato*, 725.

Qui rem vendendam acceperit ut pretio uteretur, periculo suo rem habebit, *l.* 4. *h. t. vide* 849.

Quamvis ex fortuito casu amiserit eam, quia Dominus est, Goth. in d. l. 4.

Modo mutuum fuerit sola causa vendendi, nec alias venditurus esset, nisi ut alter pretio uteretur, *l.* 11. *h. t.*

Maxime si sine usuris credidit. *d. l.* 11.

630. Qui decem dat, frustra paciscitur viginti deberi, *l.* 17. *de pactis vide* 142.

Sed poterit pacisci, ut novem tantum debeantur. *l.* 11. §. 1. *h. t. vide* 2215.

631. *Licet* quis credendo non adjecit de pecunia sibi ex alia causa debita, tamen integra manet. *l.* 29. *de oblig. et act.*

632. *Pactum ut NON PETATUR, donationis causa fit, nec solutionis vice habetur. Goth. in l.* 23. *de pact. vide* 2240.

633. Exceptio NON NUMERATAE pecuniae, biennio continuo extinguitur, *l.* 14. *cod. de non num. pec. vide* 2285.

In Gallia perpetua est, sed ei incumbit onus probandi qui dicit. Goth. in d. l. 14. *modo ex*

scriptis probetur, alias non est in usu maxime pluris, si 100. *librarum agatur. Ordin. Molin.* 1566. *art.* 54. 1667. *tit* 20. *art.* 2.

Item. Cessat, si solverit portionem debiti vel usuras, *l.* 4. *cod. eod.*

634. VINUM mutuum datum certo tempore reddendum, aestimatur quanti fuisset eo tempore; si dictum non sit, quanti tunc cum petitum esset, *l.* 22. *h. t.*

Et quanti eo loco ubi esset petitum, si dictum non sit de loco. *d. l.* 22. *vide* 707.

635. Certi condictio ex omni causa et obligatione ex qua certum petitur, competit. *l.* 9. *h. t. de condictionibus. vide* 665. . . .

Tit. II.

De jurejurando sive voluntario, sive necessario, sive judiciali.

Cod. IV. 1. II. 59.

639. *JUSJURANDUM est affirmatio religiosa. Cujac. in cod. h. t.*

Voluntarium est quod a parte defertur, Cujac. h. t.

Necessarium quod pars cui delatum est, refert delatori, Cujac. h. t.

Judiciale quod a Judice defertur. Cujac. h. t.

640. Decidendae controversiae causa defertur, *l.* 1. *h. t.*

Etiam a Judice inopia probationum, *l.* 3. *cod. de reb. cred.*

Maximum remedium expediendarum litium, *l.* 1. *h. t.*

Qui vero sine delatione jurat, sibi tantum jurat. *l.* 3. *h. t. vide* 657.

641. Is a quo jusjurandum petitur, eligere debet aut solvat aut juret, *l.* 34. §. 6. *h. t. l.* 9. *cod. de reb. cred.*

Nisi malit referre jusjurandum, tunc enim non debet displicere conditio jurisjurandi ei qui detulit, *ibid.* §. 7. *et d. l.* 9.

Cum manifestae turpitudinis et confessionis sit, nolle nec jurare, nec jusjurandum referre, *l.* 38. *h. t.*

Modestius vero facit qui refert jusjurandum, quam ut ipse juret, *l.* 25. §. 1. *de pecun. constit.*

Exinde ex relatione jurisjurandi, non jurante actore reus absolvitur, *l.* 34. §. *ult. h. t.*

Jusjurandum quod ex conventione extra judicium defertur, referri non potest. *l.* 17. *h. t.*

642. In omni causa et actione juratur, *l.* 3. §. 1. *h. t.*

Sed non debet deferri jusjurandum in fraudem creditorum, *l.* 9. §. 5. *h. t. intellige ejus qui detulit. vide* 2075.

Alteri *enim* neque prodest, neque nocet, *l.* 3. §. 3. *h. t. vide* 658. 2661.

Nisi delatum sit ab uno ex duobus reis stipulandi. *l.* 28. *h. t. vide.* 652.

643. Nihil refert cujus sexus aetatisve sit, qui jurasse dicitur, quamvis pupillus, *l.* 26. *h. t.*

Quia contentus eo, cum deferret, fuit, *d. l.* 26.

POENITERE *vero* potest qui detulit, si adversarius qui non juravit, postea jurare paratus sit. *l.* 6. *h. t. vide* 647.

644. Conceptio jurisjurandi sive forma arbitrio judicantis est. *l.* 34. §. 5. et §. 8. *h. t.*

645. Recte defertur a TUTORE vel curatore, *l.* 17. §. 2. *h. t.*

Nam et alienare res, et solvi eis potest, et

agendo rem in judicium deducunt, *d.* §. 2. *vide* 1381. 1740.

Idem a procuratore universorum bonorum, aut si idipsum nominatim mandatum sit, aut si in rem suam procurator fit, *l.* 17. §. 3. *h. t. vide* 865.

RATUM *vero* habendum est. *d.* §. 3. *vide* 2269.

646. Jusjurandum a FIDEJUSSORE praestitum, reo nihil prodest, *l.* 1. §. 3. *qu. rer. act.*

Si *vero* in rem juravit, datur exceptio reo quoque, *d.* §. 3. *l.* 28. §. 1. *h. t.*

Si filio-fam. delatum sit et juraverit, patri exceptio datur. *l.* 2. *qu. rer. act.*

647. ABSENTI et ignoranti, et per epistolam jurisjurandi gratia fieri potest, *l.* 41. *h. t.*

Item et si adversarius contentus sit voluntate suscepti jurisjurandi. *l.* 6. *h. t.*

648. Ad personas egregias, eosque qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad jurandum, *l.* 15. *h. t.*

Ut puta Episcopos, *nov.* 123. *cap.* 7. *ex qua authent.* sed Judex. *cod. de Episc. et cleric. vide* 1210.

649. Jusjurandum speciem TRANSACTIONIS continet, *l.* 2. *h. t.*

Et vicem rei judicatae, *l.* 1. *qu. rer. act.*

Imo majorem auctoritatem habet, quam res judicata, *d. l.* 2

Si a parte delatum sit, vel relatum, *l.* 31. *h. t. l.* 1. *cod. de reb. cred.*

Cum ipse Judicem adversarium suum de sua causa fecerit, *l.* 1. *qu. rer. act.*

Item loco solutionis cedit, *l.* 27. *h. t.* acceptilationi simile, *l.* 40. *h. t.* et novationi, *l.* 26. *h. t.*

Perpetuamque exceptionem parit, *l.* 40. *h. t.*

Nec aliud quaeritur, quam si juratum sit, remissa quaestione an debeatur, *l.* 5. §. 2. *et l.* 9. §. 1. *h. t.*

Verum si quis improbatae RELIGIONIS illicitum jusjurandum detulerit, pro eo habetur ac si juratum non esset. *l.* 5. §. 3. *h. t. secus si Christianus sit, licet haereticus.*

650. Nec PERJURII praetextu, causa retractari potest, *l.* 1. *cod. de reb. cred.*

Quamvis perjurium fuerit approbatum, *l.* 21. *de dolo.*

Cum jurisjurandi contempta Religio satis DEUM habeat ultorem, *l.* 2. *cod. de reb. cred. vide* 661.

SUFFICIT que perjurii poena, *l.* 22. *de dolo. vide* 1220.

Testamento *tamen* reperto, restituet legatum qui falso juraverat sibi deberi, *l. ult. cod. de reb. cred.*

Ne ex hujusmodi perjurio lucrum ei accedat, *d. l. ult.*

Interdum ex integro causam agere permittitur, si quis NOVA instrumenta se invenisse dicat, quibus nunc solis usurus sit, *l.* 31. *h. t.*

Intellige si jusjurandum exactum fuisset a judice in dubia causa. *d. l.* 31. *vide* 660.

651. ILLICITAE rei jusjurandum servari non oportet. *auth.* quod eis. *cod. de nuptiis*, et poena perjurii, si quae est, in eum convertenda est qui exigit. *d. auth.*

652. Si reus juravit, FIDEJUSSOR tutus est, *l.* 42. §. *ult. h. t.*

Idem de duobus reis promittendi, si alter juravit. *l.* 28. §. 3. *h. t. vide* 642.

653. Faciles sunt nonnulli ad jurandum contemptu

Religionis, alii perquam timidi usque ad superstitionem, *l.* 8. *de condit. instit.*

De jurejurando in litem, vide 655.

Tit. III.

De in litem jurando.

Cod. V. 53.

655. Ex contumacia non restituentis, per jusjurandum in LITEM aestimatur ultra rei pretium, crescente condemnatione, *l.* 1. *h. t. vide* 367. 241.

Cum de FIDE RUPTA agatur, *l.* 5. *depos. vide* 858.

Sive ex dolo, *l.* 2. §. 1. *h. t. vide* 241. sive ex vi, *l.* 9. *cod. unde vi.*

Si instrumenta quis non exhibet, *l.* 10. *h. t.*

Et praedoni actio datur depositi, et commodati causa, *l.* 64. *de judic.*

Ubi *vero* ex sola culpa quod intersit agentis solum aestimatur. *l.* 2. §. 1. *et l.* 4. §. *ult. h. t.* a judice. *l.* 5. §. 3. *h. t.*

656. Jurare in infinitum licet, sed judex modum statuere potest, ut intra certam quantitatem juretur, ne in IMMENSUM juretur, *l.* 4. §. 2. *h. t.*

Cum potuit judex et a primo jusjurandum non deferre. *l.* 5. §. 1. *et l.* 4. §, 2. *h. t.*

657. Si alius quam judex jusjurandum in litem detulerit, nulla erit Religio, *l.* 4. §. 1. *h. t.*

Nec si postea jurare paratus sit, *l.* 5. §. 4. *de jurejur. vide* 643.

Idem si non delato juratum sit, *d.* §. 1.

Sibi enim juravit. *l.* 3. *de jurejur. vide* 640.

658. Iniquum est de alieno facto alium jurare. *l.* 11. §. 2. *de act. rer. amot. vide* 642.

659. De NUMMORUM aestimatione in litem non juratur, sed tantummodo de eo quod sua interfuit, nummos sibi sua die redditos esse, *l.* 3. *h. t.*

Cum certa sit nummorum aestimatio. *d. l.* 3.

660. Poterit judex jusjurandum quod detulit non sequi, ex magna causa, et postea repertis probationibus, *l.* 4. §. 2. *h. t. vide* 650.

Etsi juratum fuerit. *l.* 5. §. 2. *h. t.*

Non *autem* si post taxationem impensarum ab eo factam juratum sit. *auth.* post jusjurandum. *cod. de judiciis.*

661. De PERJURIO ejus qui ex necessitate juris in litem juravit, quaeri facile non solet, *l. ult. h. t.*

Secus in testibus, vide 1220.

662. Judex aestimare sine relatione jurisjurandi non potest rem quae non extat. *l.* 5. §. *ult. h. t.*

663. *De jurejurando decisorio, vide* 639.

Tit. IV.

De condictione causa data, causa non secuta.

Cod. IV. 6.

665. *Aequitas omnes condictiones induxit. Fab. ration. in l.* 66. *de cond. indeb.*

666. CONDICERE, est denuntiare, *instit. de actionib.* §. 15.

Quod ob rem datur *futuram* ex bono et aequo repeti potest, veluti si dem tibi ut aliquid facias, et non feceris, *l.* 65. §. 4. *de cond. indeb.*

Modo ob rem honestam datum sit. *l.* 1. § 1. *de cond. ob turp. vide* 670.

667. Si ob CAUSAM praeteritam, licet falsam, cessat repetitio, *l.* 52. *de cond. indeb.*

Quia donare voluit, *l.* 65. §. 2. *eod. tit. vide* 680.

Cessat *quoque*, si fortuito casu non est secuta sine culpa accipientis, *l.* 10. *cod. de cond. ob caus.*

Nisi liceat poenitere ei qui dedit, *l.* 5. *h. t. vide* 668.

Vel si impossibilitate conditionis, *l.* 8. *cod. de cond. ob caus. vide* 1966.

Pecunia advocationis causa data repetitur, si per advocatum stetit quominus fidem adimpleat, *l. ult. cod. eod. tit.*

Secus si per eum non stetit, *l.* 5. *cod. de postul. vide* 157.

Vel si per operarium non stat quominus operas praestet, *l.* 38. *locati, vide* 994.

Non repetit, si dedit remunerari existimans, quamvis opinione falsa deceptus. *l.* 3. §. 7. *h. t.*

668. POENITERE licet ei qui pecuniam alteri dedit ut Capuam eat, *l.* 5. *h. t.*

Etiam in causa libertatis, *quamvis favorabilior*, *l.* 5. §. 1. *h. t.*

Sed praestabit omne quod interest, *d. l.* 5.

Et sumptus qui necessarii fuerunt ad profectionem, licet nondum profectus sit. *d. l.* 5.

669. *De condictione sine causa*, *vide* 693. *vel turpi*, 670.

TIT. V.

De condictione ob turpem, vel injustam causam.

COD. IV. 7.

670. *Qui proponit condictionem ob TURPEM causam, fundat eam ex adversarii turpitudine, non ex sua. Fab. ration.* *l.* 4. §. 3. *h. t. vide* 870. 891.

Porro quoties solius accipientis turpitudo versatur, repeti potest, *l.* 4. §. 2. *h. t.*

Veluti ob restituenda quae substraxerat, *l.* 6. *cod. h. t.*

Etiam si res secuta fuerit, dum turpis causa accipientis fuit, *l.* 1. §. 2. *h. t.*

USURAE *vero* peti non possunt. *l.* 4. *cod. h. t. vide* 686.

671. Ubi dantis et accipientis turpitudo versatur, repeti non potest, *ll.* 3. *et* 8. *h. t. vide* 2170. 2306.

Possessor *enim* potior est, *l.* 8. *h. t. l.* 2. *cod. h. t. l.* 170. *sive* 128. *de regul. jur.*

Ut puta, si pecunia detur ut male JUDICETUR, *l.* 3. *h. t.* sive ut bene, *l.* 2. §. 2. *h. t.*

Actionem quoque amittit qui dedit, *l.* 1. *cod. de poen. judic. vide* 2632.

Vel si dederit pecuniam FUR ne proderetur, *l.* 4. §. 1. *h. t.*

Vel si in ADULTERIO deprehensus, *l.* 4. *h. t. vide* 225.

Vel si pecunia data sit procuratori, ut damnari se pateretur, *l.* 9. *de dol. mal. et met. excep.*

Et quoties stipulatio contra bonos mores est interposita, *l.* 5. *cod. h. t.*

Quia turpiter accepta pecunia, justius penes eum est qui deceptus sit, quam qui decepit. *d. l.* 9. *id est penes possidentem. Goth. ibid. vide* 2306.

672. Si solius dantis turpitudo est, cessat *quoque* repetitio, *l.* 4. §. 3. *h. t.*

Veluti si MERETRICI dedit, illa enim turpiter facit quod si meretrix, non turpiter accipit, cum sit meretrix, *d.* §. 3. *quod intellige de ea, quae eo vivendi genere publice quaestum facit, sive accipiat, sive stipuletur. Fab. ration. ind.* §. 3. *in fine et quidem indistincte de omnibus.*

673. Quod ex INJUSTA causa apud aliquem est, potest condici, *l.* 6. *h. t.*

Ut si quid detur ex stipulatione per vim extorta. *l.* 7. *h. t. vide* 231.

674. *De condictione furtiva. vide* 700.

Tit. VI.

De condictione indebiti.

Cod. IV. 5.

679. INDEBITUM est non solum quod omnino non debetur, sed et quod alii debetur, si alii solvatur, *l.* 65. *in fine h. t.*

Aut si id qnod alius debebat, alius solvat, *ibid.*

Vel si ex falsa causa debeat, *l.* 23. *h. t.* et solverit per ignorantiam facti, *ll.* 6. *et* 7. *cod. h. t. vide* 1228. non juris, *l.* 9. §. 5. *de jur. et fact. l.* 10. *cod. eod. tit.*

Item. Cum tibi nummos meos quasi tuos do, non facio tuos, *l.* 3. §. 8. *de condict. cau. dat. vide* 627.

Porro ex omnibus causis, quae jure non valuerunt, vel non habuerunt effectum per ERROREM soluta repetuntur, *l.* 54. *h. t. vide tamen* 1690.

Ut puta, si ex testamento solutum sit, quod postea falsum appareat, ruptum, irritum, vel inofficiosum, *l.* 2. §. 1. *h. t.*

Vel si haeredi qui legata solvit, nova et inopinata causa haereditatem abstulit. *l.* 3. *h. t.*

680. Repetitio nulla est ab eo qui SUUM recepit, tametsi ab alio, quam varo debitore solutum est, *l.* 44. *h. t. vide* 2079.

Indebitum autem est, si quis solvit quod alius debet, quasi ipse debeat, *l.* 65. *in f. h. t.*

Vel si is qui solvit pro alio non debitum dat, veluti se haeredem falso existimans, *l.* 19. §. 1. *h. t.*

Errore facti, *l.* 6. *cod. h. t.*

Haec *enim* condictio ex bono et aequo introducta est, *l.* 66. *h. t.*

Nec reperitur quoties NATURALIS obligatio manet, *ll.* 19. *et* 64. *h. t. l.* 10. *de oblig. vide* 2190. 781.

Proinde repetit pupillus qui sine tutoris auctoritate promisit et solvit, quia nec natura debet, *l.* 41. *h. t.*

Non *autem* qui sciens se non debere, solvit, *l.* 1 §. 1. *h. t. l.* 9. *cod. h. t. vide* 2355. 249.

Cujus *enim* per ERROREM dati repetitio est, ejus consulto dati donatio est, *l.* 53. *de regul. jur. vide* 1963.

Nec repetit, si sciens se perpetua exceptione tutum esse solverit, *ll.* 24. *et* 26. §. 3. *et* §. 7. *h. t.*

Si per errorem solverit, solutum repetere potest, si ejus causa exceptio detur, ut in VELLEIANO, *l.* 40. *h. t. vide* 827.

Secus si detur in odium ejus cui debetur, ut in MACEDONIANO, *d. l.* 40. *l.* 9. *in fine de S. C. Macedon. vide* 781.

Incerto animo, *si debeat, an non*, si indebitum solvit, repetit. *l. ult. cod. h. t.*

681. Qui omissa compensatione solvit, condicere potest, quasi indebito soluto, *l.* 10. §. 1. *de compens.*

Qui debitum retinere poterat, nec retinuit, nihilominus repetit veluti venditor, *l.* 30. *de act. empt.*

Idem in marito qui dotem restituit non habita ratione impensarum, *l.* 5. §. *penult. de impens. in rem. dot.*

Qui petitionem non habet, retentionem quidem habet, si solvat omissa retentione non repetit, *l.* 51. *h. t.*

Ut puta, haeres qui sciens rationem omisit FALCIDIAE, *l.* 1. *cod. ad l. falcid.*

Vel cum debuerat quartam retinere, totam haereditatem restituit, *l.* 21. *ad S. C. trebell. vide* 1849.

Praeterquam si per errorem omiserit, *l.* 68. §. 1. *eod. tit. intellige* de errore facti non juris. *l.* 9. *cod. ad l. falcid. vide* 1860. 1228.

682. Si hoc aut illud debeatur, et utrumque solutum sit, habet *hodie* electionem recipiendi qui et dandi habuit, *l. penult. cod. h. t. secus jure vetere, ibid. et l.* 26. §. 13. *in fine h. t.*

Si *vero* alterutrum perierit, nihil repetet, id enim remanebit in soluto quod superest. *l.* 32. *h. t. vide* 927.

683. PIETATIS causa solutum repeti non potest, *l.* 32. §. 2. *h. t. vide* 611. 1431.

Nec si *mulier* se pro dote obligatam existimavit, *d.* §. 2. *sed legendum* mater *cum Cujac. et Fab. in ration. in d.* §.

684. Ante CONDITIONIS eventum soluta repetuntur, *l.* 16. *h. t.* nisi conditio omnimodo extitura sit, *l.* 18. *h. t.*

Quod *enim* sub incerto die debetur, die necessario existente non repetitur, *l.* 16. *in fine h. t. veluti* cum moriar, *l.* 17. *h. t. vide* 1828.

Cum in diem debitor adeo debitor est, ut ante diem solutum repetere non possit. *l.* 10. *h. t. vide* 2275.

685. Post rem JUDICATAM, quod ex transactione solutum est, repeti potest, *l.* 23. §. 1. *h. t. vide* 150.

Cum res judicata sit finis controversiarum, *l.* 1. *de re judic. vide* 2147. 2042.

Exinde nullius momenti est talis transactio, *l.* 23. §. 1. *h. t.*

Praeterquam si appellatum sit, vel incertum sit an judicatum sit, vel an sententia valeat, *d.* §. 1.

Nam si lis fuit, hoc ipsum quod a lite disceditur, causa videtur esse. *l.* 65. §. 1. *h. t.*

686. Quod rei solutae ACCEDIT, venit in condictionem, *l.* 15. *h. t. l.* 38. §. 2. *de usur. vide* 368. 1168.

Et fructus veniunt deductis impensis, *l.* 65. §. 5. *h. t. si ex fructibus locupletior sit ille a quo condicitur. Fab. ration. in l.* 15. *h. t.*

Usurae *vero* pecuniae solutae non veniunt. *l.* 1. *cod. h. t. vide* 1143. 670. *ante moram, vide* 1147.

687. Si res quae condicitur modico distracta **sit** sine fraude, hoc solum venit in condictionem quod ex pretio habuit. *l.* 26. §. 12. *h. t.*

688. Qui loco certo debere existimans, indebitum solvit, quolibet loco repetit. *l.* 27. *h. t.*

689. In re obscura melius est favere repetitioni, quam adventitio lucro. *l.* 41. *de reg. jur.*

690. Si evidens calumnia detegitur et TRANSACTIO imperfecta sit, repetitio dabitur, *l.* 65. §. 1. *h. t. intellige de imperfecta replicatione doli, nulla subsistente materia transactionis. Fab. ration. in d.* §. 1.

691. His solis pecunia condicitur quoquomodo · soluta est, non quibus proficit. *l.* 49. *h. t.*

692. HABITATIONE per errorem data pecuniam condicam, non quidem quanti locare potui, sed quanti tu conducturus fuisses. *l.* 65. §. 7. *h. t.*

693. Qui indebitum solvit, condictionem habet quasi sine causa, *l.* 1. *de cond. sine causa.*

Qui promisit sine causa condicere quantitatem, non potest quam non dedit, sed ipsam obligationem, *d. l.* 1. *vide* 133. sive instrumentum obligationis, *l.* 2. *cod. de cond. ex lege. vide* 2283. 582.

Ubi *vero* causam explanavit, stare eum oportet suae confessioni, nisi sese indebite promisisse in scriptis evidentissime ostenderit, *l.* 25. §. *ult. de probat. vide* 1186.

Si in favorem civitatis? vide 2628.

694. Nihil refert utrumne ab initio sine causa datum sit, an causa secuta non sit. *l.* 4. *de condict. sine cau.*

Tit. VIII.

De condictione sine causa.

696. *Vide* 693. 694.

LIBER XIII.

TIT. I.

De condictione furtiva.

700. In re FURTIVA soli Domino condictio competit, *l.* 1. *h. t.* cui res subrepta est, *l.* 11. *h. t. vide* 851,

Vel haeredi ejus, *d. l.* 11.

Pretio non soluto, *l.* 2. *cod de furt. l.* 23. *cod. de rei vindic.*

Debuit enim cautius negotiari qui rem furtivam emit. *d. l.* 2. *vide* 2324.

701. Datur adversus haeredem caeterosque successores, quia rei persecutionem habet, *l.* 7. §. 2. *h. t. vide* 2310. pro portionibus haereditariis, *l.* 9. *h. t.*

Etiamsi res perierit, *d.* §. 2. *l.* 46. *de furt. l.* 2. *cod. h. t.*

Quamvis per Dominum steterit condicere eam, *l. ult. h. t.*

Donec fur eam obtulerit, *l.* 8. *h. t. d.* 2. *cod. h. t.*

Qui *enim* invito Domino rem contrectavit, semper in restituenda ea quam non debuit auferre, moram facit. *l. ult. h. t.*

702. In rei furtivae AESTIMATIONE, id tempus spectandum est, quos res unquam plurimi fuit, *l.* 8. §. 1. *h. t. l.* 67. §. 2. *de furt.*

Quamvis impensis furis, *veluti* si ex argento subrecto pocula fecit, *l.* 13. *h. t.*

Nec ei fit injuria, qui imputare sibi debet, cur in rem furtivam sumptum fecerit. Fab. ration. in d. l. 13.

Idem. De cura et sumptu, quibus ANIMAL creverit. *d. l.* 13. *vide* 372.

703. BOVE subrepto et occiso, corium et caro condicuntur. *l.* 14. §. 2. *h. t.*

704. *De furtis, vide* 2314.

Tit. III.

De condictione triticaria.

706. Qui certam pecuniam numeratam petit, ille actione utitur, *si certum petatur*, qui autem alias res, per triticariam condictionem petit. *l.* 1. *h. t.*

707. MERX veluti vinum, oleum, frumentum tanti aestimatur, quanti fuissent in die et loco quo dari debuit, *l. ult. h. t.*

Si de loco et tempore nihil dictum sit, tanti aestimatur tunc cum petitum sit. *ibid. et l.* 22. *cod. de reb. cred. vide* 1029. 634.

708. Post MORAM venditoris quanti pluris fuit tempore venditionis, vel litis contestatae, item et quo loco pluris fuit, vel quo venit, vel ubi agatur. *l.* 3. §. 3. *de act. empt. vide* 973.

709. Si res perierit ante moram, mortis tempus erit spectandum, *l.* 3. *h. t.*

Sed latius, non enim debet novissimum vitae tempus aestimari, ne ad exiguum pretium aestimatio redigatur. *d. l.* 3. *vide* 536.

712. Is qui certo loco dare promisit, nullo alio solvere invito stipulatore potest, *l.* 9. *de eo. qu. cert. l.* 16. §. 1. *de fidejus. vide* 2272.

Ne quidem ubi stipulatus est, *l.* 122. *de verb. oblig.*

Ne auferat loci utilitatem reo, *l.* 2. §. 2. *de eo qu. certo.*

Compensare *tamen* potest. *l.* 15. *de compens.* cum sua causa, id est, ut ratio habeatur de loco. *d. l.* 15. *vide* 834.

713. Inutilis esset stipulatio, si IMPOSSIBILE sit in alio loco dari, puta *ut hodie Carthagine* detur, *l.* 2. §. 6. *de eo qu. cert. vide* 2205. 993.

Si de die dictum non sit, ante diem quam pervenire possit, non agat. *d.* §. 6.

714. In alio loco potest conveniri debitor, qui certo loco non solvit, *l. un. cod. ubi conv. qu.* vel non aedificavit, *l.* 43. *de jud.*

In id quod interfuit suo loco potius, quam in eo, quo petitur, solvit. *dd. ll.*

715. In actione *quod certo loco* non solum damni, sed et lucri habetur ratio, quamvis ultra legitimum modum usurarum. *l.* 2. §. *ult. de eo quod cert. vide* 973. 982.

716. In summa aequitatem quoque ante oculos habere debet judex, qui actioni *quod certo loco* addictus est, *l.* 4. §. 1. *h. t.*

TIT. IV.

De eo quod certo loco dari oportet.

COD. III. 18.

717. *Vide* 712. . . .

TIT. V.

De pecunia constituta.

COD. IV. 18. NOVEL. 115. cap. 6.

719. CONSTITUTUM, *est conventio, qua quis respondet citra stipulationem, soluturum se quod ipse vel alius debet. Cujac. h. t.*

Si constituerit alium soluturum, non se pro alio non tenetur, *l.* 5. §. 4. *et* §. 5. *h. t. vide* 2187.

Praeterquam ne ipse faciat quominus alius solvat, *l.* 38. *de verb. oblig. vide* 2216.

Qui constituit, tenetur, sive adjecit certam quantitatem, sive non. *l.* 14. *h. t.*

720. Qui constituit pro sorte et pro USURIS, si usurae non debeantur, tenetur pro sorte dumtaxat, *l.* 11. §. 1. *h. t.*

Item. Si centum debens, ducentos constituat, in centum tantummodo tenetur. *d.* §. 1.

721. Utrum praesente debitore, an ABSENTE constituat quis, parvi refert, *l.* 27. *h. t.*

Cum absentes et praesentes constituere possumus, *l.* 14. §. 3. *h. t.*

Ex quocumque contractu potest constitui, *l.* 1: §. 6. *h. t.*

Modo debitum existat, nec per exceptionem inutile reddatur, *l.* 3. §. 1. *h. t.*

Haec actio adversus haeredes perpetuo competit, *l.* 1. *cod. h. t.*

De constituto redditu, vide 1152. *si sine die,* 2277.

Tit. VI.

Commodati vel contra.

Cod. IV. 23.

722. COMMODATUM, *est conventio, qua res gratis utenda datur. Cujac. h. t.* Gratuitum *enim* esse debet, §. *commodata, instit. quib. mod. re.*

Sive quasi mutuum ad usum. Cujac. ibid.

Mutuum *autem* est quasi commodatum ad abusum. *ibid. vide* 627.

Nec potest commodari id quod usu consumitur, *l.* 3. §. *ult. h. t.*

Nisi forte ad pompam, vel ostentationem quis accipiat. *ibid.*

Rei commodatae et possessionem, et proprietatem retinemus, *l.* 8. *h. t.*

Nec fit ejus cui commodat. *l.* 9. *h. t.*

723. SI FUR vel praedo commodaverit, habet commodati actionem *l.* 16. *h. t. vide* 851.

Cum commodare possumus alienam rem quam possidemus, tametsi scientes alienam, *l.* 15. *h. t.*

724. Talem DILIGENTIAM praestat commodatarius, qualem diligentissimus pater-familias, *l.* 18. *h. t.*

Si accipentis dumtaxat gratia commodata res sit. *ibid.*

Etiam in his quae sequuntur rem commodatam, *l.* 5. §. 9. *h. t. vide* 738.

Et exactissimam diligentiam, nec sufficit eandem adhibere quam suis rebus, si alius diligentior custodire poterit. *l.* 1. §. 4. *de oblig. et act. vide* 962.

Non videtur *enim* reddita res quae deterior facta redditur, nisi quod interest praestetur, *l.* 3. § 1. *h. t. vide* 728.

Si utriusque GRATIA commodatum est factum, levem tantum culpam praestabit, *l.* 18. *h. t. et Goth. in d. l.* 3. §. 2. *h. t. vide* 242.

Si commodantis tantum gratia latam praestat commodatarius. Goth. ibid. sive dolum solum, *l.* 5. §. 10. *h. t. vide* 2189.

Veluti si quis *propriae* sponsae vel uxori commodavit, ut honestius culta sit, *d. l.* 5. §. 10. *h. t.*

Item. CUSTODIAM prestat ille, penes quem res relictae sunt. *l.* 5. §. 14. *h. t.*

725. De CASU cui resisti non potest, non tenetur commodatarius, *l.* 5. §. 4. *h. t.*

Nec de VI. majore, *l.* 1. *cod. h. t. vide* 962.

Secus in mutuo, *l.* 1. §. 4. *de obligat. vide* 629.

Nisi forte cum possit res commodatas salvas facere, suas praetulit, *l.* 5. §. 4. *h. t.*

Vel si CULPA interveniat, *d.* §. 4. *et* §. 7. *et l.* 18. *h. t. vide* 1378. 1259.

Vel si aestimationem rei se praestaturum recipit, *l.* 5. §. 3. *h. t. vide* 1028.

Vel si ita convenit casum praevidendo. *l.* 1. *cod. h. t. vide* 847.

727. Modica IMPENDIA ad commodatarium pertinent. *l.* 18. §. 2. *h. t.*

728. Qui alias re commodata UTITUR, furti quoque tenetur, *l.* 5. §. 8. *h. t. vide* 846. 2320.

Non vero si in eam rem usus est, in quam accepit, et in nulla culpa sit, *l* 10. *h. t. vide* 961.

Quamvis deterior reddatur, veluti equus qui laborem sustinere non potuit, *l. ult. h. t. vide* 2320.

Idem in equo commodato, ut ad bellum duceretur. *l.* 5. §. 7. *h. t.*

Ejus *enim* erit periculum qui commodavit. *d.* §. 7.

729. Quaestum et fructus restituit qui aliquid EXPERIENDUM accepit, *l.* 13. §. 1. *h. t.*

Quia periculum non praestitit. *d.* §. 1.

730. Cum geritur negotium invicem, et ideo invicem propositae sunt actiones, *l.* 17. §. 3. *h. t.*

Adjuvari quippe nos, non decipi beneficio oportet, *d.* §. 3.

Nec potest qui commodavit INTEMPESTIVE usum commodatae rei auferre, *ibid. vide* 855. *secus* in precario, *l.* 12. *de precar vide* 2126.

Voluntatis enim et officii commodare, finemque commodati praescribere, necessitatis vero consummare. *l.* 17. §. 3. *h. t. vide* 2184.

731. Qui sciens VITIOSA commodavit, tenetur, *l.* 18. §. 3. *h. t.*

Si ea ignoranti commodavit, *l. penult. h. t. vide* 548.

Veluti si vinum effusum sit, vel oleum corruptum, *l.* 18. §. 3. *h. t.*

Sed paulo remissius circa interpretationem doli mali debere nos versari, quoniam nulla utilitas commodantis interveniat. *l.* 61. §. 6. *de furtis.*

732. Commodatam rem missus qui repeteret, cum recepisset, aufugit, res Domino perit, *l.* 12. §. 1. *h. t.*

Si commonendi tantum causa miserat, res ei perit qui commodatus est. *d.* §. 1. *dare enim non debuit.*

733. Tenetur cohaeres in solidum, si forte facultatem habet totius rei restituendae, nec faciat. *l.* 3. §. 3. *h. t.*

TIT. VII.

De pigneratitia actione vel contra.

COD. IV 24.

735. *Haec actio directa competit debitori qui pecuniam omnem solvit, de pignore recuperando, vel ejus pretio, vel quanti interest. Cujac. in cod. h. t.*

Oblato pretio, et si non velit accipere consignato, *l.* 20. *cod. de pign. et hypoth.* et solemniter DEPOSITO. *l.* 10. *cod. h. t.*

Contraria actio creditori datur pro necessariis expensis. *ll.* 8. *et* 25. *h. t.*

736. Stat pignus pro parte crediti, *ll.* 6. *et* 9. *cod. de distr. pign. vide* 1097.

Etiam ob chirographariam pecuniam, *ut* 2688 §. 3. *ex tit. cod. etiam ob chirogr.* quod in secundo creditore priori offerente locum non habet, *l. un. cod. etiam ob chirog.*

Et pro usuris, *l.* 8. §. *ult. h. t.*

Et pro necessariis IMPENSIS, *l.* 8. *h. t. vide* 1317. his *tamen* non debet pignus ita reddi ut grave sit debitori ad eum recuperandum, *l* 25. *h. t. vide* 1127.

Medie igitur haec a Judice erunt despicienda, ut neque delicatus debitor, neque onerosus creditor audiatur. *ibid.*

Etsi res pignerata non extat, impensas *nihilominus* necessarias, per contrariam actionem habebit. *l.* 8. *h. t.*

737. Percepti FRUCTUS ex pignore imputantur in debitum, *l.* 1. *cod. h. t.*

Ipso jure, *l.* 1. *cod. de distr. pign.*

Et quos percipere debuit, *l.* 3. *cod. h. t.*

Et usuras si pluris fundum vendiderit. *l.* 6. §. *ult. h. t.* et usus sit ea pecunia. *ibid.*

738. Quidquid pignori commodi sive incommodi fortuito accessit, id ad debitorem pertinet, *l.* 21. §. 2. *de pign. et hypot.*

Ea quae DILIGENS pater-familias in rebus suis praestare solet a creditore exiguntur, *l.* 14. *h. t. ergo non exactissimam diligentiam Goth. ibid. vide* 962.

CUSTODIAM quoque praestat, *l.* 13 §. 1.

h. t. l. 19. *cod. h. t. si solius creditoris gratia pignus contractum sit, si vero utriusque tenetur tanquam commodatarius. Cujac. XIX. obs.* 24. *vide* 724.

Plus autem est praestare custodiam, quam exactissimam diligentiam. Fab. ration. in l. 52 §. 3. *pro socio vide* 2675.

739. VIM majorem non praestat. *l.* 13. *in fine h. t. vide* 1015.

Nec fortuitos CASUS, veluti aggressuras latronum, *l.* 6. *cod. h. t. vide* 875.

Vel si res perierit, *l.* 9. *cod. h. t.*

Cum fortuiti casus, qui praevideri non potuerint, nullo bonae fidei judicio praestantur, *d. l.* 6. *vide* 2695.

Nec si rem sine culpa perdiderit, *l.* 5. *cod. h. t.*

Haec omnia *tamen* praestat, si convenerit ut amissio pignorum liberet debitorem. *l.* 6. *cod. h. t.*

740. Si non solvere, sed alia ratione satisfacere paratus sit debitor, nihil ei prodest. *l.* 10. *h. t. vide* 2272.

741. *De lege commissoria in pignore, vide* 944. 914.

LIBER XIV.

TIT. I.

De exercitoria actione.

COD. IV. 25.

742. AD summam Reipublicae, NAVIUM exercitio pertinet. *l.* 1. §. 20. *h. t.*

743 EXERCITOR *est nauclerus qui navem exercet. Cujac. h. t.* (*le proprietaire*) ad quem obventiones et reditus omnes perveniunt, *l.* 1. §. 15. *h. t. vide* 305.

MAGISTER navis veluti institor exercitoris. Cujac. h. t. (*Capitaine ou patron*) cui totius navis cura mandata est, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

NAVIS accipitur sive marina, sive fluitalis, sive in aliquo stagno naviget, sive schedia vel synedria sit (*radeau*) *l.* 1. §. 6. *h. t.*

744. EXERCITOR obligatur ex facto magistri, *l.* 1. §. 4. *h. t.* quasi ex maleficio, *l.* 5. *in fine de obligat. vide* 765.

Nec interest cujus aetatis sit, *l.* 1. §. 4. *h. t. vide* 766.

Sibi imputaturo qui praeposuit, *d.* §. 4. *h. t. vide* 283.

Item ex facto submagistri; quamvis magistro prohibuisset alium praeponere, *l.* 1. §. 5. *h. t.*

Haec ita ex necessitate contrahendi cum magistro, et propter utilitatem navigantium introducta sunt. *l.* 1. *et* §. 5. *h. t.*

745. Qui magistrum praeponit, contrahi cum eo permittit, *d. l.* 1. §. 2.

Inde electio est, exercitorem aut magistrum convenire, *d. l.* 1. §. 17.

Nisi contra legem vel modum contractus actum sit, *d. l.* 1. §. 12. *et* 14. *h. t.*

Non *autem* ex omni causa Praetor dat in exercitorem actionem, sed ejus rei nomine cujus ibi praepositus fuerit, *d. l.* 1. §. 7. *vide* 765. 308.

Datur *tamen* ex mutuo, si ad usum hujus rei fuerit mutuatus, *l.* 1. §. 8. *h. t.*

Modo expresse dictum sit, *d.* §. 8.

Quamvis mox mutavit voluntatem, et in suos usus pecuniam convertit, *l.* 1. §. 9. *h. t.*

Imputaturum sibi cur talem proposuerit. *ibid. vide* 766.

Modo in ea causa navis fuerit, ut refici debeat, *l. ult. h. t. vide* 1069.

Nec major pecunia, quam quae necessaria est, mutuata sit, *d. l. ult.*

Aliquam *enim* diligentiam creditor praestare debet, *d. l. ult.* §. 1.

Non vero talem ut ipse curam suscipiat, an in hanc rem pecunia erogata, sit, si in hoc crediderit, *l. ult. in fine h. t.*

Nec si in pretiis rerum emptarum se fefellit magister, *l.* 1. §. 10. *h. t.*

Idem. In INSTITORIA actione. *l. ult.* §. 2. *h. t.*

746. Si plures exerceant, in solidum tenentur, *l.* 1. §. *ult. h. t. vide* 805

Ne in plures adversarios distringatur, qui cum uno contraxit, *l.* 2. *h. t. l.* 27. §. *ult. de pecul. vide* 2228. 2712.

Nisi plures per se navem exerceant, neque enim invicem sui magistri videntur. *l.* 4. *h. t.*

747. Si plures magistri sint non divisis officiis,

quodcumque cum uno gestum erit, obligabit exercitorem, *l.* 1. §. 13. *h. t.*

Si divisis, pro cujusque officio obligatur. *d.* §. 13.

748. Qui nautas adhibet, non contrahi cum eis permittit, *l.* 1. §. 2. *h. t.*

Sed culpa et dolo carere, eos curare debet, *d.* §. 2. *vide* 306.

Alia enim est contrahendi causa, alia delinquendi, *d.* §. 2.

Et aliquatenus culpa reus est, qui opera malorum hominum uteretur, *l.* 5. *in fine de obligat. vide* 1015. 539.

De FURTIS eorum tenetur. *l. un. furti adv. naut. vide* 2335.

749. Si magister FILIUS-FAM. sit ex scientia sola et nuda, pater non oneratur, *l.* 1. §. 20. *h. t.*

Si voluntate *patris* gerat, in solidum tenetur *d.* §. 20.

Si minus in peculium. *d.* §. 20.

750. Hae actiones perpetuo, et haeredibus, et in haeredes dantur. *l.* 4. §. 4. *h. t.*

751. *De institoria, vide* 765. *ut nautae recepta restituant, vide* 306.

Tit. II.

De Lege Rhodia de jactu.

754. Qui servandarum mercium suarum causa, alienas merces in mare projecit, nulla tenetur actione, *l.* 14. *de praesc. verb.*

Imo L. Rhodia de jactu cavetur, ut si levandae navis gratia jactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur, quod pro omnibus datum est, *l.* 1. *h. t*

Vel deterioratum *l.* 4. §. 2. *h. t.*

755. Etiam vestimenta in CONTRIBUTIONEM veniunt, *l.* 2. §. 2. *h. t.* et annulli, *d.* §. 2.

Pro rerum pretio, non pro onere, *d.* §. 2.

Nisi quae consumendi causa imposita forent, veluti cibaria. *ibid.*

Eo magis quod si defuerint in navigatione, quod quisque haberet, in commune conferret. *l.* 2. §. 2. *in fine h. t.*

756. AMISSAE navis nulla fit contributio, *l.* 5. *h. t.*

Sed quod quisque ex ea suum servat, sibi tantum servat, tanquam ex incendio, *l.* 7. *h. t.*

Fallit, si antea cujusdam mercium jactu levata esset navis, quamvis alio loco et tempore. *l.* 4. §. 1. *h. t.* quia jactus etiam illas salvas fecit. *Fab. ration. in d.* §. *et ita Ordin* 1681. *lib.* 3. *tit.* 8. *art.* 16.

757. Ex eo quod navis deterior facta est, non fit contributio, *l.* 2. §. 1. *et l.* 6. *h. t.*

Nam et si faber incudem vel malleum fregerit, non imputatur ei qui locaverit opus, *d.* §. 1.

Non idem si arbor aut aliud navis instrumentum, removendi communis periculi causa dejectum, vel caesum sit. *ll.* 3. *et* 5. §. 1. *h. t.*

758. Si navis a PIRATIS redempta sit, omnes conferre debent, *l.* 2. §. 3. *h. t.*

Non si quid praedones abstulerint. *d.* §. 3.

759. In SCAPHAM trajecta onustae navis levandae causa, si pereant, pro jactura habentur, *l.* 4. *h. t.*

Secus si scapha salva est, et navis periit. *ibid.*

Quia jactus in tributum, nave *tantum* salva venit. *d. l.* 4.

760. Res jacta Domini manet, nec fit apprehen-

dentis, quia pro derelicto non habetur, *l.* 2. §. *ult. et l.* 8. *h. t. vide* 1994.

Si apparuerit, exoneratur collatio, *id est, contributio. l.* 2. §. *penult. h. t.*

761. Res amissae quanti emptae sunt, aestimantur, *l.* 2. §. 4. *h. t.*

Res salvae quanti venire possunt, *d.* §. 4. sive pretio praesente rerum, *l.* 4. §. 2. *h. t.*

Quoniam detrimenti non lucri fit praestatio, *l.* 2. §. 4. *h. t.*

762. Ei subvenire oportet qui deteriores propter jactum res habere coeperit. *l.* 4. §. 2. *h. t.*

Tit. III.

De institoria actione.

Cod. IV. 25.

764. Aequum Praetori visum est sicut commoda sentimus ex actu institorum, ita etiam obligari. nos ex contractibus ipsorum, et conveniri *l.* 1. *h. t. vide* 2651.

765. INSTITOR dicitur ex eo quod negotio gerendo instet, *ll.* 3. *et* 5. *h. t.*

Per eum obligatur qui eum praeposuit, *l.* 1. *h. t. vide* 744.

766. Parvi refert quis sit institor, masculus vel foemina, etsi filia-familias, *l.* 7. §. 1. *h. t.*

Vel pupillus, quoniam sibi imputare debet qui praeposuit, *d. l.* 7. *in fine vide* 744.

Nam et plerique pueros puellasque tabernis praeponunt, *l.* 8. *h. t. vide* 870.

Quamvis TACITE praepositus sit, *l. ult. qu. cum eo qui.*

Modo ejus gratia contractum sit cui praepo-

situs est, *l.* 5. §. 11. *et l.* 19. §. *ult. h. t. vide* 745.

Idem si mulier praeposuit. *l.* 7. §. 1. *h. t.*

767. Institor ex officio seipsum non obligat, *l. ult. h. t.*

Nisi ipse se obligasset, quamvis tanquam institor. Fab. ration. in d. l. ult. in fine.

768. Ex institoris contractibus, actionem habet qui eum instituit, *l.* 1. *in fine h. t.*

Si modo rem suam aliter servare non potest. *l.* 2. *h. t.*

769. Datur actio institoria perpetuo, et in haeredem, et haeredibus. *l.* 15. *h. t. vide* 750.

770. *De exercitoria actione. vide* 743. *de delictis institorum.* 2335.

Tit. IV.

De tributoria actione.

772. In TRIBUTUM (seu distributionem. §. 4. *instit. quod cum eo.*) vocantur parentes qui in potestate filios habent, cum creditoribus mercis PECULIARIS, *l.* 5. §. 6. *h t.*

Velut extranei creditores, *l.* 1. *h. t.*

Modo negotiationem filii-fam. non ignoraverint *l.* 1. *et* §. 2. *h. t. vide* 787.

Id est, si pater scit, et non protestatur vel contradicit. *ibid.* §. 3.

Pro rata ejus quod cuique debetur, *l.* 5. §. *ult. h. t.*

Et aequali conditione, *l.* 6. *h. t.*

Qui *vero* ipsam mercem pignori accepit, praefertur. *l.* 5. §. 8. *et l.* 17. *h. t. vide* 1073.

773. Non totum peculium venit in tributum, sed id dumtaxat quod ex ea merce *sive negotiatione* est, *l.* 5. §. 11. *et* §. 4. *h. t.*

Vel si ex merce comparavit. *ibid.* §. 13. secus si de peculio agatur. *l.* 11. *h. t.*

774. Pater partietur ex merce, ex quacumque causa sibi debeatur, *d. l.* 5. §. 7.

Sufficit *enim* quod privilegium deductionis perdidit *d.* §. 7.

775. Eligere quis debet utrum de peculio, aut tributoria experiatur, cum sciat sibi regressum ad aliam actionem non futurum. *l.* 9. §. 1. *h. t. apud nos indistincte de peculio agitur.*

776. Haec actio et perpetuo, et in haeredem datur, de eo dumtaxat quod ad eum pervenit. *l.* 7. *in fine h. t.*

Tit. V.

Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicetur.

Cod. IV. 26.

777. Ex contractu filii-fam. triplex actio datur in PATREM. 1. quod jussu (805.) 2. de in rem verso (800.) de peculio (793.) *l.* 1. *h. t.*

Item. Datur exercitoria (743.) institoria (764.) tributoria (772.) *d. l.* 1.

Et actio in ipsum sui juris effectum, *l.* 2. *h. t.* in id quod facere potest, *d. l.* 2.

Quamvis paterna haereditate se abstineat, *l.* 2. *cod h. t.*

Si patrem-fam. se mentitus est, vel ex dolo, tenetur in solidum. *l.* 4. §. 1. *et l.* 6. *h. t.*

778. Si filius-fam. vendidit et tradidit sicut paterfam. tenetur, *l.* 6. §. 7. *de act. empti, vide* 56. 2186.

Idem, si fidejusserit, modo major 25. annis sit, *l.* 5. *cod. h. t.*

In haeredem filii datur actio in solidum. *l.* 4. §. 3. *h. t.*

779. *De his qui sui vel alieni juris sunt, vide* 56.

TIT. VI.

De S. C. Macedoniano.

COD. IV. 28.

780. Placuit ne cui, qui FILIO-FAMILIAS mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortem parentis ejus actio petitioque daretur, *l.* 1. *h. t.*

Multo magis si FILIAE-FAMILIAS, *l.* 9. §. 2. *h. t.*

Quamvis sine usuris mutuatum sit, *l.* 7. §. 9. *h. t.*

Vel si novatio stipulata sit, *l.* 13. *h. t.*

In ODIUM ejus cui debetur, haec exceptio datur, *l.* 40. *de cond. indeb.*

Actio non datur contra patrem *nec* in peculio filii. *l.* 6. *cod. h. t.*

781. Si solverit filius-fam. non REPETIT, *l.* 9. §. 4. *h. t. vide* 680. 788. quamvis per errorem, *l.* 14. *de reb. credit.*

Quia ob poenam creditoris actione liberatur, non quoniam exonerare eum lex voluit, *l.* 9. §. 4. *h. t.*

Hoc ita quamvis vivo patre solverit, *l.* 26. §. 9. *de cond. indeb.*

Quia naturalis obligatio manet. *l.* 10. *h. t. secus si non manet, vide* 827.

782. Nihil dignitas facit quominus S. C. locum habeat, *l.* 1. §. 3. *h. t.*

Nisi forte castrense peculium habeat, tunc enim S. C. cessabit. *ibid. vide* 786.

Hodie quibusdam dignitatibus patria potestas solvitur. *Novel.* 81. *cap.* 1. *vide* 64. *et consequenter ex his cessat S. C.*

784. FIDEJUSSORI et mandatori S. C. prodest, *l.* 9. §. 3. *h. t. l.* 7. §. 1. *de except. vide* 2239.

Si regressum habeat contra filium-fam., non autem si non habeat, veluti si donandi animo intercesserit, *l.* 9. §. 3. *h. t. vide* 2241.

Si filius-fam. fidejusserit, et color quaesitus sit, pecuniam accepturus, alio reo dato, S. C. prodest. *l.* 7. *h. t.*

784. Cessat ubi pecunia numerata non fuit, *l.* 3. §. 3. *et l.* 4. *h. t.*

Vel si vendidit, locavit, *d.* §. 3.

Nisi FRAUS Senatusconsulto sit cogitata. *d.* §. 3. *et l.* 7. §. 3. *h. t.*

785. *Item.* Cessat, si se patrem-fam. diceret, *l.* 1. *cod. h. t.* vel fingeret, *l.* 10. *de re judic. vide* 270.

Vel talis plerisque videbatur, sic agebat, sic contrahebat, sic muneribus fungebatur, *l.* 3. *h. t. l.* 2. *cod. h. t.*

Nisi sciret aut scire potuisset, filium-fam. esse cui credidit, *l.* 19. *h. t.*

Quod cessat in pupillo qui mutuam pecuniam dedit, *l.* 3. §. 2. *h. t.*

Et in minore 25. annis, cum eo vero causa cognita. *d.* §. 2.

786. *Item.* Cessat, si credita pecunia est ad NECESSARIOS sumptus, quos patris pietas non recusaret, *l.* 5. *cod. h. t. vide* 802.

Vel qui patris oneribus incumberent, *l.* 2. *cod. h. t.*

Vel si absenti studiorum causa, *l.* 5. *cod. h. t. l.* 7. §. 13. *h. t.*

Vel si pater SOLVERE coeperit, quasi ratum habuerit, *l.* 7. §. 15. *h. t.*

Vel si jubente aut sciente patre, quamvis postea voluntatem mutaverit, *l.* 12. *h. t.*

Quoniam initium contractus spectandum est, *ibid. vide* 2191.

Si pater scit filium negotiari, etiam hoc permisisse videtur, si non nominatim prohibuit, *l.* 7. §. 11. *h. t. vide* 772.

Item. Si pecunia in rem patris versa est. *d. l.* 7. §. 12.

Secus in NEPOTE sub potestate avi, quamvis pater jussit, *l.* 14. *h. t. vide* 792.

787. *Item.* Cessat S. C. usque ad quantitatem CASTRENSIS peculii, *l.* 1. §. *ult. et l.* 2. *h. t.*

Cum in eo vice patris-fam. fungatur. *d. l.* 2. *vide* 2563.

788. Cessat quoque, si pater-fam. factus solverit partem debiti, *l.* 7. §. *ult. h. t. vide* 781.

Vel pignori rem dederit, *l.* 9. *h. t.* scilicet usque ad pignoris quantitatem, *ibid.*

Vel debitum suae potestatis constitutus agnoverit, *l.* 2. *cod. h. t. modo prudens et sciens. Fab. ration. in l. ult. h. t. in fine.*

789. Si minor cum filio-fam. majore contraxerit *mutuum dando*, restituitur, *l.* 11. *in fine de minor.*

Ut magis aetatis ratio, quam Senatusconsulti habeatur, *ibid.*

Alia actio est, si filius-fam. crediderit *filio-fam.* ex peculio a patre concesso, quia vindicatio nummorum patri superest. *l.* 3. §. 2. *h. t.*

790. Si MINOR 25. annis filio-fam. MINORI pecuniam crediderit, melior est causa consumentis, *l.* 34. *de minor.*

Nisi locupletior ex hoc inveniatur litis contestatae tempore is qui accepit. *ibid.*

791. Cessat S. C., si accepit ut eum liberaret, qui a se peteret. *l.* 7. §. 14. *h. t.*

792. Haec exceptio haeredibus datur, *l.* 7. §. 10. *h. t.*

Et patri, *d.* §. 10. et avo etiamsi pater jusserit, cum pater in eadem causa esset, si mutuum accepisset. *l.* 14. *h. t.*

LIBER XV.

TIT. I.

De Peculio.

Cod. IV. 26.

793. PECULIUM dictnm est quasi patrimonium pusillum, *l.* 5. §. 3. *h. t.*

Est naturale patrimonium filio-fam. vel servo, a patre vel Domino seorsim a suis rationibus constitutum. Cujac. h. t.

Non *tamen* si quid filius-familias aut servus SUBRIPUIT, *l.* 4. §. 2. *h. t.*

Deducto inde si quid Domino debetur, *l.* 5. *in fine h. t.* si non aliunde consequi potuit, *l.* 11. §. 6. *h. t.*

Privilegium *enim* habet pater in peculio, *l.* 1. *de tribut. act.*

Sive potiorem causam, *l.* 52. *h. t.*

Cum in hac actione melior sit occupantis conditio, *ll.* 10. *et* 52. *h. t. vide* 2693. 774.

Unde non quod servus *vel filius-fam.* ignorante Domino *vel patre* habuerit, peculii est, sed quod volente, *l.* 4. §. 2, *h. t.* si tradidit vel pro tradito habuit, *l.* 8. *h. t.*

Item. Peculium ex eo consistit quod PARSIMONIA sua quis paravit, vel sibi donari meruerit, *l.* 39. *h. t.*

Haereditas quoque et legatum, *l.* 7. §. 5. *h. t.*

Et filiarum-fam. nomine in peculium actio datur, *l.* 27. *h. t.*

Et de peculio MULIER convenitur, *l.* 3. §. 2. *h. t.*

Tributoria *vero* actione creditoribus filii succurritur. *l.* 1. *de tribut. act. vide* 773.

794. De peculio TESTARI potest etiamsi quasi castrense sit, *l. ult. cod. qui testam. fac. pos. vide* 1492. *haec facultas testandi non est indistincte in usu.*

Sic *tamen* ut parentes eorum legitimam ferant partem. *Auth.* praesbyteros, *post. l.* 34. *cod. de Episc. et cler. ex Novel.* 123. *cap.* 19.

795. Quodcumque filius-fam. ex liberalitate fortunae, vel laboribus suis acquirit, patri acquiritur, usque ad usumfructum solum, *l.* 6. *cod. de bon. qu. lib. vide* 2203.

Etiamsi ad secundas nuptias pater migraverit, *l. ult. cod. de bonis matern.*

Excipitur quod filio datur sub ea conditione ne ad patrem perveniat ususfructus. *Novel.* 117. *cap.* 1. *vide* 1825.

Haec enim et extraneis relinquere poterant, *ibid. unde fallit in legitima portione filio debita. Cujac. in tit. cod. de bon. quae liber.*

Recte legatum solvitur filio, si dictum est ut filio solvatur et pater exceptione repellendus est, *l.* 14. §. 2. *qu. dies leg.*

Item. Excipitur portio quam cum patre divisit filius ex successione fratris. *Nov.* 118. *cap.* 2. quoniam pro hac usus portione ei sublata, proprietatem unius portionis pater obtinuit, *d. cap.* 2.

Item. Et si quid a PRINCIPE donatum sit, *l.* 7. *cod. de bon. qu. liber.*

Idque ad similitudinem castrensis peculii, *d. l.* 7.

Item. Et CASTRENSE et quasi castrense peculium. *l.* 6. *cod. eod. vide* 2562.

798. LIS nulla nobis esse potest cum eo quem in potestate habemus, nisi ex CASTRENSI peculio, *l.* 4. *de judic.*

Ex jussu Praetoris, *l.* 13. *de in jus voc. vide* 108.

Modo actio famosa non sit, vel pudorem non suggillet. *l.* 10. §. 12. *eod. tit.*

799. Actio de peculio adversus patrem vivo filio perpetua est, *l.* 1. §. 1. *et l.* 2. *quan. de pecul. act.*

Post mortem vel emancipationem filii annua, *d. l.* 2.

De castrense peculio et quasi castrense, vide 2562.

Tit. III.

De in rem verso.

Cod IV. 26.

800. Tenetur is qui habet in potestate, si in REM ejus quod acceptum est conversum sit, *l.* 1. *h. t.*

Quasi cum ipso *patre* potius contractum, *d. l.* 1.

Nec spectatur an bono *patris* cesserit, sed an in negotium patris, *l.* 3. §. 6. *h. t.*

Quamvis res periit. *l.* 3. §. 7. *et* 10. *h. t. vide* 370. 2674.

801. Si pars tantum versa est, de parte erit actio, *l.* 10. §. 4. *h. t.*

Curiosus *igitur* esse debet creditor quo vertatur. *l.* 3. §. 9. *h. t.*

802. Si filius consumpsit pecuniam ut se aleret, et vestiret secundum consuetudinem patris, datur actio, *l.* 3. §. 3. *h. t. vide* 787.

Non *autem* si quae magis ad voluptatem pertinent, quam ad utilitatem, *l.* 3. §. 4. *h. t.*

Et toties datur, quoties procurator haberet actionem mandati, vel negotiorum gestor actionem neg. gest. *l.* 3. §. 2. *et l.* 17, *h. t.*

803. De in rem verso actio perpetua est. *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Tit. IV.

Quod jussu.

Cod. IV. 26.

805. Quodammodo cum eo contrahitur qui JUBET, *l.* 1. *h. t. vide* 524. 2269.

Vel mandat etiam CRIMEN committi, *l.* 5. *cod. de accus. vide* 2354. 2440.

Qui duo jusserunt, similes sunt duobus mandantibus, *l. ult. in fine h. t. vide* 877.

Et cum quovis in solidum agi potest. *ibid. vide* 746.

806. Velle non creditur qui obsequitur imperio PATRIS, *l.* 4. *de regul. jur.*

Quod fallit in emancipato scribente contractum obligationis rei suae, consensum enim obligationi dat, quamvis mandante patre scripserit. *l.* 26. §. 1. *de pignor. vide* 1043.

807. Jussus REVOCARI potest antequam credatur, quemadmodum mandatum, *l.* 1. §. 2. *h. t. vide* 882.

Modo certiorasset, *d.* §. 2.

808. Qui MANDAT, videtur jussisse, *l.* 1. §. 3. *h. t.*

Vel si chirographo subscripserit. *ibid.* §. 4.

809. Si inutiliter fidejusserit *pater*, tamen non obligatur quasi jusserit, *l.* 1. §. 5. *h. t.*

Quia aliud est jubere, aliud fidejubere. *d.* §. 5.

810. Pater conveniri non potest ex eo quod pro filio aliquid solvere coeperit. *l. ult. cod. ne uxor pr. mar.*

LIBER XVI.

TIT. I.

Ad S. C. Velleianum.

Cod. IV. 29.

811. VELLEIANO Senatusconsulto plenissime comprehensum est, ne pro ullo foeminae intercederent, *l.* 1. *h. t.*

Ne quidem pro filio, *l.* 3. *cod. h. t.*

Cum ipsae principaliter nihil debent, *l.* 2. *cod. h. t.*

Et scit creditor eam intercedere, *l.* 12. *h. t.*

INTERCEDERE autem est, alienam obligationem in se recipere, veterem aut novam. Cujac. h. t.

Quocumque contractu, *l.* 2. §. 4. *h. t.*

Sive cum alius pecuniam acciperet, ipsa se ab initio ream constituit. *l.* 4. *cod. h. t.*

812. Si pro proprio VIRO intercessit, hoc nullatenus valet, *auth.* si qua mulier. *cod. h. t.*

Ac si neque factum quidquam, neque scriptum esset. *ibid.*

Nisi manifeste probetur, in ipsius mulieris utilitatem expensam esse pecuniam, *d. auth. vide* 816.

Vel si mulier major 25. annis rem suam vendidit, et pro marito pecuniam solvit, *l.* 4. *cod. h. t.*

Vel si foenebrem pecuniam accepit, et in usum mariti expendit, *l.* 13. *eod.*

Non vero si rem obligavit pro marito. Goth. in d. l. 4. *aliud enim vendidisse et solvisse, aliud se obligasse, vide* 817.

Item. Si ut maritum REDIMERET. cum et ipse maritus recte ex dote expendit, ut necessarias mulieri personas a latronibus redimat, *l.* 21. *solut. matrim.*

Quid juris, si non a latronibus vel ab hostibus sive captivitate, sed a CARCERE? Vendere usu nostro potest etiam dotalia ex Curiae permissu, primum convocatis ad hoc et consentientibus mulieris proximioribus, et quidem ex denuntiatione sine convocatione, si de modico agatur.

813. Intercedit illa quae alium defendit, *l.* 2. §. 5. *h. t.*

Sive maritum, patrem vel filium, *d.* §. 5.

Nisi in eam regressum habeat. *l.* 3. *h. t. vide* 783.

814. Si pecuniam promisit ne delegetur, intercessisse videtur, *l.* 24. §. 1. *h t, vide* 2262.

Non subvenitur ei, si tamquam in usus suos pecuniam acceperit, quamvis alii creditura, *l.* 11. *h. t.*

Alioquin nemo cum foeminis contrahet, quia ignorari potest quid acturae sint, *d. l.* 11. *vide* 254.

Aliud est, si creditor non ignoraverit, in quem causam mutuaret, *l.* 17. *h. t. vide* 826.

Tunc *enim* locus est S. C. cum scit creditor eam intercedere. *l.* 12. *h. t.*

815. Non adjuvatur mulier quae in propria causa fideiussit *ll.* 3. *et* 13. *h. t. vide* 2236.

Vel si in rem ejus quod acceptum est versatur, *l.* 21. *h. t.*

Nec si tanquam SOCIA in re communi necessaria. *l.* 17. *h. t. secus in voluntaria, Goth. in d. l.* 17.

Nec si acceperit pretium fidejussionis, *ll.* 16. 22. *h. t.* 23. *cod. h. t.*

Nec si debitoris haeres extiterit, *l.* 8. §. 13. *h. t.*

Nec si de lucro agat, *l.* 15. *h. t.*

Nec si pauperior non fit. *l.* 21. *h. t.*

817. Non succurritur DONANTI, *l.* 4. §. 1. *h. t.*

Nec si mutuam pecuniam accepit ut donaret, *d.* §. 1.

Nec liberaliter agenti, *l.* 21. §. 1. *h. t.*

Veluti ne judicatus pater propter solutionem vexetur. *ibid.*

Nec pro alio solventi, *l.* 5. *h. t. l.* 1. *cod. h. t.*

Nec pignus liberaliter remittenti, *l.* 8. *h. t. vide* 1102.

Quia facilius se mulier obligat, quam alicui donat. *l.* 4. §. 1. *h. t.*

818. Non intercedit indemnitatem tutoribus promittens ne praedia filii sui distraherent, *l.* 8. §. 1. *h. t.*

Vel ut ipsa administret, *l.* 6. *cod. h. t.*

Sive ut haeres tutoris haereditatem ejus adiret, *l.* 19. *h. t.*

Fallit, si tutor excusare se voluit, et ipsa indemnitatem promisit, *l.* 6. §. 1. *cod. h. t. quia*

tunc intercedit pro filio. Fab. ration. in l. 8. §. 1. *h. t.*

Item fallit, si tutorum periculum suscepit, *d. l.* 6. §. 2. vel tutorem suo periculo postulavit, *l.* 1. *cod. si mat. indemn.*

Prioribus vero casibus non intercessit, sed pupillorum negotia administravit, Goth. in l. 6. §. 1. *cod. h. t.*

819. Pro DOTE obligatae non succurritur, *l.* 12. *et l. ult. cod. h. t.*

Nec pro libertate, *l. penult. cod. h. t. puta si maritum redemerit, vide* 812.

Nec contra minorem, *l.* 12. *de minor.*

820. Juvatur ea quae ignorans in jure respondit se haeredem esse, *l.* 23. *h. t. vide* 1226.

Nisi sciens non esse, quia decepit. *ibid.*

821. Non juvatur ea quae CALLIDE sit versata, *l.* 2. §. 3 *h. t.*

Ut puta decipiendi animo sciens se non teneri, *l.* 30. *h. t.*

Vel si creditor aliqua ratione per mulierem deceptus sit, *l.* 18. *cod. h. t.*

Nam deceptis non decipientibus opitulatur S. C. *l.* 2. §. 3. *h. t. vide* 270.

Nec mulieribus succurrendum est, ut facilius calumnientur. *l.* 110. *in fine de regul. jur.*

Eo quod infirmitati non calliditati mulierum consultum sit. *l.* 5. *cod. h. t. l.* 2. §. 3. *h. t.*

822. Non succurritur ei quae post biennium secundo intercessit, *l.* 22. *cod. h. t.*

Praeterquam si pro marito, et nihil in ipsius mulieris utilitatem. *Novel.* 134. *cap.* 8. *vide* 812.

823. RENUNTIARE, potest. mulier in judicio exceptioni jam quaesitae, *l. ult.* §. 4. *h. t.*

Futurae non potest nisi ut tutelam filiorum subiret. *l. ult. cod. qu. mul. tut. Nov.* 118. *cap.* 5. *vide* 137. 1340.

824. In fraudem S. C. excogitata, rata non habentur. *l.* 29. *in fine et l. ult.* §. 3. *h. t.*

825. FIDEJUSSORI qui ex mandato mulieris intercessit, subvenitur, *l.* 6. *h t. ll.* 14. *et* 15. *cod. t. h. Vide* 2239.

Modo creditor non ignoraverit, *d. l.* 6.

Etiamsi regressum contra mulierem non habeat, quia totam obligationem Senatus improbat, *l.* 16. §. 1. *h. t. vide* 783.

Is *vero* qui pro alio simul cum muliere intercessit, non juvatur, *l.* 48. *de fidejuss. vide* 2239. 2223.

826. PROCURATOR si mandato mulieris pro alio intercesserit, exceptione adjuvatur, *l.* 30. §. 1. *h. t.*

Nisi mandatum ignoravit qui talem fidejussorem accepit, *l.* 6. *h. t. vide* 814.

Tunc *enim* tenetur, neque mandati actionem habet adversus mulierem. *l. ult.* §. 3. *h. t. quia mandatum reticere non debuit.*

827. Mulier contra S. C. soluta CONDICERE potest, *l.* 8. §. 3. *h. t. l.* 9. *cod. h. t. vide* 680.

Sive solverit, sive delegavit, solvit enim qui reum delegat, *l.* 8. §. 3. *h. t. vide* 2260.

Secus si intercessura delegavit, *d. l.* 8. §. 5.

Pro alio SOLVERE potest. *l.* 9. *cod. h. t.* licet pro MARITO. *ll.* 4. *et* 13. *cod. h. t. vide* 817.

828. Mulieris obligatione rescisa datur in debitorem pristina actio, quamvis liberatus sit, *l.* 8. §. 7. *et l.* 9 *h. t.*

Magis enim ille, quam creditor mulierem decepit, *l.* 1. *in fine h. t.*

Item datur et in fidejussores debitoris, *l.* 14. *h. t.*

Etiam si creditor mulieris HAERES extiterit, *l.* 8. §. 12. *h. t.*

Quia non obligatae successit. *d.* §. 12.

829. Haec actio datur et haeredibus mulieris, *l.* 10. *h. t. l.* 20. *cod. h. t.*

Et in haeredes et perpetuo, habet enim rei persecutionem. *d. l.* 10.

TIT. II.

De Compensationibus.

COD. IV. 31.

833. *COMPENSATIO* est debiti et crediti inter se contributio, *l.* 1. *h. t.*

Ipso jure facta *ll.* 4. 10. 21. *h. t.*

Ex omnibus actionibus, *l. ult. cod. h. t.*

Quoad concurrentes quantitates, *l.* 4. *cod. h. t.*

Ex tempore quo ab utraque parte debetur, *d, l.* 4.

Si debitor paratus sit compensare, *l.* 2. *h. t.*

Necessaria est, quia interest nostra potius non solvere, quam solutum repetere. *l.* 3. *h. t.*

834. Ita compensatio objici potest, si causa ex qua compensatur LIQUIDA sit, *l. ult.* §. 1. *cod. h. t.*

Licet dispari specie. Pauli sentent. lib. 2. *tit* 12.

Et non multis ambagibus innodata, *d.* §. 1. *vulgo dicimus proxime liquidanda.*

Et venerit DIES ut peti possit, *l.* 7. *h. t. vide* 2280.

Quamvis in alio LOCO quam promisit, sed ratio habetur quanti interfuit, *l.* 15. *h. t. vide* 712.

Praetextu *vero* compensationis debiti, restitutio COMMODATI non probabiliter recusatur. *l. ult. cod. de commod.*

835. Quod debetur cum USURIS, *recte* compensatur cum debito sine usuris, *l.* 11. *h. t.* vel diversae usurae, *l.* 12. *h. t.*

Ita ut concurrentis quantitatis usurae non praestentur. *d. l.* 11. *l.* 7. *cod. de solut.*

836. Etiam quod NATURA debetur, venit in compensationem, *l.* 6. *h. t.*

Is natura debet quem jure gentium dare oportet, cujus fidem secuti sumus, *l.* 84. *in fine de regul. jur. vide* 2190.

Aequitatis vinculo, *l.* 95. §. 4. *de solut. vide* 22. 2663.

Quamvis loco crediti non sit, *l.* 10. *de verbor. signif.*

Fallit, si per exceptionem perimi possit. *l.* 14. *h. t. intellige* perpetuam. *l.* 40. *de cond. indeb. vide* 680.

837. Creditor quod alii debet, compensare non cogitur, *l.* 18. §. 1. *h. t. l.* 9. *cod. h. t.*

Fallit in filio-familias qui compensare potest quod patri debetur, modo caveat de rato, *l.* 9. §. 1. *h. t.*

Et in socio, *l.* 10. *de duob. reis.*

Et in fidejussore. *l.* 5. *h. t. l.* 11. *in fine de pecul.*

838. Ejus quod non ei debetur, qui convenitur, sed alii, compensatio fieri non potest. *l.* 9. *cod. h. t. l.* 18 §. 1. *h. t.*

Nec ei qui DEPOSUIT, *l. ult. cod. h. t. vide* 857.

Nec a possessione spoliato. *l. ult. in fine cod. h. t. vide* 2106.

839. Adversus fiscum recte compensatur, *l.* 12. *et l. ult. h. t.*

Modo in eadem statione (*dans le meme Bureau*) *l.* 1. *cod. h. t.*

Nisi ex causa tributoria et stipendiorum debeatur, *l.* 46. §. 5. *de jure fisci.*

Vel si de pretio rei a fisco emptae *agatur*, *d.* §. 5.

Item compensatur adversus REMPUB. *l.* 3. *cod. h. t.*

Praeterquam si ex calendario, vectigalibus, pecunia tributorum debeantur. *ibid.*

840. *PROCURATOR in rem suam compensare potest ante litem contestatam, Cujac- XXIV. obs.* 37. *vide* 865.

Et post litem contestatam. *l.* 18. *h. t.*

841. Qui omissa compensatione solvit, CONDICERE potest. *l.* 10. §. 1. *h. t vide* 681.

TIT. III.

Depositi vel contra.

COD. IV. 34. Nov. 73. CAP. 1. et Nov. 88.

842. DEPOSITUM est, quod custodiendum alicui datum est, *l.* 1. *h. t.*

Vel COMMENDATUM, quid enim aliud est commendare, quam deponere, *l.* 24. *h. t. l.* 186. *de verb. signif. vide* 880.

Ea lege ne utatur qui accepit, alioquin transiret in commodatum. *l.* 1. *commod.* vel in mutuum. *l.* 9. §. *ult. de reb. cred.*

843. PROCURATOR qui instrumenta non reddit, mandati tenetur non depositi, *l.* 8. *mand.*

Vel si mandavero ut certam rem recipiat, et custodiat. *l.* 1. §. 13. *h. t. vide* 2191.

844. GRATUITO datur, si enim ex eo mercedem accipiat, ex conducto erit actio, *l.* 1. §. 8. *h. t.*

Item. Qui cum usuris deposuit privilegium amittit. *l.* 7. §. 2. *h. t.*

Quasi renuntiavit deposito, *d.* §. 2.

Aliud est enim credere, aliud deponere. *l.* 24. §. 2. *de reb. auct. sive* 9. §. 2. *de privil. credit.*

845. Quae depositis rebus accedunt, non sunt deposita, ut puta vestis *servi depositi*, capistrum equi, *l.* 1. §. 5. *h. t. intellige non depositi jure, sed quia accessio est. Cujac. in d.* §. *unde effectu depositae sunt.*

Fructus et partus, et omnis CAUSA, in hac actione veniunt, *l.* 1. §. 24. *h. t.*

Cum bonae fidei sit. *l.* 1. §. 23. *h. t. vide* 2695.

846. Qui rem depositam, invito Domino, sciens in usus suos convertit, furti tenetur, *l.* 29. *h. t. l.* 3. *cod. h. t. vide* 728. 2320.

Idem de pecunia deposita, *l.* 29. *h. t.*

Ubi vero ex permissu Domini, usuras praestabit, ut in caeteris bonae fidei judiciis, *ll.* 29. a. 1. 28. *in fine.* 25. *h. t.* 3. *et* 4. *cod. h. t.*

Item ex MORA, *l.* 2. *cod. h. t. vide* 1147.

Si ex ea pecunia sibi possessionem comparavit, invitus eam non transfert in deponentem, *l.* 6. *cod. de rei vind. vide* 361. 1072. 971.

Si PECUNIA deposita numerata sit, neque clausa neque obsignata, nihil aliud debetur nisi ut tantumdem solveret, *l.* 31. *locati.*

Haeres qui ignarus depositam rem distraxit, tenetur quod ad eum pervenit, *l.* 1. §. *ult. h. t. vide* 687.

Quamvis minoris quam debuit, vendidit. *l.* 2. *h. t. vide* 370. nisi rem redimere possit. *l.* 3. *h. t.*

847. Depositarius tenetur tantum de DOLO, *ll.* 1. §. 8, 5. §. 2. *commod.*, 23. *de regul. jur.* tam praeterito, quam futuro, *l.* 1. §. 20. *h. t.*

Et de lata CULPA, *l.* 1. *cod. h. t.*

Quia nulla utilitas ejus versatur, *l.* 5. §. 2. *commod. vide* 2189.

Et de se queri debeat qui negligenti amico rem custodiendam committit, *l.* 1. §. 5. *de obligat. et act. vide* 895.

Verum nisi quis ad suum modum curam in deposito praestat, fraude non caret, *l.* 32. *h. t. vide* 238.

Convenire *autem* potest ut culpa praestetur, *l.* 1. §. 6. *h. t.* CASUS quoque modo nominatim. *l.* 1. §. 35. *h. t. l.* 7. §. 15. *de pactis. vide* 725. 875.

848. Etiam CUSTODIAM praestat qui deposito se obtulit, *l.* 1. §. 35. *h. t.*

Id est, levissimam culpam. Doctores ibi. vide 2675. 738.

Cum alias diligentiorem forte electurus fuisset qui deposuit. Fab. ration. in d. §. 35.

Depositum *enim* gratia accipientis factum periculo ejus est. *l.* 4. *de reb. cred.*

849. CASUS fortuitos non praestat, quamvis deposito se obtulit, *l.* 1. §. 35. *h. t. vide* 875.

Nisi post judicium acceptum, *l.* 12. §. *ult. h. t.*

Quod fallit cum interitura esset ea res, etsi restituta esset actori, *l.* 14. *in fine h. t. vide* 369.

Praestat quoque qui rem vendendam accepit ut pretio uteretur, *quia rei Dominus est, l.* 4. *de reb cred. et Goth. ibi. vide* 629.

Et ille qui rem depositam vendidit, licet postea redemit, quia semel dolo fecit cum venderet *l.* 1. §. 25. *h. t. quod non probat Goth. ibi et recte.*

850. NECESSITATE deponit qui nullam aliam causam deponendi habet, quam imminens periculum, *l.* 1. §. 3. *h. t.*

Tunc crescit perfidiae crimen publica utilitate coercendum. *l.* 1. §. 4. *h. t.*

851. Depositum a LATRONE non ipsi, sed Domino restituendum est, *l.* 31 §. 1. *h. t. vide* 700.

Et haec est justitia quae suum cuique tribuit, *d.* §. 1 *vide* 1.

Fallit, si Dominus sciens, rem non petierit, *d.* §. 1.

Eo quod ipse latro teneatur erga Dominum, *l.* 1. §. 39 *h. t. vide* 723.

Depositum autem ab eo, cujus bona publicata sunt, in publicum deferendum est. *l.* 31. *h. t. cur ita? vide* 2517.

852. FILIUM-FAMILIAS teneri depositi constat. *l.* 1. §. 42. *h. t. vide* 2186.

853. Majori parti cohaeredum praesentium restituitur, *l.* 14. *h. t.*

Ex magnitudine portionum haereditariarum, non ex numero personarum, *d. l.* 14. *vide* 2226. 2059.

Praeterquam si inter eos dividi possit, *l.* 1. §. 36. *h. t.*

Cohaeres *autem* qui portionem suam accepit, conferre eam non tenetur, si residuum perierit, *l. ult. cod. h. t.*

Ne industria poenas desidiae solvat. *d. l. ult. vide* 2079.

854. Datur actio depositi in haeredem ex delicto defuncti in solidum, *l.* 7. §. 1. *h. t.*

Si plures sint, pro ea parte qua quisque haeres est, *ibid.*

Quia hic dolus ex contractu, reique persecutione descendit. *d.* §. 1. *vide* 2310.

855. INTEMPESTIVE susceptum officium deponere, dolo proximum est, *l.* 7. *h. t. vide* 730. 871. 906.

Nisi ex justissima causa, *l.* 5. §. 2. *h. t.*

Cum debuit potius non suscipere, quam decipere, *l.* 7. *h. t.*

Qui vero deposuit quamvis ad tempus, potest mutata voluntate, depositum reposcere. *l.* 1. §. 45. *et* 46. *h. t. quia non sibi, sed depositario legem dixit. Fab. ration. ibi.*

856. Depositum eo LOCO restitui debet in quo sine dolo malo est, *l.* 12. §. 1. *h. t.*

Nec interest ubi depositum est, *d.* §. 1.

Si, ut certo loco reddatur, conventum sit, impensa erit ejus qui deposuit. *l.* 12. *h. t.*

857. Depositi causa ante PRIVILEGIA vindicatur, *l.* 24. §. 2. *de reb. auct. sive* 9. §. 2. *de privil. cred.* vel si nummi extent. *d.* §. 2. *vide* 844.

Et ILLICO modis omnibus reddi debet res deposita, *l.* 11. *cod. h. t.*

Nec ulla compensatio, deductio, vel doli exceptio opponatur. *ibid. vide* 838. dolo *enim* facit qui depositum reposcenti non reddit, *l.* 1. §. 22. *h. t.* nec datur replicatio doli, *l.* 4. §. 13. *de doli mali et met. vide* 2170.

Nec obstat, si statim agatur, *d.* §. 22. praeterquam si conditio depositionis nondum extitit. *d.* §. 22.

Condemnatus ad restitutionem cum INFAMIAE periculo urgetur, *l.* 10. *cod. h. t.*

Et adversus depositarium in litem JURATUR. *l.* 1. §. 26. *h. t. vide* 655.

858. Contrarium judicium depositi datur ei apud quem depositum est, propter ipsius indemnitatem, *l.* 5. *h. t.*

Sed non juratur in litem, cum de fide rupta non agatur. *ibid.*

859. SEQUESTER dicitur, apud quem plures eandem rem, de qua controversia est, deposuerunt, *l.* 110. *de verb. signif.*

In eum actio depositi competit. *l.* 5. §. 1. *et l.* 12. §. 2. *h. t.*

860. Haec actio haeredibus et quibus restituta est haereditas competit, *l.* 1. §. 29. *h. t.*

Datur et in haeredes. *l.* 7. §. 1. *h. t.* *vide* 854.

LIBER XVII.

TIT. I.

Mandati vel contra.

Cod. IV. 35. VIII. 41. Novel. 4.

863. MANDATUM *est conventio, qua roganti fides datur procurandi aliquid sine mercede Cujac. h. t.*

Nisi GRATUITUM nullum est mandatum, *l.* 1. §. 4. *h. t.*

Nam originem ex officio atque amicitia trahit, *l.* 4. *h. t.*

SALARIUM vero et constitui potest et peti, *l.* 7. *h. t. l.* 1. *cod. h. t.*

Non *tamen* ex incerta pollicitatione, *l.* 17. *cod. h. t.*

Neque judicio mandati ut constituatur, *l.* 56. §. 3. *h. t.*

Verum honor remunerandi gratia intervenire potest. *l.* 6. *h. t.*

864. Obligatio mandati consensu contrahentium consistit, *l.* 1. *h. t.*

Interdum sola patientia, puta si passus sim aliquem pro me fidejubere, vel intervenire, *ll.* 6. §. 2. 18. 53. *h. t.* 6. *cod. h. t.*

Semper qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur, *l.* 60. *de regul. jur. vide* 185.

Vel si quid RATUM habuerit quod gestum est, *d. l.* 60 *etiam* in maleficio. *l.* 152. §. 2. *de regul. jur. vide* 2302.

865. PROCURATOR est, qui aliena negotia mandato Domini administrat, *l.* 1. *de procur.*

Qui *sua* procuratorio nomine agit *ex mandato*, procurator IN REM SUAM est. *l.* 34. *eod. tit.*

866. Pactum procuratoris prodest et nocet, *l.* 10. §. *ult. de pact.*

Si mandatum habuit, *l.* 12. *eod. tit. vide* 744.

Vel omnium rerum procurator fuit, *d. l.* 12. *vide* 2269.

Ignorantis *autem* Domini conditio deterior per procuratorem fieri non debet, *l.* 49. *de procur.*

Pactum vero procuratoris in rem suam nocet. *l.* 8. §. 2. *qu. mod. pign.*

867. TRANSIGERE non potest procurator ex mandato generali, *l.* 60. *de procur. l.* 7. *cod. de transact. vide* 183.

Nec praecedentis procuratoris transactionem impugnare, Fab. def. 7. *cod. de procur.*

Nec alium procuratorem facere, nisi Dominus litis sit, *l.* 4. §. 5. *de appell.*

Tunc ipse mandati actionem habet, quia et ipse tenetur, *l.* 8. §. 3. *h. t.*

Nec potest alienare, *l.* 16. *cod. de procur.* licet Procurator omnium bonorum, nisi ea quae facile corrumpi possunt, *l.* 63. *de procur. vide* 1470.

Nec egredi FINES mandati. *l.* 10. *cod. h. t. vide* 872.

868. Procurator cum LIBERA administratione potest exigere, permutare, solvere, *ll.* 58. *et* 59. *de procur.*

Et accipientis traditione facere, *l.* 9. §. 4. *de acq. rer. dom.*

Potest et societati renuntiare, nisi expresse ei prohibitum sit. *l.* 65. §. 7. *pro socio.*

869. Procuratoris scientia et dolus nocent Domino. *l.* 5. *de tribut. act.*

870. ***Procuratores esse possunt pueri et puellae. Goth. in l.* 8. *de inst. act. vide*** 748. 766.

Rei turpis nullum mandatum est. *l.* 6. §. 3. *et l.* 22. §. 6. *h. t. vide* 670. 131.

871. INVITUS nemo rem cogitur defendere, *l.* 156. *de regul. jur.*

Voluntatis est enim suscipere mandatum, necessitatis consummare, *l.* 17. §. 3. *commod. vide* 855. 2184.

Nisi renuntiatum sit, *l.* 22. §. 11. *h. t.*

Si susceptum *mandatum* non implevit, tenetur, *l.* 5. §. 1. *h. t.* quanti mandatoris intersit, *l.* 27. §. 2. *h. t.*

Nec renuntiare potest, quam ut integrum jus mandatori reservetur, *l.* 22. §. *ult. h. t.*

Nisi ob justam causam, *ll.* 23. 24. 25. *h. t.* quam cumprimum poterit, debet mandanti denuntiare, *l.* 27. §. 2. *h. t.*

Si nihil deperierit, aut si alius idonee gesserit, cessat mandati actio. *l.* 8. §. 6. *h. t.*

872. Diligenter FINES mandati custodiendi sunt, *ll.* 5. *et* 46. *h. t.*

Digitized by Google

Exinde si pretium statui, tu pluris emisti, usque ad statutum *dumtaxat* pretium ages, *l.* 3. §. *ult. et l.* 4. *h. t.*

Idem. Si in majorem summam intercessisti, *l.* 33. *h. t.*

Si minori pretio vendidisti, valet venditio modo indemnem me conserves. *l.* 5. §. 3. *h. t.*

873. USURAS praestat procurator, si pecuniam ad usus suos convertit, *l.* 10. §. 3. *h. t. vide* 202. vel ex mora, *ibid.*

Vel si ex pecunia usuras exegit, *ibid.*

Quia bonae fidei hoc congruit ne de alieno LUCRUM sentiat, *ibid.*

Sicuti nec DAMNUM pati debet, si exigere foeneratam pecuniam non potuit, *l.* 20. *h. t.*

Usuras quoque praestat, si debitum usurarium solvere neglexerit, *l.* 12. §. 10. *h. t.*

Non pro pecunia otiosa, si ex consuetudine mandantis id fecisset, *l.* 13. §. 1. *de usur.*

Item et fructus deductis impensis. *l.* 10. §. 9. *h. t.*

874. Procurator tam dolum, quam omnem CULPAM praestat, *ll.* 11. *et* 13. *cod. h. t. vide* 884.

Non solum pro his quae gessit, sed etiam pro his quae gerenda suscepit, *l.* 11. *cod. h. t.*

A seipso exigere tenetur, si quid debet, *l.* 31. *h. t. vide* 201.

Aliena enim negotia exacto officio geruntur, *l.* 21. *cod. h. t.*

Nec quidquam in eorum administratione neglectum, culpa vacuum est. *ibid.*

875. CASUS improvisos non praestat, *l.* 13. *cod. h. t. a nemine enim praestantur. Goth. ibi. vide tamen* 849. 739.

Nisi periculum in se susceperit *l.* 39. *h. t. vide* 847.

876. Eatenus competit mandati actio ei qui mandavit, quatenus ejus interest, *l.* 8. §. 6. *h. t.*

Vel si ex post facto interesse possit. *l.* 6. §. 4. *h. t. et Cujac. XVII. obs.* 29. *Faber ration. ibi.*

877. Si DUOBUS mandatum sit, in solidum unusquisque tenetur, *l.* 60. §. 2. *h. t.*

Idem. De duobus mandantibus. *l. ult. in fine, quod jussu, vide* 805.

878. Qui mandat creditori ut debitori det intervallum, suo periculo facit, *l.* 12. §. 14. *h. t.*

Qui *autem* alium idoneum affirmat, non tenetur nisi ex magna et evidenti calliditate, *l.* 7. §. *ult. de dolo, vide* 2637. 880.

Aut si decipiendi gratia et *proprii* lucri, et sciens eum facultatibus labi, *l.* 8. *de dolo.*

Aut favore pupillorum. *l.* 4. *in fine, de fidejuss. et nomin. vide* 1458.

879. Mandatum non est obligatorium, si magis consilium sit, *l.* 2. §. *ult. h. t. cur ita? vide* 2655.

Ut si quis affectione amicali intervenerit, sive monendo procuratores et actores, sive consilio. *l.* 10. §. 7. *h. t.*

880. Qui COMMENDAT hominem non obligatur. *l.* 12. §. 12. *h. t. l.* 13. *cod. qu. cum eo qui. vide* 878. 2637.

881. Qui mandavit alii credere non convenitur, nisi in subsidium ejus cui ex mandato creditum est. *novel.* 4. *cap.* 1.

882. MORTE solvitur mandatum, *l.* 26. *h. t. re integra, l.* 15. *cod. h. t.*

Tam morte mandantis, *d. l.* 26. *quam* ejus cui mandatum est, *l.* 27. §. 3. *h. t.*

Non tamen solvitur mandati actio, *ll.* 26. *et* 58. *h. t.*

Sed ob haeredum errorem vel imperitiam, non afficitur *damno* Dominus qui certi hominis fidem elegit, *l.* 57. *in fine h. t.*

Item solvitur contraria voluntate mandantis, *l.* 1. §. 2. *qu. jussu. vide* 807.

Modo ante contractum certiorasset. *d.* §. 2. *vide* 2269. 668.

883. Si tua tantum gratia tibi mandem, supervacuum est mandatum, et nulla nascitur obligatio, *l.* 2. *h. t. vide* 879.

Nisi facturus non esses, nisi ego mandassem, *l.* 6. §. 5. *h. t.*

884. DOLO facere videtur *mandatarius* qui id quod potest restituere non restituit, *l.* 8. §. 9. *h. t.*

Aut si nolit persequi quod persequi potest, aut non exegerit quod exigere potest, aut solvere. *l.* 44. *h. t.*

885. Mandatarius IMPENDIA bona fide facta contraria actione mandati repetit cum USURIS quae ipsi absunt, *l.* 12. §. 9. *h. t.*

Item et post moram, *l.* 18. *cod. h. t.*

Quod ex aequo et bono judex arbitrabitur, *d.* §. 9.

Voluptaria sine mandato facta auferre potest, si sine damno Domini fiat. *l.* 10. §. 10. *h. t. vide* 372. 1319.

886. Mandatarius vecturas suas *repetit*, dum excurrit in praedia, *l.* 10. §. 9. *h. t.*

Nisi hoc convenit, ut sumptus de suo faceret, *ibid.*

Quamvis is qui mandavit, potuisset ipse minus impendere, *l.* 27. §. 4. *h. t.*

Etsi negotio finem adhibere non potuit, *l.* 56. §. *ult. h. t.*

Sumptus tamen propter CASUS factos non repetit, *l.* 26. §. 6. *h. t.*

Nisi eos non fuisset passurus, si mandatum non suscepisset. Goth. et Fab. ration. ibi ex l. 61. §. 1. *de furtis.*

887. Qui alienam rem defendit, nunquam locuples habetur, *l.* 166. *de regul. jur. intellige, si sine mandato.*

Nemo *enim* alienae rei expromissor idoneus videtur, nisi sit cum satisdatione, *l.* 110. §. 1. *de regul. jur. vide* 181.

Vel si propriam actionem habeat, ut pater filii nomine injuriarum agens, cum duae sint actiones, una patris, altera filii, *l.* 39. §. 4. *de procur. vide* 2350.

888. In causa mandati, non semper melior causa mandantis fieri potest, deterior nunquam *l.* 3. *h. t.*

889. *De procuratoribus, sive litium defensoribus, vide* 179.

TIT. II.

Pro socio.

COD. IV. 37.

890. SOCIETAS *est contractus, qui ex consensu duorum pluriumve communionem inducit inter eos, Cujac. h. t.*

Sive *certae* rei, sive omnium bonorum, *l.* 5. *h. t.*

Contrahitur et verbis, et per nuntium, *l.* 4. *h. t.*

Et RE, *id est tacite, d. l.* 4. *et Goth. ibi.*

Judicium pro socio bonae fidei est. *ll.* 78. *et* 52 §. 1. *h. t. vide* 2695.

891. Rerum INHONESTARUM nulla societas, *l.* 57. *h. t. vide* 131. 2206.

Nec flagitiosae rei, *l.* 35. §. 2. *de contr. empt. vide* 2233.

Nec maleficiorum, *l.* 1. §. 14. *de tutel. et rat.*

Nec si dolo, aut fraudandi causa, *l.* 3. §. *ult. h. t.*

Delictorum *enim* turpis atque foeda communio. *l.* 53. *h. t.*

892. Pro partibus AEQUALIBUS societas intelligitur, si non fuerint partes adjectae, *l.* 29. *h. t.*

Si placuit ut quis tres partes habeat, alius unam, valet si plus collaturus est societati, vel pecuniae, vel operae, vel cujuscumque alterius rei causa, *d. ll.* 29. 30. *h. t.*

Item recte unus pecuniam, alius operam confert, *l.* 1. *cod. h. t.*

Cum plerumque pauperior opera suppleat, *l.* 5. §. 1. *h. t.*

Ita *quoque* coiri potest ut nullius partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit, *l.* 29. §. 1. *h. t.*

Veluti si *alter* solus naviget, peregrinetur, vel periculo subeat, *d.* §. 1.

Non *tamen* ut alter lucrum tantum, alter damnum sentiat, et hanc societatem LEONINAM solitum est appellare. *ibid.* §. 2.

893. Sicuti lucrum ita damnum commune esse oportet, quod non culpa socii contingit, *l.* 52. §. 4. *h. t.*

Et CASUS veluti si in latrones incidit, suamque pecuniam perdidit, *d.* §. 4.

Et si quid in medicos impensum est *ex ea causa. d.* §. 4. *vide* 907.

894. In societate veniunt omnes quaestus, *l.* 7. *h. t. id est*, quod ex opera cujusque descendit, *l.* 8. *h. t.*

Fructus quoque, *l.* 38. §. 1. *h. t. vide* 574.

Et USURAE sive quod socii intersit ex mora, si pecunia lucri facta usus sit, 60. *h. t.*

Et *quidem* sine mora, si pecuniam communem invaserit, *l.* 1. §. 1. *de usur. Vide* 873. *quia dolo fecit.*

Quod EMIT non est commune, sed cogitur rem *emptam* communicare, *l.* 74. *h. t.*

Ubi vero communem pecuniam suo nomine foeneravit, usuras retinet, quoniam sortis periculum ad eum pertinet. *l.* 67. §. 1. *h. t. vide* 359. 574. 1383.

895. Talem DILIGENTIAM sufficit socio adhibere, qualem rebus suis solet, *l.* 72. *h. t.*

Modo dolum et culpam praestet, *l.* 52. §. 2. *h. t.*

Nec exactissima ab eo exigitur. *d. l.* 72.

Quia qui parum diligentem sibi socium acquirit, de se queri debet, *ibid. vide* 847.

De NEGLIGENTIA vero tenetur, *l.* 25. *h. t.* et desidia, *d. l.* 72.

Quamvis in plerisque aliis industria societatem auxisset, *l.* 26. *h. t.*

Nec compensatur compendium cum negligentia. *ibid.*

896. Damna FATALIA non praestat, *l.* 52. §. 3. *h. t. vide* 875.

Veluti latrocinio aut incendio data, *d.* §. 3. *propter vim et casum.*

Ne quidem cum pecus aestimatum accepit ad pascendum, *ibid.*

Nisi a furibus subreptum sit, *ibid. culpa socii. interveniente, glossa ibi in verb. subreptum*

Quia CUSTODIAM praestat qui aestimatum accepit, *d.* §. 3. *vide* 2675.

Nec excusatur nisi fatale damnum sit, vel

vis magna. *l.* 2. *in fine de peric. et comm vide* 962.

897. Pecunia ad societatis usum destinata socio perit, quia nondum communis est, *l.* 58. §. 1. *h. t,*

Nisi in communem arcam versa sit, *l.* 82. *h. t.*

Idem du equo dato, ei qui tres habebat ut quadrigam venderet, et quartam pretii daret, *l.* 58. *h. t. vide* 1028.

Nisi ut quadriga fieret et communicaretur. *d. l.* 58.

898. Socius etiam unius rei condemnatur in id tantum, quod facere potest. *l.* 63. *h. t.*

Id est, deducto ne egeat. *l.* 173. *de regul. jur. vide* 1970.

Nisi dolo fecit quominus possit, *l.* 63. §. 7. *h. t. vide* 2044.

Cum societatis jus quodammodo FRATERNITATIS in se habeat, *d. l.* 63.

Non *vero* si negavit se socium esse *l.* 67 *in fine h. t. l.* 22. *in fine de re judic.*

Idem de fidejussore, modo quasi defensor socii iudicium susceperit. *l.* 63. §. 1. *h. t.*

899. Omne aes alienum de communi solvendum est, *l.* 27 *h. t.*

Modo in communem arcam, pecuniae per socium mutuatae versae sint, *l.* 82. *h. t.*

Vel si socius societatis nomine contraxerit, Fab. ration. ibi. cum sociorum esset institor. *l.* 1. *de instit. act. vide* 765.

900. Nemo ex sociis plus parte sua potest alienare, *l.* 68. *h. t.*

Nec mutuum dare, *l.* 16. *de reb. cred.*

Nec condicere, *l.* 13. *in fine cod. eod. tit. vide* 628.

Ille *vero* qui partis Dominus est jure suo po-

tius re uti praesumitur, quam FURTI consilium inire. *l.* 51. *h. t.*

901. Non id quod privatim interest unius ex sociis, servari solet, sed quod societati expedit, *l.* 65. §. 5. *h. t.*

Unde in praediis dividundis quod omnibus utilissimum est, sequi convenit. *l.* 21. *comm. divid.*

902. Prohibendi potius, quam faciendi jus est in socio, *l.* 11. *si servit vindic.*

Nam in re pari potior est causa prohibentis. *l.* 28. *comm. divid. vide* 2088. 2693.

903. Non sufficit rem esse communem nisi societas intercedat, cum non affectione societatis incidimus in communionem, *l.* 31. *h. t.*

Rem *enim* emere in commune, a societate longe remotum est, *l.* 33. *h. t.*

Item, qui admittitur socius, ei tantum socius est, qui admisit, *l.* 19. *h. t.*

Nec socius meus esse potest, quem ego socium esse nolui, *d. ll.* 19. *et* 65. §. 11. *h. t. vide* 569.

Nam socii mei socius, meus socius non est. *l.* 20. *h. t. l.* 47. §. 1. *de reg. jur.*

904. HAERES socii socius non est, *ll.* 35. *et* 40. *h. t.*

Nec ab initio pacisci potest ut sit, *d. ll.* 35. *et* 59. *h. t. vide* 569. *nisi notus et nominatim admissus sit.*

Sed tantum ut societas duret inter superstites, *l.* 65. §. 9. *h. t.*

Fallit in societate VECTIGALIUM, *l.* 59. *h. t.*

Haeres *tamen* bonam fidem et culpam praestat, *l.* 36. *h. t.*

Et inchoata explicare tenetur, *l.* 40. *h. t.*

Et in eum actio est, cum emolumenti successor sit, *l.* 63. §. 8. *h. t.*

Communio enim necessaria est cum haerede, non societas voluntaria. Cujac. X. obs. 25.

905. MORTE unius socii societas dissolvitur, nisi aliter convenerit, *l.* 65. §. 9. *h. t.*

Nec potest ultra mortem porrigi, *l.* 52. §. 9. *h. t.*

Nulla *enim* societatis in aeternum coitio est, *l.* 70. *h. t. vide* 569.

Coire *tantum* potest, vel dum vivunt, vel ad tempus, vel ex tempore, vel sub conditione *l.* 1. *h. t.*

906. Societas solvitur ex personis, *l.* 63. §. *ult. h. t.* ut morte, capitis diminutione, *l.* 40. §. 1. *h. t.*

Non vero emancipatione, *l.* 65. §. 11. *h. t.*

Item furore, *l. ult. cod. h. t.*

EGESTATE, *d.* §. 1. puta si bonis cesserit. §. *item si quis. instit. h. t.*

Vel si ejus universa bona publicentur, *l.* 65. §. 12. *h. t.* aut vendantur, *d. l.* 65. §. 1.

Solvitur ex rebus, si nullae relinquantur, vel conditionem mutent, *l.* 63. §. *ult. h. t.*

Vel frui non liceat, *l.* 15. *h. t.*

Vel ex voluntate, videlicet renuntiatione, *d.* §. *ult.* si omnes dissentiunt, *l.* 65. §. 3. *h. t. vide* 569.

Qui vero solus ante tempus renuntiat, liberat socios a se, se autem ab illis non liberat, *ibid. et* §. 6. si societati intersit non dirimi, *ibid.* §. 5.

Ex tunc si ABSENTI renuntiaverit, lucrum communicabitur non vero damnum, *l.* 17. § 1. *h. t.*

Item ex necessitate dissolvitur, *l.* 65. §. 6. *h.*

t. veluti si ita injuriosus et damnosus socius sit ut non expediat eum pati, *l.* 14. *h. t.*

Ex actione quoque solvitur, *l.* 63. §. *ult. h. t.* id est, aut stipulatione, aut judicio. *l.* 65. *h. t.*

INTEMPESTIVA renuntiatio in aestimationem venit. *l.* 17. §. 2. *h. t. vide* 875.

907. IMPENSAS recipit socius, *l.* 38. §. 1. *et l.* 52. §. 15. *h. t. vide* 574. 893.

Et USURAS propriae pecuniae in communi negotio necessario impensae, si forte mutuatus sit sub usuris, *l.* 62. §. 2. *h. t. vide* 203.

Vel quas possit habere, si alii mutuum dedisset. *d.* §. 2.

LIBER XVIII.

TIT. I.

De contrahenda emptione, et venditione, et de pactis inter emptorem, et venditorem compositis, et quae res venire non possunt.

Cod. IV. 38. 54. 40.

912. EMPTIO, *est conventio nuda, qua id agitur ut rei tradendae dominium in accipientem transeat, dato certo pretio. Cujac. h. t.*

Sive mutatio pretii cum merce. Cujac. in cod. h. t.

Nam origo emendi et vendendi a permutationibus coepit. *l.* 1. *h. t. vide* 1032.

913. Rerum quas natura, vel gentium jus, vel

mores civitatis commercio exuerunt, nulla venditio est, *l.* 34. §. 1. *h. t. vide* 71. 2206.

Nec in pendenti erit stipulatio. §. 2. *instit. de inut. stipul.*

Ubi vero emptor ignoraverit, *tenetur venditor in id quod interest, l.* 4. *h. t. Goth. et Fab. ration. ibi.*

USUS earum rerum vendi potest, quarum usus ad privatos pertinet, *l.* 32. *h. t.*

Item quaedam quae non possunt sola alienari, per universitatem transeunt, *l.* 62. *de acqu. rer. dom.*

Ut puta SEPULCHRUM quod ita legari non potest nisi cum universitate. Goth. in d. l. 62. *ex l.* 14. *cod. de legat. Fallit apud nos, monumenta enim in Ecclesiis posita, et legare, et transferre quoad usum permittitur.*

914. Rei ALIENAE emptio et venditio est, *l.* 28. *h. t.* salvo Domini jure, *tot. tit cod. de reb. alien. non alien.*

Intellige ex ea actionem nasci, ita ut venditor rem tradat, et de evictione teneatur, *l.* 11. §. 2. *de act. empti.*

Utque possessio transeat, *l.* 74. *h. t.* et jus usucapiendi, *ibid.*

In mobilibus vero difficile, cum furtivas res et vi possessas bona fide emens non usucapiat. §. 3. *instit. de usucap. vide* 2032.

Si qui alienam rem vendiderit, haeres Domino extiterir, cogetur implere venditionem, *l.* 46. *de act. empt. vide* 1137. 1278.

Et rei communis venditio est. *toto tit. cod. de comm. rer. alien.* pro parte ejus qui vendidit. *l.* 18. *h. t.*

915. SUAE rei emptio non consistit, *ll.* 4. *et* 10. *cod. h. t. vide* 447.

Sive sciens sive ignorans emit, *l.* 16. *h. t.*

Intellige de proprietate, nam justa possessio rei suae emi potest, *l.* 34. §. 4. *h. t.*

Item valet, si sub conditione, quia forte speratur suam esse desinere. *l.* 61. *h. t.*

916. Quoties in corpore vel materia ERRATUR, nulla venditio est, *l* 9. *in fine et l.* 11. *h. t. vide* 1228.

Videlicet si aes pro auro veneat, *l.* 4. *h. t.*

N*on idem* si in qualitate, sed ignoranti emptori praestatur quod interest, *l.* 45. *h. t. vide* 1112. 2209.

Veluti si deterius aurum sit, *l.* 10. *h. t.*

Nihil *vero* facit error nominis, cum de corpore constat. *l.* 9. §. 1. *h. t.*

917. SPEI emptio est veluti captus avium, vel piscium, *l.* 8. §. 1. *h. t. vide* 917.

Sive jactus retis futurus, *l.* 11. *in fine de act. empt.*

Pretiumque debetur, etsi nihil captum sit, *ibid.*

Si jactare noluit piscator, incertum hujus rei aestimandum est, *l.* 12. *de act. empt.*

Si quod extraxit piscium reddere noluerit, id aestimari debet quod extraxit. *d. l.* 12.

918. Si COMBUSTA domus vendita sit, et hoc ignoretur, valet venditio modo dimidia, vel major pars supersit, pretium minuendo, *l.* 57. *h. t.*

Si id solus venditor sciebat, et quantacumque pars remaneat, et stat venditio et emptori quod interest restituet, *d. l.* 57. §. 1. *l.* 9. *de peric. et comm.*

Si solus emptor, omne pretium solvet, *l.* 57. §. 2. *h. t.*

Si uterque sciebat, nihil actum fuit. *ibid.* §. 3 dolum inter utramque partem compensando. *ibid. vide* 243.

Idem de arboribus dejectis vel absumptis, quorum contemplatione fundus comparabatur, *l.* 58. *h. t.*

Et de duabus rebus uno pretio emptis, si altera perierit, *l.* 44. *h. t.*

919. INVITUS rem propriam distrahere nemo ex conventione compellitur, *ll.* 11. *et* 13. *cod. h. t.*

Nec alienam comparare, *d. l.* 11.

Ne quidem a judice, *quamvis in manumissionis causa, l.* 31. *in fine de fideic. lib.*

Cum CONSENSUS intercedere debeat, *l.* 9. *h. t.*

Justum est enim sua cuique committere, *l.* 9. *cod. de judaeis, vide* 2701.

Et iniquum ingenuis hominibus non esse liberam rerum suarum alienationem, *l.* 2. *si a paren. quis man.*

Inde fit ut si quis vendidit falso se existimans damnatum vendere, nulla erit venditio, *l.* 5. §. 1. *de act. empt*

Valet *tamen* pactum ut emptor si vendat, non alii, sed sibi venditori distrahat, *l.* 75. *et l.* 21. §. 5. *eod. tit.*

Item, illud valet *hodie* ne vicinus *invito vicino* praedium alienet, *l. ult. cod. de reb. alien. non al. contra veteris juris dispositionem, l.* 61. *de pactis.*

Item, potest ita fieri pignoris datio, *ut* si intra certum tempus pecunia non sit soluta, jure emptionis possideat rem justo pretio. *l.* 16. *in fine de pignor. vive* 944.

920. Quod ARRHAE nomine pro emptione datur, non eo pertinent quasi sine arrha conventio nihil proficiat, *l.* 35. *h. t.*

Sed ut evidentius probari possit convenisse de pretio, *d. l.* 35.

Ex arrhali pacto personalis dumtaxat actio paciscentibus praeparatur, *l.* 3. *cod. de act. empti.*

Tamquam adminiculis emptionis. Cujac. X. obs. 24.

Venditionem vero recusans qui vendere pollicitus est, in duplum eas reddere cogitur, *l.* 17. *in fine cod. de fide instrum. vide* 1235.

Si emptor recusat, datis a se arrhis cadit, *d. l.* 17. Vel si intra tempus statutum pretium non solvit, et ea lege vendidit. *l.* 1. *cod. de pact. int. empt.*

921. PERFECTA emptio est, si id quod venierit, appareat quid, quale, quantum sit, et pretium et pure venit, *l.* 8. *de peric. et comm.* Et adpensum, admensum, adnumeratum sit, *l.* 35. §. 5. *h. t. vide* 992.

Nisi uno pretio venierit sive universaliter, *ibid.* §. 6. *vide* 963.

Nec aliter vires habet, nisi INSTRUMENTA in mundum recepta subscriptionibusque partium confirmata sint, *l.* 17. *cod. de fide instrum. vide* 1196.

Interdum vero sine scriptis. *l.* 2. *in fine h. t. et ibi Cujac. in Gallia testibus non probatur nisi minoris* 100. *librarum pretii. Ordin.* 1566. *art.* 54. *et* 1667. *tit.* 20. *art.* 2.

922. DEGUSTATIO ad hoc proficit ut improbare liceat, *l.* 34. §. 5. *h. t.*

Necessaria est in vino quasi tunc plenissime veneat, cum fuerit degustatum, *l.* 1. *de peric. et comm.*

Qui *vero* degustare noluit, de se queri debet, *l.* 15. *eod. tit.* (*de obsignatione dolii* , *vide* 963.)

Alia causa est metiendi, mensura *enim* non

eo proficit ut plus aut minus, veneat, sed ut appareat quantum ematur, *l.* 34. §. 5. *h. t.*

Si ex doliario pars venierit, periculum ad venditorem pertinet antequam admetiatur, *l.* 35. §. 7. *h. t. ex mensura enim incipit venditio. Fab. ration. ibi.*

Aliud est, si non ad mensuram vendidit. *l.* 1. §. 1. *h. t. vide* 963.

923. Sine PRETIO nulla venditio est, *l.* 2. §. 1. *h. t.*

Ex pretio *enim* emptionis substantia consistit, *l.* 72. *h. t.*

Unde qui pretium ponit donationis causa non exacturus, non videtur vendere, *l.* 36. *h. t.*

Venditio *tamen* viliori pretio facta valet, *l.* 38. *h. t. vide* 954.

Praeterquam si uno nummo, *l.* 46. *locati. vide* 989.

Pretii numeratio venditionem non perficit, sed conventio, *l.* 2. §. 1. *h. t.*

Cum solo CONSENSU peragatur etiam inter absentes, *l.* 1. *in fine h. t.*

Non *tamen* res empta fit accipientis quam pretio soluto, aut satis eo nomine facto, aut fide habita emptori, *ll.* 19. *et* 53. *h. t.*

Et vindicare potest qui vendidit, *l.* 5. §. *penult. de trib. act.*

Nec ante valet, etiamsi tradita fuisset. §. *venditae* 43. *instit. de rer. divis.*

Cum autem fides habita est de pretio, actio pretii non soluti *tantum* competit, *l.* 8. *cod. h. t.*

Nec POENITENTIAE locus est, licet incontinenti, *l.* 12. *cod. h. t. vide* 956. 986.

Sed quasi pignus rem retinere potest venditor, *l.* 13. §. 8. *de act empti.*

Quoad emptor satisfaciat. *l.* 31. §. 8. *de aedil. edict.*

924. Pretium certum esse debet. §. *sed et certum. instit. de empt. l.* 7. *in fine h. t.*

Et potest quamvis ignoretur, veluti *quantum pretii in arca habeo, l.* 7. §. 1. *h. t.*

Non alieno arbitrio collatum. Cujac. in cod. h. t.

Poterit tamen ita res vendi *quanti Titius aestimaverit, l. ult. cod. h. t. vide* 2211.

Non quanti Dominus rei venditae, *l.* 7. *h. t.*

Nec quanti emptor, *l.* 35. §. 1. *h. t.*

Si Titius noluerit vel non potuerit pretium definire, pro nihilo erit venditio. §. *sed et certum. instit. de empt.*

Nec ad boni viri arbitrium respicitur, *l. ult. cod. h. t. vide* 990.

Idem. In locato et conducto, *l.* 25. *locati nec obstat quod* in caeteris bonae fidei iudiciis redigatur. *l.* 22. §. 1. *de regul. jur. vide* 2211.

925. In pretio emptionis et venditionis naturaliter licet contrahentibus se CIRCUMVENIRE, *l.* 16. §. 4. *de minor. vide* 989.

Non tamen in qualitate rei, *l.* 37. *de aedil. edict. vide* 1108.

Nec si DOLUS adversarii probari possit, *l.* 23. *locati.* ex qualitate facti, non quantitate pretii, *l.* 10. *cod. de rescind. vend.*

Modo dimidia pars veri pretii soluta sit, *l.* 2. *cod. eod. tit. vide* 954.

926. Potest venditor COMMENDARE quod vendit, *l.* 37. *de dolo. vide* 880. 2637.

Nec ex eo obligatur, si ita in promptu res sit, ut eam emptor non ignoraverit, *l.* 43. §. 1. *h. t. vide* 1108.

Haec enim ignorantia emptori prodest, quae non in supinum hominem cadit, *l.* 15. §. 1. *h t.*

Vel si sic dicuntur ut praestentur, non ut jactentur, *l.* 19. §. 3. *de aedil. edict.*

Quo casu cum quodam temperamento ex bono et aequo modice desiderantur, *l.* 18. *de aedil. edict.*

Qui *vero* decipiendi causa commendat, de dolo actione tenetur, *l.* 37. *de dolo.*

Item quidquid venditor accessurum dixerit, id integrum et sanum dari oportet, *l.* 27. *de act. empti. vide* 977.

Plerasque *enim* res aliquando propter accessiones emimus. *l* 34. *h. t.*

927. Si ita distrahatur *illa aut illa res*, utram ELIGET venditor, haec erit empta, *l.* 25. *h. t. vide* 2212.

Si ita ematur illa aut illa res, *erit electio emptori, quia his verbis sibi profuit.*

Alioquin rei electio est utram praestet, *l.* 10. §. *ult. de jure dot.*

Si una periit, quae superest danda est, *l.* 34. §. 6. *h. t. vide* 682.

Exinde prioris periculum ad venditorem, posterioris ad emptorem respicit. *d.* §. 6.

928. Deficiente conditione nulla emptio est, *l.* 8. *de peric et comm.*

Pro impleta *vero habetur*, cum per emptorem stat quominus impleatur. *l.* 50. *h. t. vide* 2654. 1816.

929. OBSCURITAS pacti potius nocet venditori quia potuit re integra apertius dicere, *ll.* 21. 33. *h. t.* 172. *de regul. jur. vide* 138. 2207.

Si fallendi causa vel insidiose dissimulaverit, dolus est, *l.* 43. §. 2. *h. t. vide* 237. 974.

Sicuti falso adseverare ut caro veneat, *l.* 13. §. 3. *de act. empt.*

In emptis et venditis potius id quod actum,

quam id quod dictum sit, sequendum est, *l.* 6. §. 1. *h. t.*

Et haec Sententia accipitur, quae rei gerendae aptior est. *l.* 67. *de reg. jur. vide* 2207. 138.

930. Aliud est vendere, aliud vendenti consentire. *l.* 160. *de regul. jur.*

931. Valet pactum ut si emptor haeresve ejus pluris vendiderit, dimidiam partem daret ei qui vendidit, *l.* 13. §. 24. *de act. empt.*

Non valet ut ad diem pretio non soluto pluris praestetur, si legitimum usurarum modum excedit, *d. l.* 13. §. 26.

Sed pro modo legitimarum usurarum stipulatio valet. *l.* 9. *de usur. vide* 940.

932. Si pactum sit de RETROVENDENDO et se substrahat emptor ut dominium retineat, denuntiationis et obsignationis, et depositionis remedio, venditori consuletur, *l.* 7. *cod. de pact. inter empt. vide* 941.

Tale pactum ad haeredes extendi potest. *l.* 2. *eodem. tit.*

933. Qui VINA emit exceptis acidis, non potest ACIDA petere, quamvis sibi expediat, *l.* 6. *de peric. et comm.*

Quia acida vendita non sunt. Fab. ration. ibi. vide tamen 1728.

Et quia invitus emptor ea accipere non cogeretur. *d. l.* 6.

934. Saepe confines fundos etiam supra justam aestimationem interest nostra acquirere. *l.* 54. *de legat.* 2

935. Non licet ex OFFICIO quod administrat quis, emere quid vel per se vel per alium, *l.* 46. *h. t. l.* 46. §. 1 *de jure fisci.*

Nisi si paterna ejus distrahantur, *l.* 62. *h. t.*

Vel si ad alimoniam, vel vestes pertineat, *l. unica* §. 2. *cod. de contract. jud. vel.*

936. Sine censu et reliquis fundus comparari non potest. *toto tit. cod. sine cens.*

De traditione, vide 973. 984. *de rescisione* 954. *de periculo et commodo* 960. *de quantominoris* 1108. *de lege commissoria* 940. *de accessoriis* 977. *de in diem addictione* 937.

TIT. II.

De in diem addictione.

937. In diem ADDICTIO ita fit, fundus ille centum esto tibi emptus, nisi si quis intra Kalendas Januarias proximas meliorem conditionem fecerit, *l.* 1. *h. t.*

Talis emptio conditionalis est. *l.* 2. *h. t.*

938. Si quidem hoc actum est ut meliore conditione allata *ab emptione* discedatur, erit pura emptio, quae sub conditione resolvitur, *l.* 2. *h. t.*

Quo casu et emptor usucapiet, et fructus, et accessiones, et periculum ad eum pertinent, *l.* 2. §. 1. *h. t.*

Secus quando venditio conditionalis est. *l.* 4. *h. t.*

939. Melior erit conditio, si persona magis idonea accedat ad emptionem, *l.* 4. §. *ult. h. t.*

Si solutio sit facilior, vel maturior. *ibid.*

Si levioribus emat conditionibus, vel satisdationem nullam exigat. *ibid.*

Et quidquid ad utilitatem venditoris pertineat, *l.* 5. *h. t.*

Non *vero* si falsus emptor subjectus sit, *l.* 4. §. 5. *h. t.*

Item necesse habet venditor meliori conditione allata priorem emptorem certiorem facere ut ipse quoque adiicere possit, *l.* 8. *h. t.*

Nec ei licet addicere, si prior paratus sit plus adjicere, *l.* 7. *h. t.*

Quid si non plus, sed tantum offerat? Aequitas pro eo facit ut praeferatur.

Tit. III.

De lege commissoria

940. Si ea lege praedium vendidisti, ut nisi intra certum tempus pretium fuerit EXSOLUTUM, emptor arrhas perderet et dominium ad te pertineret, fides contractus servanda est, *l.* 1. *cod. de pact. int. empt.*

Sed modicum *ad solvendum* spatium datum videtur. *l.* 23. *in fine de obl. et act.*

941. OFFERRE debet emptor, si vult se legis commissoriae potestati solvere, si habeat cui offerat, *l.* 4. §. 4. *h. t.*

Si defuit venditor cum testari debet, et pecuniam obsignare, *l. ult. h. t.*

Et juri suo consulere denuntiationis, obsignationis et depositionis remedio, *l.* 7. *cod de pact. int. empt.*

Quemadmodum et ille qui facturum se, vel daturum certo tempore sub poena promisit, *l.* 12. *cod. de contr. et comm. stip. vide* 1173.

Quia conditio negativa solo lapsu temporis existit. Fab. ration. in l. 4. §. 4. *h. t.*

Et ea quae promisit emptor in memoria servare debuit, non ab aliis sibi manifestari poscere, *d. l.* 12,

Item, inempta res erit, si defuncto venditore, tutoribus filii pretium statuto tempore non numeraverit, *l. ult. de resc. vendit.*

Defuncto vero emptore, nec pupillus resti-

tuitur, nisi venditor saepius denuntiando tutoribus ut solverent, a lege recessisse videatur, *l.* 38. *de minor.*

Venditor *enim* qui pretium postea accepit vel petiit, legi renuntiavit, *l.* 6. *in fine l.* 7. *h. t.*

Vel post praestitutum diem usuras petiit, *l.* 4. *cod. de pact. int. empt.*

Nec variare et ad legem comm. redire potest qui legi comm. renuntiavit vel commissoriam elegit. *l.* 7. *et l.* 4. §. 2. *h. t. cur ita? Vide* 2655.

942. Magis est hac lege sub CONDITIONE resolvi emptionem, quam sub conditione contrahi, *l.* 1. *h. t.*

Nec vindicationem habet qui vendidit, si non precariam possessionem tradidit, *l.* 3. *cod. de pact. int. empt.*

Sed *habet* actionem ex vendito. *ibid.*

943. Lex commissoria venditoris causa cavetur, *l.* 2. *h. t.*

Nec eam exercebit INVITUS, *l.* 3. *h. t. vide* 2660.

Ex ea inemptus est fundus, si venditor inemptum eum esse velit. *l.* 2. *h. t.*

944. Illicita lex commis. in PIGNORE. *l. ult. cod. de pact. pign. vide tamen* 919. 1086.

945. Si fundus inemptus factus sit, judicium de fructibus in emptorem datur, *l.* 5. *h. t.*

Et arrhae vel alio nomine datum apud venditorem remanent, *l.* 6. *h. t. l.* 1. *cod. de pact. int. empt.*

Quia nihil penes eum residere oportet, ex re in qua fidem fefellisset, *d. l.* 5.

Nisi aliquam partem pretii dedit. *l.* 4. §. 1. *h. t.*

Tit. IV.

De haereditate vel actione vendita.

Cod IV. 39.

946. Venditor haereditatis non SATISDAT, nisi de facto suo, *l.* 2. *h. t.*

Nec interest. quanta haereditas est, *l.* 14. *in fine h. t.*

Nisi de substantia ejus affirmaverit, *l.* 15. *h. t. vide* 926.

Nec EVICTIONEM praestat in singulis rebus, nisi aliud nominatim convenit. *l.* 1. *cod. de evict.*

947. Haereditas esse debet ut sit emptio, nec alea emitur, sed res, *l.* 7. *h. t.*

Sed et quasi spes haereditatis *jam delatae* vendi potest, ut in retibus, *l.* 11. *h. t. vide* 917.

Haereditatis *vero* ejus qui adhuc VIVIT, nulla venditio est, *l.* 1. *h. t.*

Quia in rerum natura non sit quod venierit. *d l.* 1.

Item, qui nondum certus de quantitate haereditatis, persuadente emptore quasi exiguam vendidit, non tenetur. *l.* 4. *cod. h. t. l.* 9. *de dolo.*

948. Legata et fideicommissa peti possunt adversus haeredem qui vendidit, *l.* 2. *cod. de legat. l.* 2. *cod. h. t. vide* 1652.

Sed haeres ea ab emptore repetit, *l.* 2. *cod. de legat. l.* 2. §. *ult. h. t.*

Nisi fiscus sit qui vendidit, *l.* 1. *cod. h. t.*

Vel si ab emptore petita sunt, et actiones emptor sponte susceperit. *l.* 2. *cod. de pact.*

Digitized by Google

949. Tenetur emptor venditori, si quid ei testator debuit, *l.* 2. §. 18. *h. t.*

Quamvis adita haereditate deberi desiit. *ibid.*

950. Si NOMEN sit distractum, debitorem esse praestat, non autem locupletem, *ll.* 4. *et* 5. *h t.*

Si quale fuit, vendidit, *l.* 74. §. 3. *de evict. nec bonum esse nomen affirmavit.*

Invito debitore vendi potest. *l.* 3. *cod. h. t. vide* 1044.

951. *Si res litigiosa vendita sit? Vide* 2178.

TIT. V.

De rescindenda venditione, et quando liceat ab emptione discedere.

COD. IV. 44. 45.

954. Si res majoris pretii MINORIS distracta sit, humanum est ut venditor pretium restituendo eam recipiat, *l.* 2. *cod. h. t.*

Vel si emptor elegerit, quod deest justo pretio recipiat. *ibid.*

Minus autem pretium esse videtur, si nec DIMIDIA pars veri pretii soluta sit, *d. l.* 2. quod fuerat tempore venditionis, *l.* 8. *in fine cod. h. t.*

Nec sufficit quod magno pretio fundus comparatus, minoris distractus esset. *l.* 4. *cod. h. t. vide* 575.

955. *An in venditione MOBILIUM? Affirmat Robert.* 2. *animadv.* 12. *admittit Molin. in mobilibus pretiosis dumtaxat Consuet. Paris.* §. 33. *n.* 47. *qualia sunt margaritae, bona mobilia per aversionem vendita, sectiones nemorum. ibid.*

An prosit EMPTORI? Negat Cujac. XVI. obs. 18 *affirmat Goth. in l.* 1. §. 13. *si quid in fraud. nutat Molin. in d. n.* 47. *prodesse tamen concludit. Cujac. fatetur quod error communis obtinuit ut idem jus sit in emptore d. obs.* 18. *quibus adde hoc beneficium dari venditori, quamvis* rei suae vires vel merita atque emolumenta scire debeat, *l.* 15. *cod. h. t. et multo magis favendum emptori qui ea penitus ignoravit, vide* 1109.

Interdum emptori a lege consulitur, scilicet si caecus emit, et in materia erravit, *l.* 11. *de contr. empt.* vel si venditor dolo fecit ut pluris venderet, *l.* 13. §. 4. *de act. empti. vide* 925.

Prodest in divisionibus perperam factis, *l.* 3. *cod. comm. utr. jud. vide* 575.

Et in permutationibus. Goth. in l. 1. §. 13. *si qu. in fraud. Cujac. in d. obs.* 18.

Non prodest ei qui locavit. *Goth. in l.* 14. *cod. de usur. vide* 989.

Nec in transactionibus. Goth. in l. 8. *de transact. vide* 148.

Nec in emphyteusi. *Goth. in l.* 2. *cod. h. t.*

Nec si decretum judicis intervenit. Goth. ibi.

Nec post. 30. *annos. Goth. ibi. decem vero apud nos. Ordin.* 1510. *art.* 46. *vide* 218.

Nec si jussu testatoris res vendita sit certo pretio, *l.* 49. §. *ult. de legat.* 1.

Nec si venditor residuum donavit. Goth. in d. l. 2.

Nec si beneficio RENUNTIAVERIT. Goth. ibi. argumento. l. 29. *cod. de pact. et l.* 14. *in fine de aedil. edict. intellige scienter et justo pretio cognito.*

956. Potest, dum res integra est, infecta fieri emptio conventione, *l.* 2. *h. t.*

Etiam nuda, *l.* 5. §. 1. *h. t. vide* 2184.

Modo utriusque partis consensu, *ll.* 1. *et* 2. *cod. qu. lic. ob empt. vide* 923.

Nec alterutro invito, *l.* 3. *cod. h. t.*

Cum non potest pacisci, ut unus tantum maneat obligatus. *l.* 1. *h. t.*

957. Res bona fide vendita propter minimam causam inempta fieri non debet, *l.* 54. *de contr. empt. vide* 1108.

Nec facile datur actio ad rescindendam perfectam venditionem. *l.* 6. *cod. de act. empt.*

958. *De rescindenda ex redhibitione, vide* 1111. *ex retractu* 983. *ex lege commissoria* 940. *ex addictione in diem* 937.

TIT. VI.

De periculo et commodo rei venditae.

COD. IV. 48.

960 Post perfectam venditionem omne COMMODUM et incommodum ad emptorem pertinet. *l.* 1. *cod. h. t. l.* 8. *h. t.*

961. Qui emendam rem recipit ut prius peritioribus ostenderet, custodiam praestat, non vero majorem vim, *l.* 17. §. 4. *de praescr. verb. vide* 2675.

Res enim EXPERIENDA data perit venditori, *l.* 20. §. 1. *eod. tit vide* 729.

Modo in tempore vel causa experimenti perierit. *l.* 20. *h. t. vide* 728. *de re vendenda data. vide* 1028.

962. Ante traditionem talis CUSTODIA desideratur a venditore, qualem bonus pater-familias suis rebus adhibet, *l.* 35. §. 4. *de contr. empt.*

Sive qualem homines frugi, et diligentes, *l.* 11. *h. t.*

Exactiorem quam in rebus suis, sicut hi quibus res commodata est, *l.* 3. *h. t. vide* 724.

Non tamen qualem diligentissimus praestaret, si forte in rebus suis negligens sit. Fab. ration. in l. 35. §. 4. *de contr. empt.*

Non tenetur *vero*, si res vi adempta est, quia custodia adversus vim parum proficit. *l.* 31. *de act. empt. vide* 2675.

963. Si VINUM venditum acuerit vel effusum sit, emptoris erit damnum, *l.* 1. *h. t.*

Intellige de universo in horreis vendito, clavibus emptori traditis, *l.* 2. *cod. h. t. vide* 2005.

Vel si totum vinum quod esset in dolio venditum sit uno pretio constituto. Fab. ration. in l. 35. §. 7. *de contr. empt.*

Et degustatum sit, *l.* 1. *h. t. vide* 922.

Nisi post diem DEGUSTANDO praefinitum quia per ipsum venditorem factum est, *l.* 4. *h. t.*

Periculum *autem* ad emptorem, perfecta emptione, respicit, *l.* 8. *h. t.*

Si cum intelligeret venditor non duraturam bonitatem non admonuit emptorem, tenebitur quanti interest, *l.* 15. *h. t.*

Dolium, magis ne summutetur, signari solet. quam ut tradere eum videatur, *l.* 1. §. 2. *h. t.*

Videntur *tamen* trabes traditae, quas emptor signasset, 14. *in fine h. t. idem in doliis signatis. Goth. in d. l.* 14.

Sed hoc ita cum ad solam venditionis finem signantur. Fab. ration. ibi.

Si AVERSIONE vinum venit, custodia tantum praestanda est. *l.* 4. §. 1. *h. t.*

964. Finis CUSTODIAE est aut tempus constitutum, aut denuntiatio ut tollat vinum, *l.* 4. §. 2. *h. t.*

Certe antequam ad vindemiam fuerint dolia necessaria, debet avehi vinum, *d.* §. 2. ne infinitam custodiam praestet. *ibid.*

Licet autem venditori effundere vinum, si intra diem admensum non est, prius testato emptore, *l.* 1. §. 3. *et* §. 4. *h. t.*

Si *tamen* cum posset non effudit, laudandus est, *d.* §. 3. *vide* 1732.

Si ei vasa necessaria sint, quoniam mercator est, ejus commodum erit inspiciendum. *l.* 2. *h. t.*

965. Post venditionem perfectam res emptoris est periculo, *l.* 4. §. 1. *h. t. l.* 4. *cod. h. t.*

Et MORTIS casus etiam ante traditionem si non ex praeterito vitio, *l. ult. cod. h. t.*

Sicuti et post moram emptoris, *l.* 5. *h. t. l.* 4. *cod. h. t.*

Modo et ipse venditor non sit in mora posteriore. *l.* 17. *h. t. vide* 973.

Utriusque autem mora in eodem tempore, potius emptori nocet, quam venditori. *ibid.*

Ex die vero morae emptoris, de dolo tantum tenetur venditor. *l.* 17. *h. t.*

966. Qui FRUMENTUM in herbis vendidit periculo tempestatis in se suscepto, tenetur de immoderata tempestate, *l.* 78. *in fine de contr. empt.*

Emptor vero de his quae ex consuetudine sunt. *d. l. et ibi. Fab. ration. vide* 1015.

967. SUMPTUS ante traditionem factos venditor repetit, *l.* 13. §. 22. *de act. empti.*

Si quos bona fide fecerit. *l.* 16. *cod. eod. tit.*

LIBER XIX.

TIT. I.

De actionibus empti et venditi.

Cod. IV. 49.

971. Qui aliena pecunia comparat, sibi tantum *quaerit*, non ei cui nummi fuerunt, *l.* 8. *cod. si qu. alt. vide* 846. 1072.

Fallit, si res ex pecunia dotali comparatae sunt, dotales *enim* esse videntur, *l.* 54. *de jure dot. vide* 1277. et utilis vindicatio datur. *l.* 55. *in fine de donat. int. vir.* non directa, sed in subsidium, *l.* 12. *cod. de jure dot.*

Item, utilis vindicatio datur obtentu militiae, *l.* 8 *cod. de rei vind.*

Vel pupillaritatis, *l.* 2. *qu. ex facto tut.* et electio datur minori, utrum rem petat ex sua pecunia emptam. *l.* 3. *cod. arbitr. tut. vide* 1070.

972. *TRADITIO fit de manu in manum. Cujac. in l.* 20. *cod. de pact.*

Est autem datio possessionis. Cujac. XI. obs. 19.

Venditor ipsam rem praestare, sive tradere tenetur, *l.* 11. §. 2. *h. t.*

Id est, possessionem quamvis precariam, modo habeat emptor facultatem fructus percipiendi, *l.* 13. §. 21. *h. t. vide* 975.

Qui usumfructum retinet, continuo tradidisse creditur. *l.* 28. *cod. de donat.*

973. Si res vendita non tradatur, in id quod interest agitur, *l.* 1. *h. t. l.* 4. *cod. h. t. vide* 984. *intellige de corporalibus, sive mobilibus rebus.*

Cum nemo possit cogi praecise ad factum, quia id non potest fieri sine vi. Fab. ration. in l. 1. h. t.

Si de immobilibus, sententia judicis pro traditione erit.

Opus facere jussus, pecuniam pro opere offerens, non audietur, *l.* 11. *in fine de legat.* 3.

Mortuo EQUO vendito, perinde habenda est venditio ac si traditus fuisset, *l.* 5. §. 2. *de rescind. vend.*

Ex empto agit emptor, etiam ultra rei pretium, *l.* 1. *h. t.*

Non tamen ultra duplum, *l. unica cod. de sent. quae pr. vide* 535.

Item, utilitas emptoris in aestimationem venit, quae modo circa ipsam rem consistit, *l.* 21. §. 3 *h. t.*

Non si potuit ex re negotiari et lucrum facere, nec si hoc ipso quod non sit tradita, damnum passus sit, *d.* §. 3. *vide* 535.

Unde si de VINO vendito agatur, condemnare oportet post moram utro tempore vel loco pluris fuit, *l.* 3. §. 3. *h. t. vide* 707.

Mora vero venditoris emptori non prodest, ipso moram faciente. *l.* 51. *h. t. vide* 965.

974. Debet venditor et instrumenta fundi exhibere, et fines ostendere, *l.* 48. *in fine et l.* 52. *h. t.*

Si CELAVIT servitutem, vel non dixit de tributo, tenetur, *l.* 1. §. 1. *et l.* 31. §. 1. *h. t. vide* 459. 1115. si modo emptor ignoravit, *d. l.* 1. §. 1.

Si ignorans non dixerit, praestat id QUANTI MINORIS emisset emptor, *l.* 13. *h. t. l.* 61. *de aedil edict. vide* 1109.

Si sciens reticuit, omnia detrimenta, *d. l.* 13. ob dolum, *l.* 66. §. 1. *de contr. empt. vide* 929. 459.

Si emptor onus et gravamen cognovisset, nullam adversus venditorem habet actionem, sive sciens, sive ignorans reticuit, *l.* 9. *cod. h. t. vide* 249. 1108.

Quia non videtur celatus qui scit, neque certiorari debuit qui non ignoravit, *l.* 1. *in fine t. h.*

Item, tenetur venditor SERVITUTEM sciens etsi excepisset servitutes, si quae deberentur. *l.* 39. *h. t.*

Vel adjectum esset, neve eo nomine quid praestaret, *l.* 6. §. *ult. h. t.*

Dolus enim est, quem semper abesse oportet in judicio empti, quod bonae fidei est. *d.* §. *ult.*

975. Si venditor DOMINUS rei non fuit, sufficit ei evictionis nomine se obligare, *l.* 1. *de rer. perm. l.* 11. §. 2. *h. t.*

Quamvis aperte in venditione comprehendatur, nihil evictionis nomine praestatum iri, pretium debetur re evicta, utilitas non debetur, *l.* 11. §. *ult.. h. t. vide* 1125.

Cum conventio contra bonam fidem non sit sequenda, *l.* 1. §. 7. *depos. vide* 131.

Non tenetur *vero* de evictione, quae fit per violentiam, *l. ult. cod. h. t. vide* 1128.

Qui autem sciens alienam rem vendidit ignoranti, priusquam evincatur, praestabit quod interest, *l.* 30. §. 1. *h. t. vide* 974.

Haec enim scientia dolus malus est. *d* §. 1.

976. Sive dominii quaestione mota, sive IMMINEAT evictio, satis offerri debet emptori, *l.* 18. §. 1. *de peric. et comm. l.* 24. *cod. de evict. vide* 1123.

Nec antea pretium solvere cogetur, si quaestio mota sit. *d.* §. 1.

977. INTEGRAM rem praestare debet qui vendidit, *l.* 6. §. 4. *h. t. vide* 1013.

Et integras eligere, si octaginta vendidit et plures sint, non si sola octaginta sint, *l.* 54. §. 1. *h. t.*

Et si quid rei accessurum est, *l.* 27. *h. t. l.* 33. *de aedil. edict. vide* 926. 985.

Nisi contrarium actum sit, *l.* 6. §. 4. *h. t.*

ANIMALIA sana praestari debent, *l.* 11. §. 4. *h. t. vide* 1108.

Quod vero uni deest emptori, compensatur cum his quae in caeteris amplius inveniuntur. *l.* 42. *h. t.*

978. Jus AQUAE transit ad emptorem, etiamsi nihil dictum sit, *l.* 47. *de contr. empt.*

Et ipsae fistulae per quas aqua ducitur. *ibid. et ll.* 49. *et* 78. *eod tit.*

Quamvis extra aedes sint, *l.* 48. *eod tit.*

Etiam si jus aquae amissum sit, *d. l.* 49.

ITER quoque ad hauriendum. *l.* 10. *de servit. urb. l.* 3. §. 3. *de servit. rust. vide* 493.

979. AEDIUM sunt quae propter aedes habentur, *l.* 13. *in fine h. t.*

Etsi extra aedificium, ut puteal, lines, fistulae ... *ll.* 15. *et* 17. §. 8. *h. t.*

Distracta ut reponantur, aedificii sunt, *l.* 17. §. 10. *l.* 18. §. 1 *h. t.*

Non autem parata ut imponantur, si nondum perfecta sint, quamvis in aedificio posita, *l.* 17. §. 5. *h. t. vide* 1737.

Idem, de tegulis tegendi gratia allatis, *l.* 18. §. 1. *h. t.*

Erga parietem ADFIXA non sunt aedium, si ornatus causa parantur, non quo aedes perficiantur, *l.* 245. *de verb. signifi.*

Fundi nihil est nisi quod terra se tenet, *l.* 17. *h. t.*

Unde FRUCTUS pendentes pars fundi videntur, *l.* 44. *de rei vindic vide* 1161. 420. quamvis maturi, *l.* 13. §. 10. *h. t.*

Non autem animalia, nec pisces in piscina, *ll.* 15. *et* 16. *h. t.*

Nec instrumenta fundi, etiam si cohaereant, *l.* 17. *h. t. nisi ita defossa sint, ut inde moveri non possint. Fab. ration. ibi.*

Veluti dolia in horreis defossa. *l.* 76. *de contr. empt.*

980. Alienatio fit cum sua CAUSA quae esset futura, si apud nos ea res mansisset. *l.* 67. *de contr. empt.*

Item, emptor iisdem defensionibus uti potest, *l.* 76. §. 1. *eod. tit. vide* 1136.

Qui ITER vendidit, non tenetur, si emptor Dominus vicini fundi non fuerit. *l.* 6. §. 5. *h. t. vide* 448.

981. Tenetur emptor nummos venditoris facere, *l.* 11. §. 2. *h. t.*

Et USURAS ex die traditionis praestare, *l.* 13. §. 20. *h. t, l.* 5. *cod. h. t.*

Nam cum ei possessio tradita est, usuras aeqitatis ratione praestare cogitur, donec pretium obtulerit, quamvis pecuniam obsignatam in depositi causam habuerit, *l.* 2. *cod. de usur. vide* 1156. 1177.

Non *autem* ultra ne quidem ex mora, *l. ult. de peric. et comm.*

Licet venditor plus quam ex usuris quaerere potuit. *ibid.*

Nisi si certo loco dare promisit. *l.* 2. §. *ult. de eo qu. cert. vide* 715.

982. Sorte soluta, usurae non praestantur, licet post moram, *l.* 49. §. 1. *h. t.*

Id est, post sententiam antecedentem. Goth. ibid. vide 1154. 2665.

Quia non sunt in obligatione, sed officio Judicis praestantur. *d.* §. 1,

Digitized by Google

983. Ut PROXIMI extraneos ab emptione removerent, abrogatur. *l.* 14. *cod. de contr. empt. removent jure nostro. Ordin. Novemb.* 1581. *et Statuto* 1472.

984. Cui primum res tradita est, hic potior est, *l.* 31. §. *ult. h. t.*

Inter idem jus habentes, *l.* 15. *cod. de rei vindic. l.* 9. §. 4. *de publ. in rem act. vide* 1074.

Quia in pari causa possessor potior haberi debet, *l.* 128. *de regul. jur. vide* 2113. 2693.

Cum et praeferatur qui prior est tempore, *l.* 98. *eod. tit.* et possessor quamvis nullum jus habeat, *l.* 5. *si ususfr. pet.*

In lucro *enim* faciendo, durior est causa petitoris, *l.* 33. *de regul. jur.*

Dominium rei venditae aliis transferre potest venditor, qui nondum tradidit, *l.* 6. *cod. de haered. vel act.*

Sed quanti interest praestat, ei cui non tradidit, *d. l.* 6. *vide* 973.

Idem si duobus res locata sit. Goth. in l. 9. *cod. de loc.*

985. Jumenta cum ORNAMENTIS vendita intelliguntur, *l.* 38. *de aedilit. edict.*

Si in ipsa venditione ornata sint, *d. l.* 38. §. 11.

De ornamentis vero restituendis actio in 60. diebus datur, *d. l.* 38.

986. Adversus venditorem venditionem impugnantem, datur exceptio. *toto tit. de except. rei vend. l.* 46. *h. t. vide* 1137.

Adversus haeredem ejus datur exceptio doli. *l.* 73. *de evict. vide* Duperiet, *lib.* 1. *qu.* 9. *et* 1004.

987. Si eandem rem RURSUS pluris minorisve emero, discessimus a priore emptione, *l.* 2. *de resc. vend.*

Si pretium solutum non sit. *ibid.*

Non vero si sub conditione rursus emam, *l.* 7. *eod. tit.*

De evictionibus, vide 1123.

Tit. II.

Locati conducti.

Cod. IV. 65. XI. 70. 71

988. *LOCATIO CONDUCTIO, est conventio nuda faciendi fruendive aliquid, certa mercede. Cujac. h. t.*

Emptioni et venditioni proxima, iisdemque juris regulis consistit, *l.* 2. *h. t.*

Nam ut emptio venditio ita contrahitur, si de pretio convenerit, sic et locatio conductio, si de mercede, *d. l.* 2. *vide* 923.

Nec valet, si alter errat in pretio, *l.* 52. *h. t. intellige*, si Dominus pluris existimet, non si minoris. *ibid.*

Non verbis, sed CONSENSU contrahitur, *l.* 1. *h. t.*

Si materia data sit ab eo qui locavit, *l.* 2. §. 1. *h. t.* vel aliquid faciendum dedit, *l.* 22. §. 1. *h. t.*

Locatio *enim* est quoties materia non alienatur, *l.* 65. *de contr empt.*

Veluti si aurum dedero ut annulus fiat, *l.* 2. §. 1. *h. t.*

Locat enim artifex operam suam, id est, faciendi necessitatem, *l.* 22. §. 2. *h. t.*

Item, quoties faciendum aliquid datur, locatio est. *d. l.* §. 1.

LOCATOR est, qui dat utendum vel facien-

dum aliquid, conductor qui accipit. Cujac. II. obs. 28.

989. Licet fe invicem in mercede CIRCUMSCRIBERE, sicut in venditionis pretio, *l.* 22. *in fine h. t. vide* 925. 1108.

Nec praetextu minoris pensionis, locatio rescinditur, si dolus absit. *l.* 23. *h. t.*

Ne quidem, si nec dimidia justae mercedis. Goth. in l. 14. *cod. de usur. vide* 955.

Nummo *tamen* uno, conductio nulla est, sed donationis instar. *l.* 46. *h. t. vide* 923.

990. Si ut arbitratu Domini opus adprobetur, *convenit*, perindè habetur ac si boni viri arbitrio, *l.* 24. *h. t.*

Sicut in judiciis bonae fidei, *l.* 78. *pro socio, vide* 2211.

Ubi merces alieno ARBITRIO collocata sit, et is non potuit eam definire, pro nihilo est conductio. *l.* 25. *h. t. vide* 924. *Intellige ante rei traditionem.*

991. Si Faber incudem vel malleum fregerit, non imputatur ei qui locaverit opus. *l.* 2. §. 1. *de L. Rhod. de jactu vide* 757.

992. Opus quod AVERSIONE locatum est, donec adprobetur, conductoris periculo est, *l.* 36. *h. t.*

Vel quatenus admensum non sit, si in pedes mensurasve praestetur, *d. l.* 36.

Nisi per Dominum steterit quominus adprobetur, nel admentiatur, *ibid. vide* 2654.

Vel si vi majore interciderit. *ibid.* et tale opus fuit ut probari deberet, *l.* 37. *h. t.*

Puta si caeptum aedificium quod faciendum susceperat, terrae–motu nondum perfectum concussum sit, *l.* 59. *h. t.*

Quod *autem* operis VITIO accidit, operarii detrimentum est, *l. ult. h. t cur ita? Vide* 2653.

Idem, si mures vestimenta fulloni data roserint, quia debuit ab hac re cavere. *l.* 13. §. 6. *h. t.*

993. Si quid promisit conductor, si in DIEM ita factum non esset, vir bonus aestimabit, ut eo spatio absolveretur, sine quo fieri non possit, *l.* 58. §. 1. *h. t. vide* 713.

Transacto *vero* tempore, si postea fiat, liberatur. *l.* 137. §. 3. *de verbor. obl. vide* 2213.

994. Totius temporis merces debetur, si per operarium non stetit, quominus locatas operas praestaret, *l.* 38. *h. t. vide* 667. 157.

Modo eodem anno ab alio non acceperit. *l.* 19. §. 9. *h. t.*

995 Portorium *PEAGES et DROITS*, praestat mulio, qui ea se transiturum non ignoravit *l.* 60. §. 8. *h. t.*

Nisi propter res exactum sit. Goth. ibi.

996. Si dum res portatur aut reponitur, a conductore fracta sit ita periculum praestat, si non fecit omnia quae diligentissimus quisque observaturus fuisset. *l.* 25. §. 7. *h. t. vide* 1017.

997 Qui mercedem accipit pro CUSTODIA, periculum custodiae praestat, *l.* 40. *h. t. vide* 962.

Et damnum ab alio datum, si custodire potuit, *l.* 41. *h. t.* vel prohibere, *l.* 29. *h. t. vide* 1015.

Non tamen casus fortuitos, nisi periculum in se receperit. Fab. ration. in l. 40. *h. t. vide* 2675.

Tunc *enim* tenetur de effractis et compilatis horreis, *l.* 55. *h. t.*

Non si vitio materiae damnum datum sit. *l.* 13. §. 5. *h. t.*

998. MORTUORUM vectura non debetur, si pro deportatis tantum conventum sit, *l. ult. de L. Rhod. de jactu.*

Si hoc non appareat, debetur, *d. l. ult.*

Praegnantis vero vectura, nato infante non augetur. *l.* 19. §. 7. *h. t.*

999. Potentior est causa nauli, vecturae jumentorum. *l.* 6. §. 1. *et* §. 2. *qui pot. in pign.*

Licet posterior sit. *d.* §. 1. *vide* 1069. 1023.

1000. Qui propriam rem conduxit, existimans alienam, dominium non transfert, *l.* 20. *cod.. h. t. vide* 447.

Cum errantis nullus consensus sit, *l.* 23. *cod. h. t. vide* 1228.

Nec solet locatio dominium mutare, *l.* 39. *h. t.*

Si SCIENS, transfert, *ll.* 19. *et* 37. *de acq. vel amitt. vide* 2009.

Possessionem tamen prius restituere debet, et tunc de proprietate litigare. *l.* 25. *cod. h. t. vide* 2017.

1001. Nemo prohibetur rem quam conduxit fruendam alii locare, nisi aliud convenit, *l.* 6. *cod. h. t. vide* 405.

Modo nec abutatur, nec contumeliose utatur. *l.* 27. §. 1. *de usufr.*

Correi conductionis sicut et emptionis, tenentur in solidum. *l.* 47. *h. t.* 2220. 2222.

1002. Locatio facta quoad id, qui locasset, vellet, MORTE ejus tollitur. *l.* 4. *h. t.*

1003. SUCCESSOR singularis colono non tenetur, nec colonus ei, *l.* 32. *h. t. et Goth. ibi. vide* 410.

Proinde emptori necesse non est stare colono, *l.* 9. *cod. h. t.* nec legatario, *l.* 32. *h. t.*

Haeres *vero* tenetur erga colonum, *d. ll* 32. 120. *in fine de legat.* 1. *vide* 986.

Non si locator fructuarius sit, haeres *enim* ejus non tenetur ut frui praestare, *l.* 9. §. 1. *h. t.*

Colonus securus erit, si ad conductionis securitatem, rem ipsam locatam specialiter pigneratam habeat. Goth. in l. 9. *cod. h. t.*

Dominus qui fundum vel domum quam locaverat, vendidit, ex conducto tenetur. *l.* 25. §. 1. *h. t. l.* 13. §. *penult. de act. empt. vide* 1011. 1014.

1004. HAERES coloni, colonus non est, *l.* 60. §. 1. *h. t.*

Sed in conductione succedit, *l.* 10. *cod. h. t.* et ex conducto agit, *l.* 19. §. 8. *h. t.*

Eique onus contractus incumbit. *d. l.* 10.

1005. Finito tempore intelligitur Dominus ex integro locare, cum patitur colonum in fundo esse, *l.* 14. *h. t.*

Una cum vinculo pignoris, *l.* 16. *cod. h. t. at non fidejussorum. Cujac. in l.* 13. §. 11. *h. t.*

In ipso tantum anno, *l.* 13. §. 11. *h. t.*

Nisi defuncto vel furente Domino, *l.* 14. *h. t.*

Secus in praediis urbanis. *d.* §. 11. prout *enim* quisque habitavit, ita et obligatur. *ibid.*

1006. Si Dominus frui non patiatur, quod interest praestabitur, *l.* 15. §. 8. *h. t. vide* 1014.

Si colonum EXPULSIT, non liberatur ex eo quod postea fundo frui eum patiatur, *l.* 24. §. 4. *h. t.*

Et quantum per singulos annos compendii facturus erat, colonus consequetur, *d.* §. 4.

Sera est enim patientia fruendi, nisi rebus adhuc integris, et paucis diebus prohibuisset. *ibid.*

Sed poenam a rupta conventionis fide praestat *l.* 15. *cod. h. t.*

1007. Dominus aedes demoliens quamvis ex necessitate mercedem amittit, *l.* 30. *h. t. vide* 1014.

Digitized by Google

Non *tamen* ex levi demolitione, si paulo minus commode colonus utatur, *l.* 27. *h. t.*

Si *sine necessitate*, sed quia melius aedificare vellet, tenetur quanti conductoris interest. *l.* 30. *h. t.*

1008. Si necessarias sibi aedes propriis usibus Dominus probaverit, resolvitur conductio, *l.* 3. *cod. h. t. modo aliae aptae non inveniantur, quod raro contingit.*

Vel si eas corrigere maluerit. *d. l.* 3. *intellige* necessario. *l.* 30. *h. t. refectis autem aedibus, in veterem locationem restitui, jure potuerit inquilinus. Goth. in l.* 3. *cod. h. t.*

1009. Si vicino aedificante OBSCURENTUR lumina, tenetur locator, *l.* 25. §. 2 *h. t.*

Licebitque colono vel inquilino, relinquere conductionem, *d.* §. 2.

Sicuti si ostia fenestrasve nimium corruptas non restituat. *ibid.*

1010. Si domus EXUSTA sit, locator frui non praestabit, *l.* 19. §. 1. *h. t. vide* 1015.

Sed ejus temporis quo aedificium stetit, merces erit praestanda. *d.* §. 1.

1011. *Evicta* domo licet sine culpa ejus qui locavit, non alias absolvetur, quam si aliam non minus commodam habitationem praestet, *l.* 9. *h. t.*

Et emolumentum conductionis, si pluris a conductore locata sit. *ll.* 7. *et* 8. *h. t. vide* 1001.

1012. Qui DOLIA vitiosa locavit, licet ignorans, tenetur in id quod interest, *l.* 19. §. 1. *h. t. l.* 6. §. 4. *de act. empti.*

Sicut et in venditis, *d.* §. 4. *vide* 977.

Qui autem ab initio vitiosa scienter conduxit, habet quod sibi imputet, *l.* 13. §. 6. *de damno inf.*

De saltu pascuo in quo herba mala nascebatur, quem ignorans locavit, pensionem tantummodo non petet, *l.* 19. §. 1. *h. t.*

Idem, si venditus pestilens fundus esset, redhibitio procedit. *l.* 49. *de aedil. edict. vide* 1112.

1013. Si per Dominum non stat quominus ex conducto frui liceat, mercedem restituet, non si quid pluris intersit, *l.* 33. *h. t.*

Nisi ab eo prohiberetur, vel prohiberi possit, ne id alter faciat. *ibid.*

Tunc enim etiam lucrum praestat. *ibid. intellige intrinsecum. Goth. ibi. vide* 973.

1014. Omnem vim, et casum cui resisti non potest, Dominus colono praestat, *l.* 15. §. 2. *h. t.*

Pensionem remittendo, *d. l.* 15. §. 7.

Si aliter convenerit, pacto standum est, *l.* 9. §. 2. *h. t.*

Modo specialiter casus expressi sint, *l.* 4. §. 4. *si qu. caut. l.* 8. *cod. h. t.*

Non si generaliter. *l.* 24. §. 8. *de damno inf.*

1015. Pro VI MAJORE sunt uredo, vel solis fervor non assuetus, *l.* 15. §. 2. *h. t.*

Incendium. *ibid.* §. 3. *vide* 1016.

Vis tempestatis calamitosae, *d.* §. 2.

Non tamen si conditionem rerum et tempus novit conductor. Goth. in l. 8. *h. t.*

Nec si in his locis grando fructum verberare solita fuerit. Goth. ibi.

Nec si ex vitiis quae ex ipsa re oriuntur, veluti si vinum acuerit, vel si raucis aut herbis segetes corruptae sint, *l.* 15. §. 2. *h. t.*

Nisi labes omnem fructum tulerit, *d.* §. 2. vel plus, quam tolerabile est, laesi fuerint fructus, *l.* 25. §. 6. *h. t.*

Tunc quoque damnum seminis ad colonum pertinet, *l.* 15. §. 7. *h. t.*

Alioquin modicum damnum aequo animo ferre debet colonus, cui immodicum lucrum non aufertur, *d.* §. 6.

Item *remissio* nihil obest Domino, si sequentibus annis contigit ubertas, et integram pensionem habet, etiam hujus anni quo remisit, *l.* 15. §. 4. *h. t. modo ultra biennium duravit conductio. Goth. in l.* 8. *cod. h. t.*

Item, remissio non datur ei qui praedium non coluit, *l.* 15. §. 3. *h. t.*

Nec quoties ipsius culpa, vel negligentia processit, Goth. in d. l. 8. *vide* 2639.

Culpa autem ejus erit, si inimicus ejus arbores exciderit, *l.* 25. §. 4. *h. t. vide* 1128.

Idem, de CULPA servorum, vel hospitum, *l.* 11. *h. t. vide* 1016.

Mala enim electio in culpa est, *d. l.* 11. *et ibi. Goth. l.* 60. §. 7. *h. t. vide* 539. 748.

Cum bonos debuit eligere, *l.* 3. *de public. et vect.*

Si casus fructibus a solo separatis contigit, remissio non datur, quia periculo conductoris sunt. Fab. ration. in l. 15. §. 2. *h. t. Goth. in l.* 8. *cod. h. t.*

Secus si PARTIARIUS sit, ille enim quasi societatis jure et damnum et lucrum cum Domino fundi partitur. *l.* 25. §. 6. *h. t.*

1016. INCENDIUM sine culpa fieri non potest, *l.* 11. *de peric. et comm. l.* 3. §. 1. *de offic. praef. vig.*

Non *tamen* si servorum negligentia factum sit, continuo Dominus in culpa erit, *d. l.* 11.

Si enim ex levissima culpa, conductor non tenetur. Goth. in d. §. 1. *Fab. ration. in l.* 12. *h. t.*

Modo eam diligentiam adhibuit, quam de-

bent homines frugi ac diligentes praestare, *l.* 11. *de peric. et comm.*

Si dictum sit ne foenum componeret, vel ne ignem haberet, et habuit, tenetur conductor, etiamsi fortuitus casus admisit incendium. *l.* 11. § 1. *et* §. 4. *h. t.*

1017. Praestat conductor CUSTODIAM, *l.* 28. *cod. h. t. vide* 2675.

Et servorum factum, *l.* 30. §. *ult. h. t.* si noxios servos habuit, *l.* 27. §. 11. *ad L. Aquil.*

Nisi in his quae fortuito casu, *d.* §. *ult.* vel cui resisti non potest, *l.* 28. *cod. h. t.*

Idem, de damno injuria ab alio dato *l.* 19. *commod.* nisi propter inimicitias Domini datum sit. *l.* 25. §. 4. *h. t. vide* 1015.

1018. Si deseruerit conductor habitationem, vel fundi culturam, statim Dominus agere potest, *l.* 24. §. 2. *h. t.*

Quatenus indemnitas ejus servetur, *l.* 55. §. 2. *h. t.*

Si tantummodo absens sit, et pensiones non solverit, horrea aedesve publice aperire, et ea quae ibi sunt describere licebit, post biennium, *l.* 56. *h. t.*

Si timoris causa emigraverit, et justa sit, non debetur merces, *l.* 27. §. 1. *h. t.*

Quod si vel non denuntiavit, vel resistere potuit, et non restitit, tenetur, *l.* 13. §. 7. *h. t. si potuit citra evidens salutis suae periculum Fab. ration. in d.* §. 7.

Item si male in re locata versatus sit inquilinus, expelli poterit. *l.* 3. *cod. h. t.*

1019. Colonus curare debet, ut opera rustica suo quoque tempore faciat, *l.* 25. §. 3. *h. t.*

Ne INTEMPESTIVA cultura deteriorem fundum faceret, *d.* §. 3.

Idcirco villarum curam agere debet, ut eas incorruptas habeat. *ibid.*

Instrumenta *vero* praestare debet Dominus, nisi aliud convenerit, *l.* 19. §. 2. *h. t. vide* 1735.

Si ea aestimata colonus accepit, pro emptore habetur. *l.* 3. *h. t. vide* 1028.

1020. Conductor repetit IMPENSAM necessarie vel utiliter factam, *l.* 55. §. 1. *h. t. vide* 1317.

Ut si vineas posuit, *l.* 61. *h. t.*

Aut villam vel stabulum refecit, ut frui liceret. *l.* 15. §. 1. *h. t.*

1021. USURAE pensionum tardius illatarum non nisi ex mora debentur a colono, *l.* 17. §. 4. *de usur.*

Vel si ita convenerit, *d.* §. 4. *ex stipulatu, vel nudo pacto. Gloss. et Doct. ibi. vide* 318.

Etiam contra fidejussorem, si in omnem causam fidejusserit, *l.* 54. *h. t.*

FRUCTUUM nomine praediorum urbanorum pensiones accipiuntur *l.* 36. *de usur.*

1022. Adjecta tollit inquilinus, modo pristinam faciem aedibus reddat, *l.* 19. §. 4. *h. t.*

Quamvis connexa, *l.* 59. *de rei vindic. vide* 411.

Quae *vero* destruxit, instaurare debet. *l.* 29. *cod. h. t.*

1023. Invecta et illata in praediis urbanis pignoris jure tenentur, Domino etiam ignorante, *l.* 5. *cod. h. t. l.* 4. *in fine in qu. caus. pign. l.* 4. *de pactis. vide* 609.

Non solum pro pensionibus, sed et pro deteriorationibus, *l.* 2. *in qu. caus. pign.*

Idem, de invectis ab eo cui inquilinus locavit, *l.* 11. §. 1. *de pign. act.*

Pro ea summa dumtaxat, in quam a conductore locavit, *d.* §. 1.

Nisi gratuitam habitationem conductor ei praestiterit, *l.* 5. *in qu. caus. pign.*

Res *vero* posterioris conductoris fundi Domino non obligantur, *l.* 24. §. 1. *h. t. vide* 1024.

Quamvis res primi expresse obligatae essent. Fab. ration. in d. §. 1.

Non *tamen* omnia inducta et illata, sed ea tantum quae ut ibi sint, illata fuerint, pignori sunt, *l.* 7. *inf. in qu. caus. pign. id est perpetuo, non ad tempus. Goth. in d. l. ex l.* 32. *de pignor.*

Ex die qua ea in fundum induxerit, unde si jam specialiter hypothecae nomine cuique obligata sint, is potior erit, *l.* 11. §. 2. *qui pot. in pign.*

Quamvis colonus convenerit ut Domino pignori essent, *d.* §. 2.

Idem, in horreis, diversoriis, vel areis conductis, *l.* 3. *in quib. caus. pign.*

Et in stabulis quamvis in continentibus aedificii non sint. *l.* 4. §. 1. *eod. tit.*

1024. In praediis rusticis invecta et illata tacite pignori non sunt, *l.* 4. *in qu. caus pign. sed tantum ibi nata. Cujac. in d. l.* 4.

Vel si voluntate Domini in fundum colonus induxerit. *l.* 5. *cod. de locato.*

1025. Cum conductor BIENNII continui pensionem non solverit, sine metu poenae expelli potest. *l.* 54. §. 1. *h. t.*

1026. Qui titulo conductionis accepit possessionem, prius restituere debet, et tunc de proprietate litigare. *l.* 25. *cod. h. t. vide* 1000. 2017.

1027. *De jure emphyteutico, vide* 386.

TIT. III.

De aestimatoria actione.

1028. Datur haec actio, cum res aestimata vendenda data fuit, *l.* 1. *h. t.*

Et quidem bona fide, et judicio bonae fidei. *ibid.*

Aestimatio autem periculum facit ejus, qui suscepit, *l.* 1. §. 1. *vide* 725. 1276.

Si aestimationem se praestaturum recepit, *l.* 5. §. 3. *commod.*

Si ego te rogavi, meum erit periculum, si tu me *rogasti*, tuum, *l.* 17. §. 1. *de praescr. verb. vide* 629.

Si neuter rogavit, dolum et culpam praestat qui suscepit. *d.* §. 1.

1029. Res aestimatur ex eo tempore quo peti potest, *ll.* 59. *et* 60. *de verb. oblig. l.* 11. *de re judic.*

Idem, si in diem vel sub conditione stipulatum sit, *d. l.* 59.

Si alter pro nobis solvit, ad tempus solutionis potius referri debet. *l.* 37. *mandati.*

1030. *De aestimatione vulnerati*, *vide* 537. *et in indice pro caeteris aestimationibus.*

TIT. IV.

De rerum permutatione.

COD. IV. 64.

1032. Permutatio vicina est emptioni, *l.* 2. *h. t.* et vicem emptionis obtinet, *l.* 2. *cod. h. t. vide* 912.

Sed non potest discerni uter emptor vel uter venditor sit, *l.* 1. *h. t.*

Nec solo consensu perficitur, nisi re secuta. *l.* 1. §. 2. *h. t.* vel stipulatio subjecta sit. *l.* 3. *cod. h. t.*

1033. Ex altera parte, traditione facta, si alter rem nolit tradere, condictioni tantummodo locus est, quasi re non secuta, *l.* 1. *h. t. intellige, si stipulatio non intervenit.*

Nec valet, si aliena res sit, quae ex una parte datur, *l.* 1. §. 3. *h. t.*

Secus in venditione. *l.* 28. *de contr. empt. vide* 914.

1034. *Si laesione rescindatur? Vide* 955.

Tit. V.

De praescriptis verbis et in factum actionibus

1035. Praescriptis verbis agendum est, cum deficiunt vulgaria atque usitata nomina, *l.* 2. *h. t.*

Plura *enim* sunt negotia, quam vocabula, *l.* 4. *h. t.*

Sed supplet Praetor in eo quod legi deest. *l.* 11. *h. t. vide* 23.

1036. Si *facio ut facias*, praescriptis verbis datur actio, quae similis erit mandati. *l.* 5. §. 4. *h. t.*

LIBER XX.

TIT. I.

De pignoribus et hypothecis, et qualiter ea contrahuntur, et de poenis earum.

Cod. VIII. 14. 35.

1038. *PIGNUS est conventio, qua quid supponitur, sive deponitur propter alterius obligationis fidem, et adimplendae rei debitae vinculum. Cujac. in tit. de pign. act. vide* 1042.

HYPOTHECA pignus est, nudo consensu et sine traditione contractum. Cujac. in cod. h. t.

Inter pignus et hypothecam, tantum nominis sonus differt, *l.* 5. §. 1. *h. t.*

Nam proprie pignus dicitur, cum res transit ad creditorem, hypotheca cum non transit, *l.* 9. §. 2. *de pign. act.*

Sed et pignus contrahitur etiam nuda conventione etsi traditum non sit, *l.* 1. *eod. tit.*

Modo de fide debiti constiterit. *l.* 1. *cod. si pign. convent.*

Interdum erit hypotheca, licet in re mobili, pignus enim traditur, hypotheca constituitur. Goth. in l. 1. *de pign. act.*

Pignus appellatur a pugno, quia res manu traduntur, unde proprie rei mobilis constituitur. *l.* 238. §. 2. *de verbor. signif.*

1039. Quidquid rei pigneratae ACCEDIT, pigneratum intelligitur, *l.* 18. §. 1. *de pign. act. vide* 1059. 2127. 845.

Etiam si prioribus capitibus decedentibus, totus GREX fuerit renovatus, *l.* 13. *h. t.*

Unde aedificata in area pignerata ejusdem pignoris sunt, *l.* 29. §. 2. *h. t.*

Qui *vero* bona fide aedificavit, non aliter cogendus est restituere, quam sumptus quatenus pretiosior res facta est, receperit, *d.* §. 2. *vide* 373.

Idem, si aedes combustae, deinde restitutae sint a debitore, *l. ult. h. t.*

Fundi *enim* mutatio, non mutat causam pignoris, *l.* 16. §. 2. *h. t.*

Verum quidquid pignori commodi vel incommodi fortuito accessit, id ad debitorem pertinet *l.* 21. §. 2. *h. t.*

1040. Et vindicare, et alienare, et servitutem imponere potest in fundo, etiam fisco obligato. *l.* 205. *de reg. jur.*

1041. Contrahitur hypotheca per pactum conventum, etiam sine scriptura. *l.* 4. *h. t.*

Et inter absentes, *l.* 23. §. 1. *h. t*, et sine die et consule, *l.* 34. §. 1. *h. t. vide* 2710. 1096.

Trium vel amplius virorum subscriptiones, pro quasi publice confecta accipiuntur. *l.* 11. *cod. qui pot. in pign. quod apud nos non obtinet.*

1042. Pignus constituit Magistratus ex quacumque causa in possessionem aliquem miserit. *l.* 26. *de pign. act. De stipulationibus Praetoriis, vide* 2295. 2298. 2302.

Et ob causam judicati, *l.* 1. *cod. si in caus. judic.*

Nam in vicem justae obligationis, succedit ex causa contractus, auctoritas jubentis *d. l.* 1. *vide* 2188.

Item, et ex edicto Praetoris. *toto tit. cod. de Praet. pign. et ibi. Goth.*

1043. Qui rem alienam pignori dat, vel accipit, nihil agit, *l.* 2. *de pign. act. et tit. cod. si aliena res.*

Nisi postea Dominus rei esse coeperit, *l.* 41. *de pign. act. l.* 22. *h. t. vide* 1789.

Idcirco dari potest sub conditione, si debitoris facta fuerit. *l.* 16. §. 7. *h. t.*

Item, valet si instrumentum Dominus scripserit, quamvis non obsignaverit, *l.* 26. §. 1. *h. t. vide* 806.

Nisi quasi testis, *l.* 39. *de pign. act. vide* 1221.

Vel si manifestissime apparet deceptum esse. *l.* 8. §. 15. *qu. mod. pign.*

1044. NOMEN debitoris pignerari specialiter et generaliter potest, *l.* 4. *cod. quae res pign.*

Et vendi invito debitore, *l.* 3. *cod. de haered. vel act. vend. vide* 950. 2262.

Et nomen acceptum a debitore nostro, *l.* 18. *de pign. act.*

Et nomina possunt in causa judicati jure pignoris capi, *l.* 15. §. 8. *de re judic. l.* 5. *cod. de exec. rei jud. l.* 1. *cod. de praet. pign. vide* 2047.

1045. Qui aliud pro alio pignori dat, tenetur STELLIONATUS, *l.* 36. *de pign. act. vide* 2385.

Vel si scienter rem alienam, aut alii pigneratam. *ibid.* §. 1. *vide* 1043.

Nisi par utrique debito fuerit pignus. *d.* §. 1.

1046. Et pignus pignori dari potest, *l.* 13. §. 2. *h. t. et toto tit. cod. si pign. pign.*

Quod *enim* potest vendi, potest et pignerari, *l.* 9. §. 1. *h. t.*

Et superficies posita in alieno solo, *l.* 15. *qui pot. in pign*

Sed potior est causa Domini soli, si non solvatur ei solarium. *ibid. vide* 384. 1069. *de servitutibus pigneratis, vide* 449.

Res hypothecae dari potest, pro quacumque obligatione, quamvis *futura, l.* 5. *h. t.*

Vel naturali tantum, *ibid. l.* 14. §. 1. *h. t.*

Vel pro obligatione *aliena. l.* 5. §. 2. *h. t.*

1047. Et sub CONDITIONE res pigneratur, *l.* 13. §. 5. *h. t. vide* 2205.

Qua existente perinde habetur, ac si stipulatio sine conditione esset, *l.* 11. §. 1. *et l.* 9. §. 1. *qui potior. in pign.*

Quod intellige de conditione casuali, vel mixta, *d. l.* 9. §. 1. *et ibi. Goth. in principio, d. l.* 9.

Non de ea quae sit in potestate debitoris. ibid. puta, si pecuniam accepero, sit res obligata. *l.* 11. *qui pot. in pign. haec enim non potest retrotrahi. Goth. in d. l.* 9.

1048. Eo tempore pignoris obligatio contrahitur, quo pecunia numerata est, *l.* 4. *quae res pign.*

Fallit quatenus ab initio numeratio necessaria est, ut in marito, cujus bona obligantur ex die promissae DOTIS, non ex die solutionis, *l.* 1. *qui pot. in pign. vide* 1071.

Quia in ejus potestate non fuit, indotatam mulierem reddere. *d. l.* 1.

1049. Non plus habere creditor potest in pignore, quam habet, qui pignus dedit. *l.* 3. §. 1. *h. t. vide* 2658.

1050. *Generalis* hypotheca etiam bona post quaesita continet, *l.* 1. *h. t.*

Et foetus pecorum, *l.* 13. *h. t.* alluviones, *l.* 16. *h. t.*

Quaeque *futura* sunt, *l.* 15. *h. t.* licet non expressa, *l. ult. cod. quae res pign.*

Si de obligatione rerum ad se pertinentium dixerit. *d. l. ult.*

1051. Obligatione generali non continentur ea quae verisimile est quemquam specialiter obligaturum non fuisse, ut supellex, vestis, *l.* 6. *h. t. l.* 1. *cod. quae res pign.*

Lectus, et ejus accessoria. Goth. in d. l. 6.

Et quod ad *culturam* agri pertinet, *l.* 8. *cod. quae res pign.*

Siquidem nemo praesumitur velle carere necessariis, ad usum communem et quotidianum. Goth. ibi. vide 1063

BOVES et instrumenta aratoria, pignoris causa abstrahi non possunt, pro debitis quae civiliter poscuntur. *l.* 7. *cod. quae res pign. auth.* agricultores. *cod. eod. Nota quod haec authentica Imp. Frederici non Justiniani sit. in Gallia similem constitutionem sequimur.* 16. *Mart.* 1695.

1052. Cum generaliter hypotheca constituta est, non tenetur creditor probare rem in bonis debitoris fuisse, tempore contractus, *l.* 15. §. 1. *h. t.*

Cum teneantur et quae habet, et quae postea acquisierit. *ibid.* Secus in speciali. *d.* §. 1.

1053. Res pignerata tenetur et in USURAS invito debitore, priori creditori a secundo solutas, *l.* 12. §. 6. *qui pot. in pign. l.* 22. *cod. h. t. vide* 1068 2271.

Non *vero* in usurarum usuras, non enim negotium alterius gessit, sed magis suum. *d.* §. 6.

1054. Res quam quis emere non potest, quia commercium ejus non est, jure pignoris accipi non potest, *l.* 1. §. 2. *quae res pign.*

Nec spes praemii. *l.* 5. *cod. eod. tit.*

1055. Pignus habet qui mandante Domino ob RE-

STITUTIONEM aedificiorum dedit redemptori (*a l'ouvrier.*) *l.* 1. *in quib. caus.*

Caeterisque praefertur, *l.* 5. *qui pot. in pign. vide* 1069.

Et qui ob EMPTIONEM praedii, modo expresse obligaverit. *l.* 17. *cod. h. t. vide* 1070.

1056. Universa bona eorum qui censentur, vice pignorum tributis obligata sunt, *l.* 1. *cod. in qu. caus. pign. vide* 384. *Census, id est,* tributum *fisco. Cujac. ibi.*

Quamvis specialiter id non exprimatur. *l.* 2. *cod. eod. tit.*

1057. Qui TRIUM cohaerentium annorum apochas solutionis profert, superiorum temporum non cogitur ostendere. *l.* 3. *cod. de apoc. publ.*

1058. Non solum quae matris sunt, sed et VITRICI bona pignoris obnoxia sunt, praeteritae tutelae ratiociniis, si filiis tutorem alium mater non fecerit ordinare, *l.* 6. *cod. in qu. caus. pign. nov.* 22. *cap.* 40. *vide* 1369. 1247. 1928.

Si mater legitime liberorum tutelam suscepisset, *d. l.* 6. *l.* 2. *qu. mul. tut.*

Sive tutelam gereret *quasi protutrix. Novel.* 22. *cap.* 40. *in princ. cum ei major grassandi facultas fuerit. vide* 1809.

1059. Res empta ex pecunia credita, in causa taciti pignoris non est, *l.* 17. *cod. h. t. vide* 1070.

Nec si ex pecunia pignerata, *l.* 7. *in fine qui pot. in pign.*

Nec ex deposita, *l.* 6. *cod. de rei vindic. vide* 1072.

Nec ex pretio fructuum pignerati praedii. *l.* 3. *cod. in qu. caus. pign.*

Quamvis fructus tacite pignerati sint d. l. 3.

1060. In praediis rusticis, FRUCTUS pignori sunt

Domino fundi locati, etiam si id non convenerit. *l.* 7. *in quib. caus. pign.*

1061. *De actione pigneratitia, vide* 735. *de solvendo pign.* 1097. *qui potiores.* 1068. *de lege commiss.* 944. 919. 1086. *de anticresi.* 1153. *de jure offerendi* 1079.

TIT. II.

In quibus causis pignus, vel hypotheca tacite contrahitur.

COD. VIII. 15.

1062. *Vide* 1055. *et seq. ex dotali pecunia.* 971. 1277. *ex pupillari.* 1070. *de invectis et illatis.* 1023. *ex tutela.* 1386.

TIT. III.

Quae res pignori, vel hypothecae datae, obligari non possunt.

1064. *Vide* 1051. 1054.

TIT. IV.

Qui potiores in pignore, vel hypotheca habeantur.

COD. VIII. 18. 19.

1068. Cum de pignore utraque pars contendit, praevalet jure qui praevenit tempore, *l.* 2. *cod. h. t.*

Cum prior tempore potior sit jure, *l.* 4. *cod. h. t.*

Nisi posterior cum voluntate prioris creditoris, de hypotheca pactus est, *l.* 12. §. 4. *h. t.*

Nec obstat, si alter SPECIALITER praedium pignori acceperit, *l.* 2 *h. t. l.* 6. *cod. h. t. vide* 1083. simul et traditionem, *l.* 12. §. *ult. h. t.*

Etiam adversus fiscum, *l.* 8. *h. t.* nisi in post quaesitis, *l.* 28. *de jure fisci.* contra, *l. ult. h. t. quae non obstat. Cujac. X. obs.* 22.

Item, prior potior est, etiam USURARUM nomine, ex die obligationis. *l.* 18. *h. t. vide* 1053.

1069. Si a non Domino duobus res pignerata sit, prior potior est, *l.* 14. *h. t.*

Si a diversis non Dominis, possessor melior est. *ibid. vide* 1074.

Posterior potior est priori, si in rem conservandam vel reficiendam impensum est, *l.* 5. *h. t.*

Et PRIVILEGIUM exigendi habet, *l.* 1. *de cess. bon. l.* 24. *de reb auct. jud. sive* 9. §. 1. *de privil. credit. vide* 1160.

Vel si in instruendam eam, aut emendam credidit, *l.* 26. *eod. sive* 11. *de privil. credit. vide* 1070.

Vel cujus pecunia salvam fecit totius pignoris causam, *l.* 6. *h. t.*

Vel si ex causa nauli, vecturae jumentorum, mercedis horreorum, *l.* 6. §. 1. *et* §. 2. *h. t. vide* 999. 1023.

Item, potior est causa Domini soli pro solario (*rente fonciere.*) *l.* 15. *h. t. vide* 384. 1046.

1070. Is cujus pecunia praedium comparatum probatur, omnibus creditoribus antefertur, modo pignori ei specialiter obligatum sit, *l.* 7. *cod. h. t.*

Non *vero* si obligatum non sit, *l.* 17. *cod. de pignor. vide* 1059. 1072.

Idem est, si ex nummis PUPILLI fuerit res comparata, *l.* 7. *h. t. vide* 971.

Utilis *enim* datur ei actio ad rem vindicandam, vel mutuam pecuniam exigendam. *l.* 2. *qu. ex facto tut. l.* 3. *cod. arb. tut.*

1071. Actio ex stipulatu pro DOTE, potior est contra mariti creditores, licet anterioris sint temporis privilegio vallati, *l. ult.* §. 1. *cod. h. t.*

Non vero contra fiscum, si anterior sit, *l.* 2. *cod. de priv. fisci. vide* 1254.

Intellige de numerata pecunia, non de cauta seu confessa. Goth. in d. l. ult. vide 1048.

Item, de creditoribus tacitam tantum hypothecam habentibus. Goth. ibid. in verbo omnes.

Haec lex ult. nullam vim habet apud nos.

1072. Prior est cujus pecunia statim ad creditorem privilegiarium pervenit, *l.* 24. §. 3. *de reb. auctor. jud. sive* 9. § 3. *de privileg. cred. vide* 1078.

Etiam per debitoris personam, si modo non post aliquod intervallum, *d.* §. 3.

Et sub pacto credat, ut in locum ejus succedat, *l.* 1, *cod. de his qu. in pr. vide* 1079.

Nullum vero PRIVILEGIUM habet ille, cujus mercis pretium ad alium pervenit, *l.* 13. *cod. de oblig. vide* 971.

Si ex pretio rem comparavit, veniet in petitionem pretium, non res, *l.* 25. §. 1. *de haered. petit. vide* 361. 846.

Idem, in eo qui ex pecunia DEPOSITA sibi possessionem comparavit. *l.* 6. *cod. de rei vindic. vel* ex dotali. *l.* 12. *cod. de jure dot. vel* credita. *l.* 17. *cod. de pign. vide* 1059. *vel so-*

ciali. *l.* 74. *pro socio. vide* 894. *vel* quoquomodo aliena. *vide* 971.

1073. Qui acceperunt pignora, omnibus, qui in actionibus personalibus privilegium habent, praferuntur. *l.* 9. *cod. h. t. secus in actionibus in rem.*

1074. Si eadem res duobus simul in solidum obligata sit, inter ipsos melior est causa possidentis, *l.* 10. *de pign. vide* 2693.

Nam OCCUPANTIS melior conditio est, inter eos quibus ex eadem causa debetur, *l.* 19. *de re judic. vide* 984.

Fallit, si, ut pro partibus res obligaretur, actum est, *l.* 10. *de pignor.*

Si pariter veniant, pro quantitate debiti non pro dimidiis partibus, dividitur, *l.* 16. §. 8. *eod tit. l.* 96. §. 3. *de solut.*

Veluti si eodem die, idem pignus, utrique datum est separatim. *ibid.* §. 8.

Sed si simul *illi et illi*, uterque in solidum aget. *d.* §. 8.

Cum *enim* pluribus res simul pignori datur aequalis omnium causa est. *l.* 20. §. 1. *de pign. act.*

1075. Tertius creditor qui primum superavit, secundum vicisse non intelligitur, *l.* 16. *h. t.*

Nec obstat regula, si vinco vincentem te, a fortiori vincam te. *Goth. ibi vide* 2678.

1078. In personalibus actionibus, in locum creditorum SUCCEDIT qui ita contraxit, ut pecunia sua ad priores perveniat, *l.* 2 *de cess. bonor. vide* 1072. *intellige* privilegiarios, *l.* 24. §. 3. *de reb. auct. sive* 9. §. 3. *de privil. cred. et glossa in d. l.* 2. *in verb.* creditores.

Idcirco fisco solvens, privilegio succedit, *l.* 2. *cod. de his qu. in prior.*

Modo in se transferri impetraverit. *l.* 3. *et l. ult. cod. de priv. fisci.*

1079. In jus pignoris non succedit, qui nihil convenit de pignore, licet sua pecunia antecedens dimissus sit, *l.* 3. *quae res pign.*

Nisi si rem obligatam emit, ut pretium perveniret ad priores creditores, *l.* 3. *cod. de his qu. in prior. vide* 1072.

Vel si solvens ipse creditor sit, *l.* 12. §. 9. *h. t.*

Qui *enim* pignus secundo loco acceperit, ita jus suum CONFIRMARE potest, si priori creditori solverit, *ll.* 1. *et* 5. *cod. h. t. vide* 1093.

Aut cum accipere noluisset, si obsignavit, et deposuit, nec in usus suos convertit, *l.* 1. *cod. h. t. vide* 2273. 1177. *debitum et usuras. vide* 1053.

Etiam invito debitore, *l.* 12. §. 6. *h. t.* et invito creditore, *l.* 11. §. 4. *h, t.*

Si posterior a priore pignus emit, OFFERRI ei a debitore potest, *l.* 6. *de distr. pig.*

Non *enim* tam acquirendi dominii, quam servandi pignoris sui causa, intelligitur pecuniam dedisse. *ibid.*

Idem, in fidejussore emente. *ll,* 2. 5. §, 1. *eodem.* 59. §. 1. *mandati.*

1080. Qui pignoris jure rem persequuntur, a vindicatione rei removeri solent, si qualiscumque possessor OFFERRE vellet. *l.* 12. §. 1. *qu. mod. pign.*

1081. *De privilegiis creditorum. Vide.* 2065. *fisci.* 2547. *de jure offerendi.* 1089.

Tit. V.

De distractione pignorum et hypothecarum.

Cod. VIII. 28. 29. 30.

1083. Qui generalem simul et specialem habet hypothecam, prius agere debet in his, quae nominatim pignori obligata sunt, *l.* 2. *cod. de pign.*

Etiam adversus debitorem *l.* 9. *cod. h. t.*

1084. Potest creditor pignus solemniter vendere, si ei satisfactum non sit, *ll.* 9. *et* 14. *cod. h. t. vide* 1471.

Quamvis de distractione conventum non sit, *l.* 4. *de pign, act.*

Si convenit ne distraheretur, furti tenetur qui distrahit, nisi prius ter denuntiatum sit debitori ut solvat, *d. l.* 4. *in fine.*

De lege commis. in pignore. vide. 944. 919.

1085. Creditoris arbitrio permittitur ex pignoribus sibi obligatis, quibus velit distractis ad suum commodum pervenire, *l.* 8.*h. t.*

Primum tamen ex mobilibus argum. l. 15. *de re judic. ubi de distractione pignorum ex causa judicati agitur, vide* 2047. deinde ex specialiter obligatis. *l.* 2. *cod. de pign. et hypot. vide* 1083.

1086. SOLEMNITER fieri debet alienatio, *l.* 3 *cod. de jur. dom. imp.*

Creditoribus admonitis, *ll.* 6. *et* 8. *cod de remiss. pign.*

Debitore testato, *l.* 4. *cod. h. t.* et praesenti pecunia, *l.* 15. §. 7. *in fine de re judic.*

Creditor possessionem pignoris adipiscens, vim quidem facere non videtur, attamen non debet,

nisi auctoritate Praesidis, *l.* 3. *cod. de pign. et hypot.*

Quamvis lege conventionis. *ibid.*

Si solemnibus peractis emptorem invenire non potuit, à Principe impetratur dominium. *toto tit. cod. de jure dom. impetr.* si maluerit pignora in creditum possidere, *l.* 15. §. 3. *de re judic.*

Apud nos, si emptores non inveniantur, bona creditori adjudicantur (par collocation) *ex statuto Provinc. expressim confirmato,* toute vente par dècret interdite. *Declar. Reg.* 20. *Mart.* 1706. 18. *Martii* 1621. *vide* 2288.

1087. Qui praedium obligatum à creditore comparavit, si in vacuam possessionem inductus non est, nullam in rem actionem habet *l.* 13. *cod. h. t. vide* 2000.

Hypothecaria enim actione nudam possessionem avocamus. l. 10. *in fine. de pign. et hypot. et ibi. Goth.*

1088. Nec per subjectam personam, creditor pignus quod ipse vendit, comparare potest, *l.* 10. *cod. h. t.*

Nisi debitor ipse vendiderit, *d. l.* 10.

Debitori datur bienium ad luendum pignus, ex die impetrati dominii, *l.* 3. §. 3. *cod. de jure imp. dom.*

Apud nos ex statuo provinciali debitor recuperare potest res distractas intra annum, OFFERENDO integre judicatum cum expensis. Mourgu. pag. 71. *n.* 6. *Mass. pag.* 24.

1089. Jure pignoris re distracta, de proprietate vinci non potest qui emit, *l.* 18. *cod. h. t. vide* 1099.

Creditor *enim* qui permittit rem venire, pignus dimittit, *l.* 158. *de regul. jur. l.* 4. §. 1. *qu. mod. pign. vide* 1096.

Nisi contra bonam fidem actum sit, non observatis solemnitatibus, *l.* 4. *cod. si vend. pign.*

Nec si debitor emptori pretium OFFERRET, *l.* 2. *cod. si anter. cred.*

Quia non superest hypothecaria, *l.* 1. *cod. eod. tit.*

Attamen si priori creditori debitor vendidit, vel in solutum dedit, audietur posterior, si debitum OBTULERIT, *d. l.* 1.

Si debitor vendidit *extraneo*, emptori poterit offerre posterior, quantum ad priorem creditorem pervenerit, cum usuris. *l.* 3. §. 1. *h. t.*

1090. Cohaeres debitoris, nisi totum debitum solvat, portionem suam luere non potest. *l.* 2. *cod. si unus ex plur. vide* 1097.

1091. Si alius possideat, inhibetur hypothecaria donec personaliter actum sit cum reo et intercessore. *auth.* hoc si debitor. *cod. de pign. ex nov.* 4. *cap.* 2. *vide* 2244.

1092. Post venditionem jure perfectam, de EVICTIONE non tenetur creditor, *l.* 10. *h. t. vide* 2688. §. 2. 1099.

Nec de restitutione pretii, *l.* 11. §. 16. *de act. empti.*

Sed tenetur de DOLO veluti si sciret rem sibi non obligatam, vel non esse ejus qui sibi obligavit, *d.* §. 16.

Si quid FRAUDULENTER factum sit, non emptor, sed creditor conveniendus est, *l.* 7. *cod. h. t.*

Ad hunc quoque tenetur creditor, ut quam habet actionem, eam emptori praestet. *l.* 38. *de evict. l.* 13. *h. t.*

1093. Si creditor ab emptore pretium servare non potuit, debitor liberatus non est, *l.* 9. *h. t.*

Cum non liberetur, nisi pecunia percepta, *d. l.* 9. *vide* 1097.

Digitized by Google

1094. Si creditor PLURIS vendiderit, usuram praestabit, si ea pecunia usus sit, *l.* 6. §. 1. *de pign. act.*

Vel si eam tardius restituit, *l.* 7. *eod. tit.*

Non *autem* si eam depositam habuerit, *d.* §. 1.

Modo prius eam obtulerit debitori. *l.* 2. *cod. de usur. vide* 1156.

Tit. VI.

Quibus modis pignus vel hypotheca solvitur.

Cod. VIII. 26.

1096. Obligatio pignoris CONSENSU contrahitur, et dissolvitur, *l.* 2. *cod. de remis. pign.*

Sic liberatur hypoteca, si consensit creditor venditioni, *l.* 7. *h. t.* vel cuicumque alienationi, *l.* 4. §. 1. *h. t. vide* 189.

Vel si rem legare permisit, *l.* 8. §. 11. *h. t.*

Non vero si sciente eo, debitor rem vendiderit, *ibid.* §. 15.

Quia sciebat Creditor ubique pignus sibi durare. *d.* §. 15.

Quid si subscripserit instrumentum venditionis, vel pignerationis? Vide 1043. 806.

1097. Manet hypothecaria actio, donec SOLUTA pecunia aut satisfactum sit, *l.* 6. *h. t. l.* 13. §. 4. *de pignor. vide* 1093. 736.

Idcirco qui pignori plures res accepit, non cogitur unam liberare, nisi accepto universo quantum debetur, *l.* 19. *de pign. et hypoth.*

Quia INDIVISA pignoris causa, *l.* 65. *de evictio*n. etiam inter cohaeredes, *l.* 1. *cod. si unus ex plur.*

Nec si haeres pro parte esset qui solvit, *l.* 8. §. 2. *de pignor l.* 16. *cod. de distract. pign.* vel qui accepit, *l.* 11. §. 4. *de pign. act.*

Praeterquam si duorum creditorum unus haeres sit, et ei debitor obtulerit quantum posteriori debet, *l. ult. h. t.*

Item, si debitor obtulerit quod debetur, ac si creditor non acceperit, DEPOSUERIT consignatum, ad restitutionem pignoris urgere poterit, *l.* 3. *cod. de luit. pign. vide* 735. 1156. 1079. 2273.

Etiam ob CHIROGRAPHARIAM pecuniam pignus retineri potest, *l. un. cod, etiam ob chir.* adversus debitorem, non adversus alium creditorem, *d. l. un. vide* 2688 §. 3.

1098. Reviviscit pignus, si resoluta venditio sit cui creditor consenserat, *l.* 10. *h. t.*

Vel si eam ratio juris impediat, *l.* 4. §. *ult. h. t.*

Aut si pretium servare non potuit, *l* 9. *de distr. pign. vide* 1093.

Non *autem* si ad debitorem legitimo modo, res consensu creditoris alienata revertatur, *l. ult cod. de remiss. pign.* modo effectus venditionis secutus sit, *l.* 8. §. 6. *h. t.*

Vel si ex legato, modo legatum repudiatum non sit. *ibid.* §. 11.

1099. Qui praesens et programmate admonitus est, eo emptore quo praedium distraheretur, obligationem amisit, *l.* 6. *cod. de remis. pign. vide* 1089.

Nam et fiscalis HASTAE fides facile convelli non debet. *l.* 8. *eod. tit.*

1100. Qui CAUTIONEM reddit jus pignoris amisisse videtur, *l.* 7. *cod. remis. pign.*

Vel si chirographum cancellatum est, *l.* 24. *de probat. vide* 2283.

Videtur *enim* convenisse ne peteret, *l.* 2. §. 1 *de pact.*

Nisi creditor manifestis probationibus sibi adhuc deberi ostenderit, *l.* 24. *de probat.*

Nec obstaret praesumptio solutionis. *ibid.*

1101. Valet remissio pignoris ex inutili DONATIONE, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Ex remissa enim hypotheca, nulla donatio fieri intelligitur. Goth. ibi in verbo lex.

Secus si ex inutili pacto, *l.* 5. *cod. de remiss. pign. vide* 1098.

Item, valet ex venditione et traditione, consentiente creditore facta. *l.* 2. *cod. eod. tit.*

1102. MULIER recte juri hypothecarum sibi competenti renuntiat. *l.* 21. *cod. ad S. C. Vellei. vide* 817.

1103. NOVATA debiti obligatio pignus perimit, *l.* 11. §. 1. *de pign. act. vide* 2258.

Nisi convenit ut pignus repetatur. *ibid.*

1104 NAVIS ex materia sylvae pigneratae pignori non est, quia aliud materia, aliud navis, *l.* 18. §. 3. *de pign. act.*

Nisi nominatim dictum sit *quaeque ex sylva facta natave sint ibid.*

1105. Pignus durat, licet res MUTATA sit, veluti de domo data hypothecae et horto facta, *l.* 16. §. 2. *de pign. et hypoth.*

Vel de loco, deinde vineis in eo positis. *ibid.*

1106. *Quomodo praescribatur? Vide* 2031. 2159.

Digitized by Google

LIBER XXI.

TIT. I.

De aedilitio edicto, et redhibitione, et quanti minoris.

1108. Curant aediles ne emptores a venditoribus circumveniantur, *l.* 37. *h. t.*

Praeterquam in pretio, *l.* 16. §. 4. *de minor. vide* 925.

Idem in permutationibus, *l.* 19. §. 5. *h. t. vide* 955.

Et in accessoriis rei venditae, *ll.* 32. *et* 33. *h. t.*

Aiunt *enim* qui mancipia vendunt, certiores faciunt emptores quid MORBI vitiive cuique sit, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Idem de Jumentis, *l.* 38. *h. t.* et omni animali, *l.* 11. §. 4. *de act. empt. l.* 48. §. 6. *h. t.*

Idcirco cavere debet venditor ea sana praestari, *d*, § 4. *vide.* 977.

Non *tamen* si pavida vel calcitrosa sint, *l.* 4. §. 3. *h. t.*

Nec si vitium morbusve appareat l. 1. §. 6. *et l.* 14. §. *ult. h. t. vide* 926.

Hoc *enim* tantum intuendum est ne emptor decipiatur, *d.* §. 6.

Nec si sciret emptor de morbo aut caeteris rebus, *l.* 48. §. 4. *h. t. cur ita? Vide* 249.

Aut si usus rei non impediatur, *l.* 1. §. 8. *et l.* 4. §. 6. *h. t.* veluti si quid levissimum, *d.* §. 8. *vide* 957.

Nec propter id quod commendandi causa dictum est, *l.* 37. *de dolo vide* 926.

Ne id quod affirmaverit venditor amare ab eo exigatur, sed cum quodam temperamento, *l.* 18. *h. t.*

Idcirco admittendo quae sic dicuntur ut praestentur, non ut jactentur, *l.* 19. §. 3. *h. t.*

Nec si Edicti beneficio renuntiatum sit, *l.* 31. *de pact vide* 137.

Nisi venditor consulto reticuit *l.* 14. §. 9. *h. t. vide* 2167.

1109. Etiam vitia IGNORANS venditor, edicto tenetur, *l.* 1. §. 2. *h. t. vide* 974.

Potuit enim ea nota habere *ibid.*

Nec interest emptori cur fallatur, ignorantia venditoris, an calliditate. *ibid.*

1110. *Sunt emptori aedilitiae actiones arbitrariae duae, REDHIBITORIA quae res rescindit in totum, et aestimatoria quae res rescindit in totum, et aestimatoria quae rescindit in partem. Cujac. h. t.*

1111. REDHIBITIO quasi redditio, *l.* 21. *h. t.*

Interdum propter unius vitium omnes redhiberi possunt, licet in singula capita pretium constitutum sit, *l.* 34. §. 1. *h. t.*

Scilicet cum manifestum est, non nisi omnes eum esse empturum, *d.* §. 1. eo quod separari non expediat, veluti quadrigas, vel mulas pares *ibid. et l.* 38. *in fine h. t. vide* 1120.

1112. Etiam in fundo vendito redhibitio procedit, veluti si pestilens sit, *l.* 46. *h. t. vide* 916.

Vel lethiferas herbas habens, ignorante emptore. *l.* 4. *cod. h. t. vide* 1012.

1113. Resoluta emptione, uterque nihil amplius consequitur, quam haberet, si venditio facta non esset, *l.* 23. §. 1. *h. t.*

Quemadmodum in integrum restitutus. *ibid.* §. 7.

Proinde ac si neque emptio, neque venditio intercessit, *l.* 60. *h. t. vide* 217. 269.

Idcirco ACCESSIONES reddit emptor, *ll.* 23. §. 1. 29. §. 2. *h. t.* antequam pretium consequatur, *l.* 25. *in fine h. t.*

Si quid damni sensit, vel quid impendit, consequetur, *l.* 29. §. 3. *h. t.*

Antequam rem restituat. *ibid.*

Nec solum USURAS pretii, sed et si quid emptionis causa erogatum est, *l.* 27. *h. t.*

Non tamen *animalium* cibaria, quia eorum ministerio utitur. *l.* 30. §. 1. *h. t.*

1114. Redhibitionis TEMPUS sex menses utiles habet, *l.* 19. *in fine h. t. l.* 38. *h. t.*

Id est ex quo experiundi potestas, et pateat vitium, *l.* 55. *h. t. vide* 2647.

Vel intra 60. dies utiles, si convenerit ut nisi res placuerit, redhibeatur, non praefinito tempore, *l.* 31. §. 22. *h. t.*

Poterit *tamen* conveniri, ut in perpetuum redhibitio valeat. *ibid.*

Non idcirco tamen dissolutam ignorantiam emptoris excusari oportebit. *l.* 55. *h. t.*

1115. Aestimatoria, id est, quanto MINORIS emisset, *l.* 43. §. 6. *h. t. l.* 39. *de act. empti.*

Finge, si scisset servitutem, *l.* 61. *h. t.*

Si sciens venditor reticuit, omnia detrimenta praestat. *l.* 13. *de act. empti vide* 974.

1116. Saepius agi potest quanto minoris, modo ne lucrum faciat, et BIS rei aestimationem consequatur. *l.* 31. §. 16. *h. t. l.* 32. §. 1. *de evict.*

1117. Haec intra utilem ANNUM datur actio, *l.* 2. *cod. h. t. l.* 19. *in fine h. t.*

Et ultra, si justa causa intersit, *l.* 31. §. 23. *h. t.*

Non nocebit ei qui sex mensium exceptione

redhibitoria exclusus est, si velit intra annum aestimatoria agere. *l.* 48. §. 2. *h. t.*

1118. Durat redhibitoria, item et aestimatoria, quamvis res ob evictionem sive morbum, non teneat emptor, *l.* 44. §. 2. sive ob mortem, *l.* 38. §. 3. *et l.* 47. *in fine h. t.*

Neque ex post facto decrescit obligatio, *d.* §. 2.

Quod fallit in evictionibus. *l.* 21. *de evict. vide* 1130.

1119. *An pertineat edictum ad LOCATIONES? Negat l.* 63. *h t. affirmat Cujac XII. obs.* 38. *ex l.* 33. *cod. de locato. vide* 1012.

Ad venditiones Fiscales non pertinet, *l.* 1. §. 3. *h. t.*

Attamen locum habet si Respublica vendidit. *ibid.* §. 4.

1120. Si jugum MULARUM sit, quarum altera vitiosa est, ex utriusque pretio componendum erit, quanti minoris sit, *l.* 38. §. 3. *h. t. vide* 1111.

Cum uno pretio utraeque venierint. *d.* §. 3.

1121. Statim ut res tradita est, committitur stipulatio quanti interest emptoris, *l.* 44. §. 2. *h. t. l.* 16. §. 2. *de evict.*

Modo sine culpa actoris, familiaeve ejus. *l.* 48. *h. t. vide* 2649. §. 6.

1122. Actiones ex edicto adversus haeredes competunt, *l.* 23. §. 5. *h t.*

Et haeredibus. *l.* 48. §. 5. *h. t.* modo omnes consentiant. *l.* 31. §. 5. *et* §. 7. *h. t.*

Tit. II.

De evictionibus, et duplae stipulatione.

Cod. VIII. 45. 46. X. 5

1123. *EVINCERE, id est, non vincere tantum sed etiam rem abducere. Cujac. et Goth. h. t.*

Quod *enim* evincitur, *amplius* in bonis non est, *l.* 150. *sive* 190. *de reg. jur.*

Idcirco qui possidet venditorem convenire non potest, ex eo quod aliena vel obligata res dicatur, *l.* 3. *cod. h. t. dummodo controversia non sit.*

Nisi sciens alienam rem ignoranti vendiderit. *l.* 30. §. 1. *de act. empti. vide* 914.

Mota *vero* quaestione interim potest, non ad pretium restituendum, sed ad rem defendendam, *l.* 74. §. 2. *h. t.*

Dominii quaestione mota, pretium solvere *emptor* non cogitur, nisi fidejussores idonei offerantur a venditore, *l.* 18. §. 1. *de peric. et comm.*

Idem, si in limine contractus IMMINEAT evictio. *l.* 24. *cod h. t. vide* 976.

1124. Emptori duplum promitti a venditore oportet, nisi aliud convenit. *l.* 37. *h. t. quod hodie non est in usu.*

Qua actione deficiente, ex empto agendum est, *l.* 11. §. 14 *de act. empti, ll.* 19. *et* 60. *h. t.*

Sive tota res evincatur, sive pars, *l.* 1. *h. t.*

Et pro qualitate, *l.* 1. *in fine h. t.* sive quanti sua interest, *l.* 60. *h. t. l.* 25. *cod. h. t.*

Etiam ultra rei pretium, *l.* 23. *cod. h. t.*

Juxta consuetudinem ejus regionis in qua negotium gestum est, *l.* 6. *h. t. licet fundus alibi sit. glossa. ibi.*

Etsi specialiter evictionem non promiserit. *l.* 6. *cod. h. t. vide* 975.

1125. Si convenit NIHIL evictionis nomine praestatum iri, pretium quidem debetur re evicta, utilitas non debetur, *l.* 11. §. *ult. de act. empti. vide* 975. 1132.

Post venditionem pignoris jure perfectam, securus est emptor. *l.* 10. *de distr. pignor. vide* 1092.

1126. Evictus sicut et ex vendito agens consequitur SUMPTUS, veluti in aedificia erogata, *l.* 13. §. 22. *de act. empti.*

Utque melior fieret res. *l.* 9. *cod. h. t.*

Habita fructuum ratione, *l.* 16. *cod. h. t.*

Et impendia retinere potest contra vindicantem, *l.* 14. §. 1. *comm. divid. l.* 45. §. 1. *de act. empti. vide* 736. exceptione doli. *dd. ll.*

Consequitur quoque ea quae per rem acquirere potuit. *l.* 8. *h. t.*

1127. Sumptus immodicos non repetit, *l.* 43. *in fine de act. empti. vide* 1318.

Iniquum *enim* videtur eum qui minimo vendidit pretio, in magnam quantitatem obligari. *ibid.*

Idcirco si Dominus pauper sit, sufficit emptori permitti tollere quae possit, dum ita ne deterior sit fundus, *l.* 38. *de rei vindic. vide* 372. 736.

Nisi paratus sit Dominus tantum ei dare, quantum habiturus est possessor, his rebus ablatis, *d. l.* 38.

Neque malitiis indulgendum est, si nihil laturus sit, nisi ut officiat. *ibid. vide* 372.

1128. Non tenetur venditor de evictione facta per VIOLENTIAM, *l. ult. cod. de action. empti. vide* 975. nec de vi regia, *l.* 11 *h. t.*

Nec de injuria quae fit emptori. *l.* 51. *h. t. l.* 8. *cod. h. t.*

1129. Actionem non habet emptor, si judicium venditori, aut haeredibus ejus non denuntiaverit, *l.* 8. *cod. h. t.* quasi dolo fecit, *l.* 53. §. 1. *h. t.* cum posset et victus sit, *dd. ll.*

Sive per injuriam judicis, *d. l.* 8. *quod apud nos non obtinet.*

Sive quoniam parum instructus esset, *l.* 53. §. 1. *h. t.*

Nisi cognoscere ubi esset non potuit. *ibid.* §. 6.

Vel si denuntiandi necessitas remissa sit ex pacto, *l.* 6. *h. t.*

Vel si curavit venditor ne sibi denuntiari posset, *l.* 56. §. 5. *et l.* 55. §. 1. *h. t.*

Denuntiatione vero facta singulis haeredibus, si unus tantum sistat, omnibus vincit aut vincitur, *l.* 62. §. 1. *h t. l.* 85. §. 5. *de verb. obligat.*

Et FIDEJUSSORIBUS etiam si ignoraverint, *l.* 7. *cod. h. t.*

Item, regressum non habet emptor, si judicio non adfuit, *l.* 8. *cod. h. t.*

Cum magis propter absentiam victus videatur. *l.* 55. *h. t.*

Nec si compromiserit, et victus sit, *l.* 56. §. 1. *h. t.* nulla enim necessitate cogente id fecit. *ibid.*

1130. Non tenetur venditor de futuro CASU post contractam emptionem, *l.* 11. *h. t.*

Nec si res perierit, antequam evincatur, *l.* 21. *h. t. l.* 26. *cod. h. t. vide* 1118.

Quia nemo evincit, sed fatum, *d. l.* 21.

Nec si minor res esse coeperit, quia damnum emptoris erit, *l.* 70. *h. t.*

Quamvis si major, eo quod ei accessit, petat, *l.* 16. *h. t. l.* 64. §. 1. *h. t.*

Actio *enim* ex empto non ad pretium dumtaxat recipiendum, sed ad id quod interest competit. *d. l.* 70. *vide tamen* 1139.

1131. Non tenetur venditor, si ex persona emptoris vel facto, res evicta sit, *l.* 27. *h. t. vide* 1015. 1128.

Nec si emptori rem habere licet, *l.* 57. *h. t.* vel eam pro derelicto amisit, *l. ult. h. t.*

Vel usucapione dominium consecutus sit, *l.* 54. *h. t.*

Vel si culpa sua non usucoepit. *l.* 56. §. 3. *h. t.*

1132. Non tenetur venditor, si emptor SCIENS rem alienam vel obligatam comparavit, *l.* 27. *cod. h. t. vide* 1108. 564. *cur ita? Vide* 249.

Praeterquam si de evictione convenit, *d. l.* 27. quo casu pretium tantummodo consequetur. *l. ult. in fine cod. comm. de legat. vide* 1125. 1685.

1133. Rei vindicatione agens non cogitur de evictione cavere, si possessor maluerit pretium, quam rem ei restituere, *l.* 35. §. 2. *de rei vindic.*

Sibi enim possessor imputare debet, qui non restituit rem. *d.* §. 2.

1134. Venditor haereditatis evictionem non praestat in singulis rebus, *l.* 1. *cod. h. t. vide* 946.

1135. DONATOR de evictione non tenetur, nisi de ea cautum sit. *l.* 2. *cod. h. t. vide* 1971.

1136. Emptor venditoris jure, et defensionibus uti potest, *l.* 28. *cod. h. t. vide* 980.

Eadem *enim* causa plerumque esse debet. *l.* 156. §. 3. *de regul. jur.*

1137. *Quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio doli. Goth. ex l. 17. h. t.*

Improbe enim rem a se distractam evincere conatur. *d. l.* 17.

1138. Si FINES agri venditor demonstravit, et aliquid evincatur, tenetur, *l.* 10. *cod. h. t.*

Quamvis id quod relinqueretur quantitatem debitam haberet. *l.* 45. *h. t.*

Nisi finibus suis vendidit, licet demonstravit. *d. l.* 10. *et ibi. Goth. Nous disons, et autres plus vrais confins, ou tant que convient*, tunc enim lis finalis ad venditorem non pertinet. *d. l.* 10.

1139. BONITATIS aestimatio facienda, cum pars evincitur, quae fuisset venditionis tempore, non cum evinceretur, *l.* 13. *h. t.*

Ex empto enim non agitur ad rem, sed ad pretium consequendum. Molin. de eo quod interest. n. 66. vol. 3. p. 445. pro rata partis evictae, ibid. n. 67. non habita ratione ad valorem in tempore evictionis, sed ad valorem in venditionis tempore. d. n. 67.

Tit. III.

De exceptione rei venditae, et traditae.

1140. *Vide* 986. 1137.

Digitized by Google

LIBER XXII.

TIT. I.

De usuris et fructibus, et causis, et omnibus accessionibus, et mora.

Cod. IV. 32. V. 56. VI. 47. VII. 54. X. 8. Novel. 32.... 136. Cap. 4.

1142. *USURA est reditus pecuniae creditae, qui debetur a tempore contractus, vel a tempore morae, in diem quo ea pecunia solvatur, vel quo is reditus pecuniam aequaverit. Cujac. in cod. h. t.*

Item, est ad sortem accessio. Cujac. h. t.
Vel usus sortis aestimatio. Goth. h. t.

Ut usura ab usu dicitur, sic foetus a foetura. Goth. h. t-

1143. Usura in fructu non est, quia non ex ipso corpore, sed ex nova obligatione oritur, *l.* 121. *de verbor. signif.*

Natura enim non pervenit, sed jure percipitur, *l.* 62. *de rei vind.*

Nec propter lucrum petentium, sed propter MORAM non solventium infligitur, *l.* 17. §. 3. *in fine h. t.*

Vicem tamen fructuum obtinet. *l.* 34. *h. t.*

1144. Usurarum MODUS sic definitur, ut illustres personae usque ad tertiam partem centesimae stipulari possint (*quatre pour cent par an*) *l.* 26. §. 1. *cod. h. t.*

Caeteri homines ad dimidiam centesimae (*six pour cent*) *d.* §. 1. *in Gallia*, cinq pour cent. *Edict. Octob.* 1670. *Jun.* 1725.

Negotiatores ad bessem (*huit pour cent.*) *ibid.*

In trajectitiis contractibus ad centesimam (*douze pour cent.*) et haec est ultima meta usurarum. *ibid. id est centesima sortis pro quolibet mense. Hodie indefinite propter majus extensioris navigationis periculum, vide* 1181.

Si supra modum stipulatae sint, superfluo detracto vires habebit stipulatio. *l.* 9. *h. t.*

1145. Si quis MINORES usuras per multos annos recepit, utilis erit exceptio pacti, *l.* 13. *h. t.* per certos annos, vel certum tempus, *ll.* 5. *et* 8. *cod. h. t.*

Scilicet 10. *vel* 20. *annos, vel forte* 5. *in odium usurarum. Glossa d. l.* 13. *in verbo* per tanta.

Modo sciens per triennium Goth. *in d. l.* 5.

Verum praeteritas usuras omisisse videtur, qui non petiit per longi temporis intervallum, *id est decennium. l.* 17. §. 1. *h.* t. *si ex reditu constituto, per quinquennium. Ordin.* 1510. *art.* 71.

1146. Usurae ex STIPULATIONE peti possunt, *l.* 9. *h. t. l.* 3. *cod. h. t. non apud nos, nisi sorte transmissa* (par constitution de rente) *vel qualitate contractus, veluti venditionis. vide* 981.

Non ex *nudo* pacto, *l.* 7. §. 5. *de pactis.*

Nec ex consensu, *l.* 7. *cod. h. t.* nisi favore fisci, *l.* 17. §. 5. *h. t.* vel civitatum, *l.* 30. *h. t.*

Item, peti possunt ex oleo, et quibuscumque fructibus mutuo datis, propter incerti pretii rationem, l, 23. *cod. h. t.*

Et accessio frumenti vel ordei, ex nudo pacto, *l.* 12 *cod. h. t.*

Unde usu nostro cum usuris, vel utiplurimi

fuerit, adjudicantur, electione reo data, contra jus vet. ut n. 1149. *vide* 356.

Ex pacto autem usurae debitae, si solutae fuerint, non repetuntur, *l.* 3. *cod. h. t. vide* 680.

Et per retentionem pignoris servantur. *l.* 4. *cod. h. t.* de fructibus usque ad modum legitimum. *l.* 8. *in qu. caus. pign.*

1147. In bonae fidei contractibus ex MORA usurae debentur, *l.* 32. §. 2. *h. t. vide* 318.

Et omnes fructus, *l.* 38. §. 15. *h. t. vide* 2695.

Cum non tam ex obligatione proficiscantur, quam ex officio judicis, *l.* 54. *locati, vide* 1154.

Et lite contestata, *l.* 35. *h. t.*

Sed sufficit semel moram intervenisse, ut perpetuo debeantur. *l.* 87. §. 1. *de legat.* 2.

1148. *Ex contractu STRICTO numquam veniunt usurae, ne quidem post litem contestatam* (in puncto juris.) *Faber ration. in l.* 54. *locati ex l.* 1. *cod. de cond. indeb. quod apud nos non servatur, veniunt enim a die citationis,* du jour de l'ajournement. *Ord. d'Orleans art.* 60.

CAUSA vero praestatur post acceptum judicium *l.* 3. §. 1. *et l.* 38. §. 7. *h. t. vide* 1167. 368.

1149. Usurae eorum FRUCTUUM qui post litem contestatam officio Judicis restituendi sunt non praestantur, *l.* 15. *h. t.*

Si locupletior non sit qui restituit, *l.* 20. §. 6. *de haered. petit. vide* 356.

Ne quidem a malae fidei possessore, *d. l.* 1 *vide tamen* 1146.

Item, nec USURARUM usurae, quamvis in sortem redactae. *l.* 28. *cod. h. t.* praeterquam

a tutore. *l.* 7. §. 12. *de adm. et peric. vide* 1384.

1150. Pecuniae quae ex detrimento solvitur, usurae non praestantur, *l.* 24. *ad municip. vide* 2611.

Nec si quis conveniatur non ex contractu, sed officio quod administraverit, *l.* 21. §. 1. *eod tit.*

Nisi magistratus actione quae competit in tutores conveniatur. *l. ult. de magistr.* com. *vide* 1466.

1151. Cursus usurarum ultra DUPLUM non procedit, *l.* 27. §. 1. *cod. h. t. vide* 535.

Particularibus solutionibus in duplum computatis. *Novel.* 121. *et* 138. *vide* 2688. §. 38. quod olim non obtinebat, *l.* 10. *cod. h. t.*

Ultra duplum solutae, sorti imputantur, *d. Nov.* 121.

Vel repetuntur. *l.* 26. §. 1. *de cond. indeb.*

1152. Qui in FUTURUM usuras accepit, tacite pactus videtur, ne intra id tempus sortem petat, *l.* 57. *de pact. l.* 2. §. 9. *de doli except.*

Valet stipulatio ut donec usurae solverentur, sors non peteretur. *l.* 4. §. 3. *de pact. Telles sont nos constitutions de Rente, dont cette Loi peut avoir fourni l'idee.*

1153. Qui vice usurarum habitatione usus est, illicitum foenus non contrahit, quamvis ultra legitimum modum domus redigeret, si locaretur, *l.* 14. *cod. h. t.*

Sed vilius conducta habitatio videtur. *ibid. si vero creditor ablocavit eam, et plus redegit ex mercede, quod amplius erit, sorti imputabit. Goth. in d. l.* 14.

Cum in usuras fructus percipiat tam fundi, quam aedium, dum retinet possessionem, *l.* 11. §. 2 *de pign. et hypoth.*

In possessionibus cessat imputatio, propter incertum fructuum eventum, *l.* 17. *cod. h. t.*

Item, usuras illicitas SORTI mixtas, sortem non vitiare constat. *l.* 20. *h. t.*

1154. PRAESCRIPTA principali actione, cessat actio super usuris, vel fructibus praeteriti temporis, *l.* 26. *cod. h. t. vide* 2665. 982.

Nec obstat singulis annis earum actiones nasci, *d. l.* 26.

Idem, si sors reddita sit, non enim sunt duae actiones, alia sortis, alia usurarum, sed una, *l.* 4. *cod. depos.*

Licet post moram sorte soluta, cum hae non sint in obligatione, sed officio judicis praestentur, *l.* 49. §. 1. *de act. empti. vide* 1147.

De annuis praestationibus. vide 2156.

1155. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.* 22. *Exod.* 25.

Si attenuatus fuerit frater tuus et infirmus manu, ne accipias usuras ab eo. 25. *Levit.* 35 *et* 36.

Non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. 23. *Deuter.* 19. *et* 20.

1156. Ratio non habetur usurarum ex eo die quo debitor post oblationem pecuniae, *in jure*, eam obsignavit, et DEPOSUIT, *ll.* 7. *h. t.* 11. *et* 19. *cod. h. t. Goth. in d. l.* 11. *legit* in jure, *vide* 1385. 2273.

OBLATIONE praesentibus testibus solemniter facta, *l.* 6. *cod. h. t. l.* 9. *cod. de solut. vide* 1177. 982. sine qua inutiliter obsignata deponeretur, *l.* 2. *cod. h. t.*

Depositum fit in loco publico *l.* 19. *cod. h. t.*

Cessant usurae ex eo tempore quo pecunia oblata est, *l.* 6 *cod. h. t.*

ABSENTE vero creditore, Praesidem super hoc interpellare debet debitor, *d. l.* 6.

Quo subsecuto, etiam periculo debitor liberatur, *l.* 19. *cod. h. t.*

Modo non minorem pecuniam quam debebat, obsignaverit, *l.* 41. §. 1. *h. t.*

Et eodem loco quo debetur, *l.* 9. *cod. de solut. vide* 2273.

Porro si postea conventus ut solveret, moram fecerit, nummi steriles ex eo tempore non erunt, *l.* 7. *h. t. vide* 1177.

PUBLICUM locum intellige, vel sacratissimas aedes, vel ubi competens judex depoui eos disposuerit. *l.* 19. *cod. h. t.*

1159. *FRUCTUS sunt fruges, et quaecumque ex terra nascuntur, et quidquid pecora ferunt. Cujac. h. t.*

Et ovium foetus in fructu sunt, *l.* 48. §. *ult. de acqu. rer. dom.*

VENATIO in fructu non est, nisi fructus fundi ex venatione constet, *l.* 26. *h. t. vide* 408. 1162.

Praediorum urbanorum pensiones, pro fructibus accipiuntur. *l.* 36. *h. t. vide* 1021.

1160. Fructus eos esse constat, qui deducta impensa supererunt, *l.* 7. *solut. matr. l. ult. in fine de oper. serv.*

Sive quod justis sumptibus deductis superest, *l.* 1. *cod. de fruct. et lit.*

Etiam in praedonibus, *l.* 36. §. *ult. de haered. petit.*

Quod *enim* in fructus redigendos impensum est, ipsos fructus diminuit, *l.* 46. *h. t.*

Idem, si in tutelam aedificiorum. *l.* 7. §. 16. *solut. matr. vide* 1069.

1161. Omnis fructus non jure SEMINIS, sed jure soli percipitur, *l.* 25. *h. t.*

Quoniam in percipiendis fructibus, magis corporis jus ex quo percipiuntur, quam seminis ex quo oriuntur, aspicitur. *ibid.* §. 1.

Item, pars fundi fructus videntur, quamvis, maturi, *l.* 13. §. 10. *de act. empti. vide* 979. 420.

Fructusque fiunt, simul atque a SOLO separati sunt, *l.* 25. §. 1. *h. t.*

Idcirco si in meo fundo frumentum tuum severim, segetes meae erunt, *d.* § 1. *vide* 1170.

Exceptione *vero* doli mali, impensas servabis. *l.* 9. *de acq. rer. dom. vide* 1171.

1162. Fructus rei est pignori dare licere. *ll. ult. h. t.* 72. *de reg. jur. vide* 449.

Item, Arbores caeduae in fructu cedunt, *l.* 7. §. 12. *solut. matr. vide* 408.

Et marmor, si talis est ut lapis ibi renascatur. *ibid.* §. 13.

Et fodinae. *ibid.* §. 14. *vide* 398.

Et aucupia, venationes, piscationes. vide 408. 1159.

Et quod ex locata re mercedis nomine capi potest, *l.* 19. *h. t. vide* 405.

Non tamen THESAURUS, *l.* 7. §. 12. *solut. matr. vide* 1995.

Nec ARBORES si vi tempestatis ceciderunt. *ibid. vide* 407.

1163. BONAE FIDEI emptor esse videtur, qui ignoravit eam rem alienam esse, aut putavit eum qui vendidit jus vendendi habere, *l.* 109. *de verb. sign.*

Ille in percipiendis fructibus id juris habet

Digitized by Google

quam Dominus, *l.* 25. §. 1. *h. t. l.* 48. *de acqu. rer. dom. vide* 374. 356.

Ejusque fiunt, mox cum a solo separati sunt, *d. l.* 48. *l.* 13. *in fine quib. mod. ususfr. vide* 420.

Nec interest ea res sit pupilli, aut vi possessa, *d. l.* 48.

Quid juris, si cognovit fundum alienum esse? *Idem dicendum* quamdiu evictus non fuerit, *l.* 25. §. *ult. h. t. tametsi instructus sit, quamvis enim cognovit alienum, attamen ignorat an Dominus jure suo uti voluerit, praesertim quia* usucapio superveniente scientia non impeditur, *l.* 48. §. 1. *de acqu. rer. dom.* ne quidem denuntiatione, *l.* 13. *pro emptore*, *vide* 2162. 2027.

Quamvis ex denuntiatione coeperit malae fidei possessor esse, et usuras debere, *l.* 20. §. 11. *de petit. haered. vide* 356.

Post motam vero controversiam quasi PRAEDO tenetur. *l.* 25. §. 7. *eod. tit.*

1167. *CAUSA, est qualitas et utilitas omnis quae circa rem est. Cujac. h. t.*

Post litem contestatam praestatur, quamvis in personam actum sit. *l.* 2. *h. t. l.* 20. *de rei vind. vide* 1148. 368.

1168. *ACCESSIONIS verbum latissime patet, et comprehendit appendices, sequelas, consequentias omnes, et usuras rei quae in judicio est. Cujac. h. t.*

Rei cedit quod sine illa esse non potest, veluti pars statuae adjecta, scriptio, pictura. *l.* 23. §. 2. *et* 3. *de rei vind.*

1169 Litterae chartis cedunt, *d.* §. 3. *l.* 9. §. 1. *de acqu. rer. dom.*

Tabula picturae cedit, *d. l.* 9. §. 2. *vide* 1171.

Quod rei ornandae causa adhibetur, rei cedit, *l.* 19. §. 13. *de auro arg. mund.*

Veluti gemmae inclusae in argenteis vel aureis vasis, quamvis pretiosiores. *ibid.* §. *ult.*

Utra *autem* sit ACCESSIO, visu atque usu rei aestimandum est. *l.* 29. §. 1. *eod. t.*

1170. Domus et aedificia solo cedunt, *l.* 2. *cod. de rei vindic.* et omne quod inaedificatur, *l.* 7. §. 10. *de acq. rer. dom. vide* 979.

Item, sata, et plantata, *l.* 11. *cod. de rei vindic. vide* 1161.

Et vi fluminis allata, si radicibus cohaereant. *l.* 5. §. 3. *de rei vind. l.* 7. §. 2. *de acqu. rer. dom. vide* 1991. 2001.

1171. In omnibus in quibus mea res per praevalentiam aliam rem trahit, si eam vindicem, per exceptionem doli mali cogar pretium ejus quod accesserit dare, *l.* 23. §. 4. *de rei vindic.*

Et picturae impensam, *l.* 9. §. 2. *de acqu. rer. dom.* et scripturae. *ibid.* §. 1.

Idcirco qui bona fide possidens aedificavit, vel sevit, sumptus servat, *l.* 11. *cod. de rei vindic. l.* 9. *de acq. rer. dom. et glossa in verbo* consevit. *vide* 368.

Et impendia retinere potest, *l.* 14. §. 1. *comm. divid. l.* 45. §. 1. *de act. empti.*

Non tamen immodica. *l.* 43. *in fine eod. tit*, *vide* 1127. 1318.

De accessionibus in re legata. vide 1641 ...

1172. *MORA est culpa non respondentis ad conventionem opportunam creditoris, vel debitoris. Cujac. h. t.*

Si interpellatus opportuno loco non solverit, *l.* 32. *h. t.* vel tempore, *l.* 39. *de solut.*

Nulla enim intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est, *l.* 127. *de verb. oblig. l.* 88. *de regul. jur.*

Item, mora fieri intelligitur non ex re, sed ex persona, *l.* 32. *h. t.*

Attamen aliquando in re moram esse decerni solet, si forte non extat qui conveniatur, *l.* 23. *in fine h. t. haec est mora irregularis.*

Item, si minori 25. *ann.* tardius solvatur in his quae moram desiderant, id est in bonae fidei contractibus, et fideicommissis, et legatis. *l.* 3. *cod. in quib. caus. in int.* vel si fisco. *l.* 17. §. 5. *h. t.*

1173. Qui statuto tempore non solvit, vel fecit, promissam stipulatione poenam dabit, *l.* 12. *cod. de contr. et comm. vide* 941.

Quamvis nullus eum admonuit. *ibid.*

Cum ea quae promisit ipse in memoria sua servare, non ab aliis sibi manifestari debeat poscere. *ibid.*

Nec *proprii* facti potest ignorationem praetendere. *l.* 7. *ad Vellei. vide* 1229.

Proinde tunc dies INTERPELLAT. Goth. in d. l. 12.

De interitu vero rei non tenetur, nisi interpellatus sit. *l.* 23. *de verbor. oblig.*

1174. Qui reip. causa abest, vel in vinculis hostiumve potestate esse caeperit, moram facere non videtur, *l.* 23. *h. t. vide* 279.

Vel si quis exceptionem alleget, *l.* 21. *h. t.*

Vel judicium accipere paratus sit, *l.* 24. *h. t.* adversario cessante, *l.* 47. *h. t.*

Vel ad judicium sine dolo malo provocat, *l.* 63. *de regul. jur.*

Mora apud judicem examinabitur, cum sit magis facti, quam juris. *l.* 32. *h. t.*

1175. Quoties culpa, *id est*, *mora* debitoris intervenit, perpetuatur obligatio, *l.* 91. §. 3. *de verb. oblig.*

Et CASUS praestantur. *ll.* 23. *et* 82. §. 1. *eod. tit.*

1176. Unicuique sua mora nocet, *l.* 173. §. 2. *de regul. jur. l.* 32. §. 4. *h. t. vide* 2661. non alterius. *d.* §. 4.

Quod et in duobus reis promittendi observatur. *dd. ll.*

Non ad augendam obligationem, sed tantum ad perpetuandam eam. Goth. in d. §. 4.

Nisi auctio obligationis expressim conventa sit. *Molin. in labyr. div. part.* 3. *n.* 125.

1177. OFFERENDO mora purgatur, *ll.* 73. §. 2. 91. §. 3 *in fine de verb. oblig. vide* 1156. 982.

Quamvis interpellatus dare noluit, *l.* 72. §. 1. *de solut.*

Modo non cessasset offerre, *l.* 122. §. 5. *de verb. oblig. vide* 2273.

Et omni tempore paratus sit tradere, *l.* 3. §. *ult. de act. empti.*

De mora in re legata. vide 1644. *fideicommissa.* 1687.

1179. *De usuris in socio. vide* 894. *et de caeteris in indice.*

Tit. II.

De Nautico foenore.

Cod. IV. 33. Novel. 106. 110.

1181. NAUTICUM foenus periculi pretium est, *l.* 5. *h. t.*

Si modo in aleae speciem non cadat. *ibid. vide* 1146.

Veluti ex jactu retis, cum non sit pretium periculi, sed sortis.

Ex pacto constituitur, citra stipulationem, *d. l. 5. §. 1. l. 7. h. t. vide* 1146.

Usque ad usuras centesimas, *l. 26. cod. de usur. vide* 1144.

Et ultra, trajectitia enim pecunia creditoris, quamdiu navigat navis infinitas usuras recipere potest. Paul. sent. lib. 2. t. 14. §. 3.

Intellige ultra licitum modum. *l. 2. cod. h. t.*

1182. Non adscribitur creditori quidquid ex praecipiti avaritia, et incivili debitoris audacia accidit. *l.* 3. *cod. h. t.*

Tit. III.

De probationibus et praesumptionibus.

Cod. IV. 19.

1183. *PROBATIONES sunt testimonia, vel instrumenta, quibus fides veri constat. Cujac. h. t.*

1184. Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat, *l. 2. h. t.*

Cum per rerum naturam NEGANTIS factum probatio nulla sit, *ll.* 23. *cod. h. t.* 10. *cod. de non num. pecun.*

Secus de negante jus, *l.* 5. *h. t. vide* 1193.

Item, secus in his quae tempus et locum habent adjunctum. Goth. in d. l. 5.

Ut si quis probaret eo die sese vel adversarium absuisse, *l.* 14. *in fine cod. de contr. et comm. stip.*

Nimis autem grave est urgeri partem diversam ad exhibitionem, *l. 7. cod. de testib.*

Unde proprias afferre debet *petitor* probationes, non adversus se reus. *ibid. vide* 126.

1185. Eum probare oportet qui AGIT, *l.* 21. *h. t.*

Nam actore non probante *reus* obtinet, etiam si nihil ipse praestet, *l.* 4. *cod. de edend. vide* 379. 2016.

Nec negantes debitores oportet armata vi terreri, sed convictos *tantum* condemnare, *l.* 9. *cod. de obligat.*

Cum in lucro faciendo durior sit causa petitoris, *l.* 33. *de regul. jur.* et melior causa possidentis, *l.* 126. §. 2. *eod. t. vide* 2693. 2683.

Et favorabiliores rei, potius quam actores habeantur, *l.* 125. *eod. t. vide* 138.

Idcirco non debet actori licere quod reo non permittitur. *l.* 41. *eod. t.*

1186. Probare debet qui EXCIPIT, *l.* 9. *h. t.* actoris enim partibus fungitur, *l.* 19. *h. t. vide* 2144.

Nisi si quis excipiendo dicat defunctum de haerede ejus non convenisse, *l.* 9. *h. t.*

Quia plerumque tam haeredibus nostris, quam nobismetipsis cavemus. *d. l.* 9. *vide* 140. 2204.

Item, probare debet qui pecuniam solutam, affirmat, *l.* 1. *cod. h. t. vide* 2283.

Vel indebitam dedisse, *l.* 25. *h. t.* aut promisisse. *ibid.* §. *ult. vide* 693.

Cum praesumptio sit pro eo qui accepit, contra solventem. *d. l.* 25.

Qui *enim* solvit, nunquam ita resupinus est ut facile suas pecunias jactet, et indebitas effundat, *d. l.* 25. *vide* 147.

Nisi is qui indebitum queritur, pupillus, minor, miles, aut simplex sit. *ibid.* §. 1. *vide* 1226.

Sed haec ita, si totam summam indebite solutam is qui dedit, contendat, non si pro parte. *ibid.* §. 2.

Licentia in omnibus his concedenda adversario jusjurandum inferre. *ibid.* §. 3.

1187. Si quis in scriptis se specialiter promissorem dixerit, non jam ei licentia sit causae probationem exigere, *l.* 13. *cod. de non numpecun. vide* 1199.

Cum suis confessionibus quisquis acquiescere debeat. *d. l.* 13. *vide* 2050.

Et nimis indignum est testimonio proprio resistere. *ibid. vide* 2700.

Idcirco cum jusjurandum dedisse super depositum in codicillis testator affirmavit, credenda est scriptura, *l.* 37. §. 5. *de legat.* 3. *intellige ex fide instrumenti authentici, sicuti sunt codicilli, et contra testatorem, non contra alium. Goth. ibid. vide* 1199. 1672.

Nec in fraudem creditorum, *l.* 28. *ad Vellei. vide* 2075.

Nec in favorem illius qui ex testamento capere non poterat. *l.* 27. *h. t.*

1188. Judicem ex sententia animi sui aestimare oportet quid aut credat, aut parum probatum opinatur, *l.* 3. §. 2. *de testib.*

Confirmabitque motum animi ex argumentis, et testimoniis, nec ad multitudinem, sed ad sinceram testimoniorum fidem, *l.* 21. §. 3. *eod. t. vide* 2397. 1217.

Alias veluti consentiens FAMA confirmat rei de qua quaeritur fidem, *l.* 3. §. 2. *eod. t.*

Cum saepe sine publicis instrumentis cujusque rei veritas deprehenditur, *d.* §. 2.

Et in contractibus, rei veritas potius quam scriptura perspici debet, *l.* 1. *cod. plus val. qu. vide* 2688. §. 22.

Quid in criminalibus? Vide 2500. 2397.

1189. Census et MONUMENTA publica potiora sunt testibus, *l.* 10. *h. t. vide* 554. 2640.

Gesta *enim* quae sunt translata in publica instrumenta, perpetuam habent firmitatem. *l. ult. cod. de re judic.*

1190. Sine scriptis valet quod actum est, si habeat probationem. *ll. 4. et 5. de fide instr.* legitimam. *l. 4. cod. h. t. vide* 1204. 1196.

1192. *PRAESUMPTIO est conjectura, seu divinatio in rebus dubiis. Goth. h. t.*

Circa fideicomm. vide 1673. *contra reos.* 2500.

1193. *Jure permissum et factum quidquid praesumitur, nisi contrarium probetur. Goth. in l. 5. h. t.*

Id est, praesumitur pro solemnitate actus, et jurisdictionis. ibid. vide 2202.

Unde probare debet qui dicit adversarium suum ab aliquo jure prohibitum esse specialiter lege, vel constitutione. *l. 5. h. t.*

1194. *De confessis in jure, vide* 2050.

TIT. IV.

De fide instrumentorum.

COD. IV. 21. NOVEL 73.

1195. INSTRUMENTORUM loco habentur tam testimonia, quam personae. *l. 1. h. t. l. 10. cod. de rei vindic. vide* 1207.

1196. Ex authentico non ex indice (*copie*) fiscus conveniendus est, *l. 2. h. t.* et privatus. *Glossa ibi.*

Nec instrumenta nisi in mundum recepta, subscriptionibusque partium confirmata vires habent, *l. 17. cod. h. t.*

Non si domestica, seu privata, *l. 5. cod. de probat.*

Fiunt *autem* scripturae, ut facilius probari possit, *l.* 4. *h. t.*

Sine his *enim* valet quod actum est, si habeat probationem. *ibid. vide* 1190.

1197. Diei repetitio (*antidate*) interponi non debet, *l.* 3. *h. t. vide* 2457.

Sed falsi crimen non est, si inter presentes et convenientes res actitata sit. *d. l.* 3.

1198. Scripturae diversae sibi invicem derogantes, ab eadem parte prolatae, nihil firmitatis habent. *l.* 14. *cod. h. t. vide* 1777.

1199. Exemplo perniciosum est, ut credatur scripturae, qua unusquisque sibi adnotatione propria debitorem constituit, *l.* 7. *cod. de probat.* et iniquum, *l. ult. cod. de conv. fisc. debit.*

Nec si fiscus ei successerit, *d. l. ult.* quamvis in ultima voluntate, *l.* 6. *cod. de probat.*

Creditur *vero* si contra scribentem. *l.* 13. *cod. de non num. pec. vide* 1187.

1200. Si quis in aliquo documento alterius documenti faciat mentionem, nulla ex hac memoria fiet exactio, nisi aliud documentum proferatur. *Novel.* 119. *cap.* 3. *vide* 1205. *unde hoc vulgare, non creditur referenti nisi constet de relato.*

Similiter in chirographo pecuniarum facta commemoratio debiti ex alia causa, vim obligationis non habet, *l. ult. de probat. sed habet vim probationis, modo* causam promissor dixerit. *l.* 13. *cod. de non num. pec.*

1201. COMPARATIONES litterarum ex publicis instrumentis, vel chirographis trium testium subscriptiones habentibus, fieri debent, *l.* 20. *cod. h. t. apud nos non nisi publicis, et authenticis scripturis. Ordin· Decemb.* 1684. *art.* 7. *et* 8.

Item, ex his litteris quibus adversarius utitur. *auth.* ad haec, *cod. h. t.*

1204. AMISSIO instrumenti non obest, si modo manifestis probationibus debitorem esse apparuerit, *l.* 1. *cod. h. t. vide* 1190.

Idem. Si chirographum cancellatum fuerit, *l.* 24. *de probat.*

Nec tollitur substantia veritatis, *l.* 10. *cod. h. t.*

Proinde longi temporis possessione munitis, nihil juris aufert. *l.* 7. *cod. de praescr. long. temp.*

Attamen non statim casum conquerentibus facile credendum est. *l.* 5. *cod. h. t.*

1205. Chirographis EXUSTIS, debitores pupilli ex inventario conveniri possunt, *l.* 57. *de adm. et per.*

Unde si tutor per dolum vel culpam praetermiserit, tenetur. *ibid.*

Nec obstat authent. si quis, *cod. de edendo, modo instrumentum in inventario auctoritate simul Judicis, et parte citata descriptum sit. Goth. in d. l.* 57.

Pars vero tantum exscripta chirographi, nihil probaret. *Goth. ibid. argum. l.* 24. *de legibus. vide* 28.

Creditur inventario, si confessus fuerit tutor ampliorem quantitatem substantiae, *l.* 13. *cod. arbitr. tut.*

Neque enim sic homo simplex, imo magis stultus invenitur, ut in publico inventario scribi contra se aliquid patiatur. *ibid.*

1206. Si morandae solutionis gratia a debitore FALSI crimen objicitur, nihilominus ad solutionem compelli oportet, *l.* 2. *cod. ad l. Cornel. de fals.*

Salva executione criminis, *ibid.*

Tit. V.

De Testibus.

Cod. IV. 20. Novel. 90.

1207. Eandem vim obtinent tam fides instrumentorum, quam depositiones testium, *l.* 15. *cod. de fide instr. vide* 1195.

Cum in contractibus veritas potius quam scriptura perspici debet, *l.* 1. *cod. plus val. qu.*

Sed contra SCRIPTUM testimonium, non scriptum testimonium non fertur, *l.* 1. *cod. h. t. in editione Goth. intellige, si quis testatur contra ea quae subscripsit.*

Cum actorum simulatio quaestio facti sit, a judice examinanda, *l.* 2. *cod. plus val. qu.*

Et error scripturae probari possit ab eo qui scripsit. *l.* 15. *de probat quid de instrumentis publicis ? Vide* 1189.

1208. *Quidam* testes non producebat, sed TESTIMONIIS uti volebat, quibus apud *nos* locus non est, *l.* 3. §. 3. *h. t.. ideo* non probabat. *ibid.*

Alia enim auctoritas praesentium testium, alia testimoniorum quae recitari solent. *ibid.* §. 4.

1209. INVITUS ad testimonium cogitur, *l. ult. cod. de fide instr. in medio. fallit* in agnatis et cognatis, usque ad sobrino natos, *l.* 4. *h. t.* (*au* 3. *degré.*) *vide* 1213.

Idem. EXCUSANTUR senes, valetudinarii, milites, et qui Reipub. causa absunt, *l.* 8. *h. t.*

Et quibus venire non licet, *d. l.* 8.

Item, non temere testes evocandi sunt per longum iter, *l.* 3. §. 6. *h. t.*

SUMPTUS vero competentes recipere de-

beut, *l.* 11. *cod. h. t.* et impendia, *l.* 3. §. 4. *h. t.*

Ita ut sine damno, et compendio suo procedant. *l.* 16. *in fine cod. h. t.*

1210. Etiam MAGISTRATUS, si rem exigat, testimonium dicant, *l.* 21. §. 1. *h. t.*

Et ipse Praetor, adulterii causa, *d.* §. 1.

Et Episcopi, ut propositis sacrosanctis Evangeliis dicant ea quae noverint, non tamen jurent. *Auth sed judex de Episc.*

Et illustres, et supra illustres, si sacra forma interveniat, *l.* 16. *cod. h. t.*

Hi sunt qui domi jurant. *l.* 15. *de jurejur. vide* 648.

1211. MULIERES testimonii in judiciis dicendi jus habeut. *l.* 18. *h. t.*

Non in testamentis. *l.* 20. §. 6. *qui test. fac.*

1212. DOMESTICI testimonii fides improbatur, *l.* 3. *cod. h. t.*

Eos *enim* quos accusator de domo produxerit, interrogari non placuit, *l.* 24. *h. t.*

Nec idonei videntur, quibus imperari potest ut testes fiant, *l.* 6. *h. t.*

1213. Pater et filius testes utrique iu alieno testamento, vel negotio adhiberi possunt, *l.* 17. *h. t. vide* 1497.

Non pater filio, aut filius patri, *l.* 9. *h. t.*

Nullus *enim* idoneus testis in re sua, *l.* 10. *h. t.*

Nec quoties aliquid negotii agitur per quod acquiratur, *l* 20. §. 3. *qui test. fac. poss.*

Adversus autem se, nec volentes admittuntur. *l.* 6. *cod. h. t.*

1214. In reum testimonium dicere non licet ei, qui IMPUBES est, *l.* 3. §. 5. *h. t.*

Aut. minor 20. annis, *l.* 20. *h. t. quod fallit*

apud nos, cum etiam impuberes admittantur, si necessarii et idonei videantur. Ordin. 1670. 6. 2.

Aut publico judicio DAMNATUS. *d.* §. 5. vel reus, *l.* 20. *h. t.*

Vel ob carmen famosum damnatus, *l.* 21. *h. t.*

Vel ob adulterium, ne quidem in testamento, *l.* 14. *h. t.*

Vel calumniae, *l.* 13. *h. t.*

Aut si in vinculis custodiave publica est, *l.* 3. §. 5. *h. t.*

Vel judicatus, vel convictus pecuniam accepisse, ob testimonium dicendum, vel non. *ibid.*

Nec propter turpitudinem senatu motus, *l.* 2. *de senat.*

Nec quorum fides vacillat, *ll.* 1. *et* 2. *h. t.*

Nec qui ante in eum reum testimonium dixit, *l.* 23. *h. t. quod non observatur apud nos, eo quod non sponte testimonium dicant.*

Nec mulier palam quaestum faciens, *l.* 3. §. 5. *h. t.*

Nec patroni in eadem causa, *l. ult. h. t.*

Nec executor negotiorum. *ibid.*

Nec haereticus, vel judaeus adversus orthodoxum, *l.* 21. *cod. de haeretic praeterquam* in testamentis vel contractibus. *ibid.* apostatus quoque in testamento potest, *l.* 3. *cod. de apost.*

Potest et in pecuniaria causa, Glossa. l. 3. §. 5. *h. t. in verbo in reum.*

1215. Ubi numerus testium non adjicitur, etiam DUO sufficient, *l.* 12. *h. t.*

Si de generis (*filiation*) probatione, quinque vel tres, si illis instrumenta suffragentur, *l.* 15. *cod. h. t.*

UNIUS omnino testis responsio non audiatur etiamsi praeclarae Curiae honore praefulgeat, *l.* 9. *in fine cod. h. t.*

Judex moderare debet numerum testium, ne ad vexandos homines superflue multitudo testium protrahatur. *l.* 1. *in fine h. t.*

1216. Jurisjurandi religione testes arctantur priusquam perhibeant testimonium, *l.* 9. *cod. h. t.*

Sub utriusque partis praesentia. *l.* 18. *sive* 19. *cod h. t.*

1217. Testium fides diligenter examinanda est, *l.* 3. *h. t.*

Honestioribus potius testibus fides adhibeatur, *l.* 9. *cod. h. t. vide* 1188.

Eorum dignitas, fides, mores et gravitas examinanda est, *l.* 2. *h. t.*

Et conditio, et an honestae et inculpatae vitae, *l.* 3. *h. t.*

An locuples vel egens.. *ibid.*

Inimicus, vel amicus. *ibid.*

Item, utrum unum eundemque meditatum sermonem attulerint. *l.* 3. §. 1 *h. t. Quia tunc corrupti creduntur. Goth. ibid.*

Nec ad multitudinem, sed ad sinceram testimoniorum fidem. *l.* 21. §. 3. *h. t. vide* 1188.

1218. Qui teste usus est, eundem in alia lite arguere non potest, *l.* 17. *cod. h. t.*

Nisi ex nova causa. *ibid.*

1220. Qui FALSO vel varie testimonium dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, puniuntur, *l.* 16. *h. t.*

Si dolo malo fecerint, *l.* 1. *ad leg Corn. de fals.*

Primum quidem de perjurio, dein de falsi crimine, *l.* 13. *cod. h. t.*

Praeterquam si quis ex necessitate juris in litem juravit, *l. ult. de in lit. jur.*

Exilio vero puniuntur relegantur vel curia submoventur. Paul. 5. sent. 13.

Deportatione, et bonorum pubblicatione, *l.* 1. *in fine ad l. Corn. de fals.*

Et tormentis, si plebei sint, *l.* 15. *cod. h. t.*

Interdum capitali judicio. *l.* 1. §. 1. *ad l. Corn. de sicar. vide* 2455. 2440. *et ita apud nos Ordin.* 1535. 19. 9.

1221. Qui SUBSCRIBIT ut testis probare ea non intelligitur, quibus subscripsit, *l.* 39. *de pign. act. et ibi Goth. ex l.* 34. §. *de legat.* 2. *vide* 1043.

Nec ex hoc obligatur, *l.* 6. *cod. de fidejuss.*

Nisi subscripserit quasi contrahens. Goth. in d. l. 39. *ex l.* 9. §. 1. *quib. mod. pign.*

Et deceptus non appareat, *l.* 8. §. 15. *qu. mod. pign.*

Quid in emancipato? Vide 806.

1222. *De testibus testamentariis. vide* 1497. *et sequ.*

Tit. VI.

De juris et facti ignorantia.

1225. IGNORANTIA vel facti, vel juris est. *l.* 1. *h. t.*

1226. Regula est, juris quidem ignorantiam cuique nocere, *l.* 9. *h. t.*

Verum omnibus juris error, in damnis amittendae rei suae non nocet, *l.* 8. *h. t.*

Sed nulli prodest, *l.* 2. §. 15. *pro empt.* acquirere volenti, *l.* 7. *h. t.*

Vel in usucapione, *ll.* 4. *h. t.* 31. *de usurp. vide* 2027.

Nequidem ei qui lege falcidia usus non est, *l.* 9. §. 5. *h. t.*

Fallit in eo qui putavit sibi haereditatem deferri, ille enim praedo non est, quamvis in jure erret, *l.* 25. §. 6. *de petit. haered. vide* 375. *proinde acquirere potest. Goth. ibi.*

Item, fallit in minoribus 25. annis, *l.* 9. *h. t. l.* 2. *cod. h. t.* etiam in lucro, *l.* 11. *cod. h. t. vide* 260. non *tamen* in delictis, *l.* 37. §. 1. *in fine de minor. vide* 270.

Fallit quoque in foeminis, sed non in lucro, *l.* 8. *h. t. l.* 11. *et ult. cod. h. t.*

Et in milite, qui juris ignorantia non adivit haereditatem, *l.* 9. §. 1. *h. t.*

Non prodest *autem*, si jurisconsulti *quisquam* copiam haberet, vel si ei facile sit scire, et detrimento esse juris ignorantiam. *l.* 9. §. 3. *h. t.*

1227. CONSTITUTIONES Principum nec ignorare cuique, nec dissimulare permittitur, *l.* 12. *cod. h. t. vide* 38.

Turpe *quidem* est patricio, et nobili, et causas oranti, jus in quo versatur ignorare. *l.* 2. §. 43. *de orig. jur.*

1228. FACTI ignorantia in damnis, vel compendiis non obest, *ll.* 8. 9. *h. t. vide* 1999.

Imo et prodesse potest, *l.* 9. §. 5. *h. t.*

In usucapione, *l.* 4. *h. t.*

Et ei qui lege falcidia usus non est, *l.* 9. *cod. ad l. falc. vide* 1849. 681.

Et qui falsum ignoravit, *l.* 3. *de l. Corn. de fals. vide* 1522.

Quia qui nescit is videtur experiundi potestatem non habere, *l.* 6. *de calumn.*

Nec videntur qui errant consentire, *l.* 15. *de jurisd. l.* 116. §. 2. *de regul. jur.*

Nulla *enim* errantis voluntas est, *l.* 20. *de aqu. et aqu. vide* 2050. 1000.

Jus finitum et potest esse et debet, sed facti

interpretatio plerumque prudentissimos fallit, *l.* 2. *h. t.*

Nisi summa negligentia objiciatur, veluti si omnes in civitate sciant quod ille solus ignoret, *l.* 9. §. 2. *h. t.*

SCIENTIA *enim* neque curiosissimi, neque negligentissimi hominis accipienda est. *ibid.*

Sed ejus qui rem diligenter inquirendo notam habere possit. *ibid. intellige modo justa sit causa inquirendi.*

Nec supina ignorantia ferenda est, nec scrupulosa inquisitio exigenda, *l.* 6. *h. t.*

Neque stultis solet succurri, sed errantibus. *l.* 9. §. 5. *in fine h. t.*

1229. *Alterius* scientia non nocet, nec prodest, *l.* 5. *h. t. vide* 2661.

Alieni *enim* facti ignorantia, tolerabilis error est, *l. ult. in f. pro suo.*

Proprii *vero* facti non potest quis ignorantiam praetendere, *l.* 7. *ad S. C. Vellei. vide* 1173.

Plurimum enim interest, utrum quis de alterius causa et facto non sciat, an de jure suo ignoret. *l.* 3. *h. t.*

1230. Quantum ad crimen veluti stellionatus pertinet, excusat ignorantia facti, *l.* 16. §. 1. *de pign. act.*

Quantum ad contrarium judicium, *veluti* si *debitor* rem alienam dedit in pignore, non excusat, *ibid.*

LIBER XXIII.

TIT. I.

De sponsalibus.

Cod. V. 1.

1232. SPONSALIA sunt mentio et repromissio futurarum nuptiarum, *l.* 1. *h. t.*

Sive spes matrimonii, *l.* 13. §. 3. *ad l. Jul. de adult.*

Dicta a spondendo, *l.* 2. *h. t.*

Sicut nuptiae, consensu contrahentium fiunt, *l.* 11. *h. t.*

Sed sufficit nudus, *l.* 4. *h. t.*

Aetas definita non est, si modo non sint minores quam 7. annis. *l.* 14. *h. t.*

1233. CONSENSUS eorum exigendus est, quorum in nuptiis desideratur, *l.* 7. §. 1. *h. t. intellige* ut non evidenter dissentiant, *d.* §. 1. *vide* 1241.

FILIO-FAMILIAS dissentiente, nomine ejus fieri non possunt, *l.* 13. *h. t.*

FILIAE dissentiendi licentia conceditur, si indignum moribus, vel turpem sponsum pater eligat, *l.* 12. §. 1. *h. t.*

Aut diversae Religionis, *l.* 5. §. 1. *cod. h. t.*

Aut ex alia justa excusatione. *ibid.*

Apud nos liber consensus *exigitur* et in filiafamilias. *l.* 11. *h. t.*

1234. TUTOR nec dissolvit, nec constituit sponsalia, nisi ex voluntate puellae, *l.* 6. *h. t.*

Nec factam pupillam suam ipse uxorem ducere, nec filio suo in matrimonio adjungere potest. *l.* 15. *h. t. vide* 1245.

1235. Sponsalibus renuntiare desponsata potest, *l.* 1. *cod. h. t.*

ARRHAS *vero* acceptas in duplum reddit, si major sit 25. annis, *l.* 5. *cod. h. t.*

In simplum, si minor sit, *ibid. vide* 920.

Non quidem si alter causam, ut nuptiae non celebrarentur, praebuit, *l.* 3. *cod. h. t.*

Ut puta, si intra biennium in eadem Provincia degens supersederit, *l.* 2. *cod. h. t.*

Vel post 3. peregrinationis annos, *l.* 2. *cod. de repud.*

Restituuntur arrhae, si sponsus vel sponsa decesserit, nisi jam defuncta persona causam praebuit, *l.* 3. *cod. h. t.*

1236. FUROR postea interveniens sponsalia non infirmat. *l.* 8. *h. t. intellige, si alter consentiat. vide* 1246. 1477.

1237. Privilegium in condictione sponsae datur, exemplo dotis, *si nuptiae non fuerint secutae*, *l.* 74. *de jure dot. l.* 2. *de priv. credit.*

De adulterio in sponsa, vide 2419. *de donationibus.* 1293. 1296.

Tit. II.

De ritu nuptiarum.

Cod. V. 4. et sequ. Novel. 22.

1238. NUPTIAE sunt conjunctio maris et foeminae, et consortium omnis vitae; divini et humani juris communicatio, *l.* 1. *h. t.*

Individuam vitae consuetudinem continens, §. 1. *inst. de patr. potest.*

Modo PUBERES sint, et annos explesset 12. nupta. *l.* 4. *h. t.*

1239. Non potest videri nupta, quae virum pati non potest. *l.* 30. *qu. dies leg.*

1240. Nuptias non concubitus, sed consensus facit, *l.* 30. *de regul. jur. l.* 15. *in fine de cond. et dem.*

Et in virgine nuptiae consistere possunt, *ll.* 6. *et* 7. *h. t.*

In CASTRATO vero nec dos est, nec matrimonium, *l.* 39. §. 1. *de jure dot.*

Secus in SPADONE. *ibid.*

1241. Nuptiae consistere non possunt nisi CONSENTIANT omnes, id est, qui coeunt, *l.* 2. *h. t.*

Nec *filius-familias* invitus ad uxorem ducendam cogitur, *l.* 12. *cod. de nupt.*

Ubi vero, licet patre cogente contraxit, maluisse videtur, *l.* 22. *h. t.*

Item, nisi consentiant quorum in potestate sunt, *l.* 2. *h. t.*

Sive volentibus parentibus, *l.* 18. *h. t.*

Nec avi auctoritas sufficit filio non consentiente, si nepos uxorem ducat, *l.* 16. §. 1. quae sufficeret, si neptis nubat. *ibid.*

Intelligitur autem pater consentire, nisi evidenter dissentiat, *l.* 7. § 1. *de spons. l.* 5. *cod. de nupt. vide* 2706.

Quamvis nuptias ignoraret, *l.* 11. *de statu hom.*

In Gallia expresse requiritur consensus patris et matris, tutoris vel curatoris, Edicto 1580. *art.* 25. *et* 26. *et* 1639. *art.* 1.

Ubi *vero* pater liberos in potestate injuria prohibuerit nubere, id est, si conditionem non quaerit, a Praeside cogitur, *l.* 19. *h. t.*

Praetor vel Praeses dotem decernit, si pater captus sit, vel oppressus a latronibus, *l.* 5. §. 4. *de jure dot.*

EMANCIPATUS sine consensu patris uxorem ducere potest, *l.* 25. *h. t.*

Digitized by Google

Cum sit emancipatio pro consensu, etiamsi tacite emancipatus sit, puta annis 30. *foeminae ann.* 25. *ex Edicto* 1580. *art.* 25. *et* 26. *nec recte poterit ex hac causa EXHAEREDARI, modo consensum patris vel matris petierit, d. Edict. juxta Novel.* 115. *cap.* 11. *quod tamen imperfectum constat, dum vetam hujusmodi nuptias et punit, non tamen eas rescindit. Goth. in l.* 25. *h. t. vide* 2682. *contractum vero civilem rescindere potuit regia potestas, non Sacramentum*

VIDUAE intra 25. annum, etiamsi emancipationis libertate gaudent, tamen in secundas nuptias sine patris sententia non conveniant, *l.* 18. *cod. de nupt.*

Si delectu mulieris voluntas patris repugnat, et propinquorum, judicaria cognitio adjungitur. *ibid.*

Si pares sint genere ac moribus competitores, is potior existimetur, quam ipsa approbaverit. *ibid.*

Si ignoretur ubi pater sit, post triennium liberi ejus utriusque sexus nubent, *l.* 10. *h. t.*

Idem. Si ab hostibus captus est, *l.* 9. §. 1. *h. t. intellige de captivitate qua servus efficitur.*

Si patris auxilio destituta puella intra 25. annum sit, MATRIS et propinquorum, et ipsius quoque requiritur judicium, *l.* 20. *cod. de nupt.* et TUTORIS, *l.* 1. *eod. t.*

Si dissentiant, arbitrium Praesidis necessarium est. *d. l.* 1.

Ad officium vero CURATORIS non pertinet, nubat puella an non. *l.* 8. *eod. tit.*

1242. Inhonestum visum est vinculo POENAE matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta, *l.* 134. *de verb. oblig.*

Fallit, si quid *ut Maeviam uxorem ducat*, relictum sit, aliud est enim eligendi matrimonii poenae metu libertatem auferre, aliud ad matrimonium certa lege invitari, *l.* 71. §. 1. *de cond. et dem. vide* 1787. 1820.

Idem. De institutione. *l.* 9. §. 10. *et* §. 11. *de haered. instit.*

1243. Semper in conjunctionibus non solum quod liceat considerandum est, sed et quod honestum sit, *l.* 42. *h. t. l.* 152. *de regul. jur. vide* 2668.

Et naturale jus, et pudor inspiciendus est, *l.* 14. §. 2. *h. t.*

Idcirco nuptiae consistere non possunt inter personas, quae in numero parentum liberorumve sunt, usque ad infinitum, *l.* 53. *h. t.*

Vel quasi parentum, veluti si a sacrosancto susceperunt Baptismate, *l.* 26. *cod. de nupt.*

Nec inter me et sponsam patris mei, *l.* 12. §. 1. *h. t.*

Nec sponsa mea patri meo, quamvis nurus non proprie dicatur, *ibid.* §. 2.

Inter liberos fratrum, sive consobrinos possunt. *l.* 3. *h. t. l.* 19. *cod. de nupt. in Gallia Jure Canonico durat prohibitio usque ad quartum consanguinitatis et affinitatis gradum, sive filios pronepotum. cap. non debet, extra. de consang. vide* 1913.

1245. TUTORES et curatores, et filii eorum et haeredes, et pater, et fratres, pupillas suas ducere prohibentur, *ll.* 59. 60. §. 5. 64. §. 1. 67. §. 2. *h. t. vide* 1809.

Nec filius tutoris, mortuo patre cujus tutelae rationi obstrictus fuit, *l.* 67. *h. t.*

Si nondum reddita tutelae ratione, vel post redditam, si non pupillae exacto 25. nec non

utili anno, *l.* 6. *cod. de interd. matr.* id est 26. anno *incepto*, *l.* 66. *h. t.*

Mater vero pupillae cum tutore vel filio tutoris nubere potest, *l.* 2. *cod. de interd. matr.*

Item, nec ex testamento pupillae quam duxit uxorem, capere potest, *l. ult. de legat.* 1.

Illa *quidem* potest, nihil enim imputatur mulieri, quae a tutore decepta est. *d. l. ult.*

Item, quamquam in arbitrio matris, pater esse voluerit filiam collocari, frustra tamen ab ea tutor datus eligetur, *l.* 62. *h. t.*

Cessat prohibitio, si a patre desponsa destinatave testamento fuisset, *ll.* 36. 66. *h. t.* 7. *ad l. Jul. de adult.*

Item, cessat in protutore vel procuratore, *l. ult. cod. de interd. matr. vide* 1058.

Et in avo qui neptis tutelam gessit, si eam collocare velit nepoti ex altero filio, *l.* 67. §. 1. *h. t.*

Potest *autem* tutor filiam suam collocare adulto suo in matrimonium. *l.* 64. §. 2. *h. t. l.* 5. *cod. de interd. matr.*

1246. *Furor* contrahi matrimonium non sinit, quia consensu opus est, *l.* 16. §. *ult. h. t. vide* 1241.

Sed recte contractum non impedit. *ibid. vide* 1477.

1247. Mulier quae LUCTUS Religionem non praestitit, infamis est, *l.* 1. *cod. de sec. nupt.*

Sicut et pater qui eam in matrimonio collocavit, et ille qui sciens eam uxorem duxit, *l.* 1. *de his qui not.*

Haec secundo viro ultra tertiam bonorum dare non potest in dotem, nec ex testamento, *l.* 1. *cod. de sec. nupt.*

Omnium haereditatum et suprema voluntate relictorum expers est. *d. l.* 1.

Digitized by Google

Et quae prior maritus ei reliquerit, amittit. *ibid.*

Item, haereditates ab intestato, non ultra tertium gradum potest vindicare. *ibid.*

Eisdem poenis subjicitur quae parit intra luctus tempus, si modo indubitatum sit sobolem ex defuncto non existere. *auth.* eisdem poenis. *cod. de sec. nupt.*

Non enim aliquid amplius habebit castitate luxuria. *Novel.* 39. *cap.* 2. §. 1.

Item, et ea quae suscepta liberorum tutela secundo nupsit, non prius tutorem petens, et rationem reddens, et exsolvens omne quidquid debet. *d. auth. hoc vero limitandum in his quae ex priore marito susceperit, vide* 1928.

1248. Si post ANNUM LUCTUS nubat mulier quidquid quovis titulo ex bonis prioris mariti secuta est, integrum ad filios transmittit, *l.* 3. *cod. de secund. nupt.*

Solo retento usufructu. *Novel.* 22. *cap.* 32. nisi relictum sit ea lege, ut ex secundis nuptiis interiret. *d. cap.* 32.

Idem, in MARITO qui secundo nupsit, *l.* 5. *cod. de sec. nupt. Novel.* 98. *cap.* 1.

Sublato ei jure eligendi inter liberos. *Novel.* 22. *cap.* 25.

Haec *enim* omnia propria sunt liberis, quamvis parentum haeredes non sint, nisi probentur ingrati. *auth.* hae res. *cod de sec. nupt.*

Nec mater inter eos eligere potest. *Novel.* 2. *cap.* 1.

Cum omnes secundis similiter exhonorati sunt nuptiis. *Novel.* 22. *cap.* 25.

Et omnibus simul fecit injuriam. *Novel.* 2. *cap.* 1.

Si liberi ex diversis matrimoniis sint, sin-

guli patrum suorum sponsalitias retinent facultates, *l.* 4. *cod. de sec. nupt. Novel.* 22. *cap.* 29,

Item, qui vel quae secundo nupsit, nihil amplius secundo conjugi quovis titulo conferre potest, quam ei ex liberis prioris matrimonii cui minor portio derelicta, vel data fuerit. *Novel.* 22. *cap.* 27.

Praedefuncti intestati filii portio ad filios proprios venit, sin autem non habuerit, sit fratrum vocatio et patris, aut matris, quamvis secundo nupsit, una cum fratribus. *Novel.* 2. *cap.* 3. *vide* 1927.

Excepta ante nuptiali donatione quae filiorum est solum lucrum, eis a lege datum. *d. cap.* 3. §. 1. *vide* 1299.

Item, si filii omnes et nepotes praemoriantur, ad patrem sive matrem totum redit, *l.* 6. §. 1. *cod. de sec. nupt. intellige ab intestato*, non si scriptos haeredes habuerint.*Novel.* 2. *cap.* 3.

Salvis matri allegationibus, si forte irrationabiliter fuerit exhaeredata. *d. cap.* 3. *in princ.*

Accipere *quoque* potest ex testamento filii prioris matrimonii. *Novel.* 22. *cap.* 46. §. 1.

Item, quod mater quae secundo nupsit filio donavit, non potest ex INGRATITUDINE revocari. *auth.* quod mater. *cod. de revoc. donat.*

Nisi ex tribus casibus. 1. si vitae ejus insidiatur. 2. si manus impias in eam intulerit. 3. si totius substantiae molitus est jacturam *ibid. vide* 1973.

Quid de educatione liberorum? Vide 1426

1249. Non prius ad 2. nuptias venire permittitur, quam de MORTE mariti militis legitime constiterit. *Novel.* 117. *cap.* 11.

Quantoscumque annos in expeditione maritus manserit, sustinere debet uxor. *d. cap.* 11.

Quamvis eum mortuum audierit, nec litteras nec responsum ab eo susceperit. *ibid.*

1250. Quae ad 2. venit nuptias, prioris mariti nec dignitatibus, nec privilegiis utitur. *l.* 10. *cod. de nupt. Nov.* 22. *cap.* 36.

1251. Nemo BINAS uxores habere potest, *l.* 2. *cod. de incest.*

Licet judaeus sit, *l.* 7. *cod. de jud.*

De Bigamiae poena, vide 2428

TIT. III.

De jure dotium.

COD. V. 12. 11.

1253. *DOS est pecunia marito nuptiarum causa data vel promissa. Cujac. h. t.*

Ut semper apud eum sit, *l.* 1. *h. t.* constante matrimonio, *l.* 21. §. 4. *ad munic.*

Sine matrimonio esse non potest. *l.* 3. *h. t. vide* 1266.

1254. Dotium causa semper et ubique praecipua est, *l.* 1. *solut. matrim. vide* 1071.

Et in ambiguis pro dotibus respondere melius est, *l.* 70. *h. t. l.* 85. *de regul. jur.*

Reip. *enim* interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt, *ll.* 2. *h. t.* 1. *sol. matr.*

Unde potior est causa *dotis* quam Reip. cui postea maritus obnoxius factus est. *l.* 9. *cod. h. t.*

1255. Universa bona mulier sibi constituere potest, *l.* 4. *cod. h. t. l.* 72. *h. t.*

Mulier in MINORI aetate dotem dare, et exigere potest, consentiente curatore. *l.* 28. *cod. h. t. etiam si universa bona.*

1256. Omnino PATERNUM officium est dotem dare, *l. ult. cod. de dot. prom.*

Idcirco interdum cogitur pater in matrimonium filiam collocare et dotare, *l.* 19. *de ritu nupt. vide* 1241.

Quod non obtinet in MATRE, nisi ex magna et probabili causa, *l.* 14. *cod. h. t.* et lege specialiter expressa. *ibid.*

Neque pater dotare potest filiam de bonis uxoris suae invitae. *ibid.*

Si pater rebus tam suis, quam maternis, vel aliis dotem constituit, quasi de suo constituisse intelligitur, *l. ult. cod. de dot. prom.*

Si substantiam idoneam possidet, non si penitus inopia tentus. *ibid.*

Ne dum EFFUSO sermone sese jactat, in promptum incidat sui periculum. *ibid. in fine.*

1257. Qui dotem promisit, eam non retinet, ex eo quod mulier INGRATA extiterit, *l.* 69. §. 6. *h. t. vide* 1974.

Et de evictione tenetur, *l.* 1. *cod. h. t.*

Quodammodo enim creditor, aut emptor intelligitur, qui dotem petit, *l.* 19. *de oblig. et act.*

Cum ex promissione dotis non videatur ex lucrativa causa rem habere. *ibid.*

1258. Dotis FRUCTUS ad maritum pertinent, *l.* 7. *h. t.*

Idem. De usufructu in dotem dato, tunc enim jus ipsum in dote est, non fructus. *ibid.* §. 2.

Cum ipse onera matrimonii subeat. *d. l.* 7.

Ibi *enim* dos esse debet, ubi onera matrimonii sunt. *l.* 56. §. 1. *h. t. l.* 65. *in fine pro socio*

Nec conventio valet, ut fructus in dotem converteretur, si ita dos reddatur sterilis, *l.* 4. *de pact. dotal.*

Unde valet, si ex fundo qui dotalis non sit, et ob hoc majorem dotem dedit. *ibid.*

Ea *vero* quae fructus non sunt dotem augent, ut si ex lapidicinis lapidem, vel arbores quae fructus non essent voluntate mulieris vendiderit, *l.* 32. *h. t.*

Si mulier promisit cum moreretur, viva exhibere debet, *l.* 20. *h. t.*

Secus si sic pater promiserit. *l.* 76. *h. t.*

1259. Quae pondere, numero, mensura constant, mariti periculo sunt, *l.* 42. *h. t.*

Quia in hoc dantur ut eas distrahat. *ibid.*

In caeteris talem praestat DILIGENTIAM, quam rebus suis, *l.* 17. *h. t. l. ult, cod. de pact. conv.*

Et CASUM, si culpa praecessit. *l.* 66. *solut. matrim. vide* 725.

DOLUM vero malum dumtaxat, si mora per mulierem fuit, quominus ipsa dotem restituendam ab eo reciperet, *l.* 9. *solut. matr.*

Item, si usucapio perficitur, viri periculo est. *l.* 16 *de fundo dot. vide* 1280.

1260. Tempus solvendae dotis ex die nuptiarum, non ex die stipulationis numeratur, *l.* 48. *h. t.*

Si promissor defectus sit facultatibus, imputabitur marito, *l.* 33. *h. t. modo fuerit in mora exigendi. Goth. in l.* 71. *h. t.*

Vel maluerit usuras, quam sortem exigere *d. l.* 71. *et Goth. ibi.*

Vel stipulatus sit novandi causa, *l.* 35. *h. t.*

Nisi pater dotem promiserit, aut ipsa mulier, *l.* 33. *h. t.*

Nec judex audiet dicentem, cur patrem non urserit ad solutionem, multo minus cur ipsam non convenerit. *ibid.*

Fallit, si extraneus dotem donavit. *ibid. vide* 1312.

Parcendum *tamen* est marito, qui eum non praecipitavit ad solutionem, qui donaverat. *d. l.* 33.

1261. Nulla PRAESCRIPTIO, quamvis 30. vel 40. annor. mulieribus opponitur, nisi ex quo possint actiones movere, *l.* 30. *cod. h. t. vide* 2157.

Vel si ante matrimonium jam coeperat. *l.* 16. *de fundo dot. vide* 1280.

1262. Ad haeredem mulieris privilegium dotis non transit, *l. un. cod. de priv. dot.*

Quod privilegium jam praestabatur transit. *l.* 13. §. 3. *de fundo dot. id est si vivens mulier petierit.*

Si haeres filius sit, transit. Cujac in tit. cod. de priv. dot.

1263. PARAPHERNA vocantur bona quae extra dotem mulier habet, *l.* 8. *cod. de pact. conv.*

Mariti non efficiuntur, quamvis plerumque tradantur, et ipse custodiam repromittat, *l.* 9. §. 3. *h. t.*

Muliere *autem* prohibente, vir in paraphernis se immiscere non potest, *l.* 8. *cod. de pact. conv.*

Actiones *enim* omnino apud uxorem manent, *l. ult. eod. t.* etiam per extraneum exercendae. *ibid.*

Porro si maritus actiones movet, nulla ratihabitio ab eo exigitur. *ibid.*

Item, USURAS circa se et uxorem expendere potest. *ibid.*

Hypotheca obstrictus pro sorte quam exegerit. *ibid.*

Ex paraphernis CONSUMPTA donante uxore non repetuntur, nisi in quantum maritus locupletior. *l.* 17 *cod. de don. int. vir. veluti si ex his creditori suo solverit.*

1264. Dotis quantitatem in testamento pater per alium declarare potest, *l.* 14. *de dote prael. vide* 1271.

Item, filia legatorum non habet actionem, si ea quae in testamento reliquit, vivus pater postea in dotem dedit, *l.* 11. *cod. de legat.*

Vel si prius centum promisit dotis nomine, deinde centum legavit. *l.* 84. §. 6. *de legat.* 1.

Tit. IV.

De pactis dotalibus.

Cod. V. 14.

1266. Stipulationes et hypothecae inesse dotibus intelliguntur, *l. un.* §. 1. *cod. de rei uxor. act. vide* 1071.

Etsi dos sine scriptis detur, vel promittatur. *d.* §. 1.

Stipulationes propter causam dotis habent in se conditionem hanc, si nuptiae fuerint secutae, *l.* 21. *de jure dot. vide* 1253. 1276.

Pacisci post nuptias, etiamsi nihil ante convenerit, licet. *l.* 1. *h. t.*

1267. Dos a patre promissa, *cum commodum erit*, hoc est, cum sine incommodo meo potero, *l.* 125. *de verb. signif.*

Cum commodissimum esset, intelligitur cumprimum sine turpitudine et infamia dari possit, *l.* 79. §. 1. *de jure dot.*

Cum potuero, id est, cum deducto aere alieno potero, vel cum salva dignitate mea. *d. l.* 125.

Pecunia promissa modo *ne invitus solveret*, non exigetur, in dotis enim causa non est, quamvis a patre, *l. ult.* §. 1. *h. t.*

Si arbitrio soceri, vide 1271.

1268. Pactum quominus actionem integrae dotis *mulier* habeat, non valet, *l.* 3. *cod. de pact. conv.*

Nec pater post nuptias deteriorem causam filiae facere potest, *l.* 28. *de jure dot. l.* 29. *solut. matr.*

Pactum *vero* ut pater minus habeat, valet, *l.* 6. *cod. de pact. conv.*

Pactum ut mortua in matrimonio filia dos apud virum remaneret, servandum est, etiamsi liberi non interveniant, *l.* 12. *h. t.*

Secus si morte mariti solutum sit matrimonium, cum sit tale pactum contra dotem, *l.* 2. *h. t. l.* 3. *cod. de pact. conv.*

Nec si convenisset, esset servandum. *d. l.* 2.

Item, ut mortua filia dos socero, vel suo haeredi reddatur, valet, *l.* 9. *h. t.*

Item, ut reddatur patri *qui constituit*, quamvis liberis superstitibus decesserit *filia*, deducta parte tertia (*leur legitime*) *l.* 23. *h. t.*

Pacta *enim* pro restitutione dotis, vel pro tempore, vel pro usuris, vel pro alia quacumque causa servantur, *l. un.* §. *ult. cod. de rei ux. act.*

Sed non ita de PARAPHERNIS, quia pacto non defertur haereditas. *Cujac. in cod. de pact. conv.*

Multo minus ne vir uxori succedat, *l.* 5. *cod. de pact. conv.*

Item, non valet pactum ut dos longiori die solvatur, *l.* 16. *h. t.* mulieri scilicet non patri. *l.* 19. *h. t.*

1269. PROFECTITIA dos est, quae a patre profecta est, de bonis vel facto ejus, *l.* 5. *de jure dot.*

Ad patrem filia amissa solationis loco REVERTITUR, *l.* 6. *eod. t. l.* 4. *cod. solut. matr. si sine liberis filia decesserit, statuto Provinc.* 14. *Decemb.* 1456. *ex l.* 26. §. 2. *h. t. vide* 1270.

Ne et filiae amissae, et pecuniae damnum sentiret, *l.* 6. *de jure dot.*

Si quis patri donaturus dotem dedit, a patre profectum esse intelligitur, *l.* 5. §. 2. *de jure dot.*

Dos ab avo data, profectitia non est, *l.* 79. *eod. t.* revertitur *tamen* ad patrem aequitate rei, *l.* 6. *de coll. bon. vide* 1889.

Quippe officium avi circa neptem, ex officio patris erga filium pendet. *d. l.* 6.

Et quia pater filiae, ideo avus propter filium, dotem nepti dare debet. *ibid.*

1270. Ad extraneum dos non revertitur, nisi sibi stipulatione prospexerit, *l. unic.* §. 13. *de rei uxor. act.*

Idque incontinenti, *l.* 24. *cod. de jure dot.*

EXTRANEUS autem est, qui in potestate personam dotatam non habet. Goth. in d. §. 13.

Jure nostro dos MATRI revertitur citra stipulationem, etiamsi nepotes ad quos dos pervenit praemoriantur, quod non observatur in patre. Duperier, maximes liv. 5. du droit de retour. *Unde in hoc magis favetur matri, quam patri. ibid.*

1271. Dos promissa arbitratu soceri, non demonstrata re vel quantitate, valet pro modo facultatum patris, et dignitate mariti, *l.* 69. §. 4. *de jure dot. vide* 1264.

Nec obstat fundo non demonstrato inutile legatum esse. *ibid. vide* 1833. sicut nec valet incerta stipulatio. *ibid. l.* 75. *de verb. oblig vide* 2212.

Digitized by Google

Nulla *quoque* actio est, si mulier dotem dare promisit, cum neque species ulla, neque quantitas promissa sit. *l.* 1. *cod. de dote prom.*

1272. Si a patre filia dotem ita accepit, ne quid aliud ex haereditate patris speraret, non ex eo pacto jus successionis mutatur, *l. ult. de suis et legit. l.* 3. *cod. de collat. vide* 134.

Nec intestato patri succedere filia prohibetur *d. l.* 3.

Verum moribus nostris haec conventio recepta est. Goth. in d. l. 3.

Et ex Jure Canonico, si jurata sit. cap. quamvis de pact. in sexto. intellige in Gallia, non apud nos.

1273. Dos in prius matrimonium data converti in posterius matrimonium dicendum est, nisi probetur aliud convenisse. *l.* 30. *de jure dot.*

Tit. V.

De fundo dotali.

Cod. V. 23.

1276. Si praediis dotalibus inaestimatis aliquid accessit, vel decessit, ad mulierem pertinet. *l.* 10. §. 1. *de jure dot.*

Idem. De caeteris rebus *non aestimatis. d. l.* 10.

Si AESTIMATIS, ad maritum. *ibid. vide* 1311.

Quia aestimatione fit vera VENDITIO. *ibid.* §. 4. *et* 5.

Et maritus debitor efficitur summae, veluti pretii, *l.* 5. *cod. de jure dot.*

Et in se periculum et lucrum recipit, *l.* 10. *cod. eod. t. vide* 1028.

Modo aestimatio facta non sit post contractum matrimonium, *l.* 12. *de jure dot.*

Item, ubi nuptiae secutae non sunt, res repeti debet, non pretium, *l.* 17. §. 1. *eod. tit.*

Ex fundo aestimato et evicto, quidquid consequitur maritus contra uxorem, id in restitutione dotis ad mulierem redigetur, ne lucrum sentiat, *l.* 16. *de jure dot.*

Quia non simplex venditio sit, sed dotis causa. *ibid.*

1277. Res quae ex dotali pecunia comparatae sunt, dotales esse videntur, *l.* 54. *de jure dot.*

Scilicet quasi dotales, *l.* 22. *in f. solut. matr.*

In subsidium dumtaxat. Goth. in l. 12. *cod. de jure dot.*

Proinde dominium vindicare mulier non potest. *ibid.*

Ita constante matrimonio PERMUTARI dos potest, pecunia in rem aut ex re in pecuniam, si mulieri utile sit, *l.* 26. *de jure dot. l.* 21. *de pact. dot.*

Quod si fuerit factum, fundus vel res dotalis efficitur, *l.* 27. *de jure dot.*

1278. Dotale praedium maritus invita muliere per Legem Juliam prohibetur ALIENARE, *l.* 4. *h. t. et instit. quib. alien. in princ.* et obligare. *d. l.* 4.

Hodie nec illa consentiente, *l. un.* §. *penult. cod. de rei ux. act. vide* 2688. §. 33.

Ne mulier fragilitate naturae suae in repentinam deducatur inopiam. *ibid. vide* 1289.

Si dos lucro mariti cessit, fundus emptori avelli non potest. *l.* 17. *h. t. l.* 42. *de usurp. et usuc. vide* 1137. 914.

1279. Maritus neque potest SERVITUTES fundo debitas amittere, neque ei alias imponere, *l.* 5. *h. t.*

Nec ad communis fundi divisionem provocare, licet possit provocari. *l.* 2. *cod. h. t. vide* 569.

1280 USUCAPIO fundi dotalis viri periculo perficitur ab eo, qui jam coeperat bona fide possidere, *l.* 16. *h. t. vide* 1261.

Nam licet Lex Julia vetat alienari, non tamen interpellat eam possessionem, si antequam constitueretur dotalis fundus, jam coeperat. *ibid.*

Attamen. si paucissimi dies ad perficiendam longi temporis possessionem superfuerunt, nihil erit quod imputetur marito. *ibid.*

1281. Si in dote danda CIRCUMVENTUS sit alteruter, etiam majori 25. annis succurrendum est. *l.* 6. §. 2. *de jure dot.*

LIBER XXIV.

TIT. I.

De Donationibus inter Virum et Uxorem.

Cod. V. 16. 3. Novel. 162. Cap. 1.

1289. Hae donationes non valent, *l.* 1. *h. t.* licet traditio intervenerit, *l.* 3. §. 10. *h. t.*

Nec circa IMPENSAS in res dotales factas, *l.* 11. §. 1. *de imp. in res dot.*

Nec per interpositas personas, *l.* 5. §. 2. *h. t.*

Nec per eos in quorum potestate sunt, *l.* 4. *cod. h. t.*

Ne mutuato amore invicem spoliarentur, *ll.* 1. 31. §. 7. *h. t.*

Neve venalitia essent matrimonia, *l.* 2. *h. t.*

Item, ne concordia pretio conciliari videretur, *l.* 3. *h. t.*

Neve mulier in paupertatem incideret, deterior ditior fieret. *ibid.*

Non vero amare, nec tanquam inter infestos prohibentur, *l.* 28. §. 2. *h. t.* vel malevolos, *l.* 31. §. 7. *h. t.*

Sed maximo affectu solam inopiam timentes. *d.* §. 2.

1290. Valent *tamen* quasi MORTIS CAUSA factae, *ll.* 9. §. 2. 11. §. 1. 32. §. 1. *et* 2. *h. t.* 2. *cod. de dote caut.*

Consentiente patre, si uxor donans in potestate sit, *l.* 3. *cod. h. t.*

Quasi testamento confirmatae *valent*, unde falcidia ibi potest locum habere. *l.* 32. §. 1. *h. t.*

Si modo insinuatae sint, *l.* 25. *cod. h. t. vide* 1968.

Nec divortium factum sit, *l.* 62. *h. t.* nisi restaurato matrimonio, *l.* 32. §. 11. *h. t.*

Insinuatae ad tempus reducuntur, quo interpositae fuerunt. *l.* 40. *de mort. caus. don. l.* 20. *cod. h. t.*

1291. Non valent si donatorem semel POENITUIT, *l.* 32. §. 4. *h. t.* Modo evidenter appareat. *ibid.*

Veluti si rem donatam alienaverit, *l.* 12. *cod. h. t. vide* 1632.

Non si pignori dederit. §. 13. *instit. de legat. vide* 1631.

Fas *vero* est eum qui donavit poenitere. *l.* 32. §. 2. *h. t.*

1292. Concessa est donatio sepulturae causa, *l.* 5. §. 8. *et* 9. *h. t.*

Et ad oblationem, ut donum Deo detur, *ibid.* §. 12.

Et honoris adipiscendi causa, *l.* 42. *h. t.*

Vel dignitatis, *ll.* 40. *h. t.* 21. *cod. h. t.*

Et quoties nihil de bonis erogatur, vel si erogatur, locupletior non sit qui accepit, *l.* 5. §. 16. *et l.* 25. *h. t.*

Et inter Imperatorem et Augustam, *l.* 26. *cod. h. t.*

Et quod in usum datum est, licet deterius fiat, *l.* 53. §. 1 *h. t.*

Et MUNUS, modo non immodicum, *l.* 31. §. 8. *h. t.*

Et si pro cognato suo, mulier acceptam a marito pecuniam erogaverit, *l* 5. §. 17. *h. t.*

Item, potest maritus repudiare, ut res ad uxorem perveniat, *l.* 5. §. 13. *et* §. 14. *h. t.*

Vel quartam non deducere ex fideicommisso, *l.* 5. §. 15. *h. t.*

Neque pauperior fit qui non acquirit, sed qui de patrimonio suo deposuit, *l.* 5. §. 13. *h. t.*

Item, aedes incendio consumptas reficere. modo non ultra, *l.* 14. *h. t.*

Potest quoque dare in menses, vel annos singulos, proprii usus *uxoris* gratia. *l.* 11. *cod. h. t.*

1293. Si maritus donandi animo dotem AUXIT, ut videatur accepisse quae non accepit, nihil agit, *l.* 1. *cod. de don. ante nupt.*

Donare *vero* potest sponsae, modo nuptiae fuerint secutae, *l.* 4. *cod. eod. tit.*

Et tradere, et postea in dotem accipere, *l.* 1. *eod. t.*

Etiamsi eodem die nuptiae fuerint consecutae. *l.* 27. *h. t.*

1294. Quod non demonstratur unde mulier habeat, existimatur a viro ad eam pervenisse, *l.* 51. *h. t. l.* 6. *cod. h. t.*

Evitandae turpis quaestus *suspicionis* gratia. *d. l.* 51.

Si quis *igitur* nummos uxori dederit, ejus non fiunt, *l.* 3. §. 11. *h. t.*

Nec si uxor viro, *l.* 14. *ad exhib.*

USURAE *vero* quas maritus vivens ab uxore non petiit, remissae videntur sub titulo donationis, *l.* 54. *h. t. et valet talis donatio, licet tacita nec insinuata.*

Idem. Si FRUCTUS praediorum dotalium uxorem percipere passus est. *l.* 8. *cod. h. t.* nisi ex his locupletior facta est. *ibid.*

1295. In donationibus jure impeditis, *ut hic*, si res adhuc exstet, vindicatur, si consumpta sit, condicitur, quatenus locupletior est qui accepit, *ll.* 5. *in f.* 33. §. 1. 39. *h. t.*

Tempore litis contestatae spectato, *l* 7. *h. t.*

Res periculo ejus est qui dedit, quia sua manet, *l.* 28. *h. t.*

Et fidejussores liberantur, *l.* 46. *de fidejuss, vide* 2239.

FRUCTUS *vero* percipiendo uxor vel vir ex re donata suos facit, *l.* 45. *de usur.*

Modo suis operis, veluti ferendo. *ibid.*

1296. Donationes ANTE NUPTIAS restituuntur, si sponsus mori contigerit, vel sponsa, osculo non interveniente, *l.* 16. *cod. de don. ante nupt. et quidem interveniente, ex Jure Gallico. Goth. ibi.*

Ille dat ut sponsus, qui dat in domo sponsae, atque maritus qui dat in domo sua. *l.* 6. *eod. t.*

1297. Donationes ante nuptias, hodie propter nuptias dictae sunt, *l.* 20. *cod de donat. ante nupt.*

Etiam post contractum matrimonium recte

contrahuntur. *ibid. modo solitam quantitatem non excedant.*

Item, licentia datur eas augere, si dos aucta sit, *l.* 19. *cod. eod. t.*

Et diminuere, si sit diminuta. *ibid.*

Modo secundae nuptiae non sint, ne aliquid adversus filios prioris matrimonii machinari videatur. *d. l.* 19. *in fine.*

Salvo jure, et hypotheca creditorum. *Novel.* 97. *cap.* 2.

1298 Indotata mulier nihil omnino viro mortuo percipiat ex donatione *ante nuptiali auth.* sed quae *cod. de pact. conv.*

1299. Propter nuptias donationis proprietas servetur filiis. *Novel.* 98 *cap.* 1. *vide* 2688. §. 26.

Sive ad secundas venerit nuptias, sive etiam non. *ibid. vide* 2248.

Usu lucrorum superstiti reservato. *ibid.*

Tit. II.

De divortiis et repudiis.

Cod. V. 24. 17. Novel. 117. Cap. 7. et seq.

1301. DIVORTIUM a diversitate mentium dictum est, *l.* 2. *h. t.*

Vel quia in diversas partes eunt qui distrahunt matrimonium. *ibid.*

1301. REPUDIUM, id est, renuntiatio comprobata, *l.* 2. §. 1. *h. t.*

Addenda est causis repudii *de quibus, ll.* 8. 11. §. 2. *cod. de repud.* impotentia coeundi ab initio matrimonii per duos annos, *l.* 10. *cod. eod. t.* hodie per tres, *auth.* sed hodie, *cod. eod. tit. haec causa est in usu, caeterae non.*

Ita tamen ut ante nuptias donatio eidem marito servetur. *d. l.* 10. *non autem apud nos.*

TIT. III.

Soluto matrimonio dos quemadmodum petatur.

COD. V. 18. 19. NOVEL. 91.

1304. Constante matrimonio *dos exigitur* propter INOPIAM mariti, ex quo evidentissime apparuerit mariti facultates ad dotis exactionem non sufficere, *l.* 24. *h. t.*

Vel si dissipaturus manifestus est, *l.* 22. §. 8. *h. t.*

Ita tamen ut mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito, sed fructibus earum ad sustentationem tam sui, quam mariti filiorumque abutatur. *l.* 29. *cod. de jure dot.*

1305. Non perditurae uxori ob has causas dos reddi potest, ut sese suosque alat, *l.* 73. §. 1. *de jure dot.*

Ut fundum idoneum emat. *d.* §. 1. *vide* 1277. vel ut uberiorem redditu retineat, *l. ult. eod. tit.*

Ut relegato parenti praestet alimonia. *d.* §. 1.

Ut necessaria persona redimeretur, *l.* 21. *h. t.*

Ut egentem virum, fratrem, sororemve sustineat. *d.* §. 1. *non observatur* necessitate juris, *nisi pro viro. vide* 812.

Vel liberos ex alio viro, *l.* 20. *h. t.*

Idque et in filia-familias. *d. l.* 20.

1306. SOLUTO matrimonio, dos reddi patri invita filia non potest, *ll.* 28. *de jure dot.* 2. 7. *cod. h. t.*

Nec liberatio accedit, nisi ratum filia habuisset, *l.* 34. §. 6. *de solut.*

Vel sciens non contradixisset, *l.* 2. *in fine h. t.*

Aut causas contradicendi non habuisset, *l.* 37. *h. t.*

Nam in causa dotis particeps, et quasi socia obligationis patris filia est, *l.* 34. §. 6 *de solut.*

Nec obstat quod in patris potestate est, *l.* 2. §. 1. *et l.* 34. *h. t.*

Et dos a patre profecta sit. *d.* §. 1.

Nisi probatae vitae pater sit, et filia levis mulier, vel admodum juvenis, *l.* 22. §. 6. *h. t.*

Ideoque officio judicis consuletur, et filiae, et patri. *d.* §. 6.

1307. Exigere dotem mulier debet, illic ubi maritus domicilium habuit, *l.* 65. *de judic.*

Rerum *vero* dotalium possessionem ingredi non potest, haeredibus mariti non consentientibus, sine auctoritate competentis judicis, *l.* 9. *cod. h. t.*

1308. Tenetur PATER mariti filii-fam. licet non jussu suo dos filio data sit, *l.* 22. §. 12. *h. t.*

Sed quatenus facere potest, *l.* 53. *h. t.*

Videtur *enim* ad eum pervenisse dotem, penes quem est peculium. *ibid.*

Sin autem socero dotem dederit, cum marito non poterit experiri, nisi patris haeres extiterit. *d.* §. *in fine.*

1309. NOVISSIMI anni in quo matrimonium solvitur, fructus pro rata temporis portione, utrique parti debent assignari, *l. un.* §. 9. *cod. de rei uxor. l.* 7. §. 1. *h. t. intellige in rebus non aestimatis, vide* 1276.

Idem. De pensionibus praediorum urbanorum. *ibid.* §. 11. *vide* 420.

Quod in sementem erogatur, si non responderint messes ex vindemia deducetur, quia totius anni unus fructus est, *l.* 8. *in fine h. t.*

Fructuum *enim* toto tempore quo curantur, non quo percipiuntur, accipere debemus. *l.* 7. §. 9. *h. t.*

1310. THESAURI pars dimidia mulieri restituitur, quasi in alieno inventi. *d. l.* 7. §. 12. *vide* 1995.

1311. Aestimatae res usu etiam mulieris, periculo mariti deteriores efficiuntur, *l.* 51. *h. t. vide* 1276.

1312. Nec maritus, nec uxor ultra id quod facere potest condemnatur, *l.* 20. *de re judic. id est, deducto ne egeat, vide* 1970.

Nec contrarium pactum valet, *l.* 14. §. 1. *h. t.* nec contraria sententia, *l.* 17. §. 2. *h. t.*

Idem, servatur in SOCERO, *l.* 21. *de re judic. l.* 15. *in f. h. t. vide* 1904.

Secus in extraneo qui dotem promisit, *l.* 84. *de jure dot.*

Et in haerede mariti, *l.* 24. *in fine de re judic. l.* 12. *h. t.*

Quia tale beneficium personale est, *l.* 13. *h. t.*

Attamen filio patris haeredi prodest. *l.* 18. *h. t.*

1313. Exactio dotis celebratur intra ANNUM in rebus mobilibus, vel in corporalibus veluti nominibus, *l. un.* §. 17. *vers. exactio, cod. de rei uxor. act.*

Caeteris videlicet rebus quae solo continentur, illico restituendis. *ibid.*

Intra annum vero mulier alenda est ex bonis mariti, cum adhuc videatur durare matrimonium. *Glossa ibi in verbo* restituendis.

1314. *De reversione, vide* 1269.

Digitized by Google

LIBER XXV.

TIT. I.

De impensis in res dotales factis.

1316. NECESSARIAE impensae dotem minuunt, *ll.* 1. §. 2. 7. *h. t.*

Ipso jure, *ll.* 56. §. 3. *de jure dot.* 1. §. 4. *de dote prael.*

Nec contrarium pactum valet, *l.* 5. §. 2. *de pact. dot.*

Ita ut nisi reddantur, aut pars fundi, aut totus retineatur. *d. l.* 56. §. 3. quia desinit esse dotalis. *ibid. et l.* 5. *h. t.*

Intellige minui non ad singula corpora, sed ad universitatem, *l.* 1. § 4. *de dote praeleg.*

Non *enim* ipso jure corporum, sed dotis fit diminutio, *l.* 5. *h. t.*

Etsi res postea casu exusta est, *l.* 4. *h. t.*

Quod interpretandum de impensis quae extra tutelam necessariam sunt, *l.* 15. *h. t. vide* 401.

Nam TUERI res dotales vir suo sumptu debet. *d. l.* 15.

Nec quaevis modica cultura vel refectio dotem minuit. *ibid.*

1317. Impensae NECESSARIAE sunt, quae si forte non sint, res aut peritura, aut deterior futura sit, *l.* 79. *de verb. signif.*

Vel dos imminuitur, *l.* 14. *h. t.*

Tales sunt moles in mare vel flumen projectae, pistrinum *vel* horreum necessario factum, utilis aedificii ruentis refectio, oliveti restauratio, *l.* 1 §. 3. *h. t.*

Digitized by Google

Et praestita ne damnum infectum committatur. *d.* §. 3.

Item, aggeres facere, flumina avertere, aedificia vetera fulcire *vel* reficere, *l.* 14. *h. t.*

Arbores in locum mortuarum reponere. *ibid.*

Vites propagare, arbores curare, seminaria pro utilitate agri facere, *l.* 3. *h. t.*

Quas omnes si omiserit maritus, quanti mulieris interfuit damnatur, *l.* 4. *h. t.*

Pro fructuum quaerendorum vel conservandorum causa impensis, nullam deductionem maritus habet, *l. ult. h. t.*

Nec si quae in arando vel serendo agro, *l.* 7. §. *ult. solut. matr.*

Vel in tutelam aedificiorum impensum est. *ibid.*

Quae *enim* ad perpetuam utilitatem agri non pertinent, cum fructibus compensantur, *l.* 3. §. 1. *h. t.*

Porro non tam impendere licet, ut deductis impensis minus percepisse videatur. *l.* 15. *h. t.*

1318. UTILES impensae sunt, quae meliorem dotem faciunt, *l.* 79. §. 1. *de verbor signif.*

Non illae quae deteriorem esse non sinant. *ibid hae enim necessariae sunt.*

Item, ex quibus reditus mulieri acquiritur. *ibid.*

Ut arbusti pastinatio ultra quam necesse est. *ibid.*

Si novelletum in fundo factum sit, *l.* 6. *h. t.*

Aut si in domo pistrinum et horreum aut tabernam adjecerit. *d. l.* 6. *et d.* §. 1.

Et pecora praediis imponere, id est, stercorare, *l.* 14. §. 1. *h. t.*

Ex his datur mandati actio, si mulieris voluntas intercessit, si non intercessit negotiorum ge-

storum actio, *l. un.* §. 5. *cod. de rei uxor act.*

Dotem vero non minuunt ipso jure, licet habeant exactionem *l.* 7. §. 1. *h. t.*

Earum *autem* nomine onerari mulierem ignorantem vel invitam non oportet, ne cogatur fundo carere, *l.* 79. §. 1. *de verbor signif. vide* 1127.

Cum iniquum esset compelli mulierem rem vendere, ut impensas solveret. *l.* 8. *h. t.*

1319. VOLUPTARIAE sunt quae speciem dumtaxat ornant, non etiam fructus augent, ut sunt viridia, et aquae salientes, incrustationes, loricationes, picturae. *d l.* 79. §. 2. balinea, *l.* 14. §. 2. *h. t.*

Quas maritus ad voluptatem fecit, et quae species exornant, *l.* 7. *h. t.*

Nisi in re PROMERCALI, *tunc enim* utiles sunt, *l.* 10. *h. t.*

Exactionem non pariunt, nec si voluntate mulieris factae sunt, *l.* 11. *h. t.*

Modo patiatur mulier tollentem, si recipiant separationem, *l.* 9. *h. t.*

Sine laesione prioris speciei, *l. un. in f, cod. de rei ux. act.*

Ita *vero* si profuturum est ejus quod abstulit.. *l.* 9. *h. t. vide* 372. 1127.

1320. Si dos soluta sit non habita ratione impensarum *necessariarum*, condictioni locus erit. *l.* 5. §. 2. *h. t.*

Tit. II.

De actione rerum amotarum.

Cod. V. 21.

1323. Introductum est rerum amotarum judicium, quia non placuit cum ea quae uxor fuit, furti agere posse, *l.* 1. *h. t.*

Nec cum viro, *l.* 7. *h. t.*

Nec cum nuru, *l.* 6. *h. t.*

Nam in honorem matrimonii, turpis actio negatur, *l.* 2. *h. t.*

Quamvis veritate FURTUM sit, etsi lenius coercetur, *l.* 29. *h. t.*

Idcirco in solidum haec actio datur, pendet enim ex furto, *l.* 21. *in fine h. t.*

Et furti tenebitur, si contrectat post divortium. *l.* 3. *h. t.*

1324. Constante matrimonio neutri haec actio datur, *l.* 2. *cod. h. t.*

Nec poenalis nec famosa, sed in factum datur. *ibid. vide* 2319.

Nec datur expilatae haereditatis, *l.* 4. *cod. de expil. haer.*

Verum si mulier mortis causa res amoverit, deinde mortuus est maritus, consequi poterit haeres quod amotum est, haereditatis petitione, vel actione ad exhibendum. *l.* 22. §. 1. *et l.* 6. §. 5. *h. t.*

1325. Non anno finitur, licet ex delicto nascatur, *l.* 21. §. 5. *h. t.*

Et haeredibus *et contra haeredes* competit, nam rei persecutionem continet. *d.* §. 5.

Tit. III.

De agnoscendis et alendis liberis vel parentibus.

Cod. V. 25. Novel. 117. cap. 7.

1326. PATER is est, quem nuptiae demonstrant, *l.* 5. *de in jus voc. vide* 53.

Nec licet ei filium non agnoscere, quasi non suum, *l.* 6. *de his qui sui vel. al.*

FILIUS *tamen* non est qui nascitur absente marito, vel si infirmitate, valetudine, vel alia causa generari non possit *d. l.* 6.

Nec ante 7. mensem natus ex die nuptiarum, *l.* 12. *de statu hom.* nec post 10. menses, ex morte mariti. *l. ult. cod. de posth. vide* 50.

1327. Grande praejudicium affert pro filio confessio patris, *l.* 1. §. 12. *h. t.*

Veritati *vero* non praejudicat, *l.* 5. *cod. de testam.*

Etiam matris professio filiorum recipitur, et avi, *l.* 16. *de probat.*

Attamen non obest professio a matre irata facta. *l.* 29. *in f. eod. t. nec a patre irato*

1328. PARTUM necare videtur, et qui abjicit, alimonia denegat, vel exponit, *l.* 4. *h. t.*

ALENDI quippe sunt liberi, etiam emancipati, *l.* 5. §. 1. *h. t.* et vice mutua parentes etiam ab emancipatis. *d.* §. 1.

Caeteraque onera praestanda, *l.* 5. §. 12. *h. t.*

Ex aequitate et officio judicis, *ibid* §. 2.

Pro modo facultatum, *ibid.* §. 7.

Quod observatur et in MATRE locuplete.

Nov. 117. *cap.* 7. praesertim erga vulgo quaesitos. *l.* 5. §. 4. *h. t.* et vice versa. *ibid.*

1329. Quod filia parit, non avo *materno*, sed patri suo oneri est, *l* 8. *h. t.*

Nisi pater aut non sit superstes, aut egens sit. *ibid.*

1330. Quod de ALENDIS liberis definitur, in omnibus ascendentibus et descendentibus utriusque naturae valet. *Novel.* 117. *cap.* 7. *in f.*

Et in vulgo quaesitis erga matrem, *l.* 5. §. 4. *h. t.*

Iniquissimum enim est patrem egere, cum filius sit in facultatibus. *ibid.* §. 13. *vide* 1429. 1903.

Fallit in haerede filii, nisi in summam egestatem pater ductus est. *ibid.* §. 17. *et non sint alii filii qui eum alere possint. Goth. ibi.*

1331. Aes alienum patris, filius non cogitur exsolvere, *l.* 5. §. 16. *h. t.*

Verum si inclusum patrem fidejussione non liberaverit, justam exhaeredationis causam praebet. *Novel.* 115. *cap.* 3. §. 8. *vide* 340.

Secus in filia. *ibid.*

1332. MATER repetit a patre alimenta in filiis necessario erogata, *l.* 5. §. 14. *h. t.*

Praeterquam ea quae materno affectu erogatura esset, etiamsi a patre educerentur. *ibid.* *vide* 1431.

1333. Publice interest PARTUS non subjici, ut ordinum dignitas familiarumque salva sit. *l.* 1. §. 13. *de insp. ventr. vide* 1893. 2688. §. 30.

1334. SUPPOSITI partus causa capitalis est, *l.* 1. *cod. ad l. Corn. de fals.*

Idcirco ad tempus pubertatis non differtur, nec verisimile est matrem non ex fide causam suam defensuram. *ibid. vide* 1898.

Nec temporis praescriptione depellitur. *l.* 19. §. 1. *de l. Corn. de fals. nisi vicenaria. Goth. ibi.*

1335. De partu supposito soli accusant parentes, aut hi ad quos ea res pertinet, non quilibet de populo. *l.* 30. §. 1. *eod. t. hodie pars publica prosequitur conjunctim vel sola, ut caeteris criminibus.*

1336. Qui ventri substitutus est vel institutus, si ventrem servare volet, audiendus est. *l.* 3. *de insp. ventr. de forma servandi. vide l.* 1. §. 10. *eod. tit. ubi fuse.*

1337. Si mulier se putet praegnantem intra dies 30. post divortium, denuntiare debet marito, vel parenti in cujus potestate est, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Aut domum denuntiare, si nullius eorum copiam habeat. *ibid.*

Id est hospitium, vel illic ubi larem matrimonio collocarent. *ibid.* §. 2.

Mariti est aut mittere custodes, aut ei denuntiare quod non sit a se praegnans, *l.* 1. §. 3. *h. t.*

Mortuo marito, his ad quos ea res pertinebit, denuntiandum est. *l.* 1. §. 10. *de inspic.*

Tit. IV.

De inspiciendo ventre, custodiendoque partu.

1339. *Vide tit. praeced. in fine.*

Digitized by Google

LIBER XXVI.

TIT. I.

De tutelis.

1340. TUTELA est vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum, qui propter aetatem suam sponte se defendere nequit, jure civili data ac permissa. *l.* 1. *h. t.*

Plerumque virile officium est, *l.* 16. *h. t.* et munus masculorum, *l. ult. h. t.*

Proinde FOEMINAE tutores dari non possunt. *ibid.*

Matri *tamen* et aviae tutelam subire permittitur, si Velleiani auxilio renuntiaverint. *auth.* matri et aviae *cod. qu. mul. tut. vide* 2688. §. 35. 823.

Solis testamentariis tutoribus eas praecedentibus. *d. auth.*

1341. TUTORES quasi tuitores, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Personae non rei vel causae dantur, *l.* 14. *de test. tut.*

Etiam moribus pupilli praeponuntur, *l.* 12. §. 3. *de adm. et peric.*

CURATORES vero rebus, *l.* 8. *cod. de nupt.*

Nullus ad tutelam vocatur, antequam 25. suae aetatis annum impleat. *l. ult. cod. de leg. tutor.*

1342. PUPILLUS est, qui cum impubes est, desiit in patris potestate esse. *l.* 239. *de verb. signif. Quando pubertas? Vide* 1435.

1343. Privilegium pupilli haeredi ejus non datur, non enim causae, sed personae succurritur. *l.* 42. *de adm. et peric.*

Tit. II.

De testamentaria tutela

Cod. V. 28.

1344. Liberis tutores TESTAMENTO dantur, *l.* 1 *h. t.*

Sive foeminini, sive masculini sexus. *ibid.*

Et posthumis et nepotibus, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Quamvis exhaeredatis, *l.* 4. *h. t.*

Si modo in POTESTATE sint, *l.* 1. *h. t. l.* 73. §. 1. *de regul. jur.*

Idcirco non a MATRE nisi instituto filio, *l.* 4. *cod. h. t.* sed quocumque modo dederit, a Praeside confirmatur. *ibid.*

Naturali filio cui nihil relictum est, tutor frustra datur a patre. *l.* 7. *de conf. tut.*

1345. Ad tempus et sub conditione dantur, *l.* 8. §. 1. *h. t.*

Et in codicillis testamento confirmatis. *l.* 3. *h. t. l.* 3. *de conf. tut. Hodie codicilli confirmatione non egent, imo saepius testamento posteriores sunt.*

1346. Certarum rerum vel causarum, testamento tutor dari non potest, *l.* 12. *h. t.* nec deductis rebus. *ibid.*

Et si *sic* datus fuerit, tota datio non valebit. *l.* 13. *h. t.*

1347. Si PLURES dati sunt, ille praefertur qui satisdationem offert, *l.* 17. *h. t.*

Causa cognita. *d. l.* §. 1. *vide* 1358.

Qui *vero* datus non est, non esset audiendus. *l.* 19. *h. t.*

1348. Semper legitima tutela testamentariae cedit. *l.* 9. §. 1. *de tut. et rat.*

Digitized by Google

1349 CONFIRMATUR tutor a consulari potestate, quem testator vel non potuit dare, vel non jure dedit, *l.* 1. §. 1. *de conf. tut.*

Veluti per epistolam, vel ex imperfecto testamento. *l.* 2. *cod. eod. t. l.* 3. *eod. t.*

1350. Sine INQUISITIONE confirmantur qui a patre dati sunt, quamvis minus jure dati, *l.* 4. *de test. tut. l.* 1. §. 2. *et l.* 6. *de conf. tut.*

Eosque non esse cogendos SATISDARE certo certius est, *l.* 17. *h. t. l.* 3. *de conf. tut. vide* 1455.

Nisi si causa propter quam datus videbatur, in eo mutata sit, *l.* 4. *h. t.*

Si alius sit qui dedit, inquirit personam qui praeest, si apta sit, *l.* 1. §. 2. *de conf. tut.*

Furiosus quoque testamento datur, et tunc erit cum sapere caeperit. *l.* 10. §. 3. *h. t. l.* 11. *de tutel.*

Tit. IV.

De legitimis tutoribus.

Cod. V. 30. Novel. 118. Cap. 5.

1353. LEGITIMAE tutelae lege 12. tab. adgnatis delatae sunt et consaguineis, *l.* 1. *h. t.*

Hodie et cognatis. *Novel.* 118. *cap.* 5.

Id est, his qui ad legitimam haereditatem admitti possunt. *d. l.* 1.

Ut qui sperarent hanc successionem, iidem tuerentur bona ne dilapidarentur. *ibid.*

Quapropter quo tutela redit, eo haereditas pervenit, nisi si foeminae haeredes, *l.* 73. *de regul. jur.*

Si eodem gradu plures sint, omnes tutelam nanciscuntur, *l.* 9. *h. t.*

Hodie unus ex propinquis tutor efficitur a magistratu sive judice causa cognita, convocatis et consultis tam paternis quam maternis propinquioribus.

Hunc cogi satisdare certum est. *l.* 5. §. 1. *h. t. vide* 1454.

Ex usu nostro tot sunt fidejussores, quot sunt nominatores et consultores.

1355. PATER impuberis emancipati legitimus tutor est. *l.* 3. *in fine h. t. nec eget confirmatione.*

Tit. V.

De tutoribus et curatoribus datis.

Cod. V. 34.

1357. Dari TUTOR omni die poterit. *l.* 8. §. 2. *h. t.* a Magistratibus municipalibus. *l.* 5. *cod. de magistr. conv. vide* 1465. *ex usu nostro a judice.*

1358. Tutorum MORES praecipue investigandi sunt, *l.* 21. §. 5. *h. t. vide* 1404.

Nec omnino qui satisdat praferendus est, *l.* 17. §. 1. *de test. tut.*

Nec creantur qui seipsos volunt ingerere, ut creentur, *l.* 21. §. *ult. h. t.*

Nec si a parentibus prohibiti. *d. l.* §. 2.

1359. Etiam FILIUS-FAM. recte tutor datur, *l.* 7. *de tutel. vide* 56.

Si pater noluerit pro eo cavere, ipsum patrem creari jusserunt leges. *l.* 15. §. 17.

1360. Ex VICINIS civitatibus dari potest tutor a magistratu, *l.* 24. *h. t.*

Si desint idonei in civitate. *ibid.*

Modo intra fines jurisdictionis, l. 5. *cod. qui dare tut. vide* 1371. 1411.

Indistincte *vero*, si testator elegerit. *l.* 32. *de test. tut. salva excusatione*, *vide* 1412.

1361. CURATOR datur pupillo, si cum tutore litem agat, *l.* 3. § 2. *de tutel.*

Etiam invito. *ibid.*

Sed praesens tantum et acceptans, nam excusare se potest curator in litem ab eo munere. Goth. in d. §. 2. *nec causam excusationis tenetur afferre.*

1362. Curator datur pupillo propter adversam valetudinem tutoris, *l.* 13 *de tutel.* tutoris periculo. *ibid.* §. 1.

Et propter absentiam reip. causa, *l.* 15. *h. t.*

Vel si pater in hostium potestate est. *l.* 6. §. *ult. de tutel.*

1363. Qui tutelam administravit, eidem adolescenti curator dari potest, *l.* 13. *in f. de tut. et rat.*

Non *vero* invitus. *l.* 20. *cod. de excus.*

1364. Curatorem habenti alius dari potest, *l.* 20. *in f. h. t.*

Non idem tutorem habenti, nisi causa cognita, *l.* 4. *cod. in qu. caus. tut. l.* 10. *cod. qui dare tut. in qua Cujac. legit* tutorem habenti *XVII. obs.* 6.

1365. Uxori MARITUS curator dari non potest. *l.* 2. *cod. qui dare tut.*

Si mente capta sit, *l.* 14. *de curat. fur.*

Intellige excusare se posse, licet se immisceat. §. *penult. instit. de excusat.*

De socero curatore, vide 1424. *de filio* 1478.

1366. Luminibus captus curatore non indiget. *l.* 3. *cod. qui dare tut.*

1367. Possunt et plures in plurium locum, vel unus in plurium, vel unus unius loco, vel in

unam litem, vel in plures curator peti, *l.* 4. §. 1. *de tutel.*

Quolibet loco et tempore, *l.* 3. §. 3. *eod. tit.*

Decreto Praetoris actor constitui periculo tutoris solet, si diffusa negotia sint, aut dignitas, vel aetas, vel valetudo tutoris id postulet. *l.* 24. *de adm. et peric.*

1368. Valde sunt pauca in quibus curatores *cum administratione*, a tutoribus differant, *l.* 13. *de excusat.*

De excusationibus, vide 1410. *de satisdatione* 1454.

Tit. VI.

Qui petant tutores, vel curatores, et ubi petantur.

Cod. V. 31. 32.

1369. MATRIS sollicitudo est in petendis tutoribus, *l.* 1. *h. t.*

Naturalibus etiam filiis, *l.* 11. *cod. h. t.*

Alioquin a legitima filiorum haereditate expellitur, *ll.* 2. §. 1. *et* §. 2. 4. §. 3. *h. t.*

Nisi in minori aetate constituta, *l.* 2. *cod. si adv. delict.*

Eis quoque qui ad successionem vocantur pupilli, si tutorem non petierint intra annum, successio denegatur, *l.* 10. *cod. de legit. haered.*

Sive ab intestato, sive substitutionis jure. *d. l.* 10.

Cessat prohibitio, si mater eidem succedat puberi facto, *l.* 3. *cod. ad S. C. Tertyll.*

Item, petere possunt tutores, et cognati, et adfines, et amici parentum, *l.* 2. *h. t.*

Non *vero* si penitus EGENI pupilli sint. *l.* 2. §. 26. *ad S. C. Tertyll.*

Google

1370. CURATORES *autem* minores sibi ipsis petent, *l.* 2. §. 4. *h. t.*

Nec alium eis petere decet. *ibid.* §. 5.

Nec invito minore. §. 3. *instit. de curat.*

Praeterquam ad litem exercendam. *d.* §. *et l.* 7. §. 2. *de min. l.* 1. *cod. h. t.*

Cum sine curatore litem exercere non potest. *l.* 11. *cod. qui dare tut.*

1371. TUTOR dari non potest ab eo, cujus jurisdictioni subjectus non est. *l.* 5. *cod. qui dare tut. vide* 1360. *quod non observatur apud nos, si magis idoneus sit, et eum propinqui convocati elegerint, salva ipsius excusatione.*

TIT. VII.

De administratione, et periculo tutorum, et curatorum, etc.

COD. V. 37. 38.

1374. Si INVENTARIUM non fecit tutor dolo fecisse videtur, nisi necessaria et justissima causa allegari possit, *l.* 7. *h. t.*

Vel si testator specialiter inventarium conscribi vetuerit, *l. ult. cod. arbitr. tut.*

Inventarium fit sub praesentia publicarum personarum, *l.* 24. *cod. h. t.*

Nec antea tutorem oportet gerere, nisi id quod dilationem nec modicam expectare possit, *l.* 7. *h. t.*

Et adversus eum JUREJURANDO in litem aestimatur quod pupilli interest. *ibid.*

Et infamia notatur qui non fecit, *l. ult. in f. cod. arb. tut.*

Idem, si inventarium caeteraque instrumenta non proferat, *l.* 4. *cod. de in litem jur.*

Idque adversus haeredes, si *omnino* non fecerit, *l. ult. eod. tit.*

Aut si repertum dolo malo haeres non exhibeat, *l.* 4. *eod. t.*

Vel si lis cum defuncto tutore fuerit contestata. *d. l.* 4.

1375. Tutoris praecipuum est OFFICIUM ne indefensum pupillum relinquat, *l.* 30. *h. t.*

Nec pupillus videtur defendi, nisi factum sit quod quivis pater-familias idoneus fecisset, *l.* 10. *h. t.*

Idcirco tutor tenetur, si levi culpa minor aliquid amiserit, vel non acquisierit, *l.* 7. *cod. arbitr. tut.*

Si adversus sententiam contra bonam causam latam non appellaverit, *l.* 11. *cod. h. t.*

Sive post appellationem cessaverit. *ibid.*

1376. Bonam fidem in administratione praestant etiam tutores ANECLOGISTI, *l.* 5. §. 7. *h. t.*

Hi sunt quibus quaestionem fieri vetuit testator, sive rationem ab eis exigi. Goth. ibid. ex ll. 9. 20. *de liber. leg.*

Vetitus a testatore rationes reddere, non hoc consequitur ut ne quod apud eum sit reddat et lucri faciat, sed ne scrupulosa inquisitio fiat, *l.* 119. *de legat.* 1. *vide* 1768.

Hoc est, ut negligentiae ratio non habeatur, sed tantum *habeatur* fraudium. *d. l.* 119.

Culpa *enim* remitti potest a testatore, *l.* 41. *h. t.*

Item, ille a quo rationes exigere vetuit testator, reliquas nihilominus praestat, nisi expresse actionem legato remiserit. *l.* 9. *de liber. leg.*

1377. Qui sciens CESSAT, suo periculo cessat, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Ex quo scit se tutorem esse datum. *ibid.*

Quamvis citra testationem, *l.* 5. *in fine h. t.*
Sive nullam excusationem allegaverit. *d.* §. 1.
Sive talem quae recepta non sit, *ll.* 20. 39. §. 6. *h. t.*
Debuit *enim* confestim officio suo fungi, *l.* 7. §. 1. *h. t.*
Id est, ubi primum potuit, *l.* 2. §. 43. *ad S. C. Tertyll.*
Non quidem praecipiti festinatione. *d.* §. 1.
Proinde si cessaverit in distractione rerum quae depereunt, suum periculum facit. *ibid. vide* 1470.
Etiam si cavisset pater ne distraherentur res periculo subjectae, *l.* 5. §. 9. *h. t. insanis enim esset talis prohibitio, si justa causa non appareat.*
Item, gerere atque administrare tutelam extra ordinem tutor cogi solet, *l.* 1. *h. t.*
Non *vero* auctoritatem praestare, *l.* 17. *de act. et cons. vide* 1395.
Et in his quae non fecit, rationem reddet. *l.* 1. *de tut. et rat.*

1378. Tutor praestat quantam in rebus suis DILIGENTIAM, *l.* 1. *de tut. et rat.*
Non vero si eventum adversum habuit, quod diligenter gestum est, *l.* 3. §. 7. *de contr. tut.*
Non tenetur de pecunia argentario celeberrimo collocata, si reddere non possit, *l.* 50. *h. t.*
Nec de IGNE, nisi culpa seu segnitie, *l.* 3. *cod. de peric. tut.*
Nec de incursu LATRONUM. *l.* 50. *h. t.*

1379. Debet tutor servare pactum quod fecit cum creditoribus pupilli, si ipse creditor est. *l.* 44. *de pact. l.* 59. *h. t. vide* 1393.

1380. Quamvis pupilli pater CONSILIO matris geri mandavit, et eo nomine tutores liberavit,

non idcirco minus officium tutoris integrum erit. *l.* 5. §. 8. *h. t. vide* 1376.

1381. Tutor debita pupillaria seu deposita reposcens, ad satisdationem non compellitur, *l.* 13. *cod. h. t.*

Nisi dubitetur an tutor sit, *l.* 23. *h. t.*

Recte liberantur ab eo pupilli debitores, *l.* 46. §. *ult. h. t. vide* 2269. si Judex solvere permiserit, *l.* 25. *cod. h. t.*

Vel sine Judicis decreto, si ex REDDITIBUS, pensionibus, et similibus causis debeatur. *ibid.*

Idem, de curatoribus. *ibid.*

Item, recte vel uni solvitur, *l.* 14. §. 5. *de solut. vide* 2269.

Non *tamen* si minus ei solverint, *l.* 46. §. *ult. h. t.*

Cum nec donare, *nec remittere* possit. *ibid. l.* 22. *h. t.*

Nec TRANSIGERE diminuendi causa, *l.* 46. *in f. h. t.* quamvis generaliter possit. *ll.* 54. *in f.* 56. §. 4. *de furt.*

1382. SUMPTUS in pupillum necessario et ex justis honestisque causis, etiam sine decreto probantur, *l.* 3. *cod. h. t.*

Veluti mercedes praeceptoribus, pro facultate et dignitate, *l.* 12. §. 3. *h. t.*

Quod *enim* bona fide erogatur, potius justitia quam auctoritate firmatur, *l.* 3. *cod. h. t. vide* 1442.

Et quae ab eo bona fide gesta sunt, recta habentur, *l.* 12. §. 1. *h. t.*

Idcirco solemnia MUNERA parentibus cognatisque mittere potest, *l.* 12. §. 3. *h. t. intellige natali cujusque die Goth. ibi.*

Non vero nuptialia, *l.* 13. §. 2. *h. t. l.* 1. §. 5. *de tut. et rat. erant ergo illa modica, ista*

majora, vel dic, quia similia ipse sua die recipiebat.

Idem, si MATREM pupilli aluit, modo mater egena sit, et filius in facultatibus positus. *l.* 1. §. 4. *de tut. et rat. distr. vide* 1429.

1383. USURAE a tutoribus exiguntur, si intra 6. primos menses pecuniam pupillarem non collocaverint, *l.* 15. *h. t.*

In primo scilicet anno, in caeteris vero intra 2. *menses. Goth. ibi. ex l.* 7. §. 11. *h. t. vide Novel.* 72. *cap.* 6. *in f.*

Nisi si in emptionem possessionum convertere eam non potuit, *l.* 3. *cod. de usur pupill. l.* 12. §. 4. *h. t.*

Hodie de usuris non tenetur tutor, si pecuniam reservaverit. *Novel.* 72. *cap.* 6. quod ei licet, si aliunde sint reditus sufficientes. *ibid. cap.* 7. *auth.* novissime. *cod. h. t. modo auctore Praetore, et nominum periculi causa.*

Eo quod si pecunias pupillares crediderit, illarum periculum ad eum pertinet. *d. cap.* 6.

Si suo nomine foeneravit, usuras percipit, nisi suscipiat pupillus caeterorum nominum periculum, *l.* 7. §. 6. *h. t. vide* 359. 894.

Idcirco nomina a tutore facta, aut in totum agnoscere debet pupillus, aut a toto recedere, *l.* 16. *h. t.*

Porro pecuniae quas in usus suos convertit, usuras praestat, *l.* 1. *cod. de usur. pup. atqui convertisse praesumitur, si non obtinuit a judice, ut eam servaret vel deponeret.*

Namque si praedia comparare neglexerit, usuras debet. *l.* 7. §. 3. *h. t.*

1384. Usurae pupillares SORTIS vice funguntur, *l.* 58. §. 1. *h. t.*

Earumque usuras praestat tutor, si eas in usus suos convertit. *d.* §. 1.

Sane enim parvi refert, utrum sortem an usuras converterit, *l.* 7. §. 12. *h. t.*

Nisi ipse debitor patris fuit, hic enim eas usuras praestabit, quas patri promiserat. *l.* 7. §. 5. *h. t.*

1385. Usuras debet tutor usque in diem quo tutelam restituit, *l.* 7. §. 15. *h. t. l.* 1. §. 3. *de usur.*

Ejus pecuniae, quae ex causa tutelae debetur, *l.* 2. *cod. de usur. pup.*

Si pupillus judicium tutelae experiri noluerit, et tutor pecuniam obtulerit, eamque obsignatam DEPOSUERIT, cessabunt usurae, *l.* 1. §. 2. *de usur. l.* 28. §. 1. *h. t.*

Modo solemniter, *id est, auctore praetore* deposuit. *l.* 7. *de usur vide* 1156. 2273.

1386. PERICULUM administrationis non cessat donec ad curatorem administrationem transtulerit. *l. un. cod. ut caus. post. pub. vide* 2688. §. 27. 1438. *intellige donec rationes reddiderit, cum ad curatorem administratio non transferatur apud nos.*

Pro officio administrationis tutoris, vel curatoris bona pignerantur. *l.* 20. *cod. h. t.*

1387. Tenetur PATER tutoris, si filii tutelam agnovit, id est, si consensit, *l.* 7. *de tutela* et in solidum. *ibid.*

Modo expresse, *l.* 21. *h. t.* non vero, si solummodo filium monuit. *d. l.* 7.

Vel si sciente eo et consentiente. *d. l.* 21.

Non si liberatus patria potestate, dolo aliquid fecerit. *l.* 6. *de tut. et rat.*

1388. Si probatum est NOMEN debitoris a novissimo curatore, frustra tutor de eo convenitur, *l.* 19. *de tut. et rat. l.* 44. *h. t.*

Nec si post mortem pupilli desinit esse nomen idoneum, *l.* 43. *h. t.*

Digitized by Google

Item, tutor *vel* curator qui ante depositum officium cum FISCO contrahit, falsi poena subjicitur. *l.* 1. §. 9. *d. l. Corn. de fals. vide* 2688. §. 19.

1389. Certum SALARIUM tutori constitui potest, *l.* 33. *in f. h. t.*

Quamvis lucrum ex tutela facere non debeat. *l.* 58. *h. t.*

1390. Facilius unus tutor actiones exercet, et excipit, *l.* 3. §. 6. *h. t.*

Nec duo simul agere possunt, *l.* 24. §. 1. *h. t.* nisi auctore Praetore, *l.* 3. §. 8. *h. t.*

Quamvis simul plures dari possint, *l.* 23. *de tut. et curat. dat. vide* 1353.

Cum DIVISIO tutelae non juris, sed jurisdictionis sit, *l.* 36. *h. t.*

Idcirco plerumque dividitur tutela regionibus, ita ut tutor urbica negotia, alius peregrina administret, *ll.* 51. 3. *in f. h. t.* 2. *cod. de divid. tut.*

Nec periculum administrationis in alia Provincia porrigitur, *l.* 2. *cod. de peric. tut.*

CONTUTORES vero possunt eligere unum ex eis ut gerat, *l.* 3. §. 7. *h. t.*

Si non consentiant, eliget Praetor. *ibid.* §. 8.

Ille *autem* qui administravit primo loco conveniendus est, ejusque successores si solvendo sint, *l.* 33. *cod. de divid. tut.*

Inter eos qui sunt solvendo actio dividitur, pro portionibus virilibus. *l.* 1. §. 11. *et* §. 12. *de tut. et rat.*

1391. HONORARII tutores quasi observatores sunt et custodes, *l.* 3. §. 2. *h. t.*

Blandiuntur *vero* sibi qui putant eos omnino non teneri. *ibid.*

Ex ea causa tenentur, si suspectum tutorem non fecerunt. *ibid.*

Digitized by Google

Assidue igitur et rationem a tutore exigere eos oportet, et sollicite curare, ut pecunia deponatur ad praediorum comparationem. *ibid.* *vide* 1383.

Alioquin excussis prius facultatibus ejus, conveniuntur. *ibid.*

1392. Non prohibentur tutores bonam fidem *petentis* agnoscere. *l.* 9. §. 6. *h. t. vide* 1382.

1393. Quod adversus alium praestare debuit pupillo suo, id adversus se quoque praestare debet, *l.* 9. §. 3. *h. t. vide* 1379.

Fortassis et plus, cum adversus se *exigere* sine actione potuit. *ibid.*

1394. AUCTORITAS tutoris non conditionaliter, sed pure interponenda est. *l.* 8. *de auct. et cons.*

1395. Auctoritatem praestare tutorem Praetor cogere non debet, *l.* 17. *eod. t.*

Tutelae enim judicio pupillus hanc jacturam consequitur. *ibid.*

Quamvis gerere cogi possit. *l.* 1. *h. t. vide* 1377.

1396. Sine tutoris auctoritate non obligatur pupillus, *l.* 5. §. 1 *de auct. et cons.*

Licet emptor ei obligatus sit, *l.* 13. §. 9. *de act. empti.*

Nisi in quantum locupletior. *d.* §. 1.

An NATURALI obligationi obstrictus sit? Affirmant l. 21. *ad l. falcid. et l.* 1. *in fine de novat. negant l.* 41. *de condict. ind. et l.* 59. *de obligat. quod magis placet, nisi parum a pubertate distet, ut puta* 6. *mensibus vel minus.*

Acquirere vero potest, *l.* 9. *de auct. et cons.*

Praeterquam haereditatem quamvis lucrosam. *ibid.* §. 3. *vide* 1589.

Google

1397. Regula juris civilis est, in rem suam auctorem tutorem fieri non posse, *l.* 1. *de auct. et cons.*

Idcirco curator pupillo datur, si cum eo tutor litem agat, *l.* 3. §. 2. *de tutel. vide* 1361.

Jura *vero* propria immutilata reservat, qui auctoritatem et consensum praestat, *l.* 26. *in f. cod. h. t. vide* 163. *cur ita? Vide* 279.

Unde et proprias actiones contra pupillum exercere potest, prius ei procuratore dato, et curatore in litem constituto, *judicialiter. l. ult. cod. de in lit. dando.*

1398. Valet auctoritas tutoris, cum se PROBARE dicit quod agitur, *l.* 3. *de auct. et cons.*

Hoc est enim auctorem fieri. *ibid.*

1399. Nulla differentia est, num interveniat auctoritas tutoris, an perperam adhibeatur. *l.* 2. *de auct. et cons.*

1400. DOLUS tutoris puero neque nocere, neque prodesse debet, *l.* 3. *qu. ex fact. tut.*

Factum vero nocet *ut in casu, l.* 2. *cod. de his qu. ut. ind. vide* 1804.

Sive tutor solvendo est, sive non est, *l.* 158. *de regul. jur.*

Nocet *vero*, si ex ipsius fraude LOCUPLETIOR pupillus factus est, *l.* 3. *qu. ex fact. tut. l.* 15. *de dolo, vide* 2075. 2169. 2674.

Item nocet, si qui a tutore emerat, usucapionis exceptione tutus est, *l.* 4. §. 24. *in f. de doli mali et met.*

Quod in eo qui emit a protutore non procedit. *ibid. vide* 2169.

Hodie vero nec in eo qui emit a tutore. *auth.* malae fidei. *cod. de praesc. long. temp.*

1401. Ille qui PATRUUS et curator dotem supra

vires patrimonii promisit, per exceptionem relevatur, *l.* 43. §. 1. *h. t.*

Nisi donandi animo vel sciens promisit. *ibid.*

Tit. X.

De suspectis tutoribus et curatoribus.

Cod. V. 43.

1404. SUSPECTUS dicitur ex moribus, *l.* 8. *h. t. l.* 5. *cod. h. t. vide* 1358.

Idcirco suspectus is quoque fieri potest, qui satisdederit, *l.* 5. *h. t.*

Quia SATISDATIO propositum tutoris malevolum non mutat, sed diutius grassandi in re familiari facultatem praestat, *l.* 6. *h. t. de satisdatione praestanda, vide* 1454.

Nec PAUPER removendus est, si fidelis sit et diligens. *l.* 8. *h. t.*

1405. Ob DOLUM in tutela admissum, suspectum licet postulare, *l.* 3. §. 5. *h. t.*

Et ob latam negligentiam, *l.* 7. §. 1. *h. t.*

Item, si sordide vel perniciose egit. *d.* §. 5. vel aliud intercepit. *ibid.*

Vel si inconsideranter pupillum abstinuit haereditate, *l.* 3. §. 17. *h. t.*

Vel si per fraudem sine decreto dixtraxerit res vetitas. *ibid.* §. 13.

1406. Removetur qui inimicus pupillo, parentibusve ejus est, *l.* 3. §. 12. *h. t. vide* 1422.

Qui ad alimenta pupillo praestanda, copiam sui non facit. *ibid.* §. 14. *l.* 7. §. 2. *h. t.*

Vel si absens, nisi ex necessitate improvisa et idoneus sit, *l.* 6. *ubi pup. educ.*

Vel si repertorium non fecerit, *l.* 3. §. 16. *h. t.*

Et generaliter, si qua justa causa Praetorem moverit. *ibid.* §. 12.

1407 Omnis generis tutores suspecti fieri possunt, *l.* 1. §. 5. *l.* 3. §. 2. *et* §. 3. *h. t.*

Pendente causa omnes abstinere debent, et alius in administratione ordinandus. *l.* 7. *cod. h. t.*

1408. Ad accusationem *suspecti*, mulieres admittuntur, ut puta mater, et avia, et nutrix, et soror, *l.* 1. §. 7. *h. t.*

Et extranei, et affines, *l.* 6. *cod. h. t.*

Interdum quoque, et sine accusatione removentur. *l.* 3. §. 4. *h. t.* si Praetori liqueat apertissime suspectum esse. *ibid. parte publica apud nos interveniente.*

1409. Remotus ex dolo INFAMIS fit, *l. ult. cod. h. t.*

Et interdum graviore animadversione punitur, *l.* 1. §. 7. *de off. praef urb.*

Si ob segnitiem vel rusticitatem, integra existimatione abest, *l.* 3. §. *ult. h. t.*

Vel ob negligentiam. *l. ult. cod. h. t.*

LIBER XXVII.

TIT. I.

De excusationibus.

Cod. V. 62. et sequ. Nov. 72. Cap. 1. . . .

1410. Qui non JUSTE datus est tutor, non habet excusationis necessitatem, *l.* 13. §. 12. *h. t.*

Id est a quibus, aut quos, aut quibus, aut quo *loco* non oportet. *ibid.*

Si igitur administrationi se non immiscuit, potest esse securus. *ibid.*

Qui jam administravit non excusatur, nec periculum administrationis evitare potest. *l.* 2. *cod. si tut. vel curat. fals. l.* 17. §. 1. *h. t.*

1411. Intra 50. dies, si intra 100. lapidem sit, debet ad judicium accedere, *l.* 13. §. 1. *h. t.*

Continuos. *ibid.* §. 9. ex quo cognovit se ipsum datum esse. *d.* §. 9.

Intra *autem* 4. menses ex die nominationis continuos, negotium peragendum est, *l.* 38. *h. t.*

Ei qui suppositus JURISDICTIONI non est, excusationis tempus non nocet, quia neque civis neque incola est, *l.* 13. *in f. h. t.*

Nec ei qui ex necessitate non potuit venire. *l.* 13. §. 7. *h. t.*

1412. Genus excusationis est, si quis se dicit DOMICILIUM ibi non habere, ubi ad tutelam datus est, *l. ult.* §. *ult. h. t. vide* 1360.

Item, ut ab administratione rerum, quae in alia Provincia sunt, liberetur, *l.* 10. §. 4. *h. t.*

Si ultra 100 lapidem, *l.* 21. §. 2. *h. t.*

Exulatus ad tempus non excusatur, sed per tempus exilii curator datur. *l.* 28. §. 2. *h. t.*

1413. Excusatur a tutela et curatoria SUSCIPIENDA qui 70. ANNOS complevit, *l.* 2. *h. t. l. unic. cod. qui aetate, vide* 2593.

Et adversa valetudine suis rebus superesse non possit, *l.* 10. §. *ult. h. t.* non tantum ne incipiat, sed et a coepta excusari debet, *l.* 11. *h. t.*

Sanatus *autem* hic rursus recipiet tutelam, *l.* 10. §. 8. *h. t.*

Idem, si caecus, surdus, mutus, vel furiosus sit, *l. un. cod. qui morbo.*

Aut perpetua valetudine tentus, *ibid. l.* 40. *h. t.*

FUROR tamen superveniens non in totum excusat, sed curator interim datur, *l.* 12. *h. t.*

Minus *autem* audiens *tutor esse* potest, *l. ult. de legit. tut.*

Et CAECUS auctor fieri potest, si voluerit. *l.* 16. *de auct. et cons.*

1414. PAUPERTAS dat excusationem, si quis imparem se oneri probet, *ll.* 7. *et* 40. §. 1. *h. t.*

Et interdum RUSTICITAS, *l.* 6. *in fine h. t.*

Idem, hodie de eo qui litteras nescit. §. 8 *instit. h. t. quod olim non obtinuit. l.* 6. *in f. h. t.*

1415. Romae 3. LIBERORUM incolumium numerus excusat, in Italia 4. in Provinciis 5. *l.* 1. *cod. qui num. lib. vide* 2595. *et quinque apud nos.*

Defuncti vero liberi non prosunt, *l.* 18. *h. t.*

Nisi in acie amissi. *ibid.* in perpetuum *enim* per gloriam vivere intelliguntur. §. 1. *in f. instit. h. t.*

Non prodest qui in ventre est, *l.* 2. §. 6. *h. t.* qui *enim* nasci speratur, aliis non prodest, nisi natus, *l.* 231. *de verb. signif. vide* 1893. 50. *quid de montris? vide* 51.

NEPOTES ex filiis masculis in locum praedefuncti filii prosunt; ex filia non prosunt. §. 1. *instit. h. t.*

Sed pro uno tantum filio numerantur. *l.* 2. §. 7. *h. t.*

1416. Qui TRES tutelas vel curatorias *cum administratione* habet, excusatur, *l.* 2. §. *ult. h. t. l. un. cod. qui num. tut.*

Sed aetas pupillorum consideranda est, si ultra semestre tempus supersit, *l.* 17. *h. t.*

Et divisa sint patrimonia, *l.* 3. *h. t.*

Non *enim* numerus pupillorum, sed difficultas rationum reddendarum consideranda est, *l.* 31. *in fine h. t.*

Si pater in tribus fuerit muneribus, filius ejus non vexabitur, et e contrario, *l.* 4. §. 1. *h. t.*

Tria *enim* onera in domo una esse sufficit, *l.* 5. *h. t.*

Et emancipati filii tutela numeratur, *l.* 15 §. 16. *h. t.*

Nec honoraria tutela, nec FIDEJUSSIO numeratur. *ibid.* §. 9.

1417. Excusatur quoque *a suscipienda*, qui tam diffusam tutelam habet, ut pro pluribus cedat, *l.* 31. §. 4. *h. t.*

Et qui res FISCI administrat. §. 1. *instit. h. t.*

1418. Si frater privilegium habeat, fratris curationem suscipere non cogitur. *l.* 30. §. 2. *h. t.*

1419 Qui dixerit seipsum ignotum esse patri vel matri pupilli, non propter hoc excusatur, *l.* 15. §. 14. *h. t. intellige de eo qui a testamento aliud accepit: qui vero nihil accepit, voluntate defuncti non adstringitur.*

Nulli DIGNITAS tribuit excusationem, *l.* 15. §. 2. *h t.*

Nec liberatur qui majoris vel inferioris ordinis est quam pupillus, *l.* 15. §. 3. *et* §. 4. *h. t.*

Episcopi, Praesbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Monachi ipso jure immunitatem tutelae habent, *l.* 52. *cod. de Episc. et cler.*

Permittitur *tamen* Praesbyteris, Diaconis et Subdiaconis, cognatorum tutelam aut curam suscipere. *Novel.* 123 *cap.* 5.

Remissionem habent MILITES qui honeste compleverunt militiae tempus, *l.* 8. *h. t.*

Qui *autem* 20. annum militiae excessit, similis esse creditur ei qui complevit tempus militiae, *l.* 8. §. 2. *h. t. vide* 2565.

Militiae occupatus tutor fieri non potest, etsi voluerit, *l.* 4. *cod. qui dare tut.*

Item, excusantur Grammatici, Rhetores et Medici, qui intra numerum sunt, *l.* 6. §. 1. *et* §. 2. *h. t. vide* 2598. et Philosophi. *ibid.* §. 7.

Maxima quidem civitas supra 10. Medicos immunitatem non praestat, et supra 5. Grammaticos et Rhetores, *l.* 6. §. 2. *h. t.*

Remittuntur quoque a tutela et cura MAGISTRATUS civitatum, *l* 6. §. 16. *h. t.*

Et in consilium Principis assumpti, *l.* 30. *h. t.*

Nec Senatores ultra 100. lapidem urbis, tutelam gerere coguntur. *l.* 21. §. 3. *h. t.*

1420. Non excusatur qui patri promisit se tutorem fore, *l.* 15. §. 1. *h. t. l.* 29. *de test. tut.*

Nec qui ex testamento patris legatum consecutus est, *l.* 5. §. 2. *de his qu. ut ind.*

Qui *enim* a tutela se excusavit *etiam* partem, quod testamento datum est, amittit, *ll.* 111. *de legat.* 1. 32. *h. t.* 5. §. 2. *de his qu. ut ind.*

Et quae filiis ejus relicta sunt in honorem patris, *l.* 28. *de testam. tut.*

Et quae remunerandae fidei causa. *ibid.*

Legatum pupillo assignatur, cui ille utilis esse noluit, *l.* 25. *cod. de legat. l.* 5. §. 2. *de his qu. ut ind.*

Fallit, si testatoris filius sit, tunc enim judicium patris ut filius, non ut tutor promeruit, *l.* 28. §. 1. *h. t.*

Vel si evidenter testator expresserit velle se dare, etiam si tutelam non administraret, *ll.* 32. *in fine* 33. *h. t.*

Vel si Praetor eum tutorem dedit, et immunitate usus sit, *l.* 34. *h. t.*

Vel si a matre pupilli petitus sit, *l.* 5. §. 2. *de his qu. ut ind.*

Et *quoties* contra judicium defuncti nihil fecit, *dd. ll.*

Vel si administrare paratus sit, et Praetor non idoneum eum existimet, *l.* 76. §. 6. *de legat.* 2.

Qui se excusavit, a substitutione non summovetur. *l.* 36. *h. t.*

1422. Dat excusationem capitalis inimicitia cum patre pupilli, *l.* 6. §. 17. *h. t. vide* 1406.

Si reconciliatio non intervenit. §. 11. *instit. h. t.*

Item, quaestio de statu pupilli, *l.* 6. §. 18 *h. t.* non calumnia, sed bona fide. *ibid.*

Et LIS cum pupillo, si de omnibus bonis vel plurima parte, *l.* 21. *h. t.*

Item, si adversus sororem suam vel filios sororis, actionem necessitate tutelae suscipiat, *l.* 23. *cod. h. t.* ne ad defensionem pupilli inhibeatur affectu. *ibid.*

Si ipse debitor, aut creditor sit. *Novel.* 72. *cap.* 1. *et sequ.* quod fallit in matre et avia. *d. Nov. cap.* 2. 3. *et* 4. *vide* 2688. §. 35.

1423. Multae excusationes imperfectae non juvant.

l. 15. §. 11. *h. t. l. un. cod. qui num. tut. vide* 2596.

1424. Excusare se debet qui NURUI suae curator datus est, l. 17. *cod. h. t.*

Ne labem pudoris contrahat. *ibid.*

Voluntariae tutelae munera, privilegiis non derogant. *l.* 12. *cod. h. t.*

Qui habet immunitatem civilium munerum non excusatur a tutela. *l.* 15. §. 12. *h. t.*

1425. ABSENTIA Reip. causa, excusat ad tempus, *l.* 1. *cod. si tut. vel cur. reip.*

Sed cum reversi fuerint, statim recipient, *l.* 10. §. 2. *eod. t.*

Verum ab omni nova tutela, anno vacare debent, *l.* 2. *eod. tit.*

Tit. II.

Ubi pupillus educari vel morari debeat...

Cod. V. 49. 50.

1426. EDUCATIO liberorum, nulli magis quam MATRI committenda est, *l.* 1. *cod h. t.*

Si non vitricum eis induxerit. *ibid. Novel.* 22. *cap.* 38.

1427. Ex persona, ex conditione, ex tempore constituit Praetor ubi potius alendus pupillus sit, *l.* 1. §. 1. *h. t.*

Et ex affectione, *l.* 2. *cod. h. t.*

Causa cognita, *l.* 5. *h. t.*

Et nonnunquam a voluntate patris recedit, *l.* 1. §. 1. *h. t.* si doctus sit, non expedire pupillum eo morari ubi pater jusserit, *l.* 7. *Versic. nec tamen de ann. legat.*

Vel si spes successionis SUSPICIONEM inducat. *d.* §. 1. *l.* 2. *cod. h. t.*

Voluntas *vero* testatoris neque omnimodo spernenda, neque omnimodo observanda est. *d. l.* 7. *in fine.*

1428. Interdum ex justissima causa apud MATREM, quam apud patrem morari filius debet, *l.* 1. §. 3. *de liber. exhib.*

Et hoc judex aestimabit, *l. un. cod. divort. fac.*

Quamvis in patria potestate. *l.* 3. §. 5. *de lib. exhib.*

1429. Jus ALIMENTORUM decernendorum pupillis, Praetori competit, *l.* 3. *h. t.*

In alimentis veniunt erogata educationis, studiorumve causa, *l.* 2. *cod. de alim. pup. praest. vide* 1897. 1382.

Secus in alimentis ex testamento legatis, *l.* 6. *de alim. legat. vide* 1750.

Item, veniunt erogata ut MATRI, aut sorori quae aliter se tueri non possunt, alimenta praestaret, *l.* 1. § 2. *de tut. et rat. vide* 1330. decreto interveniente. *d.* §. 2.

Modo mater egena sit et filius in facultatibus positus. *ibid.* §. 4.

Tunc enim tenetur tutor, si tale officium praetermiserit. *d.* §. 2.

1430. Non debet erogare tutor respectu existimationis pupilli, ultra quod ex suis bonis honestissime fuisset erogaturus, *l.* 12. §. 2. *de adm. tut.*

Arbitrio *autem* Praetoris plerumque alimenta constituuntur, pro modo facultatum. *l.* 2. *cod. de alim. pup. praestan. l.* 3. *h. t.*

Ita ut semper aliquid ex reditu supersit, *l.* 3. §. 1. *h. t.*

Interdum *vero* necesse est ut tutor arbitrio suo pupillum alat, ne secreta patrimonii pandantur, *l.* 2. *cod. de alim. pupil.*

Si alimenta pater statuit, ULTRA VIRES falcultatum, imputatur tutori, cur non adito Praetore desideravit minui, *l.* 2. §. *ult h. t.*

De SUO alere pupillum non compellitur. *l.* 3. *in f. h. t.*

1431. Qui alimenta praestat PIETATIS respectu, non repetit, *l.* 27. §. 1. *de negot. gest. l.* 11. *cod. eod. vide* 1332. 611. 1883. 683.

Fallit, si erogata non sint animo donandi, quamvis de matre aut avia erga filium, dum quasi ipsius negotia gerebat, *l.* 34. *de negot. gest.*

Maxime si etiam in ratione impensarum ea retulisse aviam apparebit. *ibid.*

Non si haeres ejus petierit, dum ipsa tacuit.

1432. Si alter conjugum orthodoxus sit, alter haereticus, oportet fieri liberos eorum orthodoxos. *l.* 18. §. 1. *cod. de haeret. et apud orthodoxum educari ut sint.*

Tit. III.

De tutelae, et rationibus distrahendis, etc.

Cod. V. 51.

1434. Nisi FINITA tutela sit, tutelae agi non potest, *l.* 4. *h. t.*

Secus in furiosi curatore, quia non tutelae, sed negot. gest. actio est. *l.* 4. §. 3. *h. t.*

Non differtur judicium, ex eo quod fratris et cohaeredis impuberis, idem tutelam sustineat. *l.* 39. §. 17. *de admin. tut.*

1435. Finitur tutela non solum pubertate, sed morte tutoris vel pupilli, *l.* 4. *h. t.*

PUBERTAS existimatur post 12. annos com-

pletos in foeminis, et post 14. in maribus, *l. ult. qu. tut. vel cur. vide tamen* 1751.

1436. Tutor ibi se defendere debet, ubi administravit, *l.* 54. §. 1. *de procur.*

Quamvis ibi domicilium non habuit. *l.* 19. §. 1. *de judic.*

Idem de quolibet administratore. *l.* 1. *cod. ubi de ration.*

1437. Officio tutoris incumbit etiam RATIONES actus sui conficere, et pupillo reddere, *l.* 1. §. 3. *h. t.*

Id est, legendas offerre, deinde computandas, *l.* 82. *de condit. et dem. sumptibus pupilli ex usu nostro.*

Ita incipit quidem res a facto, pervenit autem ad pecuniam. *ibid.*

1438. Admonere pupillum puberem factum debet, ut sibi curatores peteret, *l.* 5. §. 5. *de adm. et per.*

Eumque defendere, donec eis administrationem transtulerit. *l. un. cod. ut caus. post. pub. intellige donec rationes admissae sint, vide* 1386.

1440. Pupillus tutori obligatur ex ipsius administratione, *l.* 1. *de contr. tut.*

Caeteris quoque curatoribus, *l.* 1. §. 2. *eod. tit.*

Etiam in USURAS pecuniae quae de suo consumpsit tutor, *l.* 3. §. 1. *eod. tit.*.

Quoad ei reddatur, nec debet ei sterilis esse. *ibid.* §. 4.

Si nimium profuit pecuniam esse exsolutam. *d.* §. 1.

1441. Sufficit tutori bene et diligenter negotia gessisse, etsi eventum adversum habuit. *l.* 3. §. 7. *de contr. tut.*

1442. Sumptus litis et viatica necessaria tutor reputabit, *l.* 1. §. 9. *h. t.*

Digitized by Google

Qui bona fide fiunt, *l.* 30. *in fine de adm. et per. l.* 3. §. 8. *de contr. tut. vide* 1382.
Quamvis sine decreto, *l.* 3. *cod. de adm. tut.*
Et si quid sibi debeatur *a patre*, si adeo expectavit, quia tutor erat, *l.* 1. §. 6. *de contr. tut.*
Etsi ex causa quae tempore finitur. *ibid.* §. 7.
1443. Actionem *tutoris* contrariam perpetuam esse palam est, et haeredi, et in haeredem dari. *l.* 3. §. 9. *de contr. tut.*

Tit. V.

De eo qui pro tutore prove curatore negotia gessit.

Cod. V. 45.

1445. PRO TUTORE gerit, qui munere tutoris fungitur in re impuberis, *l.* 1. §. 1. *h. t.*
Sive se putet tutorem, sive fingit esse. *d.* §. 1.
Etiam MULIER, si res pupillares pro tutore administraverit. *l.* 1. *cod. h. t.*
1446. Eandem fidem et diligentiam praestat quam tutor, *l. penult. h. t. vide* 1378.
Et de NON GESTIS tenetur, si quaedam gessit, et alius gesturus fuit, *l.* 1. §. *ult. h. t.*
Vel si necessarios pupilli non certioravit, ut ei tutorem peterent. *ibid.*
Datur in bonis ejus, tutelae privilegium, *l. ult. de tut. et rat.*
1447. Debitores ei solvendo *tantummodo* liberantur, si pecunia in rem pupilli pervenit, *l.* 28. *de solut. vide* 2269.
Non enim eadem hujus quam tutoris est administratio, *l.* 2. *h. t. vide* 2169.
1448. Conveniri potest statim atque res salva non esse caeperit, *l.* 4. §. 4. *rem pup. salv.*

Licet ante pubertatem. *l.* 1. §. 3. *h. t. secus in tutore, vide* 1434.

1449. Contrarium tutelae judicium ei competit. *l. ult. h. t.*

1450. DOLUS protutoris pupillo non nocet, *l.* 4. §. 24. *de doli mali except. vide* 2169.

1451. Datur in integrum restitutio ei qui cum FALSO tutore egit, ne contrahentes decipiantur, dum falsus tutor adhibetur, *l.* 1. *quod fal. tut. et ibi.* §. 6.

Si actor ignoravit. *d.* §. 6.

Etsi ei dictum sit, et bona fide non crediderit. *l.* 2 *eod. t.*

1452. Actio *quod falso tutore* haeredibus competit, non in haeredes, *l.* 9. §. 1. *quod fals. tut.*

Nec in ipsum *qui se tutorem finxit*, post annum. *ibid.*

Tit. VII.

De fidejussoribus et nominatoribus, et haeredibus tutorum, et curatorum.

Cod. V. 57. 54. 42.

1454. Cavetur pupillo per SATISDATIONEM Praetoriam, *l.* 4. §. 1. *rem pup. vel adol.*

Ex ea tenetur tam tutor, quam protutor et fidejussores eorum. *d. l.* 4. §. 2.

Et omnes curatores. *d. l. in fine.*

1455. Irrita sunt ipso jure gesta in praejudicium minoris, a tutore qui non satisdedit, *l.* 3. *cod. de tut. et cur. qui.*

Nisi testamento tutor datus sit. *ibid.* nec cogitur ille satisdare, *l.* 17. *de testam tut.* §. 1. *instit. de satisd. tut. vide* 1350.

Plerumque bene probati et idonei atque honesti tutores etiam si satis non dent, non debent rejici quinimo nec jubendi sunt satisdare. *d. l.* 17. §. 1. *vide* 2234.

Si ejus existimationis vel ejus honestatis sunt, ut non debeant hanc contumeliam satisdationis subire. *ibid.* §. 2. *vide* 112.

1456. In subsidium tenetur fidejussor tutoris, *l.* 6. *h. t.*

Easdem usuras praestat quam tutor, *l.* 3. *h. t.*

Non *tamen* si post pubertatem, nulla necessitate cogente tutor administraverit. *l.* 46. §. 4. *de admin. et peric.*

1457. Si plures fidejussores sint, beneficium divisionis habent quidem inter se, non autem contra pupillum, *l. ult. rem pup. salv.*

Cum enim non ipse pupillus contraxit, sed in tutorem incidit, injuriam haberet, si ex una tutelae causa, plures quaestiones apud diversos judices constituerentur. *d. l. ult. in fine, vide* 2228.

1458. ADFIRMATORES tutorum, fidejussorum vicem sustinent. *l.* 4. *in f. h. t.*

1460. Adversus haeredem tutoris, actio tutelae datur, *l.* 3. *cod. de haered. tut.* et contra successores, *l.* 12. *cod. arbitr. tut.*

Etiam de hoc quod tutor administrare debuit, *l. ult. cod. de haered. tut.*

Et si quid tutor DOLO fecit, *ll.* 12. 49. *de oblig. vide* 2310.

Et quidem suo nomine, si ipse administraverit, *l.* 4. *h. t.*

1461. Negligentia plane propria, haeredi non imputabitur, *l.* 4. §. 1. *h. t.*

Si non contra tutorem lis inchoata est, neque ex damno pupilli lucrum captatum sit, *l.* 1. *cod. de haered. tut.*

Haeres *enim* tutoris, tutor non est, *l.* 1. *h. t.*

Nec tenetur judicio tutelae, nisi ex dolo proprio, *l.* 4. *h. t.*

A defuncto *tamen* inchoata explicare debet, si legitimae aetatis et masculus sit. *l.* 1. *h. t.*

1462. USURAS praestat haeres pecuniae quae in arca fuit, quamdiu non interpellaverit ut loco defuncti curator constituatur, *l.* 7. §. 13. *de adm. et peric.*

Si pater pro filio cavere recusaverit, vide 1359. *quando teneatur ?* 1387.

Tit. VIII.

De Magistratibus conveniendis.

Cod. V. 75.

1465. Subsidiaria actio datur in MAGISTRATUS municipales tutorum nominatores, *l.* 5. *cod. h. t. l.* 1. *h. t.*

Pupillo, et ejus successoribus, *l.* 1. §. 4. *h. t.*

Si tutores moniti non dederunt. *ibid.* §. 6.

Vel si minus idoneum dederunt, *l.* 3. *cod. h. t.*

Vel cautionem non idoneam. *ibid.*

Si finito tempore solvendo tutor non sit, *l.* 5. *cod. h. t.*

Non si idoneum tutorem et fidejussorem dederunt, quamvis postea facultatibus lapsus sit, *l.* 1. §. 11. *h. t.*

Nec si satis non exegit, cum idoneus tutor eo tempore fuit, quo tutelae agi potest. *ibid.* §. 12. *l.* 53. *de adm. et peric.*

Cum non debeant magistratus futuros casus, et fortunam pupillo praestare. *d.* §. 11.

1466. Datur *etiam* in USURAS haec actio, quoniam eadem in magistratus datur, quam in tutores, *l. ult. h. t.*

Fidejussoribus et nominatoribus prius excussis. *l. 4. cod. h. t.*

1467. Datur in haeredes ex defuncti *magistratus* dolo, vel culpa dolo proxima, *l. 4. h. t. l. 2. cod. h. t.*

Veluti si omnem cautionem omiserit, aut evidenter cum minus idoneis fidejussoribus contraxerit. *l. 6. h. t.*

1468. Privilegium in bonis magistratus pupillus non habet, *l. 1. §. 14 h. t.*

Sed cum caeteris creditoribus partem habiturus est. *ibid.*

TIT. IX.

De rebus eorum qui sub tutela....

COD. V. 71. ET SEQU.

1470. Prohibiti sunt tutores et curatores praedia distrahere, *l. 1. h. t. l. 22. cod. de adm. tut.*

Quoquomodo sit, sine decreto, *l. 4. cod. de praed. et al.*

Nisi ex voluntate patris, *l. 1. §. 2. h. t.*

Vel testatoris ex cujus voluntate praedium ad minorem pervenit, *l. 3. cod. qu. decr. op.*

Praeterquam vestes detritas, et supervacua animalia. *l. ult. eod. t. l. 22. in f. cod. de adm. tut.*

Et quae depereunt, veluti fructus, *l. ult. in f. cod. t.*

Quia si neglexerit tutor tenetur de casu, *l. 3. cod. de peric. tut.*

Praedium commune dividere potest, si socius

ad divisionem provocet, *l.* 1. §. 2. *h. t.* et major 25. *ann.* socius sit, *l.* 17. *cod. de praed. et al. vide* 569.

Et restituere praedium in vim judicati. *l.* 3. §. 3. *h. t.*

1471. Non DISTRAHI jubet Praetor, nisi aes alienum urgeat, *l.* 5. §. 14. *in f. h. t. l.* 12. *cod. de praed. et al.*

Nec aliunde possit pecunia expediri, *l.* 5. §. 9. *h. t.*

Quamvis fundus sterilis vel pestilens sit, *l.* 13. *h. t.*

Fallit, si fundus propter onus fiscale inutile sit. *auth.* vel praedium. *cod. de Sacr. Eccl. quae tamen de bonis tantum loquitur Ecclesiasticis.*

Manetque actio pupillo, si Praetori obreptum sit, *l.* 5. §. 15. *h. t.*

Observandum *attamen* est ne propter modicum aes alienum, magna possessio distrahatur. *d. l.* 5. §. 10.

1472. Fundi sine decreto distracti, dominium non amittit minor, *ll.* 2 3. 16. *cod. de praed. et al.*

Nisi post statutum temporis spatium, *ll.* 3. *et* 4 *cod. si qu. ignor. l.* 2. *cod. si major fact.*

Id est, post 5. continuos annos post impletam minoris aetatem, *l. ult. cod. si maj. fact. in Gallia vero* 10. *ordin.* 1510. *art.* 46. *et* 48. *vide* 218.

Item, dominium non amittit, quoties alienatio penitus nulla est, veluti si pupillus donaverit. *d. l. ult.*

1473. Legitime ALIENATIO facta valet, *l.* 12. §. 1. *de adm. et per.*

Ne administratio pupillo inutilis esset, nemine scilicet emente. *ibid. vide* 254.

1474. Debitores si tutori solvant, liberantur ipso jure. *l.* 46. §. 5. *et* §. *ult. de adm. et per.*

Digitized by Google

1475. *De bona fide gestis vel erogatis, vide* 1382. 1442.

TIT. X.

De curatoribus, furioso et aliis extra minores dandis.

COD. V. 70.

1477. FURIOSUS per omnia et in omnibus, absentis vel quiescentis loco habetur, *l.* 2. §. 3. *de jure codic.*

Idcirco statum, dignitatem, magistratum et potestatem retinet, sicut rei suae dominium, *l.* 20. *de statu hom.*

Nec furor solvit matrimonium, nec patriam potestatem, *l.* 8. *de his qui sui vel. vide* 1246.

Nec testamentum jure perfectum. *l.* 18. *qui test. fac. poss. vide* 1489.

1478. Furiosus in sacris parentis constitutus, curatorem habere non potest *in peculio, l.* 7. *cod. h. t.*

Quis enim talis affectus extraneus inveniatur ut vincat paternum? *ibid.*

Filius quoque PATRI curator datur, *ll.* 1. *in f.* 2. *h. t.* 12. §. 1. *de tut. et curat.*

Et furiosae MATRI, *l.* 4. *h. t.*

Pietas enim parentibus, etsi inaequalis est eorum potestas, aequa debetur. *ibid.*

Si pater *furioso* curatorem testamento dederit, eum Praetor dare debet. *l.* 16. *h. t.* sine satisdatione. *l.* 27. *cod. de Episc. aud.*

1479. A curatore tueri debet, *etiam* corpus et salus furiosi, *l.* 7. *h. t.*

Furioso per intervalla resipiscenti, curator ad vitam perseverat, sed per intervalla perfectissima nihil agit, *l.* 6. *cod. h. t.*

Item, furiosi et prodigi curatoribus, plane rerum administratio committitur, *l.* 48. *de adm. et peric.*

Bonorum *vero* ventrisque curatoribus sola custodia, et rerum quae deterius futurae sunt, venditio committitur. *ibid. vide* 1470. 867.

1480. L. 12. tab. PRODIGO interdicitur bonorum suorum administratio, *l.* 1. *h. t.*

Sed solent hodie Praetores et Praesides ei curatorem dare, exemplo furiosi. *ibid.*

Ille est qui neque tempus, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando et dissipando profundit. *ibid.*

Stipulando *tamen* sibi acquirit, *l.* 6. *de verb. oblig.*

Item, furiosi vel ejus cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est, *l.* 40. *de regul. jur.*

Eisque curatores solent tribui, *l.* 1. *cod. h. t.*

Et tamdiu erunt ambo in curatione, quamdiu vel furiosus sanitatem, vel ille sanos mores receperit. *l.* 1. *h. t.*

1481. Et MUTO et SURDO curator dari potest, *l.* 8. *in f. de tut. et curat. dat.*

Non *quidem* ad agendum, sed ad administrandum, *l.* 43. *de procurat.*

Et his qui rebus suis superesse non possunt, *l.* 12. *de tut. et curat. dat. l.* 2. *h. t.*

Non *tamen* luminibus capto, *l.* 3. *cod. qui dar. tut.*

Et MULIERI quae luxuriose vivit, bonis interdici potest. *l.* 15. *h. t.*

1482. In bonis curatoris privilegium servatur, *l.* 15. §. 1. *h. t. l.* 4. *in f. et sequ. de priv. cred. vide* 1386.

Cum furiosi curatore non tutelae, sed neg. gest. actio est. *l.* 4. §. 3. *de tut. et rat.*

Digitized by Google

1483. Furiosi etiam CARCERE continendi sunt, *l.* 13. §. 1. *de off. Praesid. vide* 2453.

Tam ad poenam si meruerint, quam ad tutelam eorum, et securitatem proximorum. *l.* 14. *eod. tit.*

1484. Maritus uxori furiosae non recte curator datur. *l.* 2. *cod. qui dare.*

FINIS TOMI I.

00580081 8

Digitized by Google